

Jak dobrze zorganizować praktykę pedagogiczną w szkole i przedszkolu?

ZESZYT NAUKOWY

Autorki opracowania:

Agnieszka Błażejczyk

Aneta Madziara

Magdalena Zajac

Bożena Zajac

Łódź 2014

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna
im. prof. Szczepana A. Pieniążka w Skierniewicach
Wydział Pedagogiczny,
ul. Mazowiecka 1B; 96-100 Skierniewice

Autorki opracowania:

Agnieszka Błażejczyk

Aneta Madziara

Magdalena Zajęc

Bożena Zajęc

**Jak dobrze zorganizować praktykę pedagogiczną
w szkole i przedszkolu?**

ZESZYT NAUKOWY

Recenzent:

Prof. dr. hab. **Bogusław Śliwerski**

Redakcja:

dr. **Bożena Zajęc**

Łódź 2014

Skład, łamanie, projekt okładki oraz druk: GP Studio DTP - gpdruk.pl

Copyrights © Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna
im. prof. Szczepana A. Pieniążka w Skierniewicach
Wydział Pedagogiczny,
ul. Mazowiecka 1B; 96-100 Skierniewice

Spis treści

Rozdział I. Cele kształcenia	7
Rozdział II. Metoda projektów w pracy z dziećmi w młodszym wieku szkolnym i przedszkolnym	17
Rozdział III. Metody aktywizujące w nauczaniu – uczeniu się	56
Rozdział IV. Kontrola i ocena osiągnięć szkolnych uczniów/uczennic	83
Rozdział V. Planowanie pracy nauczyciela/nauczycielki	113
Rozdział VI. Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych	140
Rozdział VII. Metody pracy z dorosłymi	162
Rozdział VIII. Superwizja w pracy nauczyciela/nauczycielki	176
Rozdział IX. Prawo oświatowe	181
Rozdział X. Współpraca z rodzicami i innymi instytucjami wspierającymi rozwój dziecka	187
Bibliografia:	196

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

ORE OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOLECZNY

Wstęp

Szanowni Państwo,

Oddajemy do Państwa rąk materiał, który powinien pomóc Wam w skutecznej organizacji praktyk pedagogicznych w przedszkolach i w szkołach. Został on wypracowany w ramach realizowanego projektu „Profesjonalne praktyki pedagogiczne drogą do sukcesu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego” realizowanego w ramach Priorytetu III. Wysoka jakość systemu oświaty. Działania 3.3. Poprawa jakości kształcenia. 3.3.2. Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Materiał oprócz części teoretycznej zawiera również treści praktyczne skierowane na obudowę metodyczną zajęć.

W treści poradnika znajdziecie Państwo kilka obszarów tematycznych, które zdaniem Auterek zapewnią skuteczność realizacji praktyk pedagogicznych i są kompatybilne z treściami prowadzonych warsztatów dla nauczycielek – opiekunów praktyk pedagogicznych i studentek przygotowujących się do realizacji tych praktyk.

Pierwszy obszar to cele kształcenia. Rozważania prowadzone w tym rozdziale dotyczą przede wszystkim: definiowania celów kształcenia, ich operacjonalizowania, klasyfikowania, hierarchizowania ich oraz określania przydatności w organizowanym procesie dydaktycznym. W tym rozdziale znajdziecie Państwo przykłady formułowania operacyjnych celów kształcenia z zastosowaniem taksonomii celów w dziedzinie poznawczej.

Drugi rozdział poświęcony jest zastosowaniu metody projektów w pracy z dziećmi. W treści rozdziału zawartych jest wiele cennych uwag praktycznych wskazujących, jak tę metodę, jako strategię postępowania dydaktycznego bardzo przyjazną dla uczniów/uczennic i nauczycieli/nauczycielek można skutecznie wykorzystać w pracy z dziećmi. Metoda sprzyja ich wspólnej pracy i osiągnięciu wysokich efektów, przede wszystkim dydaktycznych. Autorki dowodzą, że zastosowanie metody projektów pozwoli osiągnąć, wysoki rezultat kształcenia i znacznie wyższy niż w przypadku stosowania metod tradycyjnych.

Rozdział trzeci jest zorientowany na identyfikację metod aktywizujących stosowanych w pracy z dziećmi.

Rozdział czwarty poświęcony jest kontroli i ocenie osiągnięć szkolnych uczniów/uczennic. W treści oprócz rozważań teoretycznych znajdziecie Państwo przykłady sprawdzianów osiągnięć uczniów/uczennic oraz propozycje półrocznej i rocznej oceny opisowej.

Kolejny obszar tematyczny poświęcony jest planowaniu dydaktycznemu. W treści tego rozdziału oprócz rozważań teoretycznych znajdziecie Państwo cenne materiały metodyczne takie jak: przykład rocznego planu zajęć komputerowych, przykład rocznego planu wychowawczego, przykład planu dydaktyczno – wychowawczego w przedszkolu, przykład planowania zajęć dydaktycznych w przedszkolu. Przy opracowaniu wykorzystano z materiałów wypracowanych przez nauczycielki – opiekunki praktyk pedagogicznych biorących udział w warsztatach.

Rozdział szósty poświęcony został pracy z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Znajdziecie w nim Państwo wiele ciekawych informacji na temat udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom/uczennicom, zgodnie obowiązującymi przepisami prawa oświatowego oraz szereg cennych przykładowych narzędzi, np.: Kartę indywidualnych potrzeb ucznia/uczennicy czy arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Rozdziały ósmy charakteryzuje w interesujący sposób metody pracy z dorosłymi.

Rozdział dziewiąty to superwizja w pracy nauczyciela/nauczycielki czyli krytyczne spojrzenie na swoją pracę i głębsze poznanie siebie, odkrycie przyczyny trudności napotykanych w pracy wychowawczej i dydaktycznej, poznanie i ćwiczenie nowych metod pracy, poprawa relacji z innymi nauczycielami/nauczycielkami, nauczenie się różnych sposobów rozwiązywania problemów i pracy w zespole.

Kolejny obszar tematyczny to prawo oświatowe stanowiący identyfikację najważniejszych dokumentów prawnych, w tym w szczególności prawa oświatowego.

Rozdział ostatni nakierowany jest na organizację współpracy z rodzicami i innymi instytucjami wspierającymi rozwój dziecka. Zawiera szereg ciekawych rozwiązań nakierowanych na usprawnienie w/w współpracy.

Warsztaty prowadzone są w ramach realizowanego projektu „Profesjonalne praktyki pedagogiczne drogą do sukcesu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego” realizowanego w ramach Priorytetu III. Wysoka jakość systemu oświaty. Działania 3.3. Poprawa jakości kształcenia. 3.3.2. Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli.

Z poważaniem *Bożena Zajac*

ROZDZIAŁ I. CELE KSZTAŁCENIA

Problemem celów kształcenia zajmuje się wielu dydaktyków. Rozważania ich dotyczą przede wszystkim:

- definiowania celów kształcenia,
- operacjonalizowania ich,
- klasyfikowania celów kształcenia,
- hierarchizowania ich,

oraz określania przydatności w organizowanym procesie dydaktycznym.

Operacjonalizacja celów kształcenia

Analizując stanowiska R. I. Arends, R. H. Davisa, J. J. Guilberta, R. Magera, B. Niemierki, T. Nowackiego, W. Okonia i wielu innych dydaktyków można wyprowadzić szereg uszczegółowień dotyczących celów kształcenia.

Wszyscy wymienieni Autorzy wskazują na istotną rolę, jaką pełnią cele kształcenia w planowaniu i organizacji procesu dydaktycznego, dostarczaniu wskazówek dotyczących doboru i układu treści oraz wyznaczaniu czasu kształcenia.

Cele kształcenia stanowią również o doborze środków i metod, które powinny być wykorzystywane w toczącym się procesie dydaktycznym.

R. I. Arends uznaje cele dydaktyczne jako komunikaty wyrażające zamiary nauczyciela, ukierunkowane na zmiany w zachowaniach uczniów. Uznaje je za swoistego rodzaju „mapy drogowe”, które pomagają nauczycielowi i jego uczniom zorientować się dokąd zmiierają i w którym miejscu się aktualnie znaleźli.¹

Istnieje ogólna tendencja autorów do wyrażania celów kształcenia w postaci oczekiwanego, końcowego rezultatu kształcenia. Takie ujęcie celów kształcenia informuje o tym, **co na zakończenie uczenia się uczniowie/uczennice powinni umieć wykonać, a czego nie umieli przed rozpoczęciem nauki.**

Według R. H. Davisa, ogólny cel kształcenia opisuje nową wiedzę, umiejętności, zdolności i postawy – to wszystko, czego opanowania oczekuje od ucznia nauczyciel. Inaczej mówiąc cel kształcenia – to opis tego, czego uczeń ma się nauczyć w danym systemie kształcenia.²

Znakomita większość wymienionych Autorów uznaje, że aby sens celów kształcenia był zrozumiały muszą one być szczegółowe i jasno komunikować zamiar nauczy-

[1] R. I. Arends: *Uczymy się nauczać*. Warszawa 1994, WSiP, s. 77–80.

[2] R. H. Davis: *Konstruowanie systemu kształcenia*. Warszawa 1983, PWN, s. 50.

ciela. Stąd rozważania Autorów idą w kierunku zoperacjonalizowania i uszczegółowienia celów kształcenia, czyli zamiany celów ogólnych na cele wyrażone w formie czynności ucznia.

B. Niemierko uznaje, że operacjonalizacja celów kształcenia jest procesem niezbędnym. Cele ogólne są formułowane po to, aby wytyczyć np. kierunek pracy szkoły. Znajdują się w programach kształcenia, statutach poszczególnych placówek oświatowych. Żeby cele te mogły być osiągnięte należy je sprecyzować, uszczegółowić i skonkretyzować. Te właśnie działania składają się na proces operacjonalizacji celów kształcenia.³

Operacyjny cel kształcenia wyrażony jest opisem zachowania, jakie ma przejawiać uczący się po ukończeniu nauki.⁴

Według R. H. Davisa cele operacyjne można formułować dla dowolnej jednostki dydaktycznej, od pojedynczej lekcji do całego procesu kształcenia. Ich treść może dotyczyć pojedynczego pojęcia, umiejętności, systemu zasad bądź złożonej struktury wiedzy.

Niezależnie jednak od zakresu treści kształcenia, cel operacyjny opisuje efekty kształcenia, jakie nauczyciel pragnie uzyskać w wyniku zorganizowanego przez siebie procesu dydaktycznego. Cel operacyjny określa to, co uczeń będzie umiał zrobić po zakończeniu procesu kształcenia, a czego nie umiał zrobić przedtem.

Operacyjny cel kształcenia wg. J. J. Guilberta powinien być:

odpowiedni – powinien obejmować wszystkie aspekty odnoszące się do rozpatrywanych celów ogólnych, nie powinien zawierać żadnych zbędnych treści,

jednoznaczny – cel będzie jednoznaczny, jeśli wyrazi to wszystko, co uczący się potrafi zrobić dla wykazania, że „wie” albo „umie” lub „może zrobić”,

wykonalny – działanie musi być rzeczywiście wykonalne w określonym czasie i w dostępnych warunkach,

logiczny – cel powinien być logicznie niesprzeczny,

obserwowalny – o stwierdzeniu osiągnięcia celu stanowi możliwość zaobserwowania postępu w działaniach uczącego się,

mierzalny – cel musi określać wystarczający poziom wykonawstwa ze strony uczącego się.⁵

[3] Pod redakcją K. Kruszewskiego: *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992, s.16.

[4] Op.cit R.H. Davis, s. 52.

[5] J. J. Guilbert: *Zarys pedagogiki medycznej*. Warszawa 1983, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich.

W zasadzie Autorzy są zgodni co do elementów operacyjnego celu kształcenia. Wydaje się, że najbardziej czytelne są elementy operacyjnego celu kształcenia sformułowane przez R. Magera. Cele zapisane według tego schematu składają się z trzech części:

Opis zachowania ucznia – informuje, co uczeń/uczennica wykona lub jakie działanie ucznia/uczennicy nauczyciel/nauczycielka uzna za dowód osiągnięcia celu.

Sytuacja sprawdzania – określa warunki, w których należy spodziewać się działania ucznia/uczennicy lub w których będzie ono obserwowane.

Kryterium osiągnięcia – czyli standard lub poziom wykonania uznany za wystarczający⁶.

Nieco w innym układzie elementy operacyjnego celu kształcenia prezentowane są przez J. J. Guilberta. Elementy te to:

Działanie – jest opisem zadania, które ma być wykonane i wyrażone za pomocą czasownika w stronie czynnej (lista przykładowych czasowników operacyjnych znajduje się w tabeli nr 1);

Treść – wyraża przedmiot, temat lub materiał, w stosunku do którego działanie ma być wykonane;

Warunek – jest opisem okoliczności, w jakich działanie ma mieć miejsce.

Te trzy wyrażone elementy szczegółowego celu kształcenia określają zadanie.

Czwarty wyrażony element to **kryterium**, które określa akceptowany poziom wykonania, oczekiwany od uczącego się.⁷

[6] R. I. Arends: *Uczymy się*..... Op. cit

[7] J. J. Guilbert: *Zarys*.....Op. cit, str 144.

Tabela nr 1

CZASOWNIKI OPERACYJNE

Uczeń powinien umieć:

<p>objaśnić, obliczyć, ocenić, odróżnić, oznaczyć, oszacować, nazwać, przesłać, przygotować rozdzielić, rozwiązać, sformułować, skierować, skonstruować, skontrolować, stwierdzić, sprawdzić,</p>	<p>uzyskać, udzielić, uzasadnić, ustalić wprowadzić, wskazać, wykonać, wymienić, zweryfikować, zastosować, zmienić, z badać, zdefiniować, zdiagnozować, zilustrować, zidentyfikować, zaplanować, zrealizować.</p>
---	---

Operacjonalizacja celów kształcenia

Wiele przemysłów nad operacjonalizacją celów kształcenia prezentuje w swoich pracach B. Niemierko. Wyprowadza pojęcie operacjonalizacji celów kształcenia, uważając, że jest to proces zmiany postaci ogólnej celów na postać operacyjną. W toku tej zmiany cel kształcenia ulega:

- 1) **sprecyzowaniu** – sformułowanie operacyjne jest zwykle dokładniejsze, bardziej przemyślane,
- 2) **uszczegółowieniu** – opis czynności nie może być tak zwięzły, jak ogólne sformułowanie celu, cele operacyjne są zwykle liczniejsze niż cele ogólne,
- 3) **konkretyzacji** – niezbędne jest określenie „sytuacji odniesienia”, w której opanowana czynność ma być wykonana.⁸

[8] B. Niemierko: *Pomiar sprawdzający wielostopniowy*. PWN 1990, s. 242.

Taksonomiczne ujęcia celów kształcenia

B. Niemierko definiuje taksonomię celów nauczania jako hierarchiczną klasyfikację tych celów.

Większość taksonomii budowana jest właśnie hierarchicznie, najniższy poziom jest podstawą bardziej złożonych operacji poziomu drugiego, ten z kolei – dla trzeciego i tak dalej – aż do poziomu ostatniego, obejmującego czynności, sytuacje i zachowania najbardziej złożone. Taksonomia celów Blooma, od chwili jej sformułowania (1956), uległa wielu przeobrażeniom i w niektórych przypadkach znacznemu uproszczeniu.

Dla potrzeb niniejszych rozważań wydaje się słusznym i potrzebnym przedstawienie taksonomii najbardziej w Polsce rozpowszechnionych, a mianowicie taksonomii opracowanych przez B. Niemierko.⁹

TAKSONOMIA CELÓW W DZIEDZINIE POZNAWCZEJ ZWANA TAKSONOMIĄ CELÓW NAUCZANIA

POZIOM	KATEGORIA
I. Wiadomości	A. Zapamiętanie wiadomości B. Zrozumienie wiadomości
II. Umiejętności	C. Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych D. Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych

Zapamiętanie wiadomości oznacza gotowość ucznia/uczennicy do przypomnienia sobie pewnych terminów, faktów, praw i teorii naukowych, zasad działania. Wiąże się to z elementarnym poziomem rozumienia tych wiadomości: uczeń nie powinien ich mylić między sobą i zniekształcać.

Zrozumienie wiadomości oznacza, że uczeń/uczennica potrafi je przedstawić w innej formie niż je zapamiętał, uporządkować i streścić, uczynić podstawę prostego wnioskowania.

Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych oznacza opanowanie przez ucznia/uczennicę umiejętności praktycznego posługiwania się wiadomościami według podanych mu poprzednio wzorów.

[9] B. Niemierko: *Pomiar wyników kształcenia zawodowego*. Warszawa 1997, Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr, Fundusz Współpracy, s. 31–35.

Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych oznacza opanowanie przez ucznia/uczennicę umiejętności formułowania problemów, dokonywania analizy i syntezy nowych dla niego zjawisk, formułowania planu działania, tworzenia oryginalnych przedmiotów, wartościowania przedmiotów według pewnych kryteriów

**TAKSONOMIA CELÓW
W DZIEDZINIE PSYCHOMOTORYCZNEJ
ZWANA TAKSONOMIĄ CELÓW PRAKTYCZNYCH**

POZIOM	KATEGORIA
I. Działania	Naśladowanie działania Odtwarzanie działania
II. Umiejętności	Sprawność działania w stałych warunkach Sprawność działania w zmiennych warunkach

Naśladowanie działania oznacza gotowość ucznia/uczennicy do planowego spostrzeżenia przedmiotów i działań ukierunkowanych na te przedmioty oraz etapowe wykonanie własnych działań z prowadzoną systematyczną kontrolą każdego elementu przez porównanie z wzorem, pod ewentualnym kierunkiem nauczyciela/nauczycielki.

Odtwarzanie działania polega na wykonaniu działania praktycznego w całości bez konieczności jednoczesnego obserwowania wzoru, ale z niewielką jeszcze płynnością i skutecznością. Uczeń/uczennica na podstawie doświadczeń samodzielnie koryguje swoje działania.

Sprawność działania w stałych warunkach wiąże się z dokładnym wykonaniem podjętych działań praktycznych i osiągnięcie zamierzonego wyniku, jeżeli istotne okoliczności tego działania nie uległy zmianie. Połączenie tego działania z innymi czynnościami zakłóca zwykle jego płynność.

Sprawność działania w zmiennych warunkach to automatyczne wykonywanie działań, pozwalające na uzyskanie najwyższej skuteczności przy niewielkim nakładzie pracy i czasu. Struktura działania jest elastyczna.

TAKSONOMIA CELÓW W DZIEDZINIE EMOCJONAJNEJ ZWANA TAKSONOMIĄ CELÓW WYCHOWANIA

POZIOM	KATEGORIA
I. Działania	Uczestnictwo w działaniu Podejmowanie działania
II. Postawy	Nastawienie na działanie System działań

Uczestnictwo w działaniu polega na świadomym i uważnym odbieraniu określonego rodzaju bodźców oraz wykonywaniu czynności odpowiadających przyjętej roli, jednak bez wykazywania inicjatywy. Wychowanek/wychowanka chętnie dostosowuje się do konkretnej sytuacji.

Podejmowanie działania polega na samorzutnym rozpoczynaniu danego rodzaju działania i wewnętrznym zaangażowaniu w wykonywanie danego rodzaju czynności. Wychowanek/wychowanka nie tylko dostosowuje się do sytuacji, w jakiej się znalazł, ale i organizuje ją w pewien sposób.

Nastawienie na działanie polega na konsekwentnym wykonywaniu danego rodzaju działania na skutek trwałej potrzeby wewnętrznej i dodatniego wartościowania jego wyników. Wychowanek/wychowanka jest zwolennikiem tego działania i zachęca do niego innych, poglądom jego brak jednak szerszego uogólnienia i pełnej spistości.

System działań polega na regulowaniu określonego typu działalności za pomocą harmonijnie uporządkowanego zbioru zasad postępowania, z którymi wychowanek/wychowanka identyfikuje się do tego stopnia, że można je uważać za cechy jego osobowości. Wychowanek/wychowanka nie zawodzi nawet w bardzo trudnych sytuacjach, a jego działania odznaczają się skutecznością oraz swoistością stylu.

Dokonując analizy procesu operacjonalizacji i hierarchizacji celów kształcenia można stwierdzić, że jest on szczególnie użyteczny w pracy nauczyciela/nauczycielki do:

- formułowania celów lekcji,
- ustalania wymagań programowych,
- ograniczenia encyklopedyzmu w kształceniu,
- motywowania i aktywizowania uczniów/uczennic do podejmowania działań dydaktycznych,

- dobierania metod nauczania – uczenia się uczniów/uczennic,
- monitorowania bieżących osiągnięć uczniów/uczennic,
- konstruowania sprawdzianów i testów,
- interpretacji osiągnięć uczniów/uczennic,
- oceny jakości kształcenia,
- przygotowania pakietów edukacyjnych.

Wymagania programowe

Taksonomiczne ujęcie operacyjnych celów kształcenia stanowi punkt wyjścia do programowania treści kształcenia.

Treści kształcenia należą do najważniejszych kategorii systemu dydaktycznego nowoczesnej szkoły na wszystkich jej poziomach edukacyjnych, rozstrzygają o strukturze, poziomie i stopniu nowoczesności kształcenia.

Według B. Niemierko treść kształcenia tworzy system nauczanych czynności określonych w trzech wymiarach:¹⁰

Celów kształcenia, sklasyfikowanych według wybranej taksonomii celów, opisujących zamierzone właściwości uczniów/uczennic;

Materiału kształcenia, sklasyfikowanego według działów, bloków tematycznych lub modułów, stanowiącego uporządkowaną informację rzeczową;

Wymagań programowych, będących wykazem niezbędnych osiągnięć uczniów/uczennic. Sformułowanie wymagań polega na określeniu czynności uczniów w taki sposób, żeby ocena ich osiągnięć była możliwa. B. Niemierko za główną przyczynę wyodrębnienia wymagań programowych jako jednego z wymiaru treści kształcenia uznaje potrzebę ich zróżnicowania. Wyselekcjonowane elementy treści kształcenia (cele kształcenia i materiał kształcenia) powinny być posegregowane według poziomów wymagań.

Poziomy wymagań programowych są zwykle dostosowane do przyjętej skali stopni szkolnych i możliwości rozróżniania poziomów przez nauczycieli/nauczycielki. Należy wyróżnić wymagania dla wszystkich pozytywnych stopni, czyli w przypadku obowiązującej obecnie sześciostopniowej skali byłyby to wymagania:

K – konieczne – na ocenę dopuszczającą (2),

P – podstawowe – na ocenę dostateczną (3),

[10] B. Niemierko: *Między* Op. cit, s. 70 – 71.

- R – rozszerzające** – na ocenę dobrą (4),
D – dopełniające – na ocenę bardzo dobrą (5),
W – wykraczające (ponadprogramowe) – na ocenę celującą (6).

Wymagania na kolejne stopnie szkolne muszą tworzyć hierarchię. Np. stopień bardzo dobry może otrzymać uczeń/uczennica, który spełnił wymagania na ocenę dostateczną, dobrą i bardzo dobrą.¹¹

PRZYKŁADY FORMUŁOWANIA CELÓW OPERACYJNYCH Z UWZGLĘDNIENIEM TAKSONOMII CELÓW POZNAWCZYCH

Lp	Cele operacyjne	Poziom wymagań	Kategoria celu
1.	Nazywać i wskazywać na ilustracji owoce rosnące w sadzie (jabłko, gruszkę, śliwkę)	P	A
2.	Nazywać i wskazywać na ilustracji i na modelu elementy budowy jabłka skórka, miąższ, gniazdo nasienne, nasiona)	P	A
3.	Wymieniać i wskazywać nazwy przetworów owocowych (np. ze śliwek – powidła, z jabłek – marmolada, z gruszek – kompot)	P	A
4.	Wypowiadać się własnymi, poprawnie ułożonymi, zdaniami na temat znaczenia spożywania owoców dla zdrowia człowieka	P	B
5.	Rysować ołówkiem po śladzie kształty owoców – jabłka, gruszki, śliwki (bez odrywania ręki)	P	A
6.	Klasyfikować poprawnie owoce ze względu na rodzaj, kolor	P	C
7.	Zaśpiewać samodzielnie pierwszą zwrotkę piosenki pt. „Owoce” i inscenizować ją ruchem	P	C
8.	Wymieniać z pamięci po kolei wszystkie nazwy pór roku	P	A
9.	Wymieniać z pamięci po kolei wszystkie nazwy miesięcy	P	A
10.	Wymienić i wskazać na ilustracji wszystkie warstwy lasu i podać po dwa przykłady zwierząt w nich żyjących	P	A
11.	Opisywać własnymi, poprawnie ułożonymi, zdaniami wygląd jesiennych drzew po odbytej wycieczce do lasu	P	C

[11] B. Niemierko: Między oceną...Op. cit, s. 131–132

12.	Wymienić i wskazać w najbliższym otoczeniu nazwy trzech drzew rosnących w lesie	P	C
13.	Wyjaśnić własnymi, poprawnie ułożonymi, zdaniami pojęcie „legenda” korzystając z encyklopedii i innych źródeł informacji	P	B
14.	Zamienić podane rzeczowniki w liczbie pojedynczej na liczbę mnogą (wszystkie)	P	C
15.	Ułożyć poprawnie zadanie tekstowe do podanego działania typu: $12 + 3 - 4$	P	C
16.	Podkreślić wszystkie czasowniki w podanym zdaniu	P	B
17.	Zaprezentować uzyskane informacje o swoim mieście korzystając z różnych źródeł informacji	P	C
18.	Porównać zanieczyszczenia wód przez filtrowanie wody z różnych zbiorników	P	C
19.	Układać i poprawnie zapisać wyrazy z rozsypanek sylabowych	P	B
20.	Dodawać i odejmować w pamięci w zakresie 20	P	C

ROZDZIAŁ II. METODA PROJEKTÓW W PRACY Z DZIEĆMI W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM I PRZEDSZKOLNYM

Wprowadzona reforma szkolna zmierza do zastąpienia tradycyjnej szkoły autorytarnej, nastawionej na przekaz wiedzy, w szkołę otwartą, przyjazną uczniom/uczennicom, uwzględniając ich potrzeby, możliwości i zainteresowania. Taki typ szkoły sprzyja wspieraniu rozwoju, kompensowaniu zaburzeń, a także w przewyżnianiu niepowodzeń szkolnych.

Przed współczesnym nauczycielem/nauczycielką stoi zatem wiele wyzwań, szczególnie jeśli pracuje w przedszkolu lub w szkole podstawowej. Świadomość roli, jaką musi odegrać w życiu uczniów/uczennic, powinna skłonić go do postawienia celów, jakie chce osiągnąć. Zadania, jakie stoją przed nauczycielem/nauczycielką to m.in.:

- Wspieranie wszechstronnego rozwoju ucznia/uczennicy.
- Indywidualizacja pracy z uczniem/uczennicą.
- Indywidualizacja pracy z grupą.
- Kształtowanie umiejętności ponadprzedmiotowych.
- Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów/uczennic:
 - planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się,
 - skutecznego komunikowania się w różnych sytuacjach,
 - efektywnego współdziałania w zespole,
 - rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
 - efektywnego posługiwania się technologią informacyjną.
- Bardzo ważne przy realizacji stawianych celów są odpowiednio dobrane metody pracy. Za najbardziej efektywne uznaje się metody aktywizujące uczniów/uczennice. Wśród nich można wymienić m.in. dyskusję, burzę mózgow, pokaz, obserwację, gry i zabawy, pracę w grupach, kulę śniegową, **metodę projektów**.

L. G. Katz, która propagowała wykorzystanie metody projektów wśród młodszych dzieci wyjaśnia, że:

Projekt to pogłębione badanie tematu o dużej wartości poznawczej. Projekt realizuje zazwyczaj niewielka grupa dzieci wyodrębniona z klasy, czasami cała klasa, a czasem pojedyncze dziecko. Zasadniczą cechą projektu jest jego charakter badawczy, przy czym działania badawcze ukierunkowane są celowo tak, by znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące tematu, postawione przez dzieci lub nauczyciela/nauczycielkę

lub pojawiające się podczas wspólnej pracy nauczyciela/nauczycielki z dziećmi.¹²

CELE PROJEKTU

- Zacieśnianie więzi w klasie poprzez wspólne podjęcie działań w ramach prac projektowych i współpracę.
- Wzmacnianie poczucia własnej wartości – szukamy w sobie zdolności, czegoś, w czym jesteśmy dobrzy (grupa pomaga znaleźć każdemu jego mocne strony).
- Zwiększenie zaangażowania w pracę i wzbudzenie poczucie odpowiedzialności za końcowy efekt.
- Kształtowanie takich umiejętności jak: planowanie, organizacja własnej pracy, praca w grupie, komunikowanie się, przyjmowanie odpowiedzialności, rozwiązywanie problemów, podejmowanie decyzji, twórcze myślenie, ocenianie własnej pracy.
- Wdrażanie do umiejętnego wyszukiwania informacji i ich selekcjonowania.
- Pokazanie, że komputer można wykorzystać w bardzo twórczy sposób.
- Wdrażanie uczniów/uczennic do publicznych wystąpień i przewycięzania tremy.
- Umożliwienie uczniom/uczennicom wyrażenia siebie poprzez twórczą aktywność (np. pisanie wierszy, opracowanie scenariuszy skeczy, prace plastyczne, występ aktorski, grafikę komputerową, tworzenie krótkich form filmowych, nagrywanie reportaży itp.).
- Lepsze poznanie przez wychowawcę/wychowawczynię możliwości uczniów/uczennic, obserwacja sposobu, w jaki pracują, zdiagnozowanie ewentualnych problemów i trudności.
- Wspólne przeżywanie emocji przez uczniów/uczennice, rodziców i wychowawcę/wychowawczynię – budowanie więzi.

Wyzwaniem współczesnego nauczyciela/nauczycielki jest, zatem:

- przewartościowanie własnego warsztatu pracy,
- szersze stosowanie metod aktywnego uczenia,
- konieczność ciągłego doskonalenia się,
- organizowanie procesu kształcenia i towarzyszenie wychowankom w podejmowanych przez nich działaniach,
- służenie radą i pomocą w rozwiązywaniu problemów wtedy, gdy jest to konieczne,
- ułatwienie procesu uczenia się dla każdego wychowanka/wychowanki.

[12] L. G. Katz: *The Project approach. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education*, 1994. Za: J. H. Helm, L.G. Katz: *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*.

Nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna tak organizować proces nauczania-uczenia się, aby realizując program nauczania mógł ukształtować u ucznia/uczennicy (dziecka) następujące umiejętności:

- komunikatywność (łatwość nawiązywania kontaktów),
- kreatywność (umiejętność twórczego myślenia),
- otwartość,
- planowanie i osiągnięcie postawionych celów,
- podejmowanie skutecznych decyzji,
- odpowiedzialność,
- samodzielność,
- praca w zespole i zdolności organizacyjne,
- odporność na stres.

Nie wystarczy dziecko wyposażyć jedynie w wiedzę, trzeba przede wszystkim ukształtować u niego/niej umiejętność wykorzystania tej wiedzy, zarówno w sytuacjach typowych, jak i nietypowych. Konieczne jest, zatem wdrażanie już od najmłodszych lat (od przedszkola) do podejmowania samodzielnej pracy, w której dziecko samo stawia sobie cele, podejmuje decyzje i odpowiada za efekty swoich przedsięwzięć. Nauczyciel/nauczycielka zaczyna pełnić w tym momencie rolę wspierającą, staje się organizatorem procesu kształcenia, który stara się stworzyć takie warunki swoim dzieciom, aby mogły one samodzielnie dochodzić do wiedzy.

Nauczyciel/nauczycielka w tym przedsięwzięciu jest osobą wspomagającą, dyskretnie prowadzącą, wywalającą inicjatywy dziecka.

Jego rolą jest również tworzenie dobrego klimatu do pracy:

- zapewnienie swobodnej komunikacji,
- zachęcanie do podejmowania różnorodnych działań,
- nagradzanie dobrych pomysłów,
- usuwanie ograniczeń,
- zapewnienie wysokich standardów organizacyjnych.

Cechą charakterystyczną metody projektów jest wiązanie działalności praktycznej z pracą umysłową dziecka. Jest to uczenie czynne, uczenie się poprzez badanie, poprzez działanie mające na celu rozwiązanie postawionego problemu. Projekt zatem jest pogłębionym badaniem tematu o dużej wartości poznawczej. Wiele psychologów

zwraca uwagę na znaczenie wczesnych praktycznych działań badawczych dla rozwoju i uczenia się człowieka.¹³

Zatem metoda projektów wychodzi naprzeciw dziecięcej potrzebie poznawania otaczającego świata, potrzebie działania, eksperymentowania. Projekty można realizować w ramach różnych programów nauczania, w różnych grupach i w różnych środowiskach. Ważne jest, by projekt był dla dziecka ciekawy, absorbujący i pozwalał mu na inicjowanie działań, badań rozwijających jego zainteresowania. Wyzwalał w dziecku chęć zdobywania nowych wiadomości i nowych umiejętności. By dziecko miało możliwość przejścia odpowiedzialność za własną pracę i jej efekty. Najbardziej cenne w praktyce pedagogicznej są projekty wykonywane w grupie. Kształtują one u dzieci:

- umiejętność współpracy w różnych sytuacjach,
- lepszą komunikację interpersonalną w grupie,
- motywację do działania,
- wyzwalanie inicjatywy,
- umiejętność prezentowania własnych poglądów i słuchania opinii kolegów.

Metoda projektów może również pomóc w pogłębieniu **współpracy z rodzicami**. To dzięki niej rodzice chętniej niż zwykle włączają się w działania dzieci. Pomagają w organizowaniu zajęć w terenie, zbieraniu informacji i gromadzeniu materiału badawczego, pełnią rolę ekspertów, biorą udział w prezentacji projektu. Rodzice, obserwując proces realizacji projektu, dostrzegają działania charakterystyczne dla czynnego uczenia się i zdobywają świadomość technik zachęcających do aktywnej nauki w domu. Towarzysząc grupie w czasie zajęć terenowych, widzą jak nauczyciel/nauczycielka namawia dzieci do zadawania pytań i rejestrowania spostrzeżeń. Obserwują jak dzieci piszą, rysują, robią zdjęcia. Widzą też, że nauczyciel/nauczycielka pilnie słucha dzieci i z uwagą odnosi się do ich pytań. Niejednokrotnie zaczynają się interesować projektem tak dalece, że zabierają dzieci na wycieczki po zajęciach, kupują im książki związane z tematem lub przynoszą domu materiały potrzebne w klasie. Pytają jak mogą jeszcze pomóc i interesują się, na jakim etapie prac projektowych znajdują się dzieci.

Metoda projektów jest, zatem sposobem wspierania aktywnego, zaangażowanego i celowego uczenia się oraz rozwoju intelektualnego dziecka.

[13] J. H. Helm, L. G. Katz: *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*. Wydawnictwa CODN, Warszawa 2003

Przygotowanie do wykonania projektu – działania okołoprojektowe

Zanim uczniowie/uczennice przystąpią do pracy nad projektem powinni/powinny się najpierw sami, a także jako grupa poznać. Wieloletnie doświadczenia pokazały, że uczniowie/uczennice jako grupa pracują lepiej, jeżeli znają swoje mocne i słabe strony i jeżeli rozpoznali nawzajem swoje predyspozycje i ograniczenia. Rozpoczynając pracę z grupą uczniów/uczennic można przeprowadzić ćwiczenie o odpowiednio dobranym poziomie trudności w zależności od wieku dzieci. Ćwiczenia te powinny pomóc uczniom/uczennicom pomyśleć o swoich cechach i zdolnościach, poznać się nawzajem i przygotować do pracy w grupie nad projektami.

Uczenie się we współpracy

John Dewey kładł szczególny nacisk na społeczny aspekt uczenia się. Podkreślał, że szkoła funkcjonuje jako pewna społeczność, jednak tradycyjne kształcenie, zakładające, że uczniowie/uczennice słuchają, co mówi nauczyciel/nauczycielka, siedząc osobno w ławkach, tego społecznego charakteru uczenia się nie uwzględnia. Zadaniem nauczyciela/nauczycielki, zatem, powinno być stwarzanie uczniom/uczennicom warunków do „normalnej komunikacji z innymi” w celu przyswojenia sobie nowego materiału i zdobycie nowych doświadczeń. Wagę współpracy w procesie uczenia podkreślano również w późniejszym czasie. Liczne badania pokazały, iż w warunkach współpracy, gdy jednostka jest nagradzana za sukces całej grupy zachodzą trzy prawidłowości:

- 1) Związki wzajemnej zależności, gdy nagradzana jest współpraca podnoszą motywację do ukończenia wspólnego zadania.
- 2) Praca grupowa wytwarza mocne stosunki przyjaźni między członkami zespołu.
- 3) W warunkach współpracy procesy komunikacji stają się bardzo efektywne, co korzystnie wpływa na wytwarzanie pomysłów i wywieranie wzajemnego wpływu intelektualnego.¹⁴

R. I. Arends twierdzi, iż model uczenia się we współpracy powinien przyczyniać się do zwiększenia osiągnięć dydaktycznych, ponieważ uczniowie/uczennica słabsi pracując z lepszymi, mogą korzystać z indywidualnych objaśnień, natomiast uczniowie/uczennice lepsi zyskują, gdyż aby pomóc słabszym, sami muszą wgłębić się w związki i znaczenia określonych treści nauczania. Ponadto praca w zespole uczy wzajemnego

[14] R. I. Arends: *Uczymy się nauczać*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995., s.327 – 328.

szacunku i tolerancji, a także wpływa na kształtowanie umiejętności społecznych, które odgrywają bardzo ważną rolę w społeczeństwie.¹⁵

Praca w grupach jest konwencją bardzo cenną w procesie edukacyjnym, gdyż:

- uczy kooperacji, respektowania przyjętych zasad i dyscypliny, umożliwia doświadczenie współzależności i współodpowiedzialności,
- pozwala na doskonalenie kompetencji komunikacyjnych,
- uczy grupowego rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji,
- daje możliwość korzystania z bardziej zróżnicowanego poziomu wiedzy, umiejętności i doświadczeń,
- zwiększa zdolność do ryzyka,
- ułatwia aktywizację wszystkich uczniów/uczennice,
- działa wzajemnie inspirująco, zwiększa potencjał twórczy grupy,
- pozwala na większą wydajność pracy i osiąganie lepszych efektów (występuje synergia, czyli wzajemne potęgowanie działania).¹⁶

Wykorzystywanie w procesie kształcenia metod bazujących na pracy grupowej uczniów/uczennic wymaga od nauczyciela/nauczycielki nie tylko odpowiedniego przygotowania zajęć, lecz również rozpoznawania ról poszczególnych członków oraz właściwego interpretowania dynamiki grupy. Każda grupa przechodzi przez cztery etapy:

- 1) Formowanie – grupa wzajemnie się poznaje, niektórzy członkowie są onieśmieleńni, nie wszyscy rozumieją zadania grupy i jej cele;
- 2) Burza – w grupie pojawiają się pierwsze problemy i konflikty interpersonalne, które uniemożliwiają sprawne funkcjonowanie;
- 3) Normowanie – rozwiązanie powstałych konfliktów pozwala członkom grupy poczuć się lepiej w swoim towarzystwie, poznają swoje mocne i słabe strony, grupa nabiera poczucia jedności, wzajemne oczekiwania członków grupy wobec siebie są jasne;
- 4) Działanie – członkowie grupy pracują wydajnie, szybko rozwiązują problemy; cele szczegółowe są osiągnięte, a zespół czyni szybkie postępy w wykonywaniu zadania.¹⁷

[15] Tamże, s. 334 – 335.

[16] M. Taraszkiewicz: *Jak uczyć lepiej?, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*. Wydawnictwa CODN, Warszawa 1996, s. 153, H. Hamer: *Rozwój przez wprowadzanie zmian*. Centrum Edukacji Medycznej, Warszawa 1998, str. 239 oraz A. Mikina, B. Zając: *Jak wdrażać metodę projektów?* op. cit., s. 38 – 39.

[17] J. Fowler, R. Walker: *Materiały szkoleniowe – kurs „Metodologia projektów” w ramach*

Zadaniem nauczyciela/nauczycielki jest towarzyszenie grupie na poszczególnych etapach oraz służyć pomocą w newralgicznych momentach. Nie mniej ważne jest rozpoznawanie wad pracy grupowej, do których można zaliczyć:

- „syndrom grupowego myślenia” – złudzenie o nieomyślności, poczucie nieuzasadnionej mocy,
- tłumienie indywidualności oryginalnych i niezależnych osób,
- zmuszanie do podporządkowywania się normom grupy,
- nastawienie na miłe, niekoniecznie twórcze spędzenie czasu.¹⁸

Twórcze rozwiązywanie problemów

Istota nauczania problemowego polega na identyfikowaniu sytuacji problemowych, samodzielnym poszukiwaniu przez uczniów/uczennice pomysłów ich rozwiązania oraz na sprawdzeniu trafności tych pomysłów.¹⁹ Jedną z pierwszych prób oparcia edukacji szkolnej na rozwiązywaniu problemów przeprowadził John Dewey, prezentując założenia koncepcji uczenia się przez rozwiązywanie problemów.

Pojęcie problemu może być definiowane w różny sposób, jednak zawsze w definicjach występują takie elementy jak: założony do osiągnięcia cel oraz pojawiające się trudności, przeszkody.

CEL + PRZESZKODA = PROBLEM²⁰

Nauczanie problemowe to taka organizacja procesu dydaktycznego, która kładzie nacisk na rozbudzenie aktywności i zainteresowań uczniów/uczennic. Skłania ich do samodzielnego myślenia i rozwiązywania problemów postawionych przez nauczyciela/nauczycielkę.

W rozwiązywaniu problemów należy pamiętać o możliwości wystąpienia u uczniów/uczennic szeregu blokad. Są one następujące:

- 1) **Blokady percepcyjne** – wynikające z niezrozumienia problemów, niedostrzegania problemów w praktyce, mylenia przyczyn ze skutkami.
- 2) **Blokady emocjonalne** – związane z uczuciem strachu przed popełnieniem błędów

programu Phare Term, Szczecin 1996. Za: A. Mikina, B. Zajac: Jak wdrażać metodę projektów? op. cit., s. 37.

[18] H. Hamer: *Rozwój...* op. cit., s.239.

[19] W. Okoń: *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1998, s. 213 – 215.

[20] J.Fowler, R. Walker: *Materiały szkoleniowe...* op. cit.

- czy podjęciem ryzyka, niecierpliwością, unikaniem napięcia czy brakiem wyzwań.
- 3) **Blokady intelektualne** – powodowane brakiem wiedzy lub umiejętności w procesie rozwiązywania problemów, brakiem myślenia twórczego, czyli procesu generowania wielu różnorodnych pomysłów rozwiązań danego problemu, korzystaniem z niewłaściwej informacji technicznej.
 - 4) **Blokady środowiskowe** – brak wsparcia, stres, monotonia pracy, oczekiwania innych ludzi.
 - 5) **Blokady kulturowe** – niechęć do zmian, ułomny charakter odczuć i sądów subiektywnych, przesadny nacisk na konkurencję albo na współpracę.²¹

Czynności dydaktyczne nauczyciela/nauczycielki powinny być ukierunkowane więc na odrzuceniu lub ograniczeniu tylu barier w trakcie rozwiązywania problemów przez uczniów/uczennice, ile jest tylko możliwe.

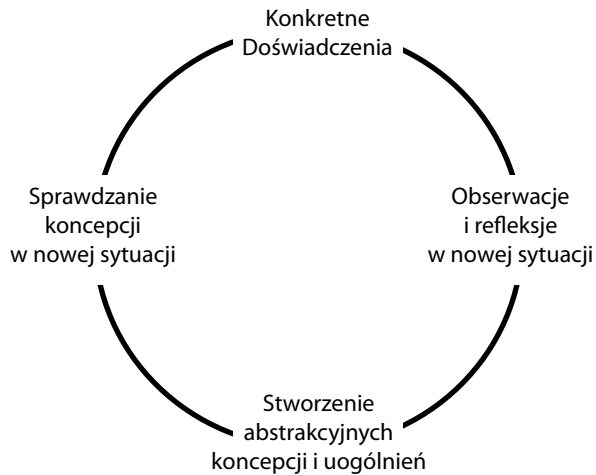
Uczenie się przez doświadczenie

John Dewey kładł duży nacisk na zdobywanie doświadczeń, widząc w tym procesie istotny element uczenia się. Człowieka postrzegał jako „organizm gromadzący doświadczenie”. Uważał, iż „kształcenie musimy pojmować jako ciągłą rekonstrukcję doświadczenia, uznając, że proces i cel wykształcenia są rzeczą jedną i tą samą”.²² Podkreślał, że informacje zapamiętywane w bierny i mechaniczny sposób mają charakter statyczny, dopóki uczeń nie ma sposobności do aktywnego posłużenia się daną informacją.²³ Uczenie się przez doświadczenie jest procesem ciągłym, składającym się z czterech etapów, opisanych w cyklu empirycznego uczenia się D. Kolba.

[21] Materiały szkoleniowe programu TERM, moduł „*Metodologia wdrażania projektów*”.

[22] J. Dewey: *Moje pedagogiczne credo*. Wydawnictwo Akademickie „Zak”, Warszawa 2005., s. 23.

[23] D.C. Phillips, J. F. Soltis: *Podstawy wiedzy...* op. cit., s. 61.

Rys. 1 Cykl empirycznego uczenia się D. Kolba (za: M. Armstrong: *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Oficyna Ekonomiczna, Dom Wydawniczy ABC, Kraków 2000).

Cztery wyróżnione etapy dotyczą:

- 1) **Konkretnego doświadczenia** – rozumianego jako samodzielne działanie, które może być zaplanowane lub przypadkowe.
- 2) **Refleksyjna obserwacja** – wiąże się z aktywnym myśleniem o zdobytym doświadczeniu i jego znaczeniu dla podjętych działań.
- 3) **Abstrakcyjna konceptualizacja (z łac. Conceptio = pojęcie, myśl, wyobrażenie)** – uogólnianie zdobytych poprzednio doświadczeń w celu stworzenia różnych koncepcji i pomysłów, które mogą znaleźć zastosowanie w podobnych sytuacjach.
- 4) **Aktywne eksperymentowanie** – wdrażanie koncepcji i pomysłów do nowych sytuacji. Nowe konkretne doświadczenie daje początek nowemu cyklowi.²⁴

[24] A. Mikina, B. Zając: *Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*. Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków 2006.

STRUKTURA PROJEKTU W EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ I PRZED-SZKOLNEJ

Struktura projektu obejmuje trzy odrębne etapy.

Pozwalają one nauczycielowi/nauczycielce:

- ocenić przydatność tematu,
- określić materiały niezbędne do realizacji projektu,
- zaplanować zajęcia terenowe,
- sprecyzować, jakich ekspertów (dyrektora/dyrektorę przedszkola/szkoły, inne nauczycielki/nauczycieli, zaproszonych gości – przedstawicieli różnych instytucji, rodziców, dziadków) należałoby włączyć do realizacji projektu,
- przygotować harmonogram prac.

ETAP I – ROZPOCZĘCIE PROJEKTU

- pojawia się ewentualny temat (z inicjatywy nauczyciela/nauczycielki lub w wyniku zainteresowania dzieci),
- przygotowanie siatki wstępnej z:
 - – ewentualnymi pytaniami,
 - – uwzględnieniem wymogów dydaktycznych,
- wprowadzenie w ewentualny temat projektu,
- decyzja, czy temat jest odpowiedni i możliwy do realizacji,
- przygotowanie siatki tematycznej dotyczącej obecnego zasobu wiedzy uczniów/uczennic na dany temat,
- przygotowanie siatki lub listy pytań stanowiących punkt wyjścia do aktywności dzieci,
- przygotowanie harmonogramu pracy nad projektem,
- zawarcie kontraktu na wykonanie projektu.

Wprowadzenie w ewentualny temat projektu

Metoda projektów zakłada dużą samodzielność uczniów/uczennic w zakresie wyboru tematu (lub uszczegółowienia tematu w obszarze tematycznym zaproponowanym przez nauczyciela/nauczycielkę) oraz sposobów rozwiązywania postawionych w projekcie problemów, jednak nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna zaplanować, czego oczekuje od uczniów/uczennic i jaki powinien być założony, końcowy efekt ich pracy. Zadania powinny być projektowane w taki sposób, aby stawiały uczniom/uczennicom wyzwania i umożliwiały różnorodność podejmowanych działań.

Ponieważ inna jest rola nauczyciela/nauczycielki w procesie wykonywania projektów, jest on raczej doradcą niż ekspertem, powinien dopuścić, a nawet zachęcać

uczniów/uczennice do poszukiwania źródeł wiedzy i rozwiązań nieograniczonych stanem wiedzy nauczyciela/nauczycielki. Utrzymywanie projektu w ramach własnej wiedzy zwykle ogranicza swobodę uczniów/uczennic i ich fascynację wykonywanym projektem.

Po dokonaniu selekcji zagadnień, w których może być wykorzystana metoda projektów oraz przygotowaniu uczniów/uczennic do pracy tą metodą, nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna zaprezentować krótkie wprowadzenie w zagadnienie. Ma ono na celu wzbudzenie zainteresowania uczniów/uczennic tematem oraz pokazanie potencjalnych problemów i możliwości poszukiwania rozwiązań. Nauczyciel/nauczycielka nie powinien/powinna podawać gotowych tematów projektów, a jedynie wskazać zagadnienia, które mogą stanowić problemy warte zainteresowania i podjęcia trudu ich rozwiązania, tak aby pozostawić uczniom/uczennicom możliwość samodzielnego określenia tego, co ich najbardziej zainteresowało oraz wskazania problemu, którego rozwiązania chcą poszukiwać. Na tym etapie można uczniom/uczennicom zaprezentować dobre przykłady działań, film inspirujący do wybrania konkretnych problemów projektowych, zorganizować spotkanie z osobą zajmującą się danym zagadnieniem lub wycieczkę, podczas której uczniowie/uczennice będą mogli zapoznać się wstępnie z obszarem tematycznym ewentualnego projektu.

Wybór tematu projektu

Wybór tematu w pracy z najmłodszymi dziećmi jest bardzo trudny. By miał większe szanse powodzenia powinien spełniać następujące kryteria:

- temat konkretny, oparty na bezpośrednim doświadczeniu,
- temat odwołuje się do wcześniejszych doświadczeń dzieci,
- łatwa dostępność do miejsc związanych z tematem – do przeprowadzenia badania,
- temat pozwalający dzieciom na samodzielne działania przy minimalnej pomocy dorosłych,
- temat pozwalający na prezentację własnej wiedzy i umiejętności,
- temat zapewniający zgodność z celami programowo – dydaktycznymi placówki.

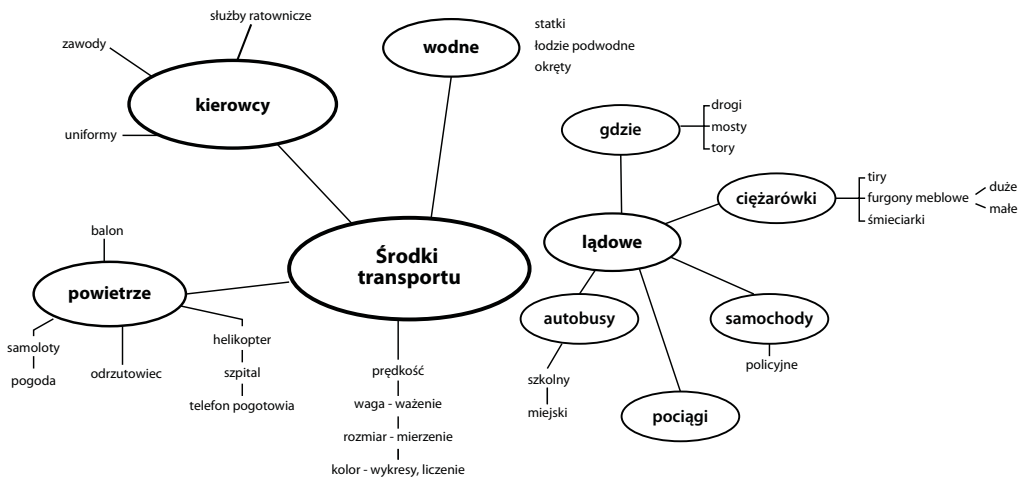
W wyniku dyskusji z nauczycielem/nauczycielką w grupach uczniowie/uczennice podejmują decyzję o wyborze tematu projektu. Należy zdawać sobie sprawę z tego, iż im młodsza grupa uczniowska, tym prawdopodobnie pomoc nauczyciela/nauczycielki na tym etapie będzie większa. Powinien on jednak wysłuchać propozycji uczniów/uczennic, rozpoznać ich zainteresowania tematem i dopiero wówczas pomóc wybrać ostateczny obszar działań projektowych grupy.

Należy pamiętać, aby wszyscy w zespole zaakceptowali tematykę projektu, gdyż wtedy chętniej podejmą trudy, jakie wiążą się z jego wykonaniem.

Przed ostatecznym sformułowaniem tematów projektów nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna pozostawić uczniom/uczennicom czas na zebranie wstępnych informacji i rozważenie szans wykonania projektu. Na tym etapie prac istnieje jeszcze możliwość innego sformułowania tematu, zmiany zakresu projektu, czy jego ostatecznego celu.

Kolejnym działaniem w tym etapie jest ustalenie zasobu wiadomości dzieci. W tym celu nauczyciel/nauczycielka wraz z dziećmi przygotowuje siatkę tematyczną. Siatka to rodzaj graficznego przedstawienia powiązań między propozycjami i pytaniami dzieci. W grupach młodszych może zawierać rysunki dla łatwiejszego zrozumienia tematu czy słów kolegów.

Praca uczniów/uczennic nad siatką tematyczną pozwala na uszczegółowienie zakresu projektu uczniów/uczennic oraz wskazuje obszary, które można wykorzystać oraz te, które będą poddane badaniu w trakcie wykonywania projektu.

Rys. 2. Siatka tematyczna uwzględniająca pojęcia związane z tematem (za: J. H. Helm, L. G. Katz: *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, op.cit...s. 34).

Cel z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, który wpisuje się projekt: „Rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty).”

Przygotowanie listy lub siatki pytań

Ustalenie pełnego obszaru tematu projektu, ustalenie aktualnego poziomu wiedzy grupy pozwala na stworzenie listy lub siatki pytań „Czego chcemy się dowiedzieć?”. Można ponownie wykorzystać metodę mapy myśli, lub zapisać w uporządkowany sposób pytania – które staną się zagadnieniami do rozważenia w projekcie.

Przykładowe pytania do siatki tematycznej zaprezentowanej powyżej:

- Jakie są rodzaje transportu?
- Jaka jest waga, prędkość, rozmiar, kolor wymienionych środków transportu?
- Jak nazywają się osoby, które kierują tymi pojazdami? Jak wygląda ich strój?
- Gdzie szukać informacji?
- Kto może nam pomóc zdobyć więcej informacji?

Uporządkowana lista pytań powinna wskazać zagadnienia istotne do rozważenia oraz zadania, które uczniowie/uczennice będą wykonywać w projekcie.

Uwaga! W przypadku młodszych grup uczniowskich siatkę tematyczną oraz listę pytań może sporządzić nauczyciel/nauczycielka, zapisując propozycje uczniów/uczennic ewentualnie zachęcić ich do sporządzenia wersji obrazkowej mapy myśli.

Aby pomóc uczniom/uczennicom przy przygotowaniu się do wykonania projektu nauczyciel/nauczycielka może przedstawić listę pytań, odpowiadając na które uczniowie/uczennice uściślą zadania konieczne do podjęcia w projekcie:

- Dlaczego taki właśnie projekt robimy?
- Co dobrego przyniesie jego realizacja? Kto i jak z niego skorzysta?
- W jaki sposób będziemy pracować? Jak się zorganizujemy?
- Kto jest odpowiedzialny za realizację poszczególnych zadań?
- W jakim czasie będzie realizowany i kiedy możemy się spodziewać rezultatów?
- Kto może nam pomóc? *(należy również rozważyć, na ile pomocni w pracy nad projektem mogą być rodzice uczniów/uczennic – spotkania ze specjalistami w danej dziedzinie, wsparcie przy pracach pozaszkolnych np. opieka podczas przeprowadzenia wywiadu, czy zbieraniu informacji).*
- Jakie zewnętrzne warunki muszą być spełnione?
- Jakie trudności możemy napotkać?
- Jakie są ewentualne koszty realizacji?

W starszych grupach wiekowych uczniowie/uczennice mogą sporządzić tzw. opis projektu, będący swoistym „dokumentem startowym” ich projektu. Opis projektu powinien zawierać następujące elementy:

- temat projektu,
- cel projektu,
- uzasadnienie wyboru tematu,
- zagadnienia istotne do rozważenia w projekcie,
- kryteria oceny projektu.

Na tym etapie uczniowie/uczennice powinni ustalić z nauczycielem/nauczycielką podstawowe kryteria oceny ich pracy nad projektem. Jest to istotne nie tylko dla postawienia uczniom/uczennicom wykonującym projekt konkretnej oceny szkolnej, ale przede wszystkim dla dokonania przez uczniów/uczennice samooceny lub oceny koleżeńskej i formułowania przez nauczyciela/nauczycielkę informacji na temat ich pracy nad projektem i osiągania założonych standardów.

Przykładowe kryteria oceny:

- wywiązywanie się uczniów/uczennic z podjętych zadań,
- współpraca w zespole,
- inicjatywa i oryginalność,
- różnorodność wykorzystanych źródeł informacji,
- sposób prezentacji wykonanego projektu,
- zgodność wykonanych zadań z tematem projektu i przyjętymi założeniami.

Przygotowanie harmonogramu pracy nad projektem

Przed przystąpieniem do realizacji projektu uczniowie/uczennice powinni/powinny przygotować harmonogram działań, który powinien być skonsultowany z nauczycielem/nauczycielką, a następnie przez niego zatwierdzony. Planowanie wykonania zadań oraz organizacja pracy zespołu są ważnymi umiejętnościami kształtowanymi podczas wykonywania projektów. Zaplanowanie pracy nad projektem umożliwia dokonanie podziału zadań pomiędzy członków zespołu oraz wykonanie projektu w zaplanowanym i określonym w opisie projektu terminie. Warto pamiętać, że harmonogram powinien być realistyczny, sprawiedliwy i uwzględniać indywidualne predyspozycje członków zespołu.

Plan działania zespołu umożliwia również nauczycielowi/nauczycielce ustalenie terminów potrzebnych konsultacji, oceny etapowej oraz monitorowaniu faktycznego wkładu pracy poszczególnych członków zespołu.

Zawarcie kontraktu „na wykonanie projektu”

Kontrakt edukacyjny w metodzie projektów rozumiany jest jako sposób regulowania różnych zachowań i działań pomiędzy nauczycielem/nauczycielką a uczniami/

uczennicami wykonującymi projekt.

Kontrakt edukacyjny jest rodzajem umowy społecznej, za pomocą której dąży się do osiągnięcia postawionych celów, określenia metody pracy oraz wzajemnych oczekiwań i zobowiązań pomiędzy uczniami/uczennicami a nauczycielem/nauczycielką²⁵. Doświadczenia wskazują, że aby kontrakt spełnił swoją motywującą rolę powinien mieć formę pisemną. Główne elementy zawieranego kontraktu powinny sprowadzać się do określenia tematu projektu, zakresu prac projektowych, określenia terminów wykonania poszczególnych etapów pracy, ustalenia konsekwencji za niedotrzymanie wymienionych wyżej terminów itd. Kontrakt należy zawsze tworzyć go przy współdziałaniu uczniów/uczennic wykonujących projekt. Fakt uczestniczenia w podejmowanych decyzjach dotyczących wykonania zadań projektowych wzmacnia:

- poczucie podmiotowości – uczniowie/uczennice mają wpływ na określenie poziomu podejmowanych przez siebie działań,
- poczucie odpowiedzialności – za siebie, za działania podejmowane przez siebie oraz za działania podejmowane przez kolegów/koleżanki, członków grupy,
- umiejętność komunikowania się i negocjowania,
- umiejętność podejmowania decyzji grupowych,
- umiejętność planowania.

Istotnym elementem kontraktu jest ustalenie konsekwencji, za nieprzestrzeganie przyjętych zasad postępowania. K. J. Szmidt uznaje, że podczas opracowania listy konsekwencji nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna wykazać poczucie humoru i odwoływać się do wyobraźni uczniów/uczennic²⁶. Należy wspierać te pomysły, które łączą funkcję kary i zabawy.

Ważne jest również przygotowanie sali do projektu, czyli zgromadzenie niezbędnych materiałów oraz ustalenie miejsca projektu w dziennym planie zajęć.

[25] K. J. Szmidt: *Przewodnik metodyczny dla nauczycieli. Porządek i przygoda. Lekcje twórczości*. WSiP, Warszawa 1995.

[26] K. J. Szmidt: *Przewodnik metodyczny dla nauczycieli*. Op. cit.

ETAP II – REALIZACJA PROJEKTU

- ponowny powrót do siatki: analiza siatki przygotowawczej i pytań dzieci w celu powiązania treści i umiejętności,
- przygotowanie zajęć terenowych,
- systematyczna i samodzielna praca uczniów/uczennic nad projektem,
- motywowanie uczniów/uczennic do prac projektowych,
- monitorowanie i ocena pracy nad projektem,
- dokumentowanie projektu.

Organizacja wycieczek i innych działań w zależności od tematyki projektu

Zajęcia terenowe:

- dostarczają wiedzy na temat określonego miejsca,
- dzieci dokonują szkiców, rysunków,
- uczą się samodzielnie zadawać pytania,
- dowiadują się jak korzystać z pomocy ekspertów jako źródła informacji,
- jak samodzielnie znajdować odpowiedzi.

Zajęcia terenowe powinny być wcześniej przygotowane przez nauczyciela/nauczycielkę. Dobra znajomość terenu oraz uprzedzenie pracowników o celu wycieczki jest warunkiem osiągnięcia jak najlepszych jej efektów.

Zebrane informacje i materiały są omawiane wspólnie z dziećmi. Często są podstawą do dyskusji, bodźcem do wykorzystania nowego słownictwa. W czasie dyskusji dzieci uczą się umiejętności wyrażania swych myśli, słuchania, argumentowania.

Materiały dydaktyczne zebrane podczas badań zostają umieszczone w sali w takim miejscu, by były łatwo dostępne dla wszystkich dzieci. By mogły w każdej chwili do nich zajrzeć i je obejrzyć. Mogą one również posłużyć do wykonania prezentacji tematu w etapie III projektu. Podczas gromadzenia materiałów nauczyciel/nauczycielka może udostępnić dzieciom źródła dodatkowe np. książki, albumy, encyklopedie. Dzieci uczą się w ten sposób, gdzie i jak zdobywać informacje. Zdobyte wiadomości oraz nowe słownictwo dzieci bardzo chętnie wykorzystują podczas zabaw. Bawiąc się ugruntowują swoją wiedzę, lepiej rozumieją własne przeżycia i koncepcje związane z tematem. Łączą zdobyte informacje, pojęcia z dotychczasowymi doświadczeniami.

Systematyczna i samodzielna praca uczniów/uczennic nad projektem

Systematyczność jest szczególnie ważnym czynnikiem sprzyjającym osiągnięciu sukcesu w pracach projektowych. Sprzyja temu planowanie pracy, spotkania zespołu, ustalenie etapowych momentów oceny oraz monitorowanie pracy uczniów/uczennic

przez nauczyciela/nauczycielkę. Uczniowie/uczennice powinni wykonywać zaplanowane działania zgodnie z przyjętym harmonogramem, ponieważ dzięki temu unikną nerwowości w działaniach oraz sytuacji, w których nieprzewidziane zdarzenia mogą opóźnić wykonywanie podjętych zadań.

W trakcie wykonywania praktycznego aspektu projektu należy szczególną uwagę zwrócić na bezpieczne zachowanie się przy obsłudze urządzeń technicznych, przy posługiwaniu się narzędziami pracy itp. Wykonanie tych prac powinno być nadzorowane przez nauczyciela/nauczycielkę, natomiast ich zakres i sposób realizacji powinny być w najdrobniejszych szczegółach uzgodnione z nimi.

Podczas samodzielnego zbierania informacji lub wykonywania działań poza terenem szkoły uczniowie/uczennice powinni zachować szczególną ostrożność, a ich działaniach pozaszkolnych powinni być poinformowani rodzice. W przypadku młodszych uczniów/uczennic działania takie są możliwe tylko za zgodą i pod opieką rodziców, których należy zachęcić do współpracy w tym zakresie.

Motywowanie uczniów/uczennice do podejmowania prac projektowych

Praca nad projektami czasami rozłożona jest na kilka miesięcy. Często nawet początkowy zapał uczniów/uczennic do wykonania ciekawego zadania może się zmniejszyć w obliczu piętrzenia się zawartych w harmonogramie zadań i pojawiających się niekiedy nieprzewidzianych wcześniej problemów. Dzieje się tak, gdy projekt jest za długi, okazuje się niezbyt ciekawy dla uczniów/uczennic lub jest realizowany „po łebkach”, bez systematycznego monitorowania ze strony nauczyciela/nauczycielki. Jak motywować uczniów/uczennice, gdy tracą zapał? Jak podtrzymać (lub przywrócić) motywację uczniów/uczennic? Oto kilka przydatnych wskazówek:

- systematycznie sprawdzać, co naprawdę zostało zrobione,
- spotykać się z uczniami/uczennicami często, może być na krótko, jeżeli jest taka potrzeba również poza zajęciami,
- doceniać i chwalić to, co już zrobili,
- pomagać w razie poważnych problemów,
- informować o projekcie rodziców i zachęcić ich do współpracy,
- promować projekt poza szkołą, nawiązać kontakt z lokalnymi mediami,
- zaangażować zewnętrznych obserwatorów- innych nauczycieli/nauczycielki, rodziców,
- potraktować przygotowanie publicznej prezentacji jako źródło motywacji,
- przypominać o perspektywie uzyskania oceny i terminie ukończenia projektu,
- oceniać i doceniać realizację poszczególnych etapów projektu,

- stosować ocenianie kształtujące – oceniać poszczególne etapy pracy nad projektem.

Wykonywanie projektów jest dobrym sposobem włączania uczniów/uczennice w proces oceniania i dokonywania samooceny. Działania takie sprzyjają rozwijaniu u ucznia/uczennicy świadomości własnego procesu uczenia, pojawiających się problemów oraz obszarów stanowiących jego mocne oraz słabe strony. Jednocześnie samoocena ucznia/uczennicy może stać się cenną informacją dla nauczyciela/nauczycielki w jaki sposób uczeń/uczennica pracuje, jakimi metodami się posługuje, jaki jest sposób jego/jej rozumowania.

Dokumentowanie projektu

Całość pracy nad projektem powinna być dokumentowana, ponieważ dokumentacja projektu obrazuje to, co zostało zrobione, czego się dzieci nauczyły oraz jest podstawą do analizy osiągnięcia założonych celów i formułowania oceny pracy uczniów/uczennic.

Dokumentacja projektu powinna być prowadzona wspólnie przez nauczyciela/nauczycielkę i zespół wykonujący projekt. W zależności od wieku i możliwości uczniów/uczennic należy dobrać odpowiedni sposób dokumentowania projektu. Warto również wybrać wspólnie z uczniami/uczennicami osoby odpowiedzialne za dokumentowanie poszczególnych „wydarzeń” w projekcie lub zebranie prac (zdjęć, notatek, rysunków) przygotowanych przez innych uczniów/uczennice w związku z danym wydarzeniem.

Dla dokumentowania **procesu** pracy nad projektem warto budować z uczniami/uczennicami **TECZKĘ PROJEKTU**. Metoda projektów to strategia postępowania dydaktycznego zorientowana na proces, a nie jedynie na efekt końcowy. Teczka projektu będzie dla uczniów/uczennic swoistą teczką „portfolio” – teczką dowodów osiągnięć, stanowiących o własnych dokonaniach projektowych.

W **TECZCE PROJEKTU** zespół uczniów/uczennic pod kierunkiem nauczyciela/nauczycielki gromadzi wszystkie zebrane materiały, informacje, zestawienia, zdjęcia, rysunki, teksty itp. Jest to szczególnie przydatne, gdy zadania w projekcie wymagają przeprowadzenia badań, zbierania informacji itp. Pozwoli to uniknąć sytuacji, gdy zebrane wcześniej materiały gdzieś „zaginą”. Dla ułatwienia późniejszych prac, warto materiały i informacje katalogować i dokonywać ich selekcji. Ciekawym elementem uzupełniającym Teczke Projektu mogą być również zdjęcia, czy rysunki dokumentujące przebieg pracy nad projektem.

Karta projektu jest prostą formą dokumentowana **efektów** projektu. Stanowi ona swoistą wizytówkę projektu i formę jego promocji. Karta projektu nie powinna mieć więcej niż 3 – 4 strony. Powinna ona zawierać następujące informacje:

- 1) Tytuł projektu;
- 2) Nazwisko nauczyciela prowadzącego grupę projektową;
- 3) Nazwiska autorów projektu;
- 4) Cel główny projektu oraz uzasadnienie wyboru tematu – dlaczego wybraliśmy ten temat, co nas szczególnie zainteresowało, czego chcieliśmy się dowiedzieć, co wykonać;
- 5) Opis efektów projektu – *odkrycia i informacje (najważniejsze pozyskane informacje np. podczas wycieczek, czy spotkań z ekspertami, opis wykonanych prac np. projekt przedsięwzięcia, najciekawsze zebrane informacje do przewodnika po okolicy, informacje o różnych wykorzystywanych technikach plastycznych, streszczenie scenariusza przedstawienia, opis przeprowadzonych badań przyrodniczych, czy podjętych działań proekologicznych itp.)*

W karcie projektu uczniowie/uczennice mogą zamieścić również zdjęcia wykonane podczas wycieczki, zdjęcia wytworów materialnych wykonanych w ramach projektu np. wykonanych makiet, zrzuty opracowanych stron internetowych, scan pierwszej strony opracowanej przez uczniów/uczennice gazety, czy opracowanego programu teatralnego lub inne uznane przez grupę za istotne.

ETAP III – ZAKOŃCZENIE PROJEKTU

- Ustalenie, co z projektu chciałyby dzieci zaprezentować innym,
- ustalenie formy prezentacji,
- wykonanie prezentacji.

Dyskusja podsumowująca – Czego się nauczyliśmy wykonując projekt?

W przygotowaniu i przeprowadzeniu dyskusji podsumowującej pracę uczniów/uczennic nad projektem mogą pomóc pytania, które nauczyciel/nauczycielka wykorzysta:

- W jakiej grupie pracowałeś?
- Jaki był temat projektu?
- Wymień imiona członków swojej grupy roboczej?
- O czym chciałeś się najwięcej dowiedzieć?
- Czy Twój zespół osiągnął ten cel?
- Jeżeli cel nie został osiągnięty, to dlaczego?

- Czy jesteś zadowolony z pracy w Twoim zespole?
- Jak wyglądała Twoja współpraca w zespole?
- Co byś zmienił wykonując kolejny projekt?
- Co trzeba zmienić przystępując do realizacji kolejnego projektu?

Pomocny może być również powrót do siatki tematycznej, którą uczniowie/uczennice wykonali na początku prac nad projektem oraz do stworzonej wówczas listy pytań, na które wykonanie projektu powinno pomóc odpowiedzieć. Pozwoli to na uświadomienie sobie, co w projekcie udało się zrobić i nauczyć, a które cele nie zostały osiągnięte. W przypadku pracy z młodszymi dziećmi można zastosować graficzne podsumowanie prac. Na przykład dzieci wykonują rysunki prezentujące to, czego się nauczyły lub to co w pracach nad projektem było dla nich najważniejsze, było największym przeżyciem, co stanowiło o osiągnięciu sukcesu itp.

Chociaż każdy podejmując się jakieś pracy chciałby, aby zakończyła się ona sukcesem, projekty wykonywane w szkole dają możliwość uczenia się na błędach. Dlatego też uczniowie/uczennice po zakończeniu projektu powinni dokonać analizy osiągniętych sukcesów oraz błędów, które popełnili podczas wykonywania projektu. Taka analiza jest szczególnie potrzebna wtedy, gdy uczniom/uczennicom nie udało się osiągnąć zamierzonego celu, lub osiągnęli go tylko częściowo. W przypadku prac projektowych nie można powiedzieć, że zakończyły się one niepowodzeniem, jeżeli uczniowie/uczennice poddadzą analizie wykonaną pracę i zaproponują sposoby uniknięcia w przyszłości podobnych błędów. Nauczyciel/nauczycielka może przygotować dla uczniów/uczennic pisemne informacje zwrotne, co powinno być łatwiejsze, wówczas, gdy nauczyciel/nauczycielka dobrze zorganizował/a proces monitorowania pracy uczniów/uczennic i oceny etapowej oraz gromadził/gromadziła sporządzane podczas realizacji projektów arkusze oceny i obserwacji.

Przygotowanie prezentacji projektu

Prezentacja projektu jest zwieńczeniem prac prowadzonych przez uczniów/uczennice. Typowa prezentacja powinna odbywać się w klasie lub przed szerszym audytorium, jeżeli tematyka projektu może być interesująca również dla innych uczniów/uczennic np. „dzień projektów” – uroczysty dzień w szkole, kiedy wszystkie zespoły projektowe prezentują wykonane przez siebie projekty na forum szkoły. Dzięki prezentacji uczniowie/uczennice kształtują umiejętności wypowiedzenia się, przedstawiania rezultatów swojej pracy, dostosowywania formy prezentacji do potrzeb słuchaczy/słu-

chaczek (nauczycieli/nauczycielek, rodziców i in.), a także odpowiadania na pojawiające się pytania. W projektach, których podstawowym celem jest przygotowanie i zorganizowanie przedsięwzięcia może nie wystąpić typowa prezentacja. W tym przypadku realizacji przedsięwzięcia, jego przeprowadzenie, zadbanie o stronę organizacyjną, finansową itp. może być wystarczającym „sprawdzianem” z projektu.

Przygotowując prezentację uczniowie/uczennice powinni uwzględnić następujące problemy:

- Ile czasu jest przeznaczone na prezentację?
- Jaką wybrać formę prezentacji, aby zainteresować słuchaczy/słuchaczki i efektywnie przedstawić wyniki swojej pracy?
- Jaki będzie udział w prezentacji poszczególnych członków zespołu?
- Jak zaplanować prezentację?
- Jakie wizualne środki wykorzystać w prezentacji?
- Jak przygotować się do prezentacji?

Ocena i samoocena zespołów uczniowskich

Każda wykonana i doprowadzona do końca praca nad projektem powinna być oceniona i nagrodzona. Mówiąc o ocenie nie mamy na myśli typowego oceniania szkolnego w formie stopnia, ale przede wszystkim poinformowanie uczniów/uczennic o poziomie osiągniętych rezultatów, mocnych i słabych stronach wykonanej pracy oraz co i jak można zrobić lepiej. Należy pamiętać, że ocena projektu nie jest tylko oceną jego efektu końcowego, czyli publicznej prezentacji, lecz na ocenę końcową składa się również ocenianie pracy uczniów/uczennic w trakcie pracy nad projektem, czemu poświęcono wiele miejsca opisując drugą fazę prac nad projektem. Warto szczególną uwagę poświęcić samoocenie i ocenie koleżeńskiej (społecznej) ze względu na jej walory edukacyjne i wychowawcze.

Publiczna prezentacja projektu

Ostatnim akcentem prac projektowych uczniów/uczennic jest publiczna prezentacja. Dla nadania jej większej rangi warto zaprosić na prezentację innych uczniów/uczennice, a także „zewnątrznych” gości np. rodziców i inne osoby, które wspierały wykonanie projektu. Obecność gości z zewnątrz podnosi rangę wydarzenia, co dla uczniów/uczennic prezentujących efekty swojej pracy jest niezwykle ważne. Podczas publicznej prezentacji warto zastosować ocenę społeczną, czyli ocenianie uczniów/uczennice przez ich koleżanki i kolegów oraz zaproszonych gości.

TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z WDRAŻANIEM METODY PROJEKTÓW

- W szkole podstawowej praca metodą projektów nie jest łatwa. Wymaga poświęcenia sporej ilości czasu i dużego zaangażowania ze strony nauczyciela/nauczycielki, aby wdrożyć tak młodych uczniów/uczennice w opisany wcześniej system pracy i aby efekty były dla obu stron zadowalające.
- Wymagana jest stała kontrola przebiegu realizacji projektów przez uczniów/uczennice.
- Konieczne jest formułowanie jasnych wytycznych i pomoc w przydzielaniu konkretnych zadań dla każdego ucznia/uczennicy.
- Nauczyciel/nauczycielka musi stale czuwać nad terminowością wykonywania poszczególnych prac przez dzieci oraz służyć im pomocą i radą podczas przygotowania projektów.
- W klasach młodszych, przy projektach wymagających działań grupowych – praca głównie w szkole (za małe dzieci, żeby spotykać się w grupach w domu).
- W klasach starszych system lekcyjny ze ścisłym podziałem na przedmioty oraz ilość materiału, który trzeba zrealizować, nie sprzyjają tej metodzie.

ZALETY METODY PROJEKTÓW

- Dzięki tej metodzie można u uczniów/uczennic kształtować szereg takich umiejętności jak np.:
 - planowanie,
 - organizacja pracy własnej uczniów/uczennic,
 - praca w grupie,
 - komunikowanie się,
 - przyjmowanie odpowiedzialności,
 - zbieranie i selekcjonowanie informacji,
 - rozwiązywanie problemów,
 - podejmowanie decyzji,
 - twórcze myślenie,
 - rozwijanie u uczniów/uczennic umiejętności kluczowych,
 - ocenianie własnej pracy.

Reasumując można stwierdzić, że wdrażanie do praktyki edukacyjnej metody projektu jest strategią dydaktyczną wspomagającą osiągnięcia celów kształcenia sformułowanych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych.

PRZYKŁADY OPRACOWANYCH KART PROJEKTU

Karta projektu

Tytuł projektu: Warstwy lasu.

Autorzy projektu:

nauczycielki edukacji wczesnoszkolnej

Cel główny projektu: Zapoznanie z ekosystemem leśnym.

Opis projektu:

Temat i cel projektu jest zgodny z podstawą programową (**Edukacja przyrodnicza:** Uczeń opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące i w zbiornikach wodnych. Obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje i wiąże przyczynę ze skutkiem. Podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (zaśmiecanie lasów, nadmierny hałas, kłusownictwo. **Edukacja polonistyczna:** Korzysta z informacji: uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji; wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na i etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski; uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji; uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie; poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych; dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych. **Zajęcia komputerowe:** wyszukuje i korzysta z informacji, tworzy teksty i rysunki, wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki). Treści zawarte w projekcie są jednocześnie wymaganiami szczegółowymi dla uczniów/uczennic kończących klasę trzecią. Wiadomości o lesie będą rozszerzane na lekcjach w drugim etapie edukacyjnym.

Po zakończeniu projektu uczeń potrafi:

- wymienić i wskazać na ilustracji pn. „Las” oraz w najbliższym otoczeniu warstwy lasu,
- podać przykłady nazw zwierząt i roślin występujących w poszczególnych warstwach lasu,
- wymienić obowiązki leśnika,
- zachować się w lesie według ustalonych wcześniej zasad,
- wymienić i wskazać na ilustracji oraz w najbliższym otoczeniu gatunki drzew i krzewów leśnych,

- wymienić cechy charakterystyczne ptaków i ssaków,
- wyjaśnić własnymi zdaniem zależności pokarmowe i tworzyć łańcuchy pokarmowe,
- w sytuacji zagrożenia zawiadomić odpowiednie służby używając numerów alarmowych,
- wymienić i wyznaczyć kierunki geograficzne za pomocą kompasu i zjawisk przyrodniczych,
- wymienić z pamięci nazwy kilku parków narodowych i wskazać je poprawnie na mapie Polski,
- wymienić i wskazać na ilustracji grzyby jadalne i trujące.

Podczas realizacji projektu odbyła się wycieczka do lasu w celu obserwacji warstwowej budowy lasu. Obserwacji podlegały rośliny i zwierzęta. Wskazywano przykłady naturalnych okazów roślin:

- runa – jagody, mech, paproć, grzyby,
- podszytu – kalina, leszczyna, jałowiec, czarny bez, młode drzewa (podrost),
- drzewa – sosna, buk, brzoza, jodła, dąb, świerk.

W trakcie wycieczki udało się zaobserwować niektóre zwierzęta: mrówki, żuki, biedronki, komary, ptaki oraz ślady dzika. Główną atrakcją było spotkanie z leśnikiem w stroju galowym, który opowiadał o swojej pracy i odpowiadał na wcześniej przygotowane przez dzieci pytania. Dzieci dowiedziały się: na czym polega praca leśnika w różnych porach roku, jak zostać leśnikiem, gdzie mieszka, czym żywią się zwierzęta, jak pomaga zwierzętom, co robi z chorymi zwierzętami i co to jest szkółka leśna i młodnik. Zaprosił do leśniczówki, pokazał zagrodę w której trzyma okaleczone, chore lub skrzywdzone przez kłusowników zwierzęta wymagające pomocy. Uczestnicy wycieczki przekazali leśniczemu wcześniej zebrane żołądki, które posłużą za pokarm dla dzików w czasie zimy. Leśniczy pokazał pańniki i budki lęgowe oraz wyjaśnił i przeznaczenie. Zainteresowanie wzbudziła szkółka leśna i młodnik. Zebrano naturalne okazy ze ściółki: igły, szyszki, liście, gałązki. Stworzono odciski kory z obserwowanych gatunków drzew.

Jedną z najważniejszych informacji było odkrycie piętrowej budowy lasu. W trakcie zabaw w lesie rozpoznawano kierunek północny na podstawie mchu znajdującego się na pniach drzew. Kierunek południowy wyznaczono na podstawie budowy mrowiska. Z przyniesionych materiałów grupy tworzyły karty do albumu drzew i krzewów leśnych. Z szyszek, gałązek i igieł wykonano zabawne ludziki, zwierzęta oraz dekoracje klasowe. Grzyby jadalne i trujące ulepiono z plasteliny. Efektem wspólnej pracy była

makieta lasu oraz album ptaków i ssaków. W wyniku losowania każdy uczestnik wykonał ilustrację i opis jednego zwierzęcia na podstawie samodzielnie wyszukanych informacji. W trakcie zabaw muzycznie – ruchowych rozpoznawano odgłosy lasu: szum drzew, śpiew ptaków, stukanie dzięcioła, kukanie kukułki. W kartach pracy łączono trop z odpowiednim zwierzęciem. Na zakończenie projektu odbyła się prezentacja dla rodziców oraz uczniów klas trzecich. Uczniowie zaprezentowali wykonane przez siebie prace i odpowiadali na zadawane im pytania.

Po wykonaniu projektu ustalono wspólne wnioski:

- 1) Bez leśniczego las nie funkcjonuje prawidłowo.
- 2) W lesie żyje wiele gatunków roślin i zwierząt połączonych zależnościami pokarmowymi.
- 3) Wyginięcie jednego ogniwa łańcucha zakłóca równowagę biologiczną.
- 4) Wszyscy musimy dbać o naturalne środowisko i nie zanieczyszczać go.

Realizacja tego projektu udowodniła, że wycieczka i poznawanie ekosystemu leśnego w sposób aktywny jest atrakcyjną formą zdobywania wiedzy. Praktyczne poznanie wielozmysłowe dostarcza wielu bodźców i na długo zapada w pamięć. Kontakt z naturą sprawia przyjemność, relaksuje, uwrażliwia na piękno przyrody a także przynosi korzyści. Z przyniesionych z lasu materiałów można wykonać ciekawe prace plastyczne. Wspólna wycieczka sprzyja nawiązywaniu i zacieśnianiu poprawnych oraz przyjacielskich relacji między uczestnikami.

KWESTIONARIUSZ WYWIADU Z LEŚNIKIEM

- 1) Dlaczego Pan został leśnikiem?
- 2) Jaką szkołę trzeba skończyć, żeby móc zostać leśnikiem?
- 3) Gdzie Pan mieszka?
- 4) Na czym polega Pana praca?
- 5) Dlaczego zakłada się szkółki leśne?
- 6) Skąd biorą się nasiona?
- 7) Jak długo rośnie drzewo z nasiona?
- 8) Jak pielęgnuje się młode drzewko?
- 9) Jakie drzewka rosną w tej szkółce?
- 10) Czy to jest trudny zawód?
- 11) Czy mógłby Pan opowiedzieć przygodę przeżytyą w lesie?

KONTRAKT PROJEKTU „WARSTWY LASU”

Projekt wykonają uczniowie/uczennice klasy III a ze Szkoły Podstawowej nr9 w Skierniewicach.

Uczniowie/uczennice zostaną podzieleni na 3 grupy:

I grupa – runo leśne,

II grupa – podszyt,

III grupa – drzewa.

Termin wykonania projektu od 01 października 2012 r. do 30 października 2012 r.

W trakcie prac projektowych będziemy korzystali z różnych źródeł informacji:

albumy, encyklopedie, słowniki, strony internetowe, rozmowy z osobami dorosłymi, wycieczka do lasu, spotkanie z leśnikiem, zbieranie naturalnych okazów.

Wszystkie zebrane materiały będziemy gromadzili: na półkach, w teczkach i segregatorach przeznaczonych dla poszczególnych grup.

Prace związane z projektem będą się odbywały: dwa razy w tygodniu po 2 godziny, a w zależności od potrzeb czas może być wydłużony po wcześniejszym wspólnym uzgodnieniu.

Nasze produkty: albumy, plakaty, makiety, ludziki leśne.

Efekty naszego projektu zostaną zaprezentowane: 6 listopada projekt zaprezentujemy rodzicom i dziadkom oraz zaproszonym gościom. Projekt zostanie zaprezentowany również innym uczniom/uczennicom klas I-III naszej szkoły podczas jesiennego apelu.

Raz w tygodniu będziemy oceniać nasz wkład do projektu. Grupa otrzyma wówczas punkty od 1–3. Na koniec projektu wszystkie grupy otrzymają dyplom „Znawca i przyjaciel lasu”. Za nie wywiązanie się z terminów ustalonych w harmonogramie grupa otrzyma punkty karne, a tym samym straci szansę na otrzymanie dyplomów.

Data zawarcia kontraktu: 01 października 2012 r.

Podpisy uczniów/uczennic: Podpis nauczyciela/nauczycielki:

Karta projektu

Tytuł projektu: Owoce

Autorzy projektu: nauczycielki przedszkoli w Rawie Mazowieckiej, w Skierniewicach i w Żyrardowie

Cel główny projektu: Poznawanie owoców krajowych i egzotycznych.

Streszczenie projektu

- Uzasadnienie wyboru tematu:
- Temat jest zgodny z podstawą programową wychowania przedszkolnego. „Owoce” to temat bliski dzieciom. Jednak dzieci miały problemy z rozróżnianiem owoców krajowych i egzotycznych. Wynikał również z realizacji w przedszkolu programu autorskiego „Żyj zdrowo”.
- Przewidywane efekty w postaci celów operacyjnych:

Dziecko:

- rozpoznaje i nazywa owoce pochodzące z sadu (jabłko, gruszka, śliwka),
 - dopasowuje owoc do drzewa, na którym rośnie,
 - rozpoznaje i nazywa wybrane owoce egzotyczne (pomarańcza, banan, kiwi),
 - segreguje owoce na krajowe i egzotyczne,
 - wymienia etapy rozwoju owoców,
 - wymienia sposoby wykorzystania owoców (dżemy, soki, kompoty, sałatki, ciasta, desery),
 - wymienia elementy budowy owoców np. jabłek (skórka, miąższ, gniazdo nasienne, nasiona),
 - wypowiada się na temat znaczenia spożywania owoców dla zdrowia,
 - przygotowuje sałatkę owocową, sok i ciasto,
 - wymienia kraj pochodzenia owoców egzotycznych (pomarańcza, banan, kiwi),
 - wypowiada się na temat pracy sadownika,
 - wykonuje kukiełki z owoców,
 - wykonuje prace plastyczno-techniczne pt. „Owoce”, tworzą z tych prac album,
 - rozpoznaje owoce po smaku i dotyku,
 - śpiewa piosenkę „A ja wiem”,
 - bierze udział w przedstawieniu teatralnym.
- Opis przeprowadzonych zajęć terenowych i spotkań z ekspertami:

Relacja z przebiegu wycieczki do sadu w Grójcu.

Wycieczka do sadu odbyła się 18 września. O godzinie 8.00 zebraliśmy się na placu przedszkolnym, na który przyjechał autokar. Pani przypomniała nam zasady dobrego zachowania się na wycieczce (nie oddalamy się od grupy, chodzimy parami, rozmawiamy ściszym głosem, obserwujemy drzewa, nie niszczymy ich, słuchamy pana sadownika, obserwujemy pracę ludzi). Wsiadliśmy do autokaru i po 45 minutach byliśmy na miejscu. Na miejscu czekał już na nas właściciel sadu, który przywitał nas serdecznie. Mieliśmy do niego dużo pytań np. **Jakie prace wykonuje się jesienią w sadzie?** (zbiera owoce, grabi liście, wycina chwasty, oczyszcza sad ze zgniłych

owoców). **Dlaczego sadownik bieli drzewa?** (aby uchronić pnie przed zbyt mocnym nagraniem przez promienie słoneczne, chronić drzewa przed szkodnikami) **Dlaczego należy przycinać gałęzie drzew i krzewów?** (aby słońce mogło docierać do środka korony). Pan sadownik opowiedział nam jeszcze wiele innych bardzo ważnych wiadomości związanych z pielęgnacją sadu. Powiedział, że należy nawozić ziemię wokół drzewa, aby wzmocnić drzewo dla lepszego owocowania. Dowiedzieliśmy się również, że należy przeszczepiać drzewa, aby powiększyć uprawę gatunków, które są smaczne i dobrze się sprzedają. Powiedział nam o wielkiej roli pszczoły, która wiosną zapyla kwiaty drzew owocowych. Przestrzegł nas jednak przed groźnymi użądleniami przez pszczoły, które mogą być groźne dla dzieci uczulonych. Później odbyliśmy spacer po całym sadzie, a pan sadownik wymieniał gatunki drzew owocowych np. jabłonie (lobo, mekintosh, malinówka). Rozpoznawaliśmy owoce po smaku i zapachu. Aby sprawdzić nasze wiadomości pani zorganizowała zabawę ruchową pt. „Kto zna, kto rozpozna?”. Pani wymieniała nazwy drzew owocowych, a my biegaliśmy po sadzie i stawaliśmy pod wymienionym drzewem. Obserwowaliśmy również ludzi zbierających owoce w sadzie. Zadawaliśmy im również pytania. My również zbieraliśmy owoce do skrzynek i stwierdziliśmy, że zrywanie owoców to ciężka praca. Na koniec obejrzelśmy miejsce przechowywania owoców (chłodnie). Teraz już wiem skąd biorą się owoce w sklepach i na targu. Pożegnaliśmy się z sadownikiem wręczając mu własnoręcznie przygotowaną laurkę. My również otrzymaliśmy prezent w postaci kilku skrzynek owoców do przedszkola.

Relacja z przebiegu wycieczki do zakładu przetwórstwa owocowo – warzywnego w Łowiczu.

Wycieczka odbyła się 5 października. Na miejscu przywitał nas dyrektor zakładu. Celem wycieczki była obserwacja kolejnych etapów produkcji powideł śliwkowych. Wycieczkę po zakładzie rozpoczęliśmy od magazynów, w których były zgromadzone owoce. Następnie owoce te trafiały na specjalne taśmy, przy których pracownicy odrzucali owoce zepsute. Później śliwki trafiały do mycia pod dużym ciśnieniem wody. Gdy już były pięknie umyte trafiały do olbrzymich zbiorników, które przetwarzały je na powidła. Zakład w Łowiczu, to duży i nowoczesny zakład, z którego produkty trafiają nie tylko na rynek naszego kraju ale również i za granicę. Wszystkie maszyny do produkcji są sterowane przez komputery. Wielką frajdę

w zakładzie sprawiło nam przygotowanie własnoręcznych etykiet na słoiczki z powidłami, które same naklejałyśmy. W zakładzie mieliśmy okazję degustować nie tylko powidła śliwkowe, ale różne soki owocowe oraz dżemy. Dowiedzieliśmy się, że do zakładu trafiają owoce z sadów nie tylko naszego województwa, ale z sadów całej Polski. Na koniec podziękowaliśmy dyrektorowi wręczając mu upominki własnoręcznie przygotowane. My również otrzymaliśmy pyszne soki owocowe do naszego przedszkola oraz powidła śliwkowe. Dzięki odbytej wycieczce wiemy skąd trafiają owoce do zakładu i jak wyglądają poszczególne etapy produkcji.

Odkrycia i informacje, opis wykonywanych prac:

Opis wykonania albumów owoców krajowych i egzotycznych.

W ramach projektu odbywały się zajęcia plastyczne, na których przygotowywaliśmy materiały do albumu owoców krajowych i egzotycznych. Wykonywaliśmy prace plastyczne różnymi technikami plastycznymi. Rysowaliśmy kredkami i flamastrami, malowaliśmy farbami plakatowymi i akwarelowymi, wyklejałyśmy i wydzieraliśmy owoce krajowe i egzotyczne. Kiedy wszystkie prace zostały już wykonane, podzieliliśmy je na te, które przedstawiają owoce krajowe oraz na te, które przedstawiają owoce egzotyczne. W ten sposób utrwaliłyśmy sobie nazwy i podział owoców. Okładkę do albumu o owocach krajowych wykonały dziewczynki w swoim zespole. Zaś okładkę do albumu o owocach egzotycznych wykonał zespół chłopców. Dziewczynki wykonały okładkę techniką wydzieranki, chłopcy pomalowali okładkę kredkami. W domu z rodzicami mieliśmy za zadanie przygotować na komputerze podpisy owoców, których prace znalazły się w albumie. W przedszkole z pomocą pani dopasowywałyśmy podpisy do rysunków, malunków owoców w albumach. Nasze albumy bardzo nam się podobały. Znalazły honorowe miejsce z naszej grupowej biblioteczki, teraz każdy kto chciał zapoznać się lub przypomnieć sobie wiadomości o owocach mógł sięgnąć po album.

Opis wykonywania kukielek z owoców.

Wykonywanie kukielek z owoców było dla nas atrakcyjną zabawą oraz odkryciem, że owoce mogą służyć nie tylko do spożywania, ale także do zabaw plastycznie – technicznych i teatralnych. Do wykonywania „*Owocowych kukielek*” wykorzystaliśmy owoce zakupione podczas wycieczki na miejskim targowisku. Nasza pani rozłożyła na stole owoce, obok nich patyczki, materiały, druciki, rolki papierowe i inne artykuły

plastycznie – techniczne. Zaprosiła nas, abyśmy usiadły wokół stolika, wybrały sobie owoc i zastanowiły się, co można z niego zrobić. Wszyscy mieliśmy bardzo dużo pomysłów. Wybierałyśmy owoce, łączyłyśmy owoce z materiałami za pomocą pinezek, szpilek, sznurka. Nauczycielka pomagała, sugerowała, w razie potrzeby pokazywała, jak wykonać kukielkę. Każdy z nas wykonał inną, wspaniałą kukielkę. Pomysłów nie brakowało. Powstały owocowe króle, królowe i księżniczki. Były damy dworu i rycerze na koniu. Nie zabrakło zwierząt – psów i kotów. Wśród kukielek można było znaleźć postacie z naszych ulubionych bajek. Kiedy kukielki były już gotowe i nasze stanowiska pracy czyli stoliki posprzątane, zorganizowaliśmy prezentacje kukielek. Każde dziecko miało za zadanie przedstawić klasie swoją kukielkę. Było wiele śmiechu i zabawy. Na koniec kukielki odłożyliśmy na wyznaczone miejsce w przedszkolu. Kukielki te mogły podziwiać inne dzieci z przedszkola oraz nasi rodzice. Pani zapowiedziała, że kukielki wystąpią w mini – teatryku przedszkolnym.

Opis przygotowania i wystawienia przedstawienia teatralnego.

Nasze kukielki stały się aktorami w przedszkolnym teatrze kukielkowym. Wraz z naszą panią i rodzicami przygotowaliśmy przedstawienie kukielkowe pt. „*Owocowe królestwo*”. Zorganizowanie przedstawienia wymagało wiele pracy. Nasi rodzice napisali prosty scenariusz przedstawienia. Bohaterami teatryku kukielkowego była owocowa, królewska rodzina, w której owocowa księżniczka nie chciała jeść owoców. Król i królowa bardzo martwi się o swoją córkę, ponieważ brak owoców w diecie pociąga ze sobą choroby, złe samopoczucie, nieatrakcyjny wygląd. Całe królestwo – owocowe damy dworu, pokojówki, służące, kucharki – próbowali przekonać księżniczkę do spożywania owoców. Wszystko jednak na nic. Księżniczka było uparta, nie dała się przekonać. Pewnego dnia w królestwie pojawił się rycerz, który urodą, dowcipem, mądrością i trochę sprytem zdobył serce owocowej księżniczki oraz przekonał księżniczkę, że „w zdrowym ciele – zdrowy duch”, a zdrowie zapewnią owoce. Treść przedstawienia bardzo nam się podobała. Nauczyliśmy się z niej, jakie znaczenie dla naszego zdrowia ma spożywanie owoców. Poprzez zaprezentowanie teatryku naszym kolegom i koleżanką z przedszkola, chcieliśmy ich także namówić do spożywania jak najwięcej owoców krajowych i egzotycznych. Kiedy znaleźliśmy już treść i główne przesłanie przedstawienia Pani przydzieliła nam role. Każda dziecko miało krótki tekst do nauczenia się na pamięć oraz później wykorzystując, wykonane na zajęciach pla-

stycznych owocowe kukiełki, do zaprezentowania go przed publicznością. Każdego dnia w przedszkolu z panią oraz w domu z rodzicami ćwiczyłyśmy rolę. Na sali widowiskowej przygotowaliśmy także scenę teatralną, wykonaliśmy również zaproszenia do naszego teatru dla każdej grupy przedszkolnej. Dnia 31 października odbyło się przedstawienie teatralne. Publiczność dopisała. Wszystkie dzieci bardzo się denerwowały, ale pani je uspakajała i zapewniała, że nasz występ na pewno będzie udany. Tak też było. Przedstawienie bardzo się podobało innym dzieciom i paniom z przedszkola. Dzieci były brawa, a pani dyrektor dziękowała i gratulowała nam, a my czuliśmy się jak prawdziwi aktorzy w teatrze kukiełkowym.

Nasze refleksje:

Praca metodą projektów przyniosła oczekiwane rezultaty. W przypadku pracy z dziećmi przedszkolnymi wymagała dużego zaangażowania nauczycieli i środowiska rodzinnego dziecka. Rodzice chętnie współpracowali z dziećmi i nauczycielami w ramach projektu. Największą radość dzieciom sprawiły wycieczki, dzięki którym dzieci zdobywały wiedzę i nabywały umiejętności w sposób praktyczny.

KONTRAKT PROJEKTU „OWOCE”

Temat projektu: OWOCE

Projekt wykonają grupy dzieci 6 – letnich z Przedszkola Miejskiego nr 9 w Żyrardowie w okresie od 10 września do 30 października 2012 roku. Projekt realizowany na zajęciach raz w tygodniu z całą grupą.

Zakres

- **Odbędziemy wycieczki do:**
 - sadu,
 - zakładu przetwórstwa owocowo-warzywnego,
 - na targ.
- **Skąd będziemy czerpać informacje?:**
 - będziemy przeglądać encyklopedie, albumy, czasopisma,
 - wybierzemy się do biblioteki przedszkolnej,
 - będziemy rozmawiać z rodzicami, dziadkami, starszym rodzeństwem,
 - obejrzymy filmy,
 - będziemy słuchać piosenek i słuchowisk.

- **Będziemy zdobywać wiedzę poprzez prowadzenie doświadczeń i eksperymentów:**
 - przygotujemy sałatki owocowe, soki i ciasto z owocami,
 - dowiemy się jak zbudowane są owoce (będziemy kroić, próbować, porównywać).
- Działania artystyczne:
 - przygotujemy albumy, do których wykonamy prace przedstawiające różne owoce wykonane różnymi technikami plastycznymi,
 - wykonamy kukiełki z owoców do przedstawienia teatralnego, które zaprezentujemy naszym rodzicom.
- **Gdzie zgromadzimy nasze prace?:**
 - w sali będzie wyznaczony regał, w którym będą przygotowane teczki do gromadzenia prac, zdjęć, czasopism, książeczek oraz innych materiałów potrzebnych do realizacji projektu.
- **Z jakich materiałów będziemy korzystać podczas realizacji projektu?**
 - potrzebne będą nam materiały plastyczne takie jak: kredki, kartony białe, kartony kolorowe, farby plakatowe, farby klejowe, plastelina, modelina, masa solna, wykałaczki,
 - do przeprowadzenia eksperymentów: lupy, mikroskop, nożyki plastikowe, różne owoce,
 - skorzystamy z płyt CD, DVD oraz komputera.

W jakim czasie zrealizujemy projekt?

- **We wrześniu odbędziemy wycieczki do:**
 - sadu i na targ,
 - nauczymy się piosenki „A ja wiem”,
 - wykonamy różne prace plastyczne przedstawiające owoce krajowe i egzotyczne, które będą potrzebne do wykonania albumów.
- **W październiku odwiedzimy:**
 - zakład przetwórstwa owocowo-warzywnego w Łowiczu, w którym zobaczymy jak powstają powidła śliwkowe i soki jabłkowe (od śliwki do powideł w słoiku, od jabłuszka do soku w kartoniku),
 - spotkamy się z żywieniowcem, który zapozna nas ze sposobami zdrowego odżywiania,
 - Przygotujemy kukiełki z owoców, które wykorzystamy do naszego przedstawienia teatralnego, które przedstawimy rodzicom.

Konsekwencje za nie wykonanie projektu: kwaśna cytryna!

Podpisy dzieci:

Podpis nauczycieli/nauczycielki:

(stempel palcem maczanym w farbie)

Karta projektu

Tytuł projektu: „Dzień i noc”

Autorzy projektu: nauczycielki szkół podstawowych

Cel główny projektu: Rozumienie następstwa dnia i nocy oraz zjawisk towarzyszących temu zagadnieniu.

Opis/streszczenie projektu:

- Uzasadnienie wyboru tematu
 - Realizacja zagadnień wynikających z podstawy programowej.
 - Trudności ze zrozumieniem zjawiska następstwa dnia i nocy.
 - Wygrana w konkursie ekologicznym – wycieczka do Centrum Nauki Kopernik.
- Przewidywane efekty (dziecko potrafi...)
 - dostrzegać rytmy w przyrodzie oraz w życiu i działalności człowieka,
 - określić cechy charakterystyczne dla nocy i dnia,
 - przeprowadzać obserwacje przyrodnicze i wyciągać wnioski,
 - rozpoznawać zjawiska atmosferyczne i wyjaśnić ich sposób powstawania,
 - wyróżnić zawody wykonywane nocą i w ciągu dnia,
 - przeprowadzić wywiad z ekspertami,
 - rozpoznawać i nazywać zwierzęta aktywne nocą i w ciągu dnia,
 - wyjaśnić proste procesy zachodzące w organizmie roślinnym w nocy i w ciągu dnia,
 - korzystać z różnych źródeł wiedzy,
 - współpracować w zespole.
- Opis przeprowadzonych wycieczek, zajęć, spotkań z ekspertami – odkrycia i informacje.

Dzieci zostały podzielone na 4 grupy tematyczne: „Niebo”, „Miasto”, „Kalendarze”, „Zwierzęta i Rośliny”. Każdej z nich zostały przydzielone zdania:

I. „Niebo”

- 1) „Obrazy nieba” – wykonanie albumu.
- 2) „Jak powstaje deszcz?” – prezentacja doświadczenia ukazującego obieg wody w przyrodzie.

II. „Miasto”

- 1) „Jaki to zawód?” – prezentacja strojów charakterystycznych dla różnych zawodów. Podział na zawody wykonywane nocą i w ciągu dnia.
- 2) „Moje miasto” – galeria prac plastycznych przedstawiających urok miasta nocą i w ciągu dnia.

III. „Kalendarze”

- 1) „Kalendarze dawniej i dziś” – wystawa na korytarzu przedszkola.
- 2) „Jak Dzień kłócił się z Nocą” – teatrzyk kukielkowy.

IV. „Zwierzęta i Rośliny”

- 1) „Jeden pracuje w dzień a drugi w nocy” – prezentacja multimedialna z pomocą rodziców przedstawiająca zwierzęta aktywne nocą i w dzień.
- 2) „Hodowla krokusa” – prezentacja wyników doświadczenia ukazującego wpływ światła na wzrost roślin.

Wycieczka do Centrum Nauki Kopernik

Prezentacje w poszczególnych grupach tematycznych poprzedziła wycieczka do Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. Doświadczenia i wiadomości zdobyte podczas wycieczki pozwoliły ukierunkować działania dzieci, które zostały zaplanowane wcześniej w projekcie. Przedszkolaki uzyskały odpowiedzi na nurtujące ich pytania.

Kwestionariusz wywiadu z pracownikiem CNK:

- 1) Dlaczego jest noc i dzień?
- 2) Jakie są konsekwencje występowania dnia i nocy?
- 3) Kto wymyślił kalendarz i jakie są rodzaje kalendarzy?
- 4) Co to są gwiazdy i w jaki sposób powstają?
- 5) Jakie są rodzaje gwiazd i gwiazdozbiorów?
- 6) Dlaczego księżyc przyjmuje różne postacie?
- 7) Jak daleko jest do gwiazd?
- 8) Jaka jest temperatura na powierzchni słońca i księżyca?
- 9) Jak powstają różne zjawiska atmosferyczne (deszcz, śnieg, mgła tęcza, białe noce itp.)?
- 10) Za pomocą, czego możemy obserwować niebo?

Wycieczka do Piekarni „Rogalik” i Urzędu Miasta Skierniewice.

Zostały również zorganizowane wycieczki do piekarni i urzędu miasta. Dzieci miały możliwość poznać pracę piekarza i urzędnika oraz uzyskać odpowiedź na zasadnicze pytanie: „Dlaczego piekarz pracuje nocą a urzędnik w ciągu dnia?”

Kwestionariusz wywiadu

- 1) Jaki zawód Pani/Pan wykonuje?
- 2) Dlaczego Pani/Pan wykonuje swój zawód tylko w nocy (tylko w dzień)?
- 3) Dlaczego Pani/Pan wybrał taki zawód?
- 4) Czy lubi Pani/Pan swoją pracę?

- 5) Jakie cechy charakteru są niezbędne, aby wykonywać ten zawód?
- 6) Jakie wykształcenie jest niezbędne by móc pracować w tym zawodzie?
- 7) Jak długo Pani/Pan pracuje w tym zawodzie?
- 8) Jaki jest zakres Pani/Pana obowiązków?
- 9) Co sprawia przyjemność Pani/Panu w pracy?
- 10) Czego nie lubi Pani/Pan w swojej pracy?
- 11) Co jest niezbędne w wykonywaniu Pani/Pana pracy?

Prezentacja wyników pracy poszczególnych grup odbyła się na sali rekreacyjnej z udziałem dzieci grup starszych i ich nauczycieli:

- 1) 9.06.2014 – Grupa „Niebo”
- 2) 10.06.2014 – Grupa „Miasto”
- 3) 11.06.2014 – Grupa „Kalendarze”
- 4) 12.06.2014 – Grupa „Zwierzęta i Rośliny”
- 5) 13.06.2014 – „Tak było” – prezentacja multimedialna opracowana przez nauczycieli – opiekunów projektu

Wnioski i refleksje

Wykorzystanie metody projektów w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym okazało się atrakcyjną formą zdobycia nowych doświadczeń i wiadomości. Dzieci wykazały się dużą aktywnością, kreatywnością w realizacji stawianych im zadań, chętnie podejmowały działania z własnej inicjatywy, za które były nagradzane emblematami „słoneczka”. Znakomicie współpracowały w grupach, umiejętnie dzieliły obowiązki między sobą, motywowały się nawzajem. Praca nad projektem zintegrowała również rodziców, którzy z wielkim zaangażowaniem włączyli się w jego realizację. Duży sukces odniosła końcowa prezentacja, o czym świadczyły entuzjastyczne reakcje i pozytywne opinie nauczycieli oraz dzieci z innych grup. Jednak w naszej opinii – nauczycieli opiekunów projektu – największą zaletą i wartością tej metody była możliwość poznania potencjału tkwiącego w przedszkolakach i ich rodzicach oraz osiągnięcie satysfakcji ze wspólnie osiągniętego celu.

Karta projektu

Tytuł projektu: Zawody rodziców.

Autorzy projektu: nauczycieli przedszkoli

Cel główny projektu: Zapoznanie z zawodami rodziców – lekarz, strażak, policjant, listonosz

Streszczenie projektu

- Uzasadnienie wyboru tematu:
- Zainteresowanie i bliskość tematów dla dzieci.
- Temat jest zgodny z podstawą programową i programem nauczania.
- Możliwość realizacji tematu.

Przewidywane efekty:

Dziecko:

- Gromadzi informacje na temat pracy – listonosza, lekarza, policjanta, strażaka,
- Rozpoznaje i nazywa zawody rodziców,
- Przygląda się osobom pracującym: na Poczcie, w Komendzie Straży Pożarnej,
- Zadaje pytania osobie dorosłej (lekarz, policjant, listonosz, strażak),
- Wyjaśnia, jak należy zachować się w miejscach publicznych,
- Wymienia elementy stroju służbowego (listonosza, policjanta, strażaka, lekarza),
- Wskazuje i nazywa numery alarmowe służb ratunkowych,
- Wypowiada się na temat znaczenia poszczególnych zawodów,
- Wykonuje zdjęcia aparatem fotograficznym,
- Stosuje w praktyce środki wyrazu plastycznego: kredki, farby itp.,
- Prezentuje publicznie umiejętności artystyczne,
- Tworzy albumy tematyczne,
- Wykonuje makietę ulicy,
- Bierze udział w zabawach muzyczno-ruchowych.

Opis przeprowadzonych zajęć terenowych i spotkań z ekspertami.

W ramach projektu odbędą się wycieczki do Straży Pożarnej, Urzędu Poczтового, oprócz tego będzie przeprowadzone spotkanie z policjantem i lekarzem.

Relacja z przebiegu wycieczki do komendy Straży Pożarnej

Wycieczka odbyła się 10.02.2013r. O godzinie 10 zebraliśmy się na placu przedszkolnym. Nauczycielka przypomniała zasady bezpiecznego poruszania się ulicami miasta. Zwróciła uwagę na cel wycieczki czyli obserwację pracy strażaka.

Na miejscu zostaliśmy przywitani przez przedstawiciela strażaków. Następnie zostaliśmy oprowadzeni po budynku Straży Pożarnej. Mogliśmy obejrzeć wozy bojowe i ich wyposażenie. Atrakcją była możliwość skorzystania z podnośnika.

Oglądaliśmy ubrania, w jakich strażacy wyruszają na akcję gaśniczą. Mieliśmy okazję ubrać się w stroje służbowe. Pan strażak wyczerpująco odpowiedział na zadane przez nas pytania. Dowiedzieliśmy się, że zawód strażaka jest bardzo pożyteczny, ponieważ chroni mienie i życie ludzi. Wiemy, z jakiego sprzętu korzysta strażak. Znamy numer alarmowy, wiemy jak i kiedy z niego korzystać.

Relacja z wycieczki do Urzędu Poczтового

Wycieczka odbyła się 18.02.2013r. Po przypomnieniu zasad bezpiecznego i kulturalnego zachowania się w miejscach publicznych wyszliśmy z budynku przedszkolnego. Na budynku poczty zainteresowało nas logo poczty oraz skrzynki pocztowe. W pomieszczeniu poczty przywitała nas Pani naczelnik. Obejrzeliśmy sortownie listów, paczek. Następnie spotkaliśmy się z Panem listonoszem. Wiemy jak wygląda jego strój i znamy zakres jego obowiązków. Otrzymaliśmy komplet kopert, znaczki pocztowe, blankiety do wykorzystania w kąciку tematycznym. Obserwowaliśmy pracę pań w okienkach pocztowych. Pani pomogła nam wysłać kartkę pocztową z pozdrowieniami dla kolegi.

Relacja ze spotkań z przedstawicielem policji

Na nasze zaproszenie w dniu 3.04.2012 r. przyszedł do naszego przedszkola pan policjant. Wyczerpująco odpowiedział na nasze pytania.

Kwestionariusz wywiadu z policjantem.

- 1) Gdzie Pan pracuje?
- 2) Na czym polega Pana praca? Czym Pan się zajmuje?
- 3) Z jakich elementów (części) składa się strój policjanta?
- 4) Do czego służą kajdanki i pałka?
- 5) Czy ma Pan broń?
- 6) Kiedy Pan jej używa?
- 7) Jaki jest numer na policję?
- 8) Czy dziecko może dzwonić na numer alarmowy i w jakich sytuacjach?

- 9) W jaki sposób można zostać Policjantem?
- 10) Kiedy możemy prosić o pomoc Policję?
- 11) Jak bezpiecznie przejść przez ulicę?

Opis wykonania albumów związanych z poznanymi zawodami (listonosz, policjant, lekarz, strażak)

W ramach projektu odbywały się zajęcia plastyczne, na których przygotowaliśmy materiały do albumu z poznanymi zawodami. Wykonywaliśmy prace plastyczne różnymi technikami plastycznymi. Rysowaliśmy kredkami i flamastrami, malowaliśmy farbami plakatowymi i akwarelowymi, wyklejaliśmy i wydzieraliśmy. Wykonaliśmy makietę ulicy. Zrobiliśmy kąciki do zabaw tematycznych – „Na poczcie”, „Znaki drogowe”. Wchodziliśmy w role i tworzyliśmy tok zabawy. Przygotowaliśmy galerię zdjęć, którą zaprezentowaliśmy w kąciku rodziców. Nauczyliśmy się śpiewać piosenkę „Listonosze listy noszą”. Znamy na pamięć treść wierszy „Znaki drogowe”, Światła na skrzyżowaniu”. Przeprowadziliśmy rozmowy z członkami rodziny. Kulminacją naszego projektu był „Festyn Rodzinny”, na którym pochwaliliśmy się naszymi umiejętnościami.

Wnioski i rekomendacje:

Dzieci poznały pracę listonosza, lekarza, policjanta, strażaka.

- Dzieci współpracują w zespołach
- Dzieci poznały sposoby pozyskiwania wiedzy
- Dzieci rozwinęły umiejętności plastyczno – konstrukcyjne, teatralne, muzyczne.
- Dzieci potrafią zaprezentować swoje umiejętności.
- Przygotowanie pracy metodą projektów w przedszkolu pozwoliło zaangażować środowisko rodzinne dziecka, pracowników placówki w jego realizację. Założone cele projektu zostały zrealizowane. Dzieci nauczyły się pracować w grupie, zdobyły nową wiedzę, którą wykorzystały w działaniu praktycznym.

Zawarte w kartach projektu cele korespondują z celami zawartymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych oraz w podstawie programowej wychowania przedszkolnego. Osiągnięcie tych celów pozwala zdobyć przez ucznia (dziecko) przykładowych umiejętności:

- umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także wyszukiwania i korzystania z informacji;
- umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- umiejętność pracy zespołowej.

ROZDZIAŁ III. METODY AKTYWIZUJĄCE W NAUCZANIU – UCZENIU SIĘ

*„Zabawa jest nauką, nauka jest zabawą.
Im więcej zabawy, tym więcej nauki”*

Metoda nauczania – uczenia się to celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela/nauczycielki z uczniami/uczennicami, który umożliwia opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, jak również rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych uczniów/uczennic. Dobór metod nauczania – uczenia się zależy przede wszystkim od:

- wieku uczniów/uczennic, ich poziomu percepcyjnego,
- treści nauczania;
- celów i zadań pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- organizacji zajęć dydaktycznych – czasu, liczebności grupy,
- wyposażenia techno-dydaktycznego szkoły, środków dydaktycznych, które zamierza nauczyciel/nauczycielka zastosować do osiągnięcia postawionego celu,
- poziomu wiedzy merytorycznej i metodycznej nauczyciela/nauczycielki.

Metody aktywizujące to sposoby działania, które pomogą uczniom i uczennicom:

- pogłębić zainteresowania wspólną sprawą,
- przyswoić bez trudu nową wiedzę,
- rozwinąć własne pomysły i idee,
- komunikować się,
- dyskutować i spierać na różne tematy,
- podjąć działania na rzecz własnej szkoły.²⁷

Przyświeca temu chińskie przysłowie:

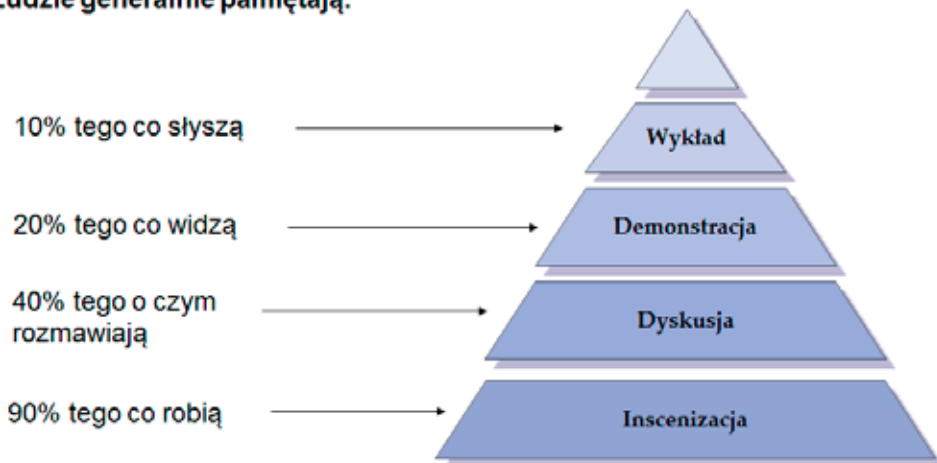
*„Powiedz, a zapomnę,
Pokaż, a zapamiętam
Pozwól wziąć udział, a zrozumieć”*

Wielu autorów opisujący aktywizujące metody przedstawia w swoich publikacjach stożek Dele’a – piramidę zapamiętywania:

[27] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska: Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących. Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000, s.4

STOŻEK DELE'A

Ludzie generalnie pamiętają:

W trakcie przeprowadzania zajęć z wykorzystaniem metod aktywnych należy pamiętać o kilku zasadach:

- Nie wykluczamy nikogo z zabawy, dlatego, że czegoś nie wie lub nie potrafi.
- Nie dzielimy uczniów/uczennice na lepszych i gorszych.
- Jeżeli ktoś nie ma ochoty się bawić, nie zmuszamy go.
- Nauczyciel/nauczycielka także uczestniczy w zabawie.
- Każdy ma prawo do popełniania błędów.

CO PRZEMAWIA ZA STOSOWANIEM METOD AKTYWIZUJĄCYCH?

Stosowanie na lekcji aktywizujących metod nauczania i uczenia się pomaga nie tylko uczniom/uczennicom, lecz także ułatwia pracę nauczycielowi/nauczycielce. Wprawdzie nauczyciel/nauczycielka, który decyduje się na zastosowanie w procesie dydaktycznym danej metody powinien/powinna:

- przygotować wcześniej materiały dydaktyczne,
- zaaranżować miejsce, w którym proces będzie prowadzony (przygotować materiały, odpowiednio ustawić stoliki, ławki),
- pokonać własną niepewność przed eksperymentowaniem na lekcji,
- doskonalić swoje umiejętności metodyczno-dydaktyczne, co w początkowej fazie nie jest łatwe i wymaga dodatkowej pracy, jest to obciążenie przejściowe, które procentuje w przyszłości na wielu płaszczyznach.

Nauczyciel/nauczycielka pracujący metodami aktywizującymi w dość krótkim czasie odchodzi od swojej dotychczasowej roli nauczyciela/nauczycielki – eksperta/ekspertki w kierunku nauczyciela/nauczycielki:

- **doradcy** – który jest do dyspozycji, gdy uczniowie/uczennice mają problem z rozwiązaniem trudnego zadania, lub gdy go nie rozumieją, a także wtedy, gdy są niepewni,
- **animatora** – który inicjuje metody i objaśnia ich znaczenie dla procesu nauczania-uczenia się, przedstawia cele uczenia się i przygotowuje materiał do pracy,
- **obserwatora i słuchacza** – który obserwuje uczniów/uczennice przy pracy i dzieli się z nimi tymi obserwacjami,
- **uczestnika procesu dydaktycznego** – który wie, że nie musi być doskonały i jest przykładem osoby, która uczy się przez całe życie;
- **partnera/partnerki** – który/która jest gotowy/gotowa modyfikować przygotowaną wcześniej lekcję w zależności od sytuacji dydaktycznej w klasie.

Nauczyciel/nauczycielka pracujący/pracująca w sposób kreatywny odnajduje w sobie inspiracje i motywacje do przyjmowania nowych wyznań, odkrywa nieznane wcześniej możliwości pedagogiczne i metodyczne.

Eksperymentowanie, tworzenie nowych koncepcji, twórcze dyskusje, innowacje – to wszystko wzmacnia nauczyciela/nauczycielkę a dzięki jego/jej działaniom zmieniają się uczniowie/uczennice. Uczniowie/uczennice zaczynają być samodzielni, rozwijają własne strategie uczenia się, wyzwalają w sobie autentyczną motywację i ciekawość uczenia się, budują własną autonomię w pracy i w nauce.²⁸

WYBRANE METODY AKTYWIZUJĄCE

Metody integracyjne wg J. Krzyżewskiej²⁹

KRASNOLUDEK

Jest to najprostsza z technik integracyjnych, którą można stosować na różnych przedmiotach. Krasnoludek to pomoc w rękę dziecka. Może to być piłeczka, kolczatka, maskotka, czyli ”coś”, czym można rzucać ”coś”, co przyciąga wzrok i jest przyjemne w dotyku.

[28] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska op.cit..., s. 4–5

[29] J. Krzyżewska: *Aktywizujące metody i techniki w edukacji*. AU „Omega”, Suwałki 1998r.

Przykład:

Dzieci siedzą w kręgu, prowadzący trzyma w ręku ”krasnołudka” i proponuje dzieciom zabawę w kończenie zdań, np.: Krasnołudek jest.....

PAJĘCZYNKA LUB KLĘBEK

Nazwa techniki pochodzi od efektu końcowego, który powstaje w wyniku zabawy dzieci z kłębkami nici. Zabawy z kłębkami mogą być stosowane na różne sposoby, dzieci mogą się przedstawiać, mówić coś o sobie, o kimś coś dobrego, lub kończyć zdanie, układać opowiadanie, wszystko zależy od pomysłu prowadzącego lub samych dzieci.

Przykład:

Dzieci siedzą w kręgu. W prawej ręce prowadzący trzyma kłębek, nawija go na palec lewej ręki i rzuca do wybranego dziecka dodając pozytywną cechę na przykład: rzucam do Basi, bo się ładnie uśmiecha, bo jest grzeczna. Stosując tę technikę dzieci mogą poznać swoje imiona, swoje cechy, mogą doskonalić umiejętność dodawania itp.

GRAFFITI

Jest to technika, którą można stosować na wiele różnych sposobów. Dzięki niej można wytworzyć i wzmocnić dobry klimat w grupie, kształcić u dzieci myślenie twórcze, oraz rozwiązywać problemy. Jest to dobry sposób na dzielenie się z innymi własnymi pomysłami i przyjmowanie innych pomysłów.

Przykład:

W sali gdzie odbywają się zajęcia prowadzący wiesza kilka plakatów z rozpoczętymi zdaniami.

Mam nadzieję, że lekcja będzie....

Pani zapewni nam....

Dzieci chodzą po sali i zgodnie ze swoimi odczuciami dopisują grubymi flamastrami niedokończone zdania.

Metody tworzenia i definiowania pojęć

BURZA MÓZGÓW

Jej istotą jest zgromadzenie w krótkim czasie dużej ilości pomysłów na rozwiązanie jakiegoś problemu. Metoda ta znana jest pod różnymi nazwami. Najczęściej używane to: giełda pomysłów, metoda Osborna, sesja odroczonego wartościowania, technika twórczego myślenia. W klasycznej postaci prowadzący podaje problem, udziela głosu zgła-

szającym pomysły rozwiązań, zapisuje je na tablicy. Po wyczerpaniu pomysłów następuje dyskusja i wybór najlepszego rozwiązania. Plusem tego sposobu jest możliwość modyfikowania cudzych pomysłów lub na zasadzie skojarzenia, podawanie innych. Dobre efekty pracy uzyskuje się, gdy uczniowie/uczennice pracują w 4–5 osobowych grupach. W tak małej grupie każdy uczeń/uczennica czuje osobistą odpowiedzialność za efekty pracy.

W czasie „burzy mózgów” pracuje się indywidualnie, ale na rzecz całego zespołu, którego zadaniem jest zgromadzenie jak największej liczby pomysłów czy faktów do podanego problemu.³⁰

„Burzę mózgów” zwykle przeprowadza się w trzech etapach:

- I. – wytworzenie pomysłów (ważna ilość a nie jakość, ważne myślenie nawet najbardziej szalone i niedorzeczne),**
- II. – ocena, analiza zgłoszonych pomysłów (ustalone kryteria posłużą do oceny różnych propozycji),**
- III. – zastosowanie pomysłów i rozwiązań w praktyce.³¹**

Zastosowanie w trakcie zajęć dydaktycznych burzy mózgów pozwala na:

- włączanie wszystkich uczniów/uczennice do pracy,
- szybkie zgromadzenie dużej ilości pomysłów lub faktów,
- przeprowadzenie rozgrzewki umysłowej,
- kształtowanie umiejętności precyzyjnego wyrażania myśli,
- sprawdzenie posiadanej wiedzy,
- doskonalenie techniki pisanie (klasy I – III).

ŚNIEŻNA KULA

Zwana też dyskusją piramidową, polega na przechodzeniu od pracy indywidualnej do pracy w całej grupie. Technika ta daje szansę każdemu na sprecyzowanie swojego zdania i stanowiska na podany temat, umożliwia nabywanie doświadczeń, jak też pozwala dzieciom ćwiczyć i śledzić proces uzgadniania stanowisk.

Ogólny zarys tej techniki jest następujący:

- uczniowie/uczennice pracują indywidualnie nad nowym problemem,
- **łączą się w pary i ustalają wspólne stanowisko,**
- pary łączą się w czwórki i ustalają wspólne stanowisko,

[30] K. Rau, E. Ziętkiewicz: *Jak aktywizować uczniów. Burza mózgów i inne techniki w edukacji*. G&P, Poznań 2004, s. 35.

[31] J. Krzyżewska, op.cit..., s.59.

- czwórki łączą się w ósemki i ustalają wspólne stanowisko,
- *ósemki łączą się w szesnastki i ustalają wspólne stanowisko,*
- prezentacja wspólnie wypracowanego stanowiska.³²

MAPA MYŚLI

To metoda wizualnego opracowania problemu z wykorzystaniem pojęć, skojarzeń, symboli, haseł i zwrotów. W literaturze nazywana jest także „mapą mentalną”, „mapą pojęciową”, „mapą myśli”, „mapą pamięci”.

Mapa myśli pomaga „uaktywnić” wiedzę uczniów/uczennic, pobudzić ich fantazję i wyobraźnię, uczyć się od kolegów i koleżanek w klasie.³³

Mapa myśli (pojęciowa) często przybiera kształt plakatu

Sposób postępowania:

Nauczyciel/nauczycielka formułuje temat, nad którym mają pracować uczniowie/uczennice, podaje pisemną lub ustną instrukcję o sposobie i czasie wykonania. Uczniowie/uczennice w formie „burzy mózgów” gromadzą potrzebne wiadomości. Ważny jest podział pracy w grupie, jedni poszukują, inni zapisują lub rysują. Grupy analizują zapisy na kartkach, zbierają kartki o podobnej treści. Powstają zbiory i podzbiory w zakresie haseł, treści i są nazywane. Grupy tworzą projekt plakatu, przyklejają kartki na arkuszu papieru, łączą je strzałkami. Wyszukują zależności i powiązania między elementami na plakacie oraz dopisują brakujące hasła. Powstaje MAPA POJĘCIOWA.

Prezentacja prac

Jest to bardzo ważny etap pracy. Uczniowie/uczennice prezentują przygotowany materiał, utrwalają wiadomości, ćwiczą jasne i zwięzłe wypowiedzanie się, słuchając – poznają temat z różnych punktów widzenia i uczą się od siebie nawzajem.

W końcowej fazie uczniowie/uczennice oceniają swoją pracę w grupie, a nauczyciel/nauczycielka podkreśla najcenniejsze dokonania każdego zespołu.

Praca z mapą pojęciową nie tylko jest dla uczniów/uczennic atrakcyjna, ale przynosi olbrzymie korzyści:

- uczy samodzielnego zdobywania wiedzy,
- uczy posługiwania się poznanymi pojęciami,
- daje okazję doskonalenia czytania ze zrozumieniem,
- uczy dokonywania klasyfikacji i uogólnień,
- uczy uważnego słuchania,

[32] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących 2*. Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2002, s. 104.

[33] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska op.cit..., s. 114.

- angażuje ucznia/uczennicę w różne dziedziny aktywności,
- daje szansę wykazania się uczniom/uczennicom o różnych zdolnościach,
- stwarza możliwości współpracy,
- uczy zadawania pytań i udzielania odpowiedzi.

DRZEWKO DECYZYJNE

Jest to metoda efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie, budowania więzi międzyludzkich, podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji. Metoda ta może być wykorzystywana na lekcjach (zajęciach) gdzie uczniowie/uczennice mogą nauczyć się poszukiwania/zauważania związków między różnymi rozwiązaniami danego problemu i konsekwencjami tych rozwiązań. Celem jej jest kształtowanie umiejętności dokonywania wyboru i podejmowania decyzji. W zależności od założonego celu, przewidzianego w toku zajęć, sytuacja wymagająca podjęcie decyzji może być tematem lekcji lub wynikiem pracy nad danym problemem. Praca tą metodą sprowadza się do graficznego zapisu analizy procesu podejmowania decyzji.

Przebieg:

- 1) Wspólne nazwanie sytuacji wymagającej podjęcia decyzji.
- 2) Zapisanie przez ucznia/uczennicę decyzji na tablicy lub plakacie.
- 3) Rozmowa na temat sytuacji.
- 4) Podział klasy na grupy i wypełnianie kart pracy przygotowanych przez nauczyciela/nauczycielkę, wyjaśnienie, że karty wypełnia się od dołu, tzn. wpisujemy sytuację wymagającą podjęcia decyzji. Wszystkie grupy zastanawiają się, jakie mogą być rozwiązania zaistniałej sytuacji i wspólnie ustalają trzy najefektywniejsze. Zapisują je na karcie ćwiczeń.
- 5) Analiza skutków (pozytywnych i negatywnych) zaproponowanych rozwiązań, czyli poszukiwanie argumentów „za” i „przeciw” dla każdego rozwiązania.
- 6) Określenie celów/wartości wybranego rozwiązania.
- 7) Przedstawienie wyników swojej pracy przez poszczególne grupy.
- 8) Dyskusja nad wynikami pracy grup.³⁴

[34] . E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska. op.cit. ..., s.49

Metody hierarchizacji

PROMYCKOWE USZEREGOWANIE

Jest to technika bardzo często stosowana w nauczaniu początkowym. Służy między innymi do definiowania pojęć, określania cech, zasad oraz do hierarchizacji. Ze względu na układanie priorytetów w promyckach często nazywana jest – **slonecznym promyckiem**. Jest najłatwiejszą techniką do zastosowania w pracy z dziećmi.

Przebieg zajęć:

- Uczniowie/uczennice siedzą w kręgu, wewnątrz którego leży narysowane i wycięte koło z napisem np., „PINGWINEK”.
- Rozdajemy uczniom/uczennicom po trzy żółte kartki. Zadaniem każdego dziecka jest wpisanie, jakimi cechami charakteryzował się Elegancik.
- Jedno dziecko odczytuje swoje cechy i układa je obok koła.
- Następnie, inne dzieci, które mają te same lub bliskie cechy układają je w promyckach. Później odczytują inne i układają w następne promyckach, aż do wyczerpania kartek.
- Cechy podobne układane są w jednym promycku. Decyzje co do układu cech bliskich podejmują sami uczniowie/uczennice.³⁵

PIRAMIDA PRIORYTETÓW

Podstawowym celem tej metody jest ułożenie listy priorytetów według ustalonych wcześniej kryteriów, np. ważności, kolejności. Priorytety mogą być podane przez nauczyciela/nauczycielkę lub wypracowane przez uczniów/uczennice. Liczba ich może być bardzo różna.³⁶

Przebieg zajęć:

- 1) Uczniowie/uczennice w grupach opracowują kartki ze swoimi pomysłami (może to być np. odpowiedź na pytanie zadane przez nauczyciela/nauczycielkę).
- 2) Kartki te naklejają na plakacie, na którym narysowana jest piramida.
- 3) Najważniejsze hasła umieszczane są na samej górze, najmniej ważne u dołu.
- 4) Poszczególne grupy prezentują swoje piramidy i tworzą jedną wspólną. Metoda ta stwarza okazję do dyskusowania i argumentowania.

Praca z piramidą priorytetów:

- stwarza okazję do dyskusowania i argumentowania,
- uatrakcyjnią przyswajanie wiedzy,
- jest pretekstem do korzystania ze źródeł wiedzy,
- dla uczniów/uczennice klas młodszych jest ćwiczeniem w czytaniu, pisaniu i mówieniu.

[35] J. Krzyżewska: *Aktywizujące metody i techniki w edukacji*. AU „Omega”, Suwałki 1998 r.

[36] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska op.cit. ..., s.156.

Metody twórczego rozwiązywania problemów

TECHNIKA TWÓRCZEGO MYŚLENIA „635”

Metoda ta służy poszukiwaniu rozwiązań różnych problemów dydaktycznych lub wychowawczych i bardzo skutecznie zmusza do aktywności umysłowej poprzez konieczność szybkiego zgłaszania rozwiązań. Liczby podane w nazwie tej metody mają swoje znaczenie: 6 osób (grup) wypisuje na formularzach po 3 pomysły rozwiązania danego problemu 5 razy podaje formularz sąsiadowi.

Opis metody „635”

Faza pierwsza

- Uczniowie/uczennice pracują w sześciuosobowych zespołach.
- Zespoły siedzą w kręgu lub wokół dużego stołu.
- Każda osoba w zespole otrzymuje formularz i zapisuje na nim 3 pomysły rozwiązań problemu.
- Formularz podaje sąsiadowi z lewej strony, odbiera zaś inny od sąsiada z prawej strony.
- Wpisuje kolejne trzy pomysły (nie należy powtarzać już zapisanych).
- Po pięciokrotnej wędrowce kartki otrzymujemy 18 rozwiązań.

Faza druga

- Zespoły pracują nad całością zebranego materiału.
- Wybierają 6 najlepszych pomysłów rozwiązań problemu do zaprezentowania całej klasie.³⁷

RYBI SZKIELET

Metoda ta może być znana również jako „Schemat przyczyn i skutków”. Jej nazwa pochodzi od formy graficznej przypominającej szkielet ryby.

Jest to metoda rozwiązywania problemów w twórczy sposób, poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł. Służy poszukiwaniu przyczyn powstania danego problemu, planowaniu działań, które mają dać określone wyniki. Poprzez stosowanie tej metody uczniowie/uczennice kształtują umiejętności efektywnej pracy w zespole, odpowiedzialności za podejmowane decyzje, samooceny własnych osiągnięć i oceny pracy innych. Do zajęć należy przygotować:

- Dużą planszę przedstawiającą szkielet ryby
- Paski papieru (małe „ości”), mazaki.

Przebieg:

[37] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska op.cit..., s.231.

- Na plakacie lub tablicy przygotowujemy model przypominający „rybi szkielet”, w głowie wpisujemy dowolny problem i jego przyczyny.
- Dzieci za pomocą „burzy mózgów” ustalają główne czynniki, które mogą stanowić powód takiego skutku i wpisują je w tzw. „ości duże”.
- Następnie dzielimy klasę na tyle grup, ile jest „dużych ości”. Każdemu zespołowi przydzielamy jeden czynnik główny.
- Każdy zespół poszukuje przyczyn, które mają wpływ na ten czynnik.
- Przyczyny te uczniowie/uczennice zapisują na paskach papieru, które symbolizują małe ości.
- „Małe ości” zostają przypięte na dużym schemacie.
- Spośród przedstawionych wszystkich przyczyn głównego problemu uczniowie/uczennice wybierają najistotniejsze.
- Podsumowując opracowujemy plan działań zmierzających do rozwiązania problemu.³⁸

SZEŚĆ MYŚLĄCYCH KAPELUSZY

Jest to metoda, gdzie uczniowie/uczennice muszą współpracować ze sobą i zgodnie ze swoimi predyspozycjami brać udział w rozwiązywaniu problemów. Myśli i poglądy przedstawione są w sposób bardzo uporządkowany, co zwiększa szansę wypracowania większej liczby korzystnych rozwiązań. Autor metody – De Bono przypisał 6 kapeluszom – 6 różnych sposobów myślenia. Kapelusze różnego koloru symbolizują sposoby postrzegania problemu, jego analizy, znajdowania różnych rozwiązań i argumentowania w dyskusji.

- Kapelusz biały – opiera się na naturalnych faktach, liczbach, danych, argumentuje na płaszczyźnie rzeczowej.
- Kapelusz czerwony – ukazuje emocje i uczucia, wyraża przypuszczenie (zarówno pozytywne, jak i negatywne).
- Kapelusz czarny – widzi wszystko w czarnych kolorach, wnosi trudności, wszystko jest dla niego niemożliwe, wydaje negatywne opinie.
- Kapelusz niebieski – odznacza się chłodnym dystansem, kontroluje, czuwa nad innymi kapeluszami (wewnętrzny prowadzący dyskusję).
- Kapelusz żółty – kieruje się optymizmem, myśli pozytywnie, konstruktywnie, widzi światłana przyszłość.
- Kapelusz zielony – odznacza się cechami innowatora, osoba myśląca twórczo. Jego zadaniem jest wskazywanie zupełnie nowych oryginalnych pomysłów.³⁹

[38] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska. op.cit..., s.214.

[39] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska. op.cit..., s.140.

INSCENIZACJA

W twórczy sposób wykorzystywana przez nauczycieli/nauczycielki nauczania zintegrowanego. Metoda ta ma zastosowanie wszędzie tam, gdzie poszukujemy rozwiązania problemów, a istotą tej metody jest przygotowanie i przeprowadzenie inscenizacji danego zdarzenia, tekstu, scenariusza, itp. Metoda składa się z dwóch części: inscenizacji i dyskusji nad nią.

Przebieg:

- 1) Nauczyciel/nauczycielka przygotowuje scenariusz rozpatrywanego zdarzenia:
 - krótki opis zdarzenia,
 - krótką charakterystykę postaci występujących w zdarzeniu,
 - układ wydarzeń,
 - dialogi,
 - czas na przeprowadzenie inscenizacji.
- 2) Nauczyciel/nauczycielka dokonuje wyboru uczniów/uczennic, którzy wcielą się w role. Można to zrobić na kilka sposobów:
 - nauczyciel/nauczycielka sam decyduje, kto zagra daną rolę,
 - uczniowie/uczennice losują role,
 - nauczyciel/nauczycielka przedstawia role i uczniowie/uczennice sami/same zgłaszają się do ich odegrania.
- 3) Nauczyciel/nauczycielka daje aktorom czas na przygotowanie się do roli.
- 4) Uczniom/uczennicom nie uczestniczącym bezpośrednio w inscenizacji nauczyciel/nauczycielka powierza role obserwatorów. Podczas przedstawienia zdarzenia robią notatki dotyczące faktów, przyczyn, zachowań, funkcjonujących zasad, pełnionych ról w tym zdarzeniu.
- 5) Po inscenizacji nauczyciel/nauczycielka rozpoczyna dyskusję. Obserwatorzy przedstawiają swoje odczucia, wrażenia. Ważnym elementem dyskusji jest wymiana poglądów, opinii, poszukiwania wspólnych rozwiązań.

Metoda inscenizacji:

- pozwala na poznawanie samego siebie,
- rozwija umiejętności ruchowe i teatralne,
- uczy obserwowania różnych sytuacji,
- uczy wnioskowania,
- uczy pracy w grupie,
- uczy kultury dyskusji.⁴⁰

[40] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska. op.cit..., s.83.

Metody rozwijające twórcze myślenie

DRAMA

Drama polega na wczuwaniu się w rolę, na improwizacji angażującej ruch, mowę, myśli i uczucia dziecka, wzbogaca jego wyobraźnię.

Istotą dramy jest konflikt wzięty z życia, z literatury lub po prostu wymyślony. Umożliwia przeżycie określonych problemów, poszukiwanie własnych rozwiązań i dokonywanie wyborów. Przyspiesza to emocjonalnie, intelektualne i społeczne dojrzewanie uczniów/uczennic.

Dramę od inscenizacji czy teatru różni to, że:

- nie ma podziału na aktorów i widzów,
- najważniejsze jest wczucie się w rolę, granie siebie,
- w dramie uczestnicy improwizują, zachowują się naturalnie i logicznie,
- koncentrują się na określonej sytuacji, nie zaś na sposobie gry.

Przebieg dramy jest następujący:

- wprowadzenie przez nauczyciela/nauczycielkę (przedstawienie zdarzenia),
- przygotowanie się uczestników do wejścia w rolę (rozmowy, dyskusje),
- odgrywanie ról przez uczestników,
- interpretacja werbalna (pytania, rozmowy, komentarze).

Głównym sposobem pracy w dramie jest bycie w roli. Najczęściej polega ono na tym, że uczeń/uczennica jest sobą w nowej, nieznanym mu sytuacji.

Drama ma bardzo duże znaczenie, gdyż jest doskonałym ćwiczeniem językowym, rozwija myślenie i wyobraźnię. Pozwala głębiej zrozumieć przeżycia i zachowania innych ludzi, postaci literackich, pogłębia emocjonalny związek z nimi. Uczy komunikatywności, ponadto pomaga ćwiczyć koncentrację, spontaniczność. Rozwija język ciała i uczy rozumienia go.⁴¹

Metody dyskusyjne

DYSKUSJA DYDAKTYCZNA

Dyskusja jako metoda edukacyjna

Doświadczenia edukacyjne wskazują jednak na centralną pozycję, jaką zajmuje we współczesnej dydaktyce dyskusja. Stanowi ona swoisty model nauczania – uczenia

[41] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska. op.cit..., s.47

się uczniów. W niniejszym opracowaniu pragniemy wskazać niektóre procedury posługiwania się tym modelem. Dyskusja rozumiana jest najczęściej jako uporządkowana interakcja werbalna oraz wyrażenie myśli na jakiś temat.

Richard I. Arends sprowadza najważniejsze efekty dyskusji do trzech obszarów. Analizując te obszary można uznać, że nauczyciele posługują się dyskusją, żeby:

- doskonalić myślenie uczniów, wzmocnić ich struktury poznawcze i kształtować ich umiejętności umysłowe,
- zachęcić ich do aktywnego uczestniczenia w procesie dydaktycznym,
- doskonalić ich umiejętności komunikacyjne

We współczesnych działaniach edukacyjnych dyskusja powinna być jednym z ważnych sposobów pracy nauczycieli dążących do ograniczenia własnych wypowiedzi na rzecz usprawnienia procesów poznawczych uczniów i rozwiązywania przez nich różnego typu problemów ekonomicznych, społecznych, technicznych.

Diskusja może występować w rozmaitych odmianach, ale główne jej fazy mają następujący wyraz:

Fazy	Postępowanie nauczyciela/nauczycielki
1) Uświadomienie celów i wywołanie pozytywnego nastawienia	Nauczyciel/nauczycielka prezentuje cele dyskusji i wywołuje u uczniów/uczennic gotowość do uczestniczenia w niej
2) Ukierunkowanie dyskusji	Nauczyciel/nauczycielka interpretuje podstawowe reguły dyskusji, prezentuje sytuację problemową albo charakteryzuje kwestię stanowiącą przedmiot dyskusji
3) Prowadzenie dyskusji	Nauczyciel/nauczycielka umożliwia interakcje pomiędzy uczniami/uczennicami, czuwa nad przestrzeganiem reguł, rejestruje postęp dyskusji, stawia pytania, wypowiada własne sądy
4) Zakończenie dyskusji	Nauczyciel/nauczycielka uczestniczy w podsumowaniu dyskusji, przedstawia na nią swój własny pogląd

Efekty stosowania dyskusji dydaktycznej to przede wszystkim:

- kształtowanie umiejętności logicznego myślenia,
- kształtowanie poglądów i przekonań,

- kształtowanie istotnych umiejętności komunikacyjnych: formułowania myśli, słuchania, obrony własnych poglądów,
- uczenie się tolerancji dla odmiennych poglądów,
- uczenie się krytycznego spojrzenia na własne poglądy i ich weryfikacji,
- aktywne uczestnictwo w procesie dydaktycznym⁴².

Analiza literatury dydaktycznej pozwala na zidentyfikowanie bardzo wielu odmian dyskusji. Jednak dla potrzeb niniejszego opracowania scharakteryzowane będą te metody nauczania-uczenia się, które są przydatne w kształceniu zawodowym.

Dyskusja okrągłego stołu zwana inaczej „forum ekspertów”

Jedną z najstarszych metod aktywizujących uczniów jest dyskusja okrągłego stołu. Polega ona na swobodnej wymianie poglądów między prowadzącym dyskusję nauczycielem a uczącymi się. Charakterystyczną cechą jest jej nieformalność i swoboda niezależnie od statusu uczestnika dyskusji. W zajęciach szkolnych dyskusję okrągłego stołu organizuje się najczęściej w celu zidentyfikowania poziomu wiedzy uczniów/uczennic z danej dziedziny, poznania ich oczekiwań lub wytworzenia odpowiedniej atmosfery. Działania edukacyjne w ramach tej metody sprowadzane są do trzech faz:

Faza 1.

- Wyjaśnienie “reguł gry”, które należy przestrzegać podczas prowadzenia dyskusji.
- Sformułowanie problemów mających stanowić przedmiot dyskusji i ustalenie hipotetycznych granic kompromisu, który powinien być zawarty.

Faza 2.

- Określenie wszystkich możliwych wariantów rozwiązania problemu,
- Przyjęcie wspólnego rozwiązania stanowiącego kompromis wobec sposobów rozwiązania problemu.

Faza 3.

- Opracowanie harmonogramu realizacji przyjętego rozwiązania.
- Podsumowanie dyskusji z podkreśleniem charakterystycznych stanowisk i postaw zaprezentowanych podczas dyskusji⁴³.

Dyskusja dydaktyczna to zorganizowana wymiana myśli i poglądów na dany temat, która:

- pobudza i rozwija myślenie,
- pomaga kształtować poglądy i przekonania,

[42] R. I. Arends; *Uczymy się...* op.cit, s. 360-362.

[43] Cz. Plewka; *Metodyka* Op.cit, s.280-281.

- uczy oceny poglądów innych ludzi,
- kształci umiejętność formułowania myśli i ich wypowiedzania,
- uczy krytycznego spojrzenia na własne poglądy i zmusza do ich weryfikacji.

W przebiegu dyskusji wyróżniamy trzy etapy:

- 1) **Wprowadzenie**, polegające na takim sformułowaniu problemu, by pobudzał do myślenia i wypowiedzania się.
- 2) **Dyskusja właściwa**, której istota sprowadza się do zespołowego rozwiązania problemu.
- 3) **Podsumowanie wyników dyskusji** przez prowadzącego, poszerzone o ocenę udziału i zaangażowanie uczniów/uczennice.

ARGUMENTY „ZA I PRZECIW”

Jest to metoda pozwalająca na łatwiejsze podjęcie decyzji oraz spojrzenie na ten sam problem z różnych punktów widzenia. Uczniowie/uczennice **w dwóch przeciwstawnych grupach prezentują argumenty „za i przeciw”**, których celem jest przekonanie adwersarzy do swojego stanowiska.

Przebieg zajęć:

- 1) Krótkie wprowadzenie nauczyciela/nauczycielki.
- 2) Podanie zadania uczniom: zgromadzić argumenty za i przeciw podjęciu określonej decyzji.
- 3) Poszukiwanie argumentów za i przeciw.
- 4) Sprezycyzowanie i zapis na plakacie:
- 5) Prezentacja przed klasą.
 - Czas na prezentację opinii obu grup powinien być jednakowy.
 - Nauczyciel ocenia poprawność merytoryczną wypowiedzi, kulturę dyskusji, sposób reagowania na racje strony przeciwnej.

Znaczenie tej metody:

- Powoduje emocjonalne zaangażowanie się uczniów w debatę, co wzmacnia ich aktywność.
- Daje okazję do kształtowania poglądów i przekonań.
- Uczy jasnych, precyzyjnych sposobów argumentowania swoich racji.
- Na etapie nauczania początkowego staje się okazją do ćwiczeń czytania ze zrozumieniem, ćwiczeń w mówieniu i pisaniu⁴⁴.

[44] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska op.cit..., s. 21.

DYWANIK POMYSŁÓW

Metoda ta służy prowadzeniu dyskusji w grupach nad postawionym problemem, tematem. Celem metody jest poszukiwanie i wybór najlepszego rozwiązania.

Przebieg:

Problem, który ma być dyskutowany może być zapisany na tablicy, przedstawiony przez ucznia lub przez grupę.

- 1) Daj uczniom/uczennicom czas na bliższe zapoznanie się z sytuacją problemową, pozwól na stawianie pytań, objaśnienie.
- 2) Przedstaw zasady pracy tą metodą.
- 3) Wyjaśnij, że pomysły tworzą indywidualnie i zapisują je mazakiem na kartkach. Rozdaj uczniom po 2–3 kartki.
- 4) Poproś uczniów/uczennice aby po krótkim zastanowieniu zapisali swoje pomysły na kartkach, ale tak żeby na jednej kartce znalazł się tylko jeden pomysł. Zwróć uwagę na staranność zapisów. Daj czas na zapisanie swoich myśli.
- 5) Następnym etapem jest tworzenie dywanika pomysłów. W wyznaczonym miejscu Sali (może to być ściana, podłoga) przypnij duży arkusz papieru, na którym uczniowie/uczennice będą układać swoje kartki. Poproś ich, aby kolejno podchodzili do plakatu, odczytywali swoje kartki i przywieszali je.
- 6) Po zawieszeniu wszystkich kartek przychodzi czas na ocenę proponowanych rozwiązań. Każdy uczeń otrzymuje jeden punkt i stawia go przy rozwiązaniu, którego jego zdaniem jest najlepsze i najtrafniejsze. Poproś o policzenie punktów.
- 7) Rozwiązanie, które uzyskało największą liczbę punktów jest najlepsze. Możesz podyskutować chwilę z klasą na temat tego wyboru.⁴⁵

Metody ewaluacyjne

KOSZ I WALIZECZKA

Stanowią element metody SWOT (od pierwszych liter)

Strengths – mocne strony

Weaknes – słabe strony

Opportunities – szanse, możliwości

Threats – zagrożenia

Przygotowujemy na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizeczką. Rozda-

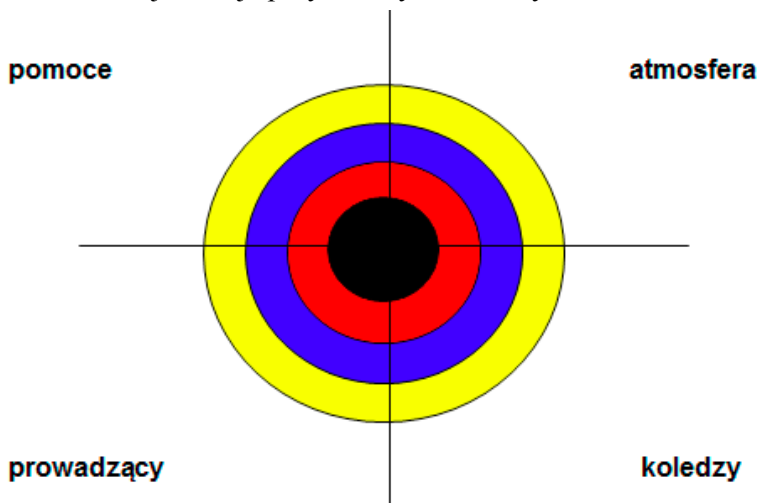
[45] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska op.cit..., s.63.

jemy uczniom kartki samoprzylepne w dwóch kolorach. Prosimy dzieci, aby oceniły postępowanie bohatera wybranej lektury lub czytanki. W tym celu powinni wypisać na jednych kartkach cechy pozytywne, a na drugich – negatywne. Na hasło „start” – uczniowie/uczennice przyklepiają kartki w odpowiednich miejscach. Potem prosimy jednego ucznia/uczennicę o odczytanie tego, co najchętniej wrzuciliby do kosza i zapomnieli oraz tego, co chcieliby zabrać ze sobą w walizce⁴⁶.

TARCZA STRZELECKA

Tarcza strzelecka – jak sama nazwa wskazuje, służy sprawdzeniu wiedzy i umiejętności strzelca. Strzelcem może być zarówno uczeń/uczennica, jak i nauczyciel/nauczycielka. Za pomocą tarczy możemy ocenić lekcje, fakty, wydarzenia itp. Strzał w „dziesiątkę” (centrum tarczy) oznacza pełną perfekcję, strzał poza tarczę to „pudło”. Analiza, ocena i refleksja to najlepszy nauczyciel/nauczycielka *w drodze do sukcesu*.

Przebieg:

- Na tablicy lub szarym papierze rysujemy tarczę strzelecką, uwzględniając wybrane aspekty lekcji.
- Rozdajemy uczniom/uczennicom po cztery strzały (cenki sklepowe) i opuszczamy na moment salę zajęć, pozwalając uczniom/uczennicom na „strzelanie”.
- Wynik powyższej ewaluacji informuje, jak uczniowie/uczennice ocenili atmosferę zajęć i zastosowane pomoce.

Za pomocą tarczy strzeleckiej możemy ocenić prawie wszystko⁴⁷.

[46] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska . op.cit..., s.106.

[47] E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska . op.cit..., s.238.

Reasumując

Dzieci w młodszym wieku szkolnym dążą do rozszerzania i pogłębiania swej wiedzy, starają się zrozumieć świat i poszukują dla siebie miejsca w otaczającym je środowisku. Przejawiają potrzebę poznawania, poszukiwania i odkrywania wszystkiego co znajduje się w ich otoczeniu. Chęć uczenia ujawniają zwykle przez naturalną ciekawość. Nauczyciel/nauczycielka powinien być twórczy, otwarty na nowości, eksperymenty. Wtedy rozwija własną aktywność. Powinien dbać o to, aby uczeń/uczennica pracował/pracowali na lekcji aktywnie i twórczo. Znany pedagog Jan Amos Komeński napisał „Ceńcie twórcze myślenie, poddawajcie w wątpliwość wszystko i każcie się dziwić wszystkiemu“. Drogą dla rozwijania aktywności twórczej jest stwarzanie takich sytuacji dydaktyczno-wychowawczych, które prowadzą do zastosowania wiedzy w działalności praktycznej. Osiąganie zamierzonych celów zależy przede wszystkim od tego jakie metody i formy stosuje się na zajęciach. Niezbędne jest to, aby obok metod podających stosować metody pobudzające uczniów/uczennice do współdziałania w tworzeniu i przekształcaniu informacji. Metody aktywizujące pracę uczniów w procesie dydaktycznym są uznawane przez współczesnych dydaktyków za naczelną zasadę nauczania-uczenia się. Aktywność uczniów/uczennice jest ważna w procesie zdobywania wiedzy. Bierne przyswajanie wiadomości utrudnia uczniom ich zrozumienie i wykorzystanie w praktyce, a wiedza przekazywana w postaci gotowej jest powierzchowna, nietrwała. W zreformowanej szkole nauczyciel nie musi wiedzieć wszystkiego, ale MOŻE I POWINIEN wyposażać swoich uczniów/uczennice w podstawowe umiejętności radzenia sobie z gwałtownie zmieniającą się rzeczywistością. Indiańskie przysłowie mówi: „Daj mi rybę, a będę miał co jeść przez cały dzień. Naucz mnie łowić ryby, a będę miał co jeść przez całe życie“. W prawidłowo zorganizowanym procesie nauczania, główną rolę pełni nauczyciel/nauczycielka, który stwarza sytuacje pobudzające uczniów/uczennice do aktywności, kieruje ich działalnością poznawczą podczas zdobywania wiedzy oraz czuwa nad jej wykorzystaniem. Poprawnie merytorycznie dobrana metoda powinna również dawać możliwość indywidualizacji oddziaływań na każde dziecko, prowadzenia obserwacji, stawiania odpowiedniej diagnozy. Trzeba podkreślić, że uczniowie/uczennice uczą się w trakcie własnej aktywności. Potrzebną wiedzę i umiejętności nabywają wtedy w sposób trwały, skuteczny i przyjemny. Istotnym elementem procesu uczenia się jest pamięć, a powiększenie zasobów pamięci ma związek z zastosowaną przez niego metodą. Nauczyciel/nauczycielka po-

winien zachęcać uczniów/uczennice do stawiania pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi, stwarzać warunki do bycia odkrywcą i eksperymentatorem. Nauczanie jest sztuką wymagającą nie tylko znajomości praw rządzących procesem uczenia się, ale też wyczucia formy, stylu, tempa i rytmu. Poznanie potrzeb uczniów/uczennic, stworzenie sprzyjającego klimatu i odpowiednich sytuacji dydaktycznych, to warunki niezbędne przy wzbudzaniu motywacji do działania.

Scenariusz zajęć modelowych z edukacji polonistycznej dla klasy II

Opracowały: nauczycielki szkół podstawowych

Krąg tematyczny: Między nami

Temat: Co mówią te znaki?

Treści podstawy programowej: 1.1a, 1.1b, 1.2e, 1.3a, 1.3c, 1.3d, 1.3f

Cele ogólne:

- Zapoznanie z różnymi znakami umownymi oraz ich funkcjami,
- Wprowadzenie pojęć *piktogram*, *logo*.

Cele szczegółowe:

Uczeń potrafi:

- czytać teksty dla dzieci ze zrozumieniem,
- posługiwać się pojęciami: *piktogram*, *logo*, *mapa*,
- uczestniczyć w rozmowie na temat funkcji symbolicznych znaków, piktogramów i logo,
- odczytać informacje z map, planów, piktogramów,
- tworzyć własny znak związany z własnymi zainteresowaniami,
- podać definicję rzeczownika i pytania, na które odpowiada rzeczownik,
- ułożyć rzeczowniki w kolejności alfabetycznej.

Metody (wg Kwiatowskiej):

- Czynne-samodzielnych doświadczeń, metoda ćwiczeń,
- Słowne-rozmowy, objaśnienia i instrukcja, żywego słowa,
- Metody oglądowe-observacja i pokaz, przykład osobisty.

Formy:

- indywidualna jednolita,
- zróżnicowana,
- zbiorowa.

Środki dydaktyczne: mapy, plany, przewodniki, broszury, gazety, kalendarz Mayów, hieroglify egipskie, podręcznik, kartony, kredki, flamastry.

Przebieg zajęć:

I. Czynności organizacyjne –sprawdzenie listy obecności, pracy domowej.

II. Wprowadzenie do tematu–Na tropie piktogramów–szukanie znaków w szkole.

Podczas wycieczki szkolnym korytarzem dzieci wskazują znaki i odgadują ich znaczenie.

III. Uświadomienie celu zajęć.

Podczas dzisiejszych zajęć rozmawiać będziemy na temat znaków i symboli umownych, które występują wokół nas i towarzyszą nam w wielu dziedzinach naszego życia.

IV. Plan zajęć.

- 1) Rozmowa na temat różnych rodzajów map, które rozwieszono w klasie i ułożono na dywanie (np.: map turystycznych, map drogowych, map Polski, planów miast).
 - Dzieci przyglądają się uważnie zgromadzonym mapom i planom,
 - Ustalają, do czego one służą?
 - Wskazują na mapach znaki, których znaczenia się domyślały.
- 2) Praca z tekstem R. Witka pt. „Ale plama”
 - Głośne czytanie tekstu przez nauczyciela.
 - Rozmowa kierowana na temat tekstu.
 - Ćwiczenia w głośnym czytaniu.
- 3) Ćwiczenia wprowadzające i utrwalające pojęcie *piktogram*.
 - Prezentacja różnych piktogramów (znaki drogowe, symbole z map, znaki z metek odzieżowych, symboli religijnych, hieroglify).
 - Ustalenie cech wspólnych oraz ich zastosowanie (*słowo zastąpione obrazkiem, który jest prosty i jednoznaczny, pozwala na szybkie komunikowanie się, pokonanie bariery językowej*).
- 4) Zapoznanie z pojęciem *logo* na podstawie *logo* szkoły.
- 5) Wyszukiwanie w broszurach, gazetach i wycinanie logo różnych firm.
 - Dzielenie wyszukanych materiałów na zbiory zawierające litery oraz zawierające obrazki.
- 6) Kto to lub co to jest? – pogłębianie wiadomości o rzeczowniku.
 - Przypomnienie wiadomości na temat rzeczownika-Co to jest rzeczownik. Na jakie pytania odpowiada?
 - Układanie i zapis wyrazów – rzeczowników z liter wyrazu piktogram.
- 7) Układanie powstałych wyrazów w kolejności alfabetycznej i zapisanie ich

w zeszyście.

- 8) Projektowanie i wykonanie własnych znaków na kartkach formatu A5.
- 9) Krótka prezentacja tego, co one przedstawiają.

V. Podsumowanie zajęć – Rundka

Dzieci kolejno mówią o tym, czego dziś dowiedziały się na zajęciach.

VI. Ewaluacja zajęć

Uczniowie gromadzą swoje prace na tablicy przy symbolach:

(zajęcia, z których nie jestem zadowolony)

(zajęcia podobały mi się)

Scenariusz zajęć dydaktycznych w przedszkolu

Temat: Bawimy się z bohaterami wierszy Juliana Tuwima.

Cele ogólne:

- dydaktyczne:
 - Rozwijanie zainteresowań czytelniczych.
 - Zapoznanie z wybranymi wierszami Juliana Tuwima.
 - Wskazywanie na zabawową funkcję literatury.
 - Rozwijanie wyobraźni i inwencji twórczej.
- wychowawcze:
 - Wzbogacanie przeżyć poprzez kontakt z literaturą dziecięcą.
 - Kształtowanie umiejętności współdziałania w sytuacjach zabawowo-zadaniowych.
 - Wzmacnianie poczucia własnej wartości, samoakceptacja.

Cele operacyjne:

Dziecko potrafi:

- Naśladować gesty, dźwięki, ruchy w czasie zabaw integracyjnych;
- Przeliczyć liczbę wyrzuconych na kostce oczek;
- Odszukać kartonik z liczbą zgodną z ilością wyrzuconych oczek (dz 6- letnie);
- Odczytać hasło: Julian Tuwim (dzieci czytające);
- Dobrać ilustrację do czytanego fragmentu wiersza;
- Dobrać tytuł wiersza do ilustracji (dzieci czytające);
- Sprawnie wiązać i rozwiązywać supełki;
- Powtórzyć z pamięci tekst wyliczanki;
- Zaśpiewać piosenkę: „Wlaź kotek, na plotek” na sylabie la;
- Odgadnąć jaki przedmiot został schowany;

- Naśladować ruchy partnera;
- Wydrzeć z papieru chmurę;
- Kreślić w powietrzu chmurą leniwą ósemkę;
- „Wcielić się” w rolę postaci z wiersza;
- Narysować swoją ulubioną słodkość i ją zaprezentować;
- Współdziałać z innymi w sytuacjach zabawowo-zadaniowych np. podczas tworzenia wyspy na Słodkim Oceanie;
- Zaprezentować walory wyspy na podstawie rysunku wykonanego w zespole (dzieci chętne).

Metody według Kupisiewicza

- Słowne: rozmowa, wiersz, instrukcje
- Oglądowe: pokaz, obserwacja
- Czynne: zadań stawianych do wykonania, samodzielnych doświadczeń, ćwiczeń
- Elementy pedagogiki zabawy: zabawy integracyjne, tańce
- Elementy kinezylogii edukacyjnej Paula Dennisona
- Metody aktywizujące: elementy dramy, trening zadaniowy,

Formy:

- zbiorowa jednolita,
- grupowa jednolita,
- indywidualna: jednolita i zróżnicowana.

Środki dydaktyczne:

Kartoniki - wizytówki dla każdego dziecka, duża kostka do gry, zaszyfrowany napis – Julian Tuwim, ilustracje przedstawiające postać Juliana Tuwima, teksty wierszy ”Lokomotywa”, „Słoń Trąbalski”, ”Okulary”, „O panu Tralalińskim”, „Rzepka”, „Ptasie radio”, „Dyzio Marzyciel”, apaszka dla każdego dziecka, wycieczka, 6 przedmiotów (okulary, czapka, but, skarpetka, książka, lusterko), biała kartka dla każdego dziecka, kredki pastelowe, szary papier, nagrania muzyczne *Motor gigant*, *The garden of roses*, emblematy - cukierki, karton ze smutną i wesołą buzią.

Przebieg zajęć:

- 1) Zabawa na powitanie - dzieci stoją w kole, nauczyciel/nauczycielka recytuje tekst i jednocześnie pokazuje gesty. Dzieci powtarzają słowa i gesty nauczyciela/nauczycielki.

„*Wszyscy są, witam Was-uderzanie dłońmi o kolana.
Na czytanie nadszedł czas – uderzanie w dłonie.*”

*Jestem ja, jesteś Ty-pokazywanie na siebie i innych.
Raz, dwa, trzy-hurra-tupanie i wyskok do góry.”*

- 2) „Chciałbym aby na tych zajęciach, mówiono do mnie...”- zapisywanie na wizytówkach imion dzieci.
- 3) Zabawa „Witam tych którzy...”

Nauczyciel/nauczycielka prosi aby pomachały do niego ręką te dzieci:

- które lubią słuchać bajek i wierszy,
- którym na dobranoc czytają rodzice,
- którzy potrafią samodzielnie odczytać krótkie zdania,
- którzy chcieliby przenieść się do Wierszolandii,
- którzy są dzisiaj na zajęciach.

- 4) Zabawa z kostką – „Ukryte hasło”.

Dzieci kolejno rzucają kostką, przeliczają ilość wyrzuconych oczek, a następnie odszukują kartonik z liczbą zgodną z ilością oczek i go odkrywają. Po wyrzuceniu wszystkich liczb wybrane dzieci odczytują hasło: Julian Tuwim

J-1	T-1
U-2	U- 2
L-3	W-3
I-4	I- 4
A-5	M-5
N-6	

- 5) Rozmowa z dziećmi na temat: Kim był Julian Tuwim? – krótka prezentacja autora, zwrócenie uwagi na „Ławeczkę Tuwima”- szczególne miejsce na ulicy Piotrkowskiej.
- 6) „Motor gigant”- taniec przy muzyce. Jedziemy na spotkanie z wierszami Tuwima.
- 7) Dobierz ilustrację do fragmentu wiersza- Nauczyciel czyta fragmenty wierszy Juliana Tuwima, dzieci odszukują ilustracje do wiersza i tytuły wierszy (dz. czytające) „Lokomotywa”, „Słoń Trąbalski”, „Rzepka”, „ Okulary”, „O Panu Tralalińskim”, „Ptasie radio”, „ Dyzio Marzyciel”.
- 8) Zabawy z postaciami wierszy J. Tuwima:
„Słoń Trąbalski”- swobodne wypowiedzi dzieci na temat treści wiersza.
 - Ćwiczenie zręcznościowe- wiązanie i rozwiązywanie supełków na czas,
 - Nauka na pamięć wyliczniki:

*„Na wysokiej górze, rosło drzewo duże
Nazywało się apli, papli, blite, blau.
A kto tego nie wypowie ten nie będzie grał”*

„Pan Tralaliński” - przypomnienie treści wiersza.

- Ćwiczenia ortofoniczne- śpiewanie piosenki „ Włazł kotek na płotek” na sylabie „la”,
- Ćwiczenia słownikowe- tworzenie nazw innych zwierząt na podobieństwo nazw z wiersza np. mrówka- tralalówka, motyl- tralalotyl, żaba- tralalaba, bocian- tralalocian itp.

„Pan Hilary” - przypomnienie treści wiersza.

- Zabawy tropiące: ”Zgadnij jakiego przedmiotu brakuje? ”-nauczyciel rozkłada na dywanie 6 przedmiotów (okulary, czapka, but, skarpetka, książka, lusterko). Dzieci mają je zapamiętać. Chętne dziecko odwraca się, a w tym czasie nauczyciel chowa jeden przedmiot. Zadaniem dziecka jest odgadnąć jaki przedmiot został schowany.
- Zabawa ruchowa „Lustro”-Jedno dziecko w parze pokazuje ruch, drugie stara się go naśladować.

„Dyzio Marzyciel” - odczytanie treści wiersza przez nauczyciela/nauczycielki

- Wydzieranie z papieru chmurek w rytm muzyki,
- Kreślenie leniwych ósemek w powietrzu wydartymi chmurkami,
- Trening zadaniowy-dzieci leżą na dywanie i wcielają się w postać „Dyzia” podczas czytania nauczyciela,
- Rysowanie na chmurce ulubionej słodkości kredkami pastelowymi,
- Prezentacja swoich upodobań.

9) Zakładanie Wysp na Słodkim Oceanie.

Dzieci łączą się w zespoły zgodnie z narysowaną słodkością, nadają nazwę swojej wyspie np. Wyspa Lodów, Wyspa Ciastek, Tortowa Wyspa. Dzieci przyklejają swoje chmurki do arkusza szarego papieru i dorysowują inne elementy charakterystyczne dla ich wyspy - budowle, przysmaki itp.

10) Prezentacja Wysp przez wybrane osoby z grupy.

11) Zabawa na pożegnanie-„Iskierka przyjaźni”. Dzieci w kole przekazują sobie uścisk-iskierkę.

12) Działanie ewaluacyjne- przyklejanie emblematu cukierka na wesołej buzi – jeśli zajęcia się podobały, na smutnej buzi- jeśli zajęcia się nie podobały.

Scenariusz zajęć modelowych w przedszkolu

Obszar z podstawy programowej wychowania przedszkolnego: wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia.

Opracowały: nauczycielki przedszkoli

Temat: Wycieczka w prehistorię – w erę dinozaurów.

Cele główne:

- Poznanie historii powstania Ziemi i życia na naszej planecie
- Poznanie wyglądu, zwyczajów, sposobów życia wybranych dinozaurów
- Wykorzystanie wiedzy Adasia do budowania jego pozytywnego obrazu w grupie oraz podniesienie jego samooceny;
- Wykorzystanie emocji jako wzmocnienie motywacji do zdobywania wiedzy na ww. temat.
- Przestrzeganie określonych reguł zabawy.

Cele operacyjne:

- Opowiada historię powstania Ziemi i życia na naszej planecie.
- Rozpoznaje wygląd, zwyczaje i sposób życia wybranych dinozaurów.
- Chętnie gromadzi wiedzę na wyżej wymieniony temat.
- Stosuje się do określonych reguł zabawy.

Metody uczenia się/nauczania: (Cz. Kupisiewicz)

- **metoda oparta na słowie:** opowiadanie, objaśnienie,
- **metoda oparta na obserwacji:** pokaz,
- **metoda oparta na praktycznej działalności uczniów:** zajęcia praktyczne,
- **metody aktywizujące:** burza mózgów, inscenizacji, promyczkowe uszeregowanie.

Grupa wiekowa – 5 latki

Środki dydaktyczne:

Płyta z muzyką J. M. Jarra „Oxygene”, papierowe czapeczki z gazety, tunel do ćwiczeń integracji sensorycznej, kocyki lub gazety. Sylwetki dinozaurów wyciętych ze styropianu, kapsułki z jajek niespodzianek z naklejkami – dinozaury, książki związane z tematem, obrazki dinozaurów i ich jaj.

Formy pracy

- zbiorowa jednolita,
- indywidualna jednolita.

Przebieg zajęcia

1) Wprowadzenie w temat - niedokończona opowieść o powstaniu Ziemi.

Dawno, dawno temu gdy rodził się wszechświat, nigdzie w kosmosie nie było życia. Ciało niebieskie, czyli gwiazdy i planety biegały i szukały swojego miejsca w kosmosie. Tańczyły swój kosmiczny taniec, czasem zderzały się ze sobą i wtedy słychać było odgłosy wybuchów. Wreszcie znalazły swoje miejsce, znalazła je też nasza planeta, na której żyjemy - Ziemia.

Ziemia początkowo była pusta – nie było na niej życia. Aż tu nagle (wyrzwał z papierowej torebki) wielki wybuch wstrząsnął Ziemią. Ale co to? Teraz na ziemi pojawiło się życie. Początkowo małe życie w wodzie i rośliny. Powolutku było ich coraz więcej i więcej, a potem na Ziemi pojawiły się.....

– Chcecie dowiedzieć się co się pojawiło?

2) Zapowiedź wyprawy w tamte czasy – ustalenie reguł.

- trzeba pokonać tunel czasoprzestrzeni,
- zająć miejsce w wehikule czasu-cofamy się w czasie-odliczymy od 5 do 1- jedziemy na kocykach/gazetach tyłem.

Po dojechaniu do drzwi sali

- zakładamy czapeczki niewidki,
- wspólnie przejdziemy przez bramę czasu.

3) W krainie dinozaurów-przygody.

Wejście do sali z sylwetami dinozaurów.

- Naśladowanie ruchu: maskowanie się zielenią, żeby nie wyczuły nas mięsożerne, mają doskonały węch i mimo czapczek niewidek mogą nas zlokalizować, skradanie się, czołganie.
- Pokonanie toru przeszkód – tropienie śladów (papierowe sylwety stóp dinozaurów), przejście po pniu drzewa (ławeczka), pokonanie jeziora (basen z piłeczkami).
 - Spotkanie z dużymi sylwetami dinozaurów rozmieszczonymi w całej klasie. Adaś wymienia nazwy i krótkie informacje o dinozaurach:
 - Znalezienie porzuconych jaj dinozaurów i ich ochrona przed przemrznięciem.

4) Powrót w nasze czasy - powtórzenie czynności w odwrotnej kolejności.

- Przejście przez bramę czasu zdjęcie czapczek.

- Podróż wehikułem czasu – jazda do przodu.
- Zdjęcie czapeczek.
- Przejście przez tunel- powrót do naszych czasów.

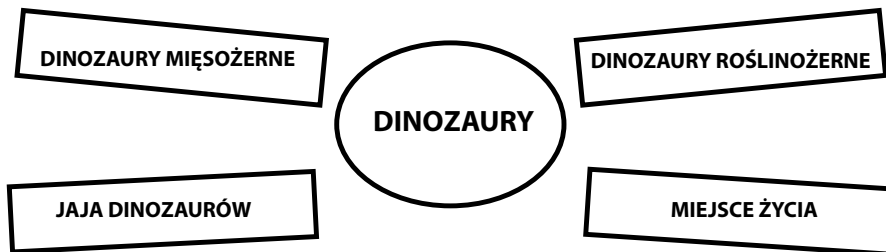
5) Przeprowadzenie burzy mózgów.

Jak ogrzać jajeczka dinozaurów?

Wyklucie się dinozaurów – naklejenie naklejek na ubranie, w pobliżu serca

- #### 6) Wyznaczenie zadania
- odnaleźć w książce taka sama postać dinozaura jak na naklejce-uzgodnić z Adasiem czy dobrze została rozpoznana oraz czym karmić takiego dinozaura – roślinożerny czy mięsożerny.
- #### 7) Podsumowanie zajęcia – promyczkowe uszeregowanie.

Dzieci wklejają ilustrację w promyczki.

8) Ewaluacja zajęcia

Dzieci, którym podobały się zajęcia wrzucają jajko niespodziankę do różowego pudełeczka, pozostałe do pudełeczka czarnego.

ROZDZIAŁ IV. KONTROLA I OCENA OSIĄGNIĘĆ SZKOLNYCH UCZNIÓW/UCZENNIC

Kontrola i ocena osiągnięć szkolnych uczniów/uczennic jest jednym z podstawowych elementów procesu dydaktyczno-wychowawczego. Trudno wyobrazić sobie jego prawidłowy przebieg bez sprawdzania stanu wiedzy uczniów/uczennic, bez stwierdzenia czy proces przebiega zgodnie z podstawą programową, jaka jest efektywność tego procesu u poszczególnych uczniów/uczennic i całego zespołu klasowego.

Według W. Okonia **kontrola wyników nauczania** jest to „ogół zabiegów nauczycieli/nauczycielek mających na celu:

- 1) Obserwację, analizę i oceną postępów w nauce i zachowaniu zarówno pojedynczych uczniów/uczennic, jak i klas i szkół oraz wykorzystywanie do dalszych optymalizacji pracy dydaktyczno – wychowawczej;
- 2) Obserwację i ocenę czynności samo kontrolnych uczniów/uczennic oraz kolektywu klasowego, jak i również kształtowanie odpowiednich cech osobowości;
- 3) Informowanie uczniów/uczennic, rodziców oraz innych osób odpowiedzialnych za wychowanie o postępach uczniów/uczennic poprzez rzeczowe oceny, stopnie i świadectwa szkolne.

Autor wyróżnia dwa sposoby kontroli wyników nauczania:

- **kontrola bezpośrednia**, np. za pomocą rozmowy z uczniem/uczennicą, prac pisemnych lub testów,
- **kontrola pośrednia**, głównie za pomocą zadań teoretycznych lub praktycznych, w których uczeń/uczennica ma zastosować materiał będący przedmiotem kontroli.²⁴⁸

Interesująca jest interpretacja pojęcia kontroli dokonana przez Richarda I. Arendsa. Autor traktuje system oceniania jest jako proces gromadzenia wszelkich wiadomości o uczniach/uczennicach i klasie po to, aby wykorzystać je w swej pracy dydaktyczno – wychowawczej.²⁴⁹

W literaturze przedmiotu wiele miejsca poświęcone jest testom osiągnięć szkolnych uczniów/uczennic.

Test osiągnięć wg. W. Okonia jest to „odmiana testu pedagogicznego, służąca do pomiaru wyników uzyskanych w nauce szkolnej. Współczesny test osiągnięć szkolnych obejmuje zbiór zadań zróżnicowanych ze względu na przedmiot nauczania. Za pomocą tych zadań sprawdza się stopień opanowania wiadomości i sprawności, umiejętności

[48] W. Okoń: *Słownik pedagogiczny*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1984, s.138.

[49] R. Arends: *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 1994, s.215.

rozwiązywania zagadnień, dokonywania ocen i stosowania wiedzy w nowych sytuacjach.”⁵⁰

Dokonując kontroli wyników nauczania za pomocą prac pisemnych lub testów dochodzimy do konieczności oceny tychże wyników.

W. Okoń definiuje **ocenę** jako „wypowiedź o charakterze wartościującym, będąca wyrazem opinii pozytywnej lub negatywnej o przedmiocie, stanie rzeczy, osobie lub zdarzeniu.”⁵¹

Natomiast według w/w Autora **ocena szkolna** to „ustosunkowanie się nauczyciela do osiągnięć ucznia, czego wyrazem może być określony stopień szkolny lub opinia wyrażona w formie pisemnej czy ustnej, a także zewnątrz objawy zachowania się nauczyciela (mimika lub gest). Ocena szkolna daje nauczycielowi szerokie możliwości wyrażanie swojego stosunku do osiągnięć lub niepowodzeń ucznia. Sprowadzanie do samego wystawiania stopni szkolnych jest uproszczeniem.”⁵²

Gronlund proponuje sześć zasad, którymi powinien kierować się nauczyciel/nauczycielka, kiedy projektuje system kontroli i tworzy własne testy:

- Uwzględniaj wszystkie cele dydaktyczne.
- Uwzględniaj wszystkie kategorie celów dydaktycznych od zapamiętywania faktów, przez rozumienie, analizę i twórcze zastosowanie zasad.
- Formułuj odpowiednie zadania, np. zadania przyporządkowania lub luk, zadania otwarte. Dobry sprawdzian zawiera zadania najlepiej dostosowane do celów, których osiągnięcie ma sprawdzać.
- Spraw, by sprawdzian był trafny i rzetelny – szczególnie dla uczniów klas I-III sprawdzian musi być napisany jasno, zrozumiałym dla ucznia językiem.
- Niech sprawdzian uczy.⁵³

W niniejszym opracowaniu z racji na jego charakter i odbiorców koncentrujemy się przede wszystkim na sposobach kontroli prowadzonych w szkołach podstawowych klasa I-III i w przedszkolach. Do najczęściej stosowanych technik i narzędzi pomiaru dydaktycznego stosowanych na tym poziomie edukacyjnym należy zaliczyć:

- sprawdziany obejmujące partię materiału z jednego działu,
- testy kompetencji,
- wypowiedzi ustne ucznia/uczennicy,

[50] W. Okoń: *Słownik* op.cit, s.317.

[51] Tamże, s. 207.

[52] Tamże., s. 207.

[53] R. I. Arends.: *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 1994, s.228–229.

- prace domowe,
- prace w grupach,
- aktywność na lekcji,
- prace długoterminowe, np. albumy tematyczne, plakaty,
- zeszyty ćwiczeń,
- dyktanda ortograficzne.

Przykłady testów/sprawdzianów dla uczniów/uczennic klas I – III szkoły podstawowej – załącznik nr 1.

Realizacja treści z podstawy programowej, nabywane przez uczniów/uczennice wiadomości i kształtowane umiejętności podlegają bieżącej i okresowej **obserwacji**.

Według Okonia „obserwacja, to planowe i systematyczne gromadzenie danych poprzez spostrzeganie przez jakiegoś badacza czynności dydaktyczno – wychowawczych nauczycieli i uczniów oraz skutków tych czynności”⁵⁴

Obserwacja może być prowadzona w różny sposób. W czasie lekcji nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna obserwować pracę uczniów/uczennic, ich zachowanie, umiejętność pracy w zespole i pracy samodzielnej oraz stopień przyswojonych wiadomości i umiejętności. W ocenianiu obserwacja postępów ucznia/uczennicy w nauce spełnia funkcję informacyjną, diagnostyczną oraz określa osiągnięcia i wskazuje, co należy robić dalej, aby wyniki były lepsze. Bieżącą i okresową obserwację można uzupełnić po realizacji pewnych części materiału stosując: prace pisemne, dyktanda, zadania tekstowe, ćwiczenia praktyczne, zadania problemowe, konkursy. W obserwacji i ocenianiu wiadomości i umiejętności zawsze należy uwzględnić indywidualne możliwości ucznia/uczennicy, jego wysiłek, zaangażowanie, systematyczność. Biorąc pod uwagę specyfikę i poziom klasy nauczyciel/nauczycielka może konstruować odpowiednie narzędzia do obserwacji.

W tym celu nauczyciele/nauczycielki opracowują **karty/arkusze obserwacji postępów ucznia/uczennicy (przykłady – załącznik nr 2)**. Ocenianie jest ważnym elementem procesu uczenia się. Powinno wskazywać, co jest najważniejsze dla ucznia/uczennicy w tym procesie, wspierać oraz motywować dziecko do dalszej nauki.

Zgodnie z rozporządzeniem MEN z dnia 19 kwietnia 1999r. w kl. I – III szkoły podstawowej została wprowadzona ocena opisowa. Rozporządzenie zobowiązuje nauczycieli/nauczycielki do rozpoznawania poziomu i postępów w opanowaniu przez

[54] Okoń W.: Słownik pedagogiczny. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1984, s.206.

ucznia/uczennicę wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych, wynikających z programów nauczania oraz do formułowania oceny. Zgodnie z wyżej wymienionym rozporządzeniem klasyfikowanie końcowo roczne w klasach I – III szkoły podstawowej polega na podsumowaniu osiągnięć edukacyjnych ucznia/uczennicy w danym roku szkolnym i ustaleniu jednej oceny klasyfikacyjnej oraz oceny zachowania, przy czym obie oceny są ocenami opisowymi.

Ocena opisowa ukazuje pełny obraz osiągnięć, aktywności i trudności, jakie dziecko napotkało w szkole. Jest bardziej zrozumiała dla rodziców, gdyż nauczyciele/nauczycielki przedstawiają ją w formie charakterystyki osiągnięć edukacyjnych dziecka. Uczniowie/uczennice klas młodszych nie odczuwają jednak jej wartości, chociaż daje ona wsparcie dzięki pozytywnym opiniom. Nauczyciel/nauczycielka docenia starania ucznia/uczennicy, może, więc stosować wzmocnienia pozytywne. Opisowy system oceniania eliminuje uczenie się dla stopni. Umożliwia opracowanie systemu motywacji, który polega na stwarzaniu warunków optymalnego rozwoju osobowości uczniów/uczennic. Nauczyciele/nauczycielki powinni/powinny skupić się na **oceniu wspierającym** uczniów/uczennic, zgodnie z ich indywidualnymi wyborami i zdolnościami.

Na odpowiedni klimat duży wpływ ma sposób oceniania uczniów/uczennic. Ocenianie sprzyjające rozwojowi ucznia/uczennicy jest to takie ocenianie, które daje mu wsparcie. Przez **ocenie wspierające** rozumie się „takie wyrażanie opinii, które docenia starania ucznia/uczennicy, pozwala mu myśleć o sobie pozytywnie, z szacunkiem. Wskazywanie błędów służy nie tylko ocenie, co analizie, która jest podstawą korekty.”⁵⁵

Nauczyciele/nauczycielki sami stwierdzili, że tradycyjne kontrolowanie i ocenianie jest niekorzystne i szkodliwe dla zdrowia psychicznego ucznia/uczennicy. Można tego uniknąć konsekwentnie stosując ocenę opisową, która spełnia funkcję diagnostyczno – informacyjną i motywacyjną – afirmacyjną.

Funkcje oceny opisowej:

- **diagnostyczna** – przedstawia przejawy rozwoju dziecka ze szczególnym uwzględnieniem jego cech dodatnich. Może ta ocena wpływać pozytywnie na samopoczucie ucznia/uczennicy w zespole klasowym, zapewniając większe poczucie bezpieczeństwa i zachęca do podejmowania dalszych wyników.
- **prognostyczna** – należy zwrócić uwagę na uwzględnienie aktywności poznaw-

[55] M. Roszkowska – *Przetacznik, Poznajemy osiągnięcia swoich uczniów*, ”Kraków 2000

czej dziecka. Bardzo pomocne jest stosowanie arkusza obserwacyjnego, w którym zostają poszczególne zagadnienia określone jasno, klarownie.

- **informacyjno – wychowawcza** – zapewni poczucie bezpieczeństwa, pełniejszą informację o osiągnięciach i indywidualizacji pracy.⁵⁶

Podstawą oceny opisowej jest systematyczna obserwacja prowadzona przez nauczyciela/nauczycielkę, umożliwiającą diagnozowanie osiągnięć rozwojowych dzieci. Konsekwencją ciągłej obserwacji powinna być informacja udzielana rodzicom i dzieciom. W celu wydania pozytywnej opinii o umiejętnościach, wiedzy i poziomie ogólnego rozwoju nauczyciel/nauczycielka musi uwzględnić wiele czynników. Prawidłowo sporządzona ocena szkolna powinna odzwierciedlać aktualny stan wiedzy, postępy i włożony wysiłek. W ocenie cyfrowej uwzględnienie jednoczesne tych aspektów jest niemożliwe. Może natomiast sprostać temu opisowy sposób weryfikacji.

Dokonując **oceny bieżącej** ucznia/uczennicy w trakcie wykonywania jakiegoś zadania przez niego lub też po jego wykonaniu nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna sprawdzić pracę, pochwalić dziecko za wysiłek, zachęcić do dalszej pracy. Dziecko powinno być nagradzane słowem, gestem i uśmiechem, powinno też wiedzieć co należy, które należy dopracować, poprawić i udoskonalić. W ocenie bieżącej należy bardziej eksponować osiągnięcia indywidualne dziecka i nie porównywać dziecka z innymi. Edukacja to nie wyścig, ale spokojna twórcza praca dziecka na miarę jego możliwości.

Na koniec semestru oraz roku szkolnego nauczyciel/nauczycielka dokonuje **oceny opisowej** ucznia/uczennicy. Ocena ta zawiera informacje o:

- indywidualnych możliwościach dziecka,
- wewnętrznych stanach dziecka, które ujawniają się w działaniu zewnętrznym,
- o jego rozwoju fizycznym, psychicznym, moralnym, umysłowym, o postępach w tym rozwoju.

Ocena semestralna i roczna po pierwszej i drugiej klasie powinna z jednej strony mieć charakter diagnostyczny – informujący i jako taka jest najbardziej przydatna nauczycielowi/nauczycielce i rodzicom, by mogli dziecko jak najlepiej wspomagać w rozwoju, z drugiej strony powinna być motywacyjno – afirmacyjna, zachęcająca dziecko do samorozwoju. Natomiast po trzeciej klasie na zakończenie pierwszego etapu kształcenia trzeba już szczegółowo określić poziom ukształtowanych przez ucznia/uczennicę kompetencji.

[56] R. Więckowski – „Założenie a rzeczywistość w systemie oceniania dzieci klas początkowych”, *Zycie Szkoły* 5/1998.

Nowy sposób oceniania wymaga dużo pracy. Nauczyciel/nauczycielka musi zebrać wiele informacji o postępach ucznia/uczennicy, aby sporządzić ocenę końcową. Opisowe ocenianie śródroczne powinno diagnozować działalność dziecka oraz ukierunkować dalszą z nim pracę. Ocenianie na koniec roku ma na celu określić aktualny i rzeczywisty stan jego wiedzy i umiejętności.

Uczeń/uczennica każdego dnia, dzięki ocenie bieżącej i stałemu kontaktowi z nauczycielem/nauczycielką może dowiedzieć się o swoich sukcesach czy ewentualnych niedociągnięciach. Natomiast rodzice nawet ci często kontaktujący się z nauczycielem/nauczycielką takich warunków nie mają. W tej sytuacji powinni oni otrzymywać informację o swoich dzieciach w formie, która będzie przez nich akceptowana.

SPRAWDZIAN KOMPETENCJI Z EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ PO ZAKOŃCZENIU KLASY I

- 1) Przeczytaj uważnie tekst. Podkreśl zdania, które mówią o tym, co dzieci będą robiły podczas wakacji.

Zbliżają się wakacje. Zosia i Tosia wybierają się nad morze. W lipcu pojadą na dwa tygodnie do Łeby. Dziewczynki będą kąpać się w morzu i zwiedzać okolicę. Obejrzą piękne jezioro ruchome wydmy. Nazbierają muszelek i kamyków. Wieczorami będą spacerowały po plaży. Dziewczynki bardzo się lubią, dlatego już teraz cieszą się, że nawet w wakacje będą razem.

- Napisz pełnym zdaniem odpowiedź na pytanie.

Gdzie Zosia i Tosia spędzą dwa wakacyjne tygodnie?

.....
.....

- Zaznacz właściwą odpowiedź na pytanie.

Co dziewczynki będą zbierać nad morzem?

- szyszki i kamyki,
- muszelki i kamyki,
- szkiełka i bursztyny,

- 2) Uzupełnij zdania wyrazami z ramki.

morzem, plażą, bursztyny

Dzieci są nad Chodzą na i zbierają

3) Dopisz brakujące wyrazy według podanego wzoru.

jedna muszelka –

jeden kamyk –

jeden bursztyn –

Ułóż zdania z rozsypanek wyrazowych i napisz je.

zakłada	w groszki.	Zosia	sukienkę
----------------	-------------------	--------------	-----------------

.....
.....

ma	Tosia	kapelusz.	na	głowie	słomkowy
-----------	--------------	------------------	-----------	---------------	-----------------

.....
.....

4) Wpisz w okienka obok zdań numery, zgodnie z właściwą kolejności wykonywanych czynności.

Wchodź do wody pod opieką ratownika.

Rozłóż ręcznik blisko wychowawcy.

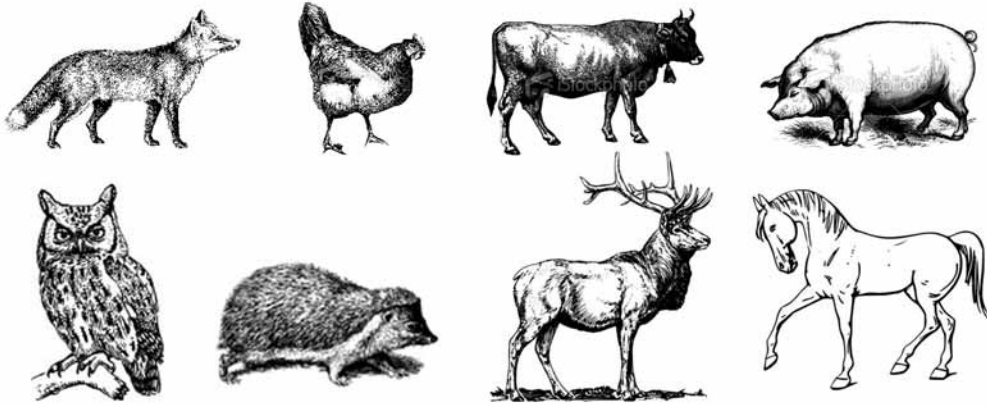
Przed wyjściem na plażę spakuj ręcznik.

Nie zapomnij o kremie ochronnym i czapce.

5) Połącz zwierzęta z nazwami środowisk, w których żyją.

las wiejskie podwórko

6) Co rośnie w ogrodzie, co na polu, a co w lesie? Wpisz nazwy roślin z ramki w odpowiednie miejsce tabeli

żyto, muchomor, tulipan, brzoza, kapusta, dąb

w ogrodzie	na polu	w lesie
<p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p>

7) Co chodzi, co fruwa, a co pływa? Wpisz nazwy zwierząt z ramki w odpowiednie miejsce tabeli.

jaskółka, wróbel, lis, sarna, łabędź, foka

chodzi	fruwa	pływa
.....
.....

8) Połącz liniami numery telefonów alarmowych z nazwami odpowiednich służb.

997 998 999 112

pogotowie ratunkowe policja straż pożarna

9) Uzupełnij kolejne numery.

11		13			16			19	
----	--	----	--	--	----	--	--	----	--

10) Pokoloruj na **zielono** pola, na których wynik dodawania jest równy 20, a na **żółto** pola, na których wynik odejmowania jest równy 11.

20

17+2	14+5	11+6	16+4
12+8	15+5	10+7	9+11

11

20-7	19-8	17-6	18-3
20-9	15-4	16-5	20-8

11) Wykonaj obliczenia i zapisz wynik.

$4+3=$

$13+6=$

$14+5=$

$10-6=$

$20-8=$

$17-4=$

12) Rozwiąż zadanie

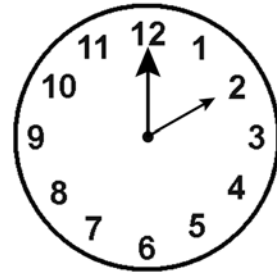
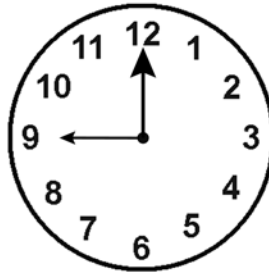
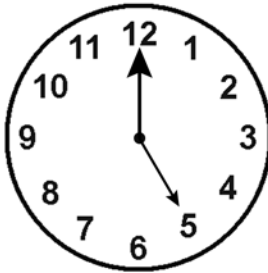
Tosia ma 10 kolorowych kamyków. Zgubiła 3 kamyki.

Ile kamyków jej zostało?

Odp.....
.....

13) Zmierz linijką długość każdej deski i zapisz, ile ma centymetrów.

14) Odczytaj godziny na kolejnych zegarach i je zapisz.

Odp.....
.....

15) Rozwiąż zadanie

Plecak Tosi waży 6 kg, a plecak Zosi o 3 kg mniej. Ile waży plecak Zosi?

Odp.....
.....

- Napisz, który plecak waży więcej i o ile?

Plecak waży o kilogramy więcej niż plecak

Kryteria oceniania

Sprawdzian roczny powinien być przeprowadzony etapami w czasie całego dnia zajęć.

Nr zad.	Sprawdzane wiadomości i umiejętności	Punktacja i kryteria oceniania	Uwagi
1	<ul style="list-style-type: none"> - czytanie ze zrozumieniem - wskazywanie, określonych fragmentów, - formułowanie odpowiedzi na pytania, - wybór poprawnej odpowiedzi 	3p (po 0,5 za prawidłowe podkreślenie każdego zdania, 1p. za poprawne zredagowanie odpowiedzi na pytanie; za bezbłędne zaznaczenie odpowiedzi)	
2	<ul style="list-style-type: none"> - wybieranie potrzebnych informacji i uzupełnianie nimi zdań z zachowaniem poprawności ortograficznej zapisu 	3p. (po 1p. za każdy bezbłędnie zapisany wyraz)	
3	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie form liczby mnogiej od podanych rzeczowników 	2p. (po 1p. za każdą poprawnie utworzoną formę)	
4	<ul style="list-style-type: none"> - układanie poprawnych zdań z rozsypanek wyrazowych 	2p (po 1p. za każde poprawnie ułożone i bezbłędnie zapisane zdanie)	
5	<ul style="list-style-type: none"> - porządkowanie zdań w logicznej kolejności 	2p. (po 0,5 p. za ustalenie właściwej kolejności)	
6	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie zwierząt, które żyją w różnych środowiskach 	2p. (po 1p. za każde poprawne dobranie zwierząt do środowiska)	
7	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie roślin i dobieranie ich do naturalnych środowisk 	3p. (po 0,5 p. za każdą poprawnie dobraną odpowiedź)	
8	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie zwierząt i dobieranie ich do naturalnych środowisk 	3p. (po 0,5 p. za każdą poprawnie dobraną odpowiedź)	
9	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie numerów alarmowych 	4p. (po 1p. za poprawne połączenie numeru alarmowego z nazwą służby)	
10	<ul style="list-style-type: none"> - uzupełnianie rosnącego ciągu liczbowego w zakresie 20 	2p. (za poprawne wpisanie kolejnych liczb)	
11	<ul style="list-style-type: none"> - dodawanie i odejmowanie w zakresie 20 bez przekroczenia progu dziesiątkowego 	4p. (0,5 za każdą poprawnie obliczoną sumę i różnicę)	
12	<ul style="list-style-type: none"> - dodawanie i odejmowanie w zakresie 20 bez przekroczenia progu dziesiątkowego; - obliczenia pamięciowe 	3p. (0,5 za każdą poprawnie obliczoną sumę i różnicę)	
13	<ul style="list-style-type: none"> - rozwiązywanie prostego zadania tekstowego wymagającego odejmowania; - obliczenia w zakresie 10 	2p (po 1p.prawidłowe zapisanie działania i prawidłowe obliczenie i odpowiedź)	
14	<ul style="list-style-type: none"> - mierzenie długości wskazanych przedmiotów; - odczytywanie i zapisywanie wyników pomiarów 	2p (po jednym 1p. za każdy właściwy pomiar)	
15	<ul style="list-style-type: none"> - odczytywanie pełnych godzin na zegarze i ich zapisywanie 	2p (po 0,5 za każdą poprawnie odczytaną godzinę)	
16	<ul style="list-style-type: none"> - rozwiązywanie zadania tekstowego na porównywanie różnicowe 	2p (po 1p.prawidłowe zapisanie działania i prawidłowe obliczenie i odpowiedź)	

Razem – 41p

Edukacja polonistyczna – ćwiczenia 1–5.

12p – Wspaniale!

11p – 10p – Bardzo dobrze sobie radzisz!

9p – 7p – Dobrze zrobiłeś/zrobiłaś ćwiczenia.

6p – 0p – Musisz więcej ćwiczyć.

Edukacja środowiskowa – ćwiczenia 6 -9.

12p – Wspaniale!

11p – 10p – Bardzo dobrze sobie radzisz!

9p – 7p – Dobrze zrobiłeś/zrobiłaś ćwiczenia.

6p – 0p – Musisz więcej ćwiczyć.

Edukacja matematyczna – ćwiczenia 10 -16.

17p – Wspaniale!

16p – 14p – Bardzo dobrze sobie radzisz!

13p – 10p – Dobrze zrobiłeś/zrobiłaś ćwiczenia.

9p – 0p – Musisz więcej ćwiczyć.

Sprawdzian roczny po klasie II⁵⁷

1) Przeczytaj uważnie tekst:

Nadeszły upragnione wakacje. Jacek pojechał z mamą na miesiąc do Gdańska. Pływali w morzu, wylegiwali się na plaży, jedli smażone i wędzone dorsze. W czasie spaceru po porcie chłopiec zobaczył ogromny statek o nazwie „Kormoran”. Postanowił wtedy, że zostanie marynarzem, gdy dorośnie. Na razie mama sprawiła swojemu małemu kapitanowi niespodziankę i zabrała go na krótki rejs statkiem po morzu. Na szczęście Jacek nie cierpi na chorobę morską.

2) Odpowiedz na pytania:

Gdzie Jacek pojechał w czasie wakacji?

.....
.....

[57]Sprawdzian opracowany przez Elżbietę Koźbiał i Iwonę Skorupińską pod kierunkiem Magdaleny Zając w trakcie warsztatów dla opiekunów praktyk pedagogicznych w ramach projektu „Profesjonalne praktyki droga do sukcesu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego” realizowanego przez WSHE w Skierniewicach, Skierniewice 2012.

Ile czasu trwał pobyt chłopca nad morzem?

.....
.....

Co Jacek zobaczył w porcie?

.....
.....

Kim chce zostać Jacek, gdy dorośnie?

.....
.....

Jakie ryby jadł Jacek z mamą?

.....
.....

3) Wpisz do mapki nazwę miasta, w którym Jacek spędził wakacje. Zaznacz też, gdzie znajduje się stolica naszego kraju.

4) Te numery telefonów mogą przydać się w czasie wakacji. Napisz, czyje to numery:

997 –

998 –

999 –

5) Napisz podane wyrazy w kolejności alfabetycznej. Wyszukaj w ramce po 2 przymiotniki, rzeczowniki i czasowniki. Podkreśl przymiotniki na niebiesko, rzeczowniki na zielono, czasowniki na żółto.

morze, górską, jeziora, łódź, harcerski, pływa, rzeka,
wakacje, podróżuje, uśmiechnięta, słońce, płynie

.....
.....
.....
.....

6) Połącz znaki muzyczne z ich nazwami:

nuta

ćwierćnuta

półnuta

7) Rozwiąż zadanie:

Na obóz harcerski do Koszalina pojechało 42 chłopców i o połowę mniej dziewcząt. Ile dziewczynek pojechało na obóz? Ile dzieci było razem na obozie harcerskim w Koszalinie?

Rozwiązanie:

Odpowiedź:

8) Rozwiąż zadanie:

Po wakacjach Janek z mamą wracali do domu pociągiem. Wyjechali z Koszalina o godzinie 9:00, a przyjechali do domu o 15:00. Oblicz ile godzin trwała podróż? Podpisz zegary.

Rozwiązanie:

.....

Odpowiedź:

.....

9) Oblicz:

$10 + 35 = \dots\dots\dots$

$50 - 30 = \dots\dots\dots$

$3 \times 6 = \dots\dots\dots$

$15 : 3 = \dots\dots\dots$

$42 + 9 = \dots\dots\dots$

$35 - 15 = \dots\dots\dots$

$8 \times 2 = \dots\dots\dots$

$24 : 6 = \dots\dots\dots$

$31 + 10 = \dots\dots\dots$

$48 - 9 = \dots\dots\dots$

$9 \times 3 = \dots\dots\dots$

$30 : 5 = \dots\dots\dots$

$16 + 7 = \dots\dots\dots$

$24 - 10 = \dots\dots\dots$

$10 \times 5 = \dots\dots\dots$

$18 : 2 = \dots\dots\dots$

10) Zapisz jakie to liczby:

1 setka 0 dziesiątek 0 jedności –

8 jedności 3 dziesiątki –

7 dziesiątek 0 jedności –

4 jedności 0 dziesiątek –

Informacja o punktacji:

Numer zadania	Badana wiedza i umiejętności	Przewidywane odpowiedzi uczniów/uczennic	Kryteria oceny:
Zadanie 2.	Czytanie ze zrozumieniem, układanie odpowiedzi na pytania.	Udziela odpowiedzi pełnym zdaniem na pytania dotyczące przeczytanego tekstu	Po 1 punkcie za każde prawidłowo zapisane zdanie. Maksymalnie 5 punktów
Zadanie 3.	Umie korzystać z mapy	Wpisuje do mapki nazwy miast. Pamięta o wielkiej literze w nazwach miast.	Po 1 punkcie za każde dobre określenie położenia miasta i bezbłędne zapisanie jego nazwy. Maksymalnie 2 punkty.
Zadanie 4.	Zna numery alarmowe	Zna numery alarmowe do służb ratunkowych.	Po 1 punkcie za każdą dobrze wpisaną nazwę. Maksymalnie 3 punkty.
Zadanie 5.	Układa wyrazy w kolejności alfabetycznej. Rozpoznaje części mowy: przymiotniki, czasowniki i rzeczowniki	Układa podane wyrazy w kolejności alfabetycznej. Wyszukuje i zaznacza odpowiednim kolorem przymiotniki, rzeczowniki i czasowniki.	2 punkty za prawidłowo ułożone wyrazy w kolejności alfabetycznej Po 1 punkcie za każdy prawidłowo podkreślony przymiotnik, rzeczownik i czasownik. Maksymalnie 8 punktów.
Zadanie 6.	Zna nazwy nut i ich wartości.	Prawidłowo łączy nazwy nut z ich symbolami	Po 1 punkcie za każdą dobrze połączoną nazwę z jej symbolem. Maksymalnie 3 punkty.
Zadanie 7.	Rozwiązuje proste zadanie tekstowe dwudziałaniowe.	Zapisuje działanie i odpowiedź.	2 punkty za prawidłowo zapisane i obliczone działania. 1 punkt za poprawną odpowiedź. Maksymalnie 3 punkty.

Zadanie 8.	Odczytuje wskazania zegara. Rozwiązuje proste zadanie tekstowe dwudziałaniowe.	Prawidłowo podpisuje godziny pod zegarami. Zapisuje działanie i odpowiedź.	1 punkt za prawidłowo podpisane zegary. 1 punkt za prawidłowo zapisane i obliczone działanie. 1 punkt za zapisaną poprawnie odpowiedź. Maksymalnie 3 punkty.
Zadanie 9.	Oblicza sumy, różnice, iloczyny i ilorazy.	Dokonuje prawidłowych obliczeń	Za każde prawidłowo wykonane obliczenie 0,5 p-ka Maksymalnie 8 punktów.
Zadanie 10.	Zna pozycyjność cyfr w liczbie	Zapisuje liczby pamiętając o pozycyjności cyfr w liczbie.	Za każdą prawidłowo zapisaną liczbę 1 punkt. Maksymalnie 4 punkty.
<p>Maksymalna liczba punktów do zdobycia: 39 punktów 39 – 38 punktów – poziom wysoki 37 – 30 punktów – poziom bardzo dobry 29 – 21 punktów – poziom średni 20 – 13 punktów – poziom konieczny Poniżej 12 punktów --poziom niskiŚ</p>			

Sprawdzian dla klasy III po miesiącu wrześniu z edukacji polonistycznej i matematycznej⁵⁸

Część polonistyczna

Moje wakacje

W tym roku po raz pierwszy byłam nad Morzem Bałtyckim. Jechaliśmy z Kielc do Rewala siedem godzin. Pokonaliśmy ponad 500 kilometrów. Tata i mama zmieniali się

[58] Sprawdzian opracowany przez Annę Bieniewicz i Marię Biernat pod kierunkiem Magdaleny Zajac w trakcie warsztatów dla opiekunów praktyk pedagogicznych w ramach projektu „Profesjonalne praktyki droga do sukcesu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego” realizowanego przez WSHE w Skierniewicach, Skierniewice 2012.

za kierownicą samochodu co sto kilometrów. A ja i mój brat nie nudziliśmy się w czasie drogi. Śpiewaliśmy piosenki, graliśmy w różne gry, jedliśmy i od czasu do czasu zasypialiśmy na trochę. Fajne były przerwy w podróży. Zatrzymywaliśmy się na stacjach benzynowych, co kilkaset kilometrów, żeby rozprostować kości. Nad morze dojechaliśmy wieczorem, rozpakowaliśmy się w pokoju i poszliśmy na plażę. **Trafiliśmy na zachód słońca. Nie zapomnę tego widoku do końca życia.** Ogromne morze połyskiwało w promieniach zachodzącego słońca. Słysząc było szum wody. Fale delikatnie dopływały do brzegu i cofały się, pozostawiając mokry ślad na piasku. Mama pozwoliła nam wejść do wody. Uciekaliśmy przed napływającymi falami, a kiedy się cofały, biegliśmy za nimi. Rodzice też tak robili i wszyscy śmialiśmy się głośno.

1) Na podstawie przeczytanego tekstu podkreśl poprawne zakończenia zdań.

A. Rodzina jechała nad morze

- 7 godzin
- prawie 7 godzin
- ponad 7 godzin

B. W czasie drogi dzieci

- cały czas spały
- śpiewały piosenki, grały w różne gry, jadły i od czasu do czasu zasypiały na trochę
- nudziły się

C. Po przyjeździe na miejsce rodzice i dzieci

- poszli spać
- poszli na kolację
- poszli na plażę

2) Przeczytaj wyróżnione w tekście zdania. Zasłoń je i napisz z pamięci.

.....

.....

.....

3) Napisz trzy zdania o miejscu, w którym spędziłeś/spędziłaś wakacje.

.....

.....

.....

4) W podanych wyrazach podkreśl litery odpowiadające samogłoskom:

morza, podróż, kąpiel, okręty, kutry.

5) Napisz po jednym wyrazie z podanymi spółgłoskami miękkimi.

ci		ć	
ni		ń	
si		ś	
zi		ź	
dzi		dź	

Część matematyczna

1) Oblicz dowolnym sposobem.

$$\begin{array}{lll}
 3 \cdot 4 = & 5 \cdot 4 = & 4 \cdot 1 = \\
 4 \cdot 2 = & 0 \cdot 2 = & 4 \cdot 4 = \\
 15 : 5 = & 8 : 2 = & 25 : 5 = \\
 12 : 3 = & 0 : 5 = & 9 : 3 =
 \end{array}$$

2) Przeczytaj uważnie zadania i podkreśl poprawne rozwiązania.

A. Piotrek przywiózł z nad morza 25 muszelek, a Grażynka o 5 muszelek mniej.

Ile muszelek przywiozła Grażynka?

- 30
- 20
- 5

B. Kazik liczył wagony pociągu. Było tam 7 wagonów cystern i kilkanaście wagonów chłodni. Razem było 45 wagonów. Ile było wagonów cystern?

- 52
- 38
- 7

3) Oblicz dowolnym sposobem.

$$\begin{array}{lll}
 32 + 7 = & 26 + 4 = & 17 + 8 = \\
 54 + 5 = & 43 + 3 = & 48 + 6 = \\
 49 - 6 = & 60 - 4 = & 45 - 7 = \\
 27 - 5 = & 30 - 3 = & 52 - 5 =
 \end{array}$$

4) Ułóż treść zadania do podanej formuły: $28 + 7 =$. Oblicz i napisz odpowiedź.

.....

.....

.....

Rozwiązanie:

.....

Odpowiedź:

.....

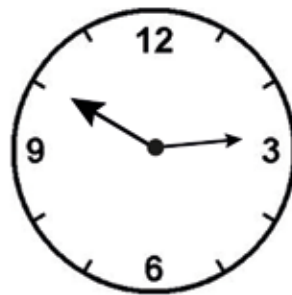
5) Napisz, którą godzinę wskazuje każdy zegar.

.....

.....

.....

Informacja o punktacji:

Część polonistyczna

Cele zadań	Punktacja	Uwagi
Czytanie ze zrozumieniem	3 p. (po 1 p. za zadanie)	
Pisanie z pamięci	2p. (po 1 p. za zdanie)	
Pisanie tekstu	6p. (po 2 p. za zdanie)	
Wiedza o języku	3p. (po ¼ p. za wyraz)	
Wiedza o języku.	5p. (po 1/2p. za wyraz)	
Razem	19p.	

Punktacja:

I poziom (100% – 86%) – 19p. – 16,5p.

II poziom (85% – 71%) – 16p.- 13,5p.

III poziom (70% – 51%) – 13p. – 10p.

IV poziom (50% – 31%) – 9,5p.- 6p.

V poziom (30% – 0%) – 5,5p. – 0p.

Część matematyczna

Cele zadań	Punktacja	Uwagi
Mnożenie i dzielenie w zakresie pierwszej ćwiartki	6p. (po 1/2p. za przykład)	
Rozwiązywanie zadań	6p. (po 3p. za zadanie)	
Dodawanie i odejmowanie liczb jednocyfrowych do i od dwucyfrowych w zakresie 60.	6p. (po 1/2p. za przykład)	
Układanie treści zadania i jego rozwiązanie.	4p.	
Odczytywanie wskazań zegara.	3p.	
Razem	25p.	

Punktacja:

I poziom (100% – 86%) – 25p. – 21,5p.

II poziom (85% – 71%) – 21p.- 18p.

III poziom (70% – 51%) – 17,5p. – 13p.

IV poziom (50% – 31%) – 12,5p.- 8p.

V poziom (30% – 0%) – 7,5p. – 0p.

Arkusze obserwacji dziecka czteroletniego⁵⁹

Imię i nazwisko dziecka

Rok szkolny

Lp.	Zakres obserwacji	Wrzesień		Czerwiec	
		TAK	NIE	TAK	NIE
OBSZAR 1. Relacje w kontaktach społecznych i postawy społeczne.					
1.	Umie podać swoje imię i nazwisko.				
2.	Potrafi zgodnie się bawić z kolegami.				
3.	Stosuje zasadę mówienia umiarkowanym głosem.				
4.	Potrafi używać zwrotów grzecznościowych.				
5.	Stara się w skupieniu uczestniczyć w zajęciach.				
6.	Reaguje na prośby i polecenia nauczyciela.				
7.	Respektuje umowy.				
OBSZAR 2. Czynności samoobsługowe i nawyki higieny.					
1.	Myje samodzielnie ręce, zachowując poprawną kolejność.				
2.	Potrafi kulturalnie zachować się przy stole podczas spożywania posiłków (posługuje się łyżką i widelcem).				
3.	Wykonuje prawidłowo czynności samoobsługowe w toalecie.				
4.	Samodzielnie się ubiera i rozbiera				
5.	Przestrzega ustalonych zasad korzystania z zabawek i porządkuje zabawki po skończonej zabawie.				
OBSZAR 3. Rozwój mowy i umiejętność porozumiewania się.					
1.	Formułuje samodzielnie zdania na określony temat.				
2.	Rozumie i stosuje w wypowiedziach wyrażenia przyimkowe (na, pod, do, w, przed, za, obok).				
3.	Umie opisać przedmioty, osoby i zwierzęta, podając ich cechy charakterystyczne.				
4.	Określa cechy przedmiotów i osób.				
OBSZAR 4. Umiejętność porównywania, grupowania oraz łączenia przyczyn ze skutkiem.					
1.	Wskazuje przedmiot nie pasujący do pozostałych.				
2.	Próbuje tworzyć zbiory przedmiotów według określonych cech.				

[59] Arkusz obserwacji opracowany przez Ninę Michałowską, Ilonę Kubacką i Marzenę Kaczorowską pod kierunkiem Magdaleny Zając w trakcie warsztatów dla opiekunów praktyk pedagogicznych w ramach projektu „Profesjonalne praktyki droga do sukcesu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego” realizowanego przez WSHE w Skierniewicach, Skierniewice 2012.

3.	Grupuje przedmioty i uzasadnia dlaczego do siebie pasują.				
4.	Układa historyjki obrazkowe składające się z kilku elementów.				
OBSZAR 5. Dbalność o zdrowie i sprawność ruchowa.					
1.	Rozumie potrzebę wizyty u lekarza w przypadku choroby (kaszel, katar).				
2.	Wie, że przyjmowanie leków jest konieczne, aby powrócić do zdrowia.				
3.	Porusza się swobodnie, dostosowując sposób ruchu do określonych warunków.				
4.	Potrafi biegać i chodzić na palcach.				
5.	Umie chodzić stopa za stopą.				
6.	Chodzi na czworaka do przodu i do tyłu.				
7.	Chwyta piłkę oburącz.				
OBSZAR 6. Rozumienie i stosowanie zasad bezpieczeństwa w zabawie i na drodze.					
1.	Przestrzega zasad zabawy na wyznaczonym terenie.				
2.	Stosuje się do obowiązujących reguł w zabawie i grach sportowych.				
3.	Rozpoznaje oznaczenia przejść dla pieszych: znak drogowy, pasy.				
4.	Rozumie znaczenie sygnalizatora świetlnego dla pieszych.				
5.	Potrafi bezpiecznie zachowywać się podczas wycieczek, stosuje się do poleceń opiekunów.				
OBSZAR 7. Uczestniczenie w przedstawieniach wcielanie się w role.					
1.	Wypowiada się na temat obejrzanego przedstawienia.				
2.	Ilustruje ruchem opowiadanie nauczyciela.				
3.	Odgaduje zagadki pantomimiczne.				
4.	Pokazuje ruchem wskazane czynności.				
5.	Bierze udział w przedstawieniach i uroczystościach przedszkolnych.				
OBSZAR 8. Śpiewanie piosenek i wykazywanie poczucia rytmu.					
1.	Powtarza słowa lub krótkie teksty, zachowując podany rytm, tempo oraz właściwą intonację.				
2.	Śpiewa z innymi dziećmi, zachowując tempo i rytm.				
3.	Rozpoznaje i nazywa instrumenty perkusyjne, np. bębenek, tamburyn, trójkąt, kołatka.				

4.	Umie zagrać na wybranym instrumencie perkusyjnym.				
5.	Potrafi właściwie reagować ruchem na zmianę tempa, dynamiki i wysokość dźwięku.				
OBSZAR 9. Umiejętności twórcze.					
1.	Wykonuje prace plastyczne na temat omawianych treści.				
2.	Potrafi posługiwać się nożyczkami, wycina kształty po linii.				
3.	Prawidłowo trzyma kredkę.				
4.	Rysuje postać człowieka, zachowując wszystkie elementy.				
OBSZAR 10. Umiejętności konstrukcyjne oraz wiedza o świecie techniki i zawodach.					
1.	Umie dorysować dowolne elementy, tworząc własny projekt.				
2.	Podejmuje zabawy konstrukcyjne.				
3.	Rozpoznaje i nazywa środki lokomocji oraz wie, w jaki sposób się przemieszczają.				
4.	Potrafi wyodrębnić spośród urządzeń gospodarstwa domowego urządzenia elektryczne.				
5.	Wie, na czym polega praca ludzi wybranych zawodów.				
OBSZAR 11. Rozpoznawanie zjawisk atmosferycznych w różnych porach roku.					
1.	Umie wybrać przedmioty służące do ochrony przed deszczem, zimnem, słońcem.				
2.	Uzasadnia, jak i dlaczego należy się ubrać odpowiednio do pogody.				
3.	Potrafi nazwać aktualną porę roku.				
4.	Wiąże typowe zjawiska atmosferyczne z aktualną porą roku.				
5.	Dostrzega zmiany charakterystyczne dla kolejnych pór roku.				
OBSZAR 12. Znajomość różnych środowisk przyrodniczych i świadomość konieczności ich szanowania.					
1.	Wymienia niektóre nazwy zwierząt żyjących w środowisku naturalnym, np. motyl, żaba, zając, sroka.				
2.	Nazywa poznane gatunki kwiatów (tulipan, bratek, stokrotka).				
3.	Wskazuje i nazywa podstawowe części roślin: korzeń, łodyga, liście, kwiaty.				
4.	Nazywa podstawowe zasady szanowania przyrody i opieki nad zwierzętami.				
5.	Orientuje się, na czym polega segregowanie śmieci.				
OBSZAR 13. Orientacja przestrzenna oraz dostrzeganie powtarzalności układów i następstw czasu.					

1.	Wskazuje i nazywa położenie przedmiotów w stosunku do własnego ciała: przede mną, za mną, z boku.				
2.	Posługuje się określeniami dotyczącymi kierunków w przestrzeni: do tyłu, do przodu, przed siebie.				
3.	Wskazuje i nazywa części ciała.				
4.	Dostrzega regularność rytmu w danym układzie.				
OBSZAR 14. Umiejętność liczenia i rozpoznawania kształtów geometrycznych.					
1.	Potrafi liczyć w zakresie 5 i w miarę możliwości więcej elementów.				
2.	Liczy poprawnie wszystkie przedmioty niezależnie od ich układu.				
3.	Ustala równoliczność dwóch zbiorów w praktycznym działaniu.				
4.	Stosuje liczebniki porządkowe.				
5.	Rozpoznaje kształty figur geometrycznych płaskich oraz używa ich nazw.				
6.	Tworzy kompozycje z figur geometrycznych na ograniczonej powierzchni.				
7.	Porównuje długości: długi, dłuższy, krótki, krótszy.				
8.	Porównuje wysokość: niski, niższy, wysoki, wyższy.				
OBSZAR 15. Percepcja wzrokowa i słuchowa.					
1.	Wskazuje zmiany w układzie 3–4 przedmiotów.				
2.	Uzupełnia obrazek, dorysowując brakujące elementy.				
3.	Wypełnia kontury przedmiotów, mieszczących się w liniach kolorowanki.				
4.	Wskazuje środek, górę i dół kartki oraz jej rogi.				
5.	Składa obrazek pocięty na części.				
6.	Wyróżnia głoskę w nagłosie				
7.	Podejmuje próbę dzielenia wyrazu na sylaby.				
8.	Dobiera obrazki, których nazwy tworzą rym.				
OBSZAR 16. Rozumienie związków rodzinnych i wiedza o kraju ojczystym.					
1.	Potrafi powiedzieć, jak nazywają się rodzice i inni członkowie rodziny.				
2.	Uzasadnia stopień pokrewieństwa między dziadkami i rodzicami.				
3.	Podaje nazwę miejscowości, w której mieszka.				
4.	Nazwa kraj, w którym mieszka.				
5.	Rozpoznaje symbole narodowe.				

SEMESTRALNA OCENA OPISOWA W KLASIE III

Imię i nazwisko ucznia:.....

ROZRÓJ SPOŁECZNY, ZACHOWANIE:

Uczeń/uczennica:

- **Respektuje prawa innych, w swoim zachowaniu kieruje się dobrem innych:** zawsze; często; zwykle; rzadko respektuje prawa i potrzeby innych.
- **Jest tolerancyjny (a), prawdomówny (a), sprawiedliwy (a):** zawsze, często, zazwyczaj, odróżnia dobro od zła.
- **Przestrzega ustalonych reguł:** zawsze, często, zwykle, rzadko.
- **Utrzymuje dobre relacje z rówieśnikami i dorosłymi:** zawsze, często, zwykle dąży do utrzymania właściwych relacji, ale nie zawsze potrafi je podtrzymać.
- **Panuje nad swoimi emocjami, obiektywnie ocenia zachowanie swoje i innych:** zawsze, często, zwykle, często kieruje się emocjami i nie zachowuje pełnego obiektywizmu przy ocenie siebie i innych.
- **Szanuje i podtrzymuje tradycje rodzinne, szkolne i narodowe:** zawsze, zazwyczaj, stara się szanować i podtrzymywać.
- **Uczestniczy w życiu klasy i działaniach na rzecz środowiska lokalnego:** czynnie i chętnie, często, zwykle, rzadko.
- **Jest aktywny (a) na lekcjach:** zawsze, często, zwykle odpowiada na pytania nauczyciela/nauczycielki, rzadko się wypowiada.
- **Wykonuje zadania:** starannie/niestarannie, w dobrym tempie, pracuje wolno, dobrze koncentruje się na zadaniu, ma kłopoty z koncentracją uwagi; nie przeszkadza na lekcji, wymaga działań dyscyplinujących.
- **Wykonuje pracę domową:** zawsze, zazwyczaj, często zapomina o pracy domowej, zwykle nie odrabia pracy domowej.

EDUKACJA POLONISTYCZNA:

Czytanie:

- **czyta** płynnie i wyraziście wszystkie teksty, czyta płynnie wszystkie opracowane teksty, czyta płynnie krótkie i wcześniej wyćwiczone teksty, czyta z błędami (myli litery, opuszcza litery, fragmenty tekstu, zgaduje podczas czytania).

Analiza tekstów:

- **analizuje i interpretuje teksty:** zawsze samodzielnie, zazwyczaj samodzielnie dokonuje analizy większości tekstów, z nieznaczną pomocą nauczyciela, uczestniczy w zespołowych formach analizowania tekstów,
- **wyszukuje w tekstach wskazane fragmenty:** zawsze sprawnie i bezbłędnie, sa-

modzielnie i zwykle bezbłędnie, radzi sobie z wyszukiwaniem w tekstach wskazanych fragmentów, wyszukuje z pomocą nauczyciela/nauczycielki.

Wypowiedzi pisemne:

- **tworzy i zapisuje formy użytkowe: życzenia, zaproszenia, listy:** samodzielnie i bezbłędnie, zwykle samodzielnie, pod kierunkiem nauczyciela i na podstawie podanego słownictwa, grupowo lub z pomocą nauczyciela/nauczycielki,
- **redaguje pisemne wypowiedzi wielozdaniowe na podane tematy:** zawsze poprawnie; zazwyczaj poprawnie i stara się je bezbłędnie zapisywać, redaguje krótkie wypowiedzi wielozdaniowe na podstawie zgromadzonego słownictwa; potrzebuje pomocy przy redagowaniu pisemnych wypowiedzi.

Wypowiedzi ustne:

- **uczestniczy w rozmowach, zadaje pytania i odpowiada na nie, wyciąga wnioski i prezentuje własne zdanie:** zawsze chętnie, zwykle chętnie, nie zawsze chętnie, zadaje proste pytania, odpowiada na nie prostymi zdaniami,
- **dba o bogactwo języka i kulturę wypowiedzi:** zawsze chętnie, zazwyczaj chętnie, nie zawsze chętnie, odpowiada pojedynczymi wyrazami.

Pisanie:

- **pisze czytelnie i estetycznie, przestrzega zasad kaligrafii:** zawsze bezbłędnie, z reguły przestrzega, stara się pisać czytelnie i estetycznie z uwzględnieniem zasad kaligrafii, pisze sprawnie, ale nie zawsze dba o czytelność i estetykę pisma, pisze nieestetycznie nie przestrzegając zasad kaligrafii,
- **pisze z pamięci, ze słuchu i przepisuje:** zawsze bezbłędnie, sporadycznie popełnia błędy, zwykle bezbłędnie przepisuje teksty, ale popełnia błędy w pisaniu z pamięci i ze słuchu, popełnia błędy w tekstach pisanych z pamięci i ze słuchu, a czasem także w przepisywanych.

EDUKACJA MATEMATYCZNA:

- **dodaje i odejmuje w pamięci w zakresie 100:** sprawnie, raczej bezbłędnie, podaje z pamięci większość sum i różnic, przy obliczeniach korzysta z liczmanów,
- **podaje z pamięci iloczyny w obrębie tabliczki mnożenia, sprawdza wyniki za pomocą dzielenia:** bezbłędnie, podaje z pamięci większość iloczynów i zwykle sprawdza mnożenie dzieleniem, podaje z pamięci niektóre iloczyny i stara się sprawdzać mnożenie dzieleniem, podaje z pamięci łatwe iloczyny i ze wskazaniem nauczyciela/nauczycielki sprawdza mnożenie dzieleniem,

- **oblicza działania z niewiadomą w postaci okienka:** bezbłędnie, sprawnie, radzi sobie z obliczaniem niewiadomej, wymaga pomocy nauczyciela przy obliczaniu nawet prostych działań,
- **rozwiązuje zadania tekstowe:** samodzielnie nawet o podwyższonym stopniu trudności, samodzielnie łącznie z zadaniami na porównywanie różnicowe, samodzielnie rozwiązuje proste zadania tekstowe i radzi sobie z zadaniami na porównywanie różnicowe, samodzielnie rozwiązuje typowe i proste zadania tekstowe, rozwiązuje zadania tylko z pomocą nauczyciela/nauczycielki,
- **stosuje poznane jednostki miar, odczytuje wskazania zegara w systemie 12i 24 godzinnym:** bezbłędnie, z reguły bezbłędnie, często poprawnie, często popełnię błędy,
- **właściwie stosuje znaki rzymskie w zakresie I – XII:** bezbłędnie, zwykle bezbłędnie, zna i stosuje w wybranych sytuacjach, potrafi zastosować tylko w wybranych sytuacjach.

EDYKACJA PRZYRODNICZA:

- **prowadzi obserwacje i proste doświadczenia przyrodnicze:** zawsze samodzielnie, zwykle samodzielnie, prowadzi obserwacje i proste doświadczenia w zespole, prowadzi pod kierunkiem nauczyciela/nauczycielki,
- **rozpoznaje typowe krajobrazy Polski (nadmorski, nizinny i górski):** biegle rozpoznaje i trafnie nazywa, rozpoznaje i zwykle poprawnie nazywa, zwykle nazywa, ale nie zawsze umie samodzielnie wymienić ich cechy,
- **charakteryzuje życie roślin i zwierząt w wybranych ekosystemach: las, park, pole, sad, ogród, łąka, zbiorniki wodne:** opisuje szczegółowo, często dokładnie opisuje, opisuje wybrane rośliny i zwierzęta, opisuje z pomocą nauczyciela/nauczycielki wybrane gatunki roślin i zwierząt,
- **wskazuje zagrożenia dla środowiska przyrodniczego wynikające z działalności człowieka:** wymienia liczne przykłady, podaje wybrane przykłady szkodliwych działań, nie zawsze potrafi wskazać.

EDUKACJA PLASYCZNA:

- **stosuje bogate i różnorodne środki wyrazu:** zawsze, zwykle, często, rzadko,
- **komponuje na płaszczyźnie i w przestrzeni twórczo i estetycznie:** zawsze ciekawie i oryginalnie, zwykle ciekawie i oryginalnie, schematycznie i nie zawsze estetycznie.

EDUKACJA MUZYCZNA:

- **śpiewa z pamięci poznane piosenki:** wszystkie i zawsze chętnie; większości zwykle chętnie, wybrane i zazwyczaj zbiorowo, raczej niechętnie i tylko zbiorowo.

rowo.

- **rozpoznaje głosy ludzkie (sopran, bas) i różne instrumenty muzyczne:** zawsze poprawnie, zwykle poprawnie, popołnia błędy.
- **uczestniczy w koncertach i przyjmuje właściwą postawę podczas odtwarzania hymnu państwowego;** zawsze kulturalnie, zwykle kulturalnie, nie zawsze potrafi się kulturalnie zachować.

WYCHOWANIE FIZYCZNE I EDUKACJA ZDROWOTNA

- **wykazuje zwinność, szybkość i gibkość w realizowanych zadaniach ruchowych (biegach, skokach, przeskokach, rzutach, chwytach, kozłowaniu piłki i innych):** zawsze doskonałą, zazwyczaj doskonałą, wykazuje niższą niż przewidywana dla wieku zwinność,
- **uczestniczy w grach sportowych i zabawach terenowych, przestrzega reguł:** zawsze aktywnie i wzorowo, zazwyczaj aktywnie i wzorowo, stara się pamiętać o zasadach.

ZAJĘCIA KOMPUTEROWE

- **korzysta z Internetu i multimediów jako źródeł informacji i komunikacji:** samodzielnie i sprawnie, z reguły samodzielnie i sprawnie, stosuje z nieznaczną pomocą,
- **tworzy różne teksty i rysunki w poznanych programach graficznych i tekstowych:** samodzielnie i sprawnie, z reguły samodzielnie i sprawnie, stosuje z nieznaczną pomocą.

RELIGIA/ETYKA

Ocena.....

Podpis wychowawcy

OCENA KOŃCOWOROCZNA UCZNI/UCZENNICZY KLASY III

Postępy w rozwoju emocjonalno – społecznym.

Uczennica/uczeń zgodnie i twórczo współpracuje z zespołem klasowym. Wykazuje wiele inicjatyw, dobrze organizuje pracę własną i zespołu. Jest koleżeńska (i), opiekuńcza (y) i życzliwie nastawiona (ny) do innych, choć zdarza się, że wobec rówieśników potrafi być dokuczliwa (y). Wykazuje wysoki poziom kultury w codziennych kontaktach. Stara się, ale nie zawsze przestrzega przyjętych norm i umów. Zawsze wzorowo przygotowuje materiały i przybory do zajęć. Bez błędnie, starannie i regularnie wykonuje zadania domowe. Nie zawsze aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych. Panuje nad własnymi emocjami, jest zawsze obiektywna w ocenie zachowań własnych i postępowania innych. Wykazuje dużo opanowania i zawsze zachowuje właściwy dystans do sytuacji i zdarzeń.

Postępy w edukacji.

Uczennica/uczeń wypowiada swoje myśli na różne tematy. Stosuje kilkuzdaniowe, uporządkowane formy wypowiedzi. Dosyć płynnie opowiada treść utworów literackich oraz obserwowanych zjawisk. Czyta biegle różne teksty. Wymienia i charakteryzuje bohaterów, wyszukuje w tekście fragmenty na określony temat. Bezbłędnie porządkuje rozsypanki wyrazowe. Pisze kształtnie i czytelnie. W tekstach pisanych z pamięci i ze słuchu popełnia nieliczne błędy, głównie w obrębie rozszerzonego słownictwa. Samodzielnie i poprawnie układa oraz przekształca zdania. Poprawnie redaguje i zapisuje wielozdaniowe wypowiedzi opisujące przedmioty i zdarzenia. Ma opanowane podstawowe reguły ortograficzne. Rozpoznaje i poprawnie nazywa wprowadzone części mowy. Potrafi samodzielnie odmieniać i określać formy poznanych części mowy. Sprawnie liczy w pamięci w zakresie 100. Stosuje poznane sposoby ułatwiające i oblicza sumy i różnice w zakresie 1000. Liczy iloczyny i ilorazy w obrębie 100. Zna kolejność wykonywania działań. Doskonale rozpoznaje i nazywa cechy figur geometrycznych. Bezbłędnie wskazuje odcinki prostokątne i równoległe, potrafi je kreślić z zastosowaniem przyborów. Trafnie różnicuje pojęcie prostej, krzywej, łamanej i odcinka. Doskonale radzi sobie z obliczaniem obwodów figur geometrycznych. Samodzielnie rozwiązuje zadania złożone, stosując różne sposoby rozwiązań. Radzi sobie z zadaniami wielodziałaniami, potrafi poprawnie łączyć działania w jeden zapis. Podejmuje próby rozwiązywania zadań nietypowych. Dysponuje dosyć rozległą wiedzą o otaczającej rzeczywistości przyrodniczej. Często w praktyce stosuje wiele zasad ekologii. Wskazuje wiele faktów z historii kraju i regionu. Samodzielnie wymienia i wskazuje na mapie fizycznej i administracyjnej Polski największe miasta, rzeki, pasma górskie, jeziora i krainy geograficzne. Chętnie śpiewa wiele piosenek z repertuaru szkolnego. Muzykuje i bawi się przy muzyce. Poprawnie odczytuje znaki muzyczne. Gra opracowane melodie na flecie prostym. Pomysłowo i ciekawie realizuje zadania plastyczne. Chętnie eksperymentuje z różnymi środkami plastycznego wyrazu. Zawsze aktywnie chętnie uczestniczy w zajęciach ruchowych. Uczennica/uczeń uczestniczyła/uczestniczył w zajęciach z języka angielskiego oraz w zajęciach komputerowych i opanowała/opanował materiał przewidziany programem.

ROZDZIAŁ V. PLANOWANIE PRACY NAUCZYCIELA/NAUCZYCIELKI

Współczesny nauczyciel/nauczycielka musi pełnić w szkole kilka ról zawodowych, które są ze sobą nierozzerwalne, należą do nich: rola nauczyciela przedmiotu, członka rady pedagogicznej, wychowawcy i opiekuna oraz pracownika. Zarówno szkoła, jak i przedszkole jako instytucja wymaga od nauczyciela/nauczycielki różnych czynności formalnoprawnych, prowadzenia wymaganej dokumentacji szkolnej i pedagogicznej, oceniania postępów uczniów/uczennic, egzaminowania, protokolowania itp. Są to czynności w swej treści i formie najczęściej administracyjne lub prawnoorganizacyjne.

Rodzaje dokumentacji pracy pedagogicznej nauczyciela/nauczycielki

Akty prawne

Minister Edukacji Narodowej Katarzyna Hall podpisała rozporządzenie zmieniające rozporządzenie z 19 lutego 2002 r. *w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji*. **Rozporządzenie, podpisane 24 sierpnia 2010 r. obowiązuje od 1 września 2010 r.**

Nauczyciel/nauczycielka wychowawca przedszkola ma obowiązek dokumentować swoją pracę z dziećmi w postaci:

- dziennika zajęć,
- miesięcznych planów pracy dydaktyczno-wychowawczej,
- diagnozy rozwoju dziecka,
- konspektów (scenariuszy) zajęć – w przypadku nauczycieli/nauczycielek ubiegających się o kolejne stopnie awansu zawodowego lub prowadzących zajęcia otwarte dla innych nauczycieli/nauczycielek, czy lekcji hospitowanych;
- innej dokumentacji wynikającej z potrzeb przedszkola (indywidualny program wspomagania rozwoju, protokoły rad pedagogicznych, zebrań z rodzicami, kronika przedszkola itp.)

Nauczyciel/nauczycielka wychowawca/wychowawczyni edukacji wczesnoszkolnej ma obowiązek dokumentować swoją pracę w postaci:

- dziennika zajęć,
- teczek wychowawcy,
- diagnozy dojrzałości szkolnej dziecka rozpoczynającego naukę w szkole,
- konspektów (scenariuszy) zajęć – w przypadku nauczycieli/nauczycielek ubiegających się o kolejne stopnie awansu zawodowego lub prowadzących zajęcia

- otwarte dla innych nauczycieli/nauczycielek, czy lekcji hospitowanych;
- innej dokumentacji wynikającej z potrzeb szkoły (dostosowanie w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, protokoły rad pedagogicznych, zebrania z rodzicami, kronika szkolna itp.).
 - Planowanie procesu dydaktycznego i podejmowanie decyzji dotyczących organizacji tego procesu to jedno z najważniejszych aspektów pracy nauczyciela/nauczycielki. Jak pokazują badania, planowanie wpływa w równym stopniu na to, jak uczniowie/uczennice się uczą i jak się zachowują.⁶⁰

Rozporządzenie o nadzorze pedagogicznym zobowiązuje nauczycieli/nauczycielki do planowania swojej pracy, a jednocześnie przepisy wykonawcze nie zawierają informacji w jakiej formie to planowanie prowadzić. Każdy/każda z nauczycieli/nauczycielek pisze zatem odpowiednie plany zgodnie z oczekiwaniami dyrektora/dyrektorki szkoły (przedszkola).

Po co nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna planować zajęcia edukacyjne?

Należy dużo wcześniej przewidzieć: jak rozłożyć treści programowe na jednostki metodyczne, a w tym na lekcje?

- W jaki sposób organizować codzienną pracę swoją i uczniów/uczennic?
- Jak zapewnić ciągłość, drożność, stopniowanie trudności?
- Mieć świadomość, że podjęte działania służą osiągnięciu ustalonych celów.
- Dyrektor/dyrektorka i nauczyciel/nauczycielka zastępujący musi wiedzieć, jakie są tematy kolejnych lekcji.
- Należy pamiętać o konieczności dokonywania bieżącej ewaluacji w „planie pracy”.

Dlaczego każdy nauczyciel/nauczycielka samodzielnie powinien stworzyć WŁASNY PLAN DYDAKTYCZNY?

- Nie da się pracować efektywnie bez planu;
- Trzeba liczyć się z czasem, by rozumnie nim gospodarować;
- Trzeba szukać powiązań między różnymi elementami treści nauczania;
- Trzeba dobierać je ze względu na potrzeby uczniów danego zespołu lub klasy i ze względu na założone cele!
- Nie da się pracować z sensem według cudzego planu!

Plan pracy nauczyciela/nauczycielki w głównej mierze określa czego naucza się w szkole, przedszkolu czy innej placówce oświatowej. W procesie planowania oficjalny

[60] Arends Richard I.: *Uczymy się nauczać*. WSiP, Warszawa 1994, s.95.

program nauczania (wychowania) ulega przetworzeniu i przystosowaniu, nauczyciel/nauczycielka decyduje o tym na co zostanie położony nacisk, decyduje o tempie i kolejności nauczania. Planowanie procesu nauczania i wychowania jest ukierunkowane na wzbogacanie wiedzy i kształtowanie pożądanych umiejętności i postaw wychowanków niezbędnych w kolejnym etapie życia i edukacji, sprzyja rozwojowi dziecka zgodnie z jego indywidualnym tempem rozwoju przy partnerskim współdziałaniu z rodziną.

Przygotowanie nauczyciela/nauczycielki do procesu planowania to:

- Zapoznanie się z podstawą programową (Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania; Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej);
- Zapoznanie się z programem nauczania klas I-III (program wychowania w przedszkolu) ich założeniami i celami;
- Zapoznanie się z planem pracy szkoły (planem rozwoju przedszkola), planem nadzoru pedagogicznego dyrektora/dyrektorki, planem wychowawczym, planem profilaktyki;
- Zapoznanie się z rozkładem materiału, jaki proponuje wybrane wydawnictwo;
- Rozpoznanie potrzeb i możliwości poznawczych wychowanków (wcześniejsze postępy uczniów/uczennic);
- Dostępne środki dydaktyczne i zaplecze szkoły (przedszkola).

Podstawą skutecznego planowania jest ustalenie celów ogólnych i szczegółowych w postaci celów operacyjnych. Należy także brać pod uwagę liniowy układ treści programowych i przestrzegać zasady systematyczności.

Cele dostarczają kryteriów planowania, podejmowania decyzji co do tego, jaką treść zamieścić, w jakiej kolejności, jak podawać materiał, jakimi środkami się posłużyć. Cele są narzędziem pozwalającym na przejrzysty opis wyników planowanego działania.

Planowanie liniowe i nieliniowe

- Liniowa postać wymaga sprecyzowaniu celów i dobrania odpowiednich działań: cele, działania, wyniki.
- Nieliniowy sposób odwraca model liniowy: działanie, wyniki, cele.

Model nieliniowy zapewne odzwierciedla większość nauczycieli/nauczycielek. Nauczyciele/nauczycielki rozpoczynają od czynności, które przynoszą rezultaty, na końcu zaś przypisują działaniom określone cele. Ten rodzaj planowania dominuje u nauczycieli/nauczycielek z długim stażem.

Model liniowy – wiąże się w pierwszej kolejności z formułowaniem celów operacyj-

nych, które spełniają trzy role: służą jako wskazówki przy planowaniu, są podstawą ustalenia kryteriów do oceny postępów w nauce, dostarczają kryterium do oceny zajęć, przedmiotu.⁶¹

Pytania pomocnicze przed podjęciem planowania:

- Co jest obligatoryjne w świetle podstawy programowej?
- Jak porządkuję materiał podręcznik?
- Jaką zasadę strukturalizacji zastosuję w moim planie pracy?
- Jakie stawiam sobie cele jako nauczyciel/nauczycielka?
- Jaką mam klasę?
- Czy moi uczniowie/uczennice są samodzielni?

Planowanie pracy pedagogicznej nie jest łatwym zadaniem. To nie tylko formułowanie celów, dobór treści, rodzajów aktywności zmierzających do osiągnięć zamierzonych celów, to przede wszystkim zrozumienie procesu rozwoju i procesów uczenia się dziecka, między którymi zachodzi interakcja i wzajemne warunkowanie się.

Cechy dobrego planu:

- 1) Podstawową cechą dobrego planu jest jego celowość. Planując pracę musimy zrobić wszystko, by dążyć do zamierzonego celu.
- 2) Każdy plan musi być realny, możliwy do wykonania. Często zdarza nam się planować pracę na wyrost. Wtedy ciągle nie wykonywanie zaplanowanych działań wpływa destrukcyjnie na naszą pracę.
- 3) Dużą wagę powinno przywiązywać się do spójności zapisów. Każdy plan powinien być pozbawiony sprzeczności wewnętrznych utrudniających realizację zadań;
- 4) Ważne jest też, by zapisy w planie pracy były przejrzyste i czytelne nie tylko dla autora, ale wszystkich potencjalnych jego użytkowników. Powinien więc być napisany prostym językiem.
- 5) Aby plan pracy mógł być praktyczny i na co dzień wykorzystywany, powinien być elastyczny, by w każdym momencie można było dokonywać modyfikacji i niezbędnych zmian dostosowanych do sytuacji szkolnej.
- 6) Dobry plan to plan szczegółowy, należy jednak pamiętać o czytelności planu, należy więc ograniczyć zapisy planu do niezbędnych detali.
- 7) Powinien być również dostosowany do czasu trwania. Lepiej jest konstruować plany o większym zasięgu czasowym, które pozwalają nam spojrzeć na cały etap

[61] Arends Richard I.: *Uczymy się nauczać*. WSiP, Warszawa 1994, s.64–65.

kształcenia. Dzięki takiemu zabiegowi jesteśmy w stanie ogarnąć całość wymagań zapisanych w podstawie programowej.

Przykład rocznego planu zajęć komputerowych

Przykład rocznego planu wychowawczego

Przykład planu dydaktyczno – wychowawczego w przedszkolu ⁶²

Przykład planowania zajęć dydaktycznych w przedszkolu

Roczny plan pracy – zajęcia komputerowe w klasie I szkoły podstawowej

[62] Plan dydaktyczno – wychowawczy opracowany przez Ninę Michałowską, Ilonę Kubacką i Marzenę Kaczorowską pod kierunkiem Magdaleny Zająć w trakcie warsztatów dla opiekunów praktyk pedagogicznych w ramach projektu „Profesjonalne praktyki droga do sukcesu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego” realizowanego przez WSHE w Skierniewicach, Skierniewice 2012.

Roczny plan pracy - zajęcia komputerowe w klasie I szkoły podstawowej
Rok szkolny

Miesiąc	Tydzień	Propozycje zajęć	Cele	Odniesienia do podstawy programowej
wrzesień	II	1. W świecie kabli i tajemniczych skrzynek (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – słucha ze zrozumieniem tekstu czytanego przez nauczyciela/nauczycielki, – aktywnie uczestniczy w formułowaniu zasad pracy w pracowni komputerowej, – rozpoznaje sytuacje zgodne z zasadami umięjętnego korzystania z komputera 	1.1a 8.2, 8.3 8.1, 8.2, 8.3
	III	2. Co to jest komputer i do czego służy? (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia i wymienia nazwy czterech podstawowych części zestawu komputerowego, – wskazuje inne części zestawu komputerowego, np. drukarkę, i określa ich zastosowanie, – wyjaśnia, czym jest komputer i do czego można go użyć, – wymienia niektóre czynności, do których wykonania komputer jest potrzebny lub zbędny. 	8.1 8.2 fakult. fakult.
	IV	3. Komputer w łupinie orzecha (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje miejsca, gdzie są używane komputery, – wymienia urządzenia, w których są stosowane komputery, – określa zastosowanie komputerów. 	fakult. fakult. fakult.
październik	I	4. Co pisze w komputerze? (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – posługuje się pojęciami włącznik, dioda, wentylator, – poprawnie wymawia czasowniki włączać, wyłączać i stosuje prawidłowe formy osobowe tych czasowników, – rozpoznaje, czy komputer jest włączony, czy wyłączony, – poprawnie włącza komputer 	fakult. 1.1b 8.1, 8.2 8.1

		5. Pulpit, czyli odpalamy rakiety (podręcznik z ćwiczeniami)	Uczeń/uczennica: - wskazuje i nazywa podstawowe elementy pulpitu komputerowego, - posługuje się słownictwem związanym z komputerami: pulpit, przycisk Start, ikony, okno programu, - prawidłowo loguje się w sieci szkolnej, - uruchamia i zamyka różne programy,	8.1 fakult. fakult. 8.2 8.1, 1.2f
		6. Myszka szuka sera (podręcznik z ćwiczeniami)	Uczeń/uczennica: - posługuje się myszką komputerową, reagując na sygnały słowne: prawy, lewy przycisk myszki, - posługuje się określeniami: kursor, kliknąć, - zmienia kształt i wielkość okna programu po demonstracji tej czynności przez nauczyciela/nauczycielkę, - samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę”.	8.1 8.1, 8.2 fakult. 8.1, 1.2f 8.3
		7. Farby w dłoni! (podręcznik z ćwiczeniami)	Uczeń/uczennica: - słucha ze zrozumieniem tekstu czytanego przez nauczyciela/nauczycielkę, - posługuje się narzędziem Wypełnianie kolorem oraz skrótem Ctrl + Z, - samodzielnie koloruje rysunek w programie graficznym, - samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę”.	1.1a 8.2 8.2 8.1, 1.2f
		8. Pustynne węże (podręcznik z ćwiczeniami)	Uczeń/uczennica: - wie, co to jest grafika komputerowa i jak się nazywa osoba zajmująca się grafiką komputerową, - posługuje się narzędziami: Ołówek i Pędzel, w tym także posługuje się różnymi kształtami narzędzia Pędzel, - samodzielnie rysuje i koloruje rysunek w programie graficznym, - samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę”.	8.1 8.1, 8.2 8.2 8.1, 1.2f
listopad				
grudzień				

grudzień	II	9. Zadanie dla detektywa (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – posługuje się narzędziami: Lupa i Gumka, w tym także różnymi stopniami powiększenia obrazu w przypadku narzędzia Lupa, – samodzielnie odnajduje lukę w rysunku, – samodzielnie usuwa wybrane elementy rysunku. 	8.1 fakult. fakult.
	III	10. Bombkowy zawrót głowy (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – posługuje się narzędziami: Prostokąt, Elipsa, AeroGRAF, – samodzielnie rysuje w programie graficznym, – samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę”. 	8.1 fakult. 8.1, 1.2f 8.3
styczeń	I	zajęcia praktyczne (CD-ROM cz. 1: 8.2, 8.6, 9.2 zakł. 2, 9.4)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, do czego służą klawisze: Shift, Caps Lock, Enter, prawy Alt, Spacja, – odnajduje na klawiaturze klawisze: Shift, Caps Lock, Enter, Alt, Spacja, – wie, co to jest kursor tekstowy, – wie, co to jest edytor tekstu, – samodzielnie pisze w edytorze tekstu wybrane litery. 	8.1 8.1 8.2
	II	zajęcia praktyczne (CD-ROM cz. 1: 8.3, 9.5)		8.1 8.1, 8.2
luty	III	11. Klawiszowe tajemnice (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, do czego służą i gdzie się znajdują klawisze strzałek oraz Delete i Backspace, – samodzielnie pisze litery i znaki w edytorze tekstu, – samodzielnie usuwa z tekstu litery i znaki za pomocą klawiszy Delete i Backspace, – samodzielnie korzysta z klawiszy strzałek podczas edycji tekstu. 	8.1 8.2 8.2 8.2
	I	12. Goniemy litery (podręcznik z ćwiczeniami)		8.1 8.1 8.2
luty	II	13. Pogrubiamy i odchudzamy (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, co to jest i gdzie znaleźć: pasek menu, paski narzędzi, pasek tytułu, oraz przyciski B, I, U, – wie, po co zaznacza się tekst, – samodzielnie zaznacza wybrane fragmenty tekstu, – samodzielnie pogrubia, pochyla i podkreśla wybrane fragmenty tekstu, – samodzielnie usuwa pogrubienie, pochYLENIE i podkreślenie tekstu. 	8.1, 8.2 fakult. fakult. fakult.

luty cd.	III	14. Komputerowa biblioteka, część 1 (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, że każdy dokument w komputerze ma swoje miejsce, – wie, co to jest plik i folder, – wie, jak wyglądają przykładowe ikony plików z tekstem, plików z grafiką oraz folderów, – wie, jak wygląda pasek tytułu przed i po zapisaniu pliku, – samodzielnie zapisuje dokument we wskazanym przez nauczyciela/nauczycielkę miejscu. 	8.1 8.2 fakult. fakult.
	I	15. Komputerowa biblioteka, część 2 (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, że każdy dokument w komputerze ma swoje miejsce, – wie, co to jest plik i folder, – wie, jak wyglądają przykładowe ikony plików z tekstem, plików z grafiką oraz folderów, – wie, jak wygląda pasek tytułu przed i po zapisaniu pliku, – samodzielnie zapisuje dokument we wskazanym przez nauczyciela/nauczycielkę miejscu. 	8.1 8.2 fakult. fakult.
ma- rzec	II	zajęcia praktyczne (CD-ROM cz. 2: 1.2, 1.4, 1.6)		
	III	16. Magiczne zaklęcia (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica :</p> <ul style="list-style-type: none"> – tworzy i zapisuje dokument tekstowy we wskazanym przez nauczyciela/nauczycielkę miejscu, – tworzy i zapisuje dokument graficzny we wskazanym przez nauczyciela/nauczycielkę miejscu, – samodzielnie edytuje i zapisuje dokument tekstowy i dokument graficzny, 	8.1, 8.2 8.1, 8.2 fakult.
kwiecień	II	17. Kaczka śpiewaczka (podręcznik z ćwiczeniami)	<p>Uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> – słucha ze zrozumieniem tekstu czytanego przez nauczyciela/nauczycielkę, 	1.1a 8.2
	III	zajęcia praktyczne (CD-ROM cz. 2: 3.2, 3.5)	<ul style="list-style-type: none"> – samodzielnie dodaje tekst do ilustracji, posługując się narzędziem Tekst w edytorze grafiki, np. MS Paint, – samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę” . 	8.1, 1,2f

maj	I	18. Między nami, warzywami (podręcznik z ćwiczeniami)	Uczeń/uczennica: – słucha ze zrozumieniem tekstu czytanego przez nauczyciela/nauczycielkę, – posługuje się narzędziem Linia, – samodzielnie formatuje tekst (pogrubia, pochyla, zmienia kolor liter), – samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę”.	1.1a 8.1, 8.2 8.2 8.1, 1.2f 8.3
	II	zajęcia praktyczne (CD-ROM cz. 2: 5.3, 5.5, 5.6)		
czerwiec	III	19. Odznaczeni (podręcznik z ćwiczeniami)	Uczeń/uczennica: – posługuje się wszystkimi poznanymi wcześniej narzędziami programu graficznego, – samodzielnie wykonuje ilustrację w programie graficznym na podstawie ilustracji odręcznej, – samodzielnie wykonuje ćwiczenia na płycie „Szkoła na miarę”.	8.1, 8.2 8.1, 8.2 8.1, 1.2f
	I	zajęcia praktyczne (CD-ROM cz. 2: 6.6, 7.3, 7.5)		
	II	20. Przed ostatnim dzwonkiem (podręcznik z ćwiczeniami)	Sprawdzenie i podsumowanie wiedzy i umiejętności uczniów/uczennic.	8.1, 8.2, 8.3
	III	zajęcia praktyczne		

ROZNY PLAN WYCHOWAWCZY KLASY III SZKOŁY PODSTAWOWEJ

ROK SZKOLNY

Cele do realizacji wynikające z rocznego planu wychowawczego szkoły:

- I. Propagowanie aktywnych postaw, prowadzących do udziału w życiu rodziny i środowiska.
- II. Kształtowanie decyzji zawodowej uczniów/uczennic poprzez doradztwo zawodowe.
- III. Kształtowanie świadomości tożsamości narodowej, kulturowej i historycznej poprzez wychowanie patriotyczne.
- IV. Rozwijanie samorządności w celu przygotowania do świadomego pełnienia różnorodnych ról w społeczeństwie.
- V. Wspieranie rozwoju ucznia, w szczególności młodszego, rozwijanie pasji, talentów.
- VI. Propagowanie działań promujących zdrowy styl życia i poczucie bezpieczeństwa.

Zadania

I. Propagowanie aktywnych postaw, prowadzących do udziału w życiu rodziny i środowiska.

Zadania	Forma realizacji	Termin realizacji	Ewaluacja
Wspieranie uczniów z trudną sytuacją materialną przy współpracy z instytucjami i organizacjami zajmującymi się opieką nad rodziną.	Rozmowa, wywiad, spotkania z rodzicami, opiekunami, kontakty z organizacjami, instytucjami zajmującymi się rodziną	cały rok	obserwacja, rozmowa, analiza dokumentacji
Wspólne przeżywanie wydarzeń z życia klasy i szkoły z zaangażowaniem rodziców, rodzin.	Uroczyste rozpoczęcie roku szkolnego. Udział w ważnych uroczystościach szkolnych i imprezach w klasie. Wyjścia do teatru, kina, DK. Udział rodziców w imprezach integracyjnych- festyny	cały rok	obserwacja, rozmowa, analiza dokumentacji
Zapewnienie pomocy psychologiczno – pedagogicznej rodzicom i ich dzieciom.	Konsultacje Spotkania z pedagogiem i psychologiem Opinie do poradni psychologiczno – pedagogicznej. Udział uczniów/uczennic w zajęciach w ramach szkolnej PPP	cały rok	obserwacja, rozmowa, analiza dokumentacji i wytworów dzieci
Udział całych rodzin w życiu szkoły.	Udział klasy w festynie osiedlowym „Hop do szkoły” Udział w WOŚP Udział w festynie szkolnym „Sięgnij po zdrowie” Udział w wernisazach grupy „Brawo”	cały rok	rozmowa, obserwacja

II. Kształtowanie decyzji zawodowej uczniów poprzez doradztwo zawodowe.

Zadania	Forma realizacji	Termin realizacji	Ewaluacja
Wspieranie uczniów z trudną sytuacją materialną przy współpracy z instytucjami i organizacjami zajmującymi się opieką nad rodziną.	Rozmowa, wywiad, spotkania z rodzicami, opiekunami, kontakty z organizacjami, instytucjami zajmującymi się rodziną	cały rok	obserwacja, rozmowa, analiza dokumentacji

Wspólne przeżywanie wydarzeń z życia klasy i szkoły z zaangażowaniem rodziców, rodzin.	Uroczyste rozpoczęcie roku szkolnego. Udział w ważnych uroczystościach szkolnych i imprezach w klasie. Wyjścia do teatru, kina, DK. Udział rodziców w imprezach integracyjnych- festyny	cały rok	obserwacja, rozmowa, analiza dokumentacji
Zapewnienie pomocy psychologiczno – pedagogicznej rodzicom i ich dzieciom	Konsultacje Spotkania z pedagogiem i psychologiem Opinie do poradni psychologiczno – pedagogicznej. Udział uczniów/uczennic w zajęciach w ramach szkolnej PPP	cały rok	obserwacja, rozmowa, analiza dokumentacji i wytworów dzieci
Udział całych rodzin w życiu szkoły.	Udział klasy w festynie osiedlowym „Hop do szkoły” Udział w WOŚP Udział w festynie szkolnym „Sięgnij po zdrowie” Udział w wernisażach grupy „Brawo”	cały rok	rozmowa, obserwacja
Poznawanie zawodów.	Zajęcia szkolne i pozaszkolne Spotkania z ciekawymi ludźmi (włączanie rodziców jako przedstawicieli różnych zawodów), Wycieczki do różnych instytucji: poczta, sklep, lotnisko wycieczka do hipermarketu „Carrefour”- zapoznanie z zawodem piekarza i cukiernika	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
	Integracja klasy jako grupy. Budowanie norm i kształtowanie nawyku ich przestrzegania. Wspólne budowanie przyjaznej dziecku atmosfery klasy jako grupy. Wyrabianie właściwego stosunku do kolegów/koleżanek, nauczycieli/nauczycielek i pracowników szkoły. Utrwalanie zasad życia w grupie rówieśniczej (koleżeńskość, udzielanie pomocy, uprzejmość, uczciwość) Budowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji

III. Kształtowanie świadomości tożsamości narodowej, kulturowej i historycznej poprzez wychowanie patriotyczne.

Zadania	Forma realizacji	Termin realizacji	Ewaluacja
Zapoznanie uczniów/uczennic z tradycjami narodowymi.	Przypomnienie symboli narodowych oraz hymnu narodowego Udział w uroczystościach szkolnych . Zwiedzanie Warszawy, poznanie historii stolicy. Suchanie legend, oglądanie prezentacji multimedialnych, albumów podczas zajęć edukacyjnych	cały rok	rozmowa, obserwacja, rozmowa, analiza do- kumentacji
Wzbudzenie chęci do uczestnictwa w obchodach świąt państwowych.	Udział w uroczystościach szkolnych, apelach o charakterze patriotycznym	cały rok	rozmowa, obserwacja, rozmowa, analiza do- kumentacji
Organizowanie imprez, uroczystości, konkursów o tematyce patriotycznej.	Udział w uroczystościach szkolnych, apelach	cały rok	rozmowa, obserwacja, rozmowa, analiza do- kumentacji
Obchody Roku Powstania Styczniowego.	Udział w akademii poświęconej tematyce powstania styczniowego	cały rok	rozmowa, obserwacja, rozmowa, analiza do- kumentacji
Wielec Polacy	Zapoznanie z sylwetkami znanych Polaków z różnych dziedzin życia. Przedstawienie postaci Leona Kruczkowskiego - jego życie i działalność oraz przybliżenie problematyki II wojny światowej. Słuchanie nagrań muzycznych. Udział w spektaklach teatralnych i projekcjach filmowych. Wykonanie plakatów ,gazetek.	cały rok	rozmowa, obserwacja, rozmowa, analiza do- kumentacji

IV. Rozwijanie samorządności w celu przygotowania do świadomego pełnienia różnorodnych ról w społeczeństwie.

Zadania	Forma realizacji	Termin realizacji	Ewaluacja
Poznanie swoich praw i obowiązków obywatelskich.	Prawa i obowiązki dziecka w rodzinie, szkole. Przestrzeganie norm współżycia w rodzinie, szkole. Ustalenie obowiązków dyżurnego. Wdrażanie zasad regulaminu szkoły i klasy. Poszukiwanie pozytywnych wartości i promowanie ich własnym zachowaniem. Poznanowanie własności wspólnej i troska o własność osobistą.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Poznanie mechanizmów wyborów demokratycznych.	Wybory do samorządu klasowego	wrzesień	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Współorganizowanie uroczystości i imprez szkolnych oraz klasowych.	Udział w imprezach klasowych i szkolnych: andrzejkowe, szkolny bal karnawałowy, Dzień Babci i Dziadka, Dzień Matki, Dzień Ojca, Dzień Dziecka;	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Włączanie się w tworzenie rzeczywistości szkolnej.	Udział w imprezach, uroczystościach szkolnych;	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Rozwijanie poczucia odpowiedzialności za siebie i zespół.	Zapoznanie dzieci z prawami i obowiązkami uczniów/uczennic. Integracja klasy jako grupy. Budowanie norm i kształtowanie nawyku przestrzegania normy klasy jako grupy. Wspólne budowanie przyjaznej dziecku atmosfery klasy jako grupy. Pełnienie roli dyżurnego.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji

V. Wspieranie rozwoju ucznia/uczennicy, w szczególności młodszego, rozwijanie pasji, talentów.

Zadania	Forma realizacji	Termin realizacji	Ewaluacja
Kształtowanie umiejętności twórczego myślenia. Budzenie wiary we własne siły. Rozwijanie uzdolnień i zainteresowań uczniów/uczennic.	Udział w zajęciach pozalekcyjnych: koło teatralne, rzeźba, plastyka, gitara. Udział w projektach. Wyjścia do teatru, kina. Praca metodą projektów. Praca z wykorzystaniem metod aktywizujących. Motywowanie do udziału w konkursach zgodnych z zainteresowaniami dzieci. Rozwijanie indywidualnych uzdolnień i zainteresowań. Kształtowanie umiejętności twórczego myślenia w trakcie zajęć edukacyjnych.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Opieka nad uczniami/uczennicami o szczególnych trudnościach edukacyjnych nad uczniami/uczennicami uzdolnionymi.	Udział w zajęciach wyrównawczych. Udział w zajęciach dla dzieci zdolnych.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Uwrażliwianie na potrzeby innych, pobudzanie do działań na rzecz potrzebujących.	Udział w akcjach „Góra złota”, „Pielucha dla malucha”, misje, zbiórki dla schronisk i innych instytucji. Zbieranie darów dla domów dziecka Zajęcia „Jak i dlaczego pomagamy innym”	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Rozwijanie umiejętności samooceny.	Kształtowanie umiejętności samooceny poprzez umiejętność podsumowania swoich prac, działań.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji

VI. Propagowanie działań promujących zdrowy styl życia i poczucie bezpieczeństwa.

Zadania	Forma realizacji	Termin realizacji	Ewaluacja
Uczenie nawyków zdrowego spędzania czasu.	Dostosowanie właściwego ubioru do zajęć ruchowych. Dostosowanie ubioru do warunków atmosferycznych. Dostosowanie przerw śródlekyjnych do potrzeb dzieci. Właściwe zachowanie się przy stole. Rozwijanie nawyku aktywnego spędzania czasu wolnego.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Uczenie nawyków zdrowego żywienia.	Dbalność o czyste i estetyczne spożywanie posiłków. Rozwijanie nawyków prawidłowego żywienia (kanapki, surówki itp.) Właściwe zachowanie się przy stole. Program klasowy: zdrowe śniadanie.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Kształtowanie bezpiecznych postaw i dbałości o bezpieczeństwo.	Poznanie zasad warunkujących bezpieczeństwo na terenie przedszkola, szkoły. Poznanie zasad warunkujących bezpieczeństwo poza terenem szkoły. Poznanie podstawowych zasad ruchu drogowego i ich przestrzeganie. Przestrzeganie zakazu zabawy w pobliżu miejsc niebezpiecznych, np. ulica, zbiornik wodny. Rozumienie zakazu zbliżania się do nieznanymi zwierząt, np. psów. Przestrzeganie zakazu zabawy i ślizgania się na zamrażniętych stawach, jeziorach, rzekach. Rozumienie zakazu spożywania nieznanymi owoców, roślin, grzybów czy pokarmów obcego pochodzenia. Poznanie numerów telefonów alarmowych. Kształtowanie świadomości, kiedy i w jakich sytuacjach można skorzystać z pomocy tych instytucji. Kierowanie się zasadą ograniczonego zaufania w stosunku do osób nieznanymi. Zapobieganie chorobom i wypadkom. Zasady bezpiecznego dla zdrowia korzystania z komputera	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji

Kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem.	Zapoznanie uczniów/uczennice ze sposobami i możliwościami radzenia sobie w trudnych sytuacjach wywołujących złość i frustrację. Udział w warsztatach, spotkania z pedagogiem.	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji
Uczenie nawyków dobrego wychowania.	Kulturalne zachowanie się wobec uczniów/uczennice, nauczycieli/nauczycielek i pracowników szkoły; Przedstawienie norm i zasad funkcjonowania ucznia/uczennicy na terenie szkoły, Budowanie światła wartości (poznanie rzeczy ważnych i istotnych dla harmonijnego rozwoju dziecka w rodzinie, szkole i społeczeństwie).	cały rok	rozmowa, obserwacja, analiza dokumentacji

Spodziewane efekty pracy wychowawczej:

1. Uczniowie/uczennice staną się świadomymi i współodpowiedzialnymi uczestnikami grupy – klasy.
2. Uczniowie/uczennice poznają szkołę, jej regulamin, jej tradycje, rejon, kraj i jego historię.
3. Dzieci stopniowo zaczną się włączać w życie szkoły, staną się jej świadomymi członkami.
4. Uczniowie/uczennice świadomie stosują poznane zasady higieny pracy, odżywiania się i bezpiecznego spędzania czasu wolnego.
5. Uczniowie/uczennice potrafią radzić sobie w sytuacjach wywołujących złość i frustrację.
6. Prezentują patriotyczne postawy w świetle poznanych wydarzeń historycznych.

Plan pracy dydaktyczno – wychowawczej w przedszkolu

Miesiąc: październik

Grupa wiekowa: 5 - latki

Tematy kompleksowe (tygodniowe) :

- I. Jesień w parku.
- II. Jesień w lesie.
- III. Jesień daje nam owoce i warzywa.
- IV. Jesienna pogoda.

I. Jesień w parku.

Lp.	Obszar z podstawy programowej wychowania przedszkolnego.	Cele ogólne	Cele szczegółowe	Aktywność dziecka	Uwagi.
1.	<ul style="list-style-type: none"> •Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt. 12. 1 •Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania. 14.6 	<p>Rozpoznanie na obrazku drzew liściastych, występujących w parku.</p> <p>Wdrażanie do czytania globalnego. Rozwijane słuchu fonematycznego.</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko rozpoznaje na obrazku i nazywa drzewa kasztanowiec, klon, dąb, jarzębina oraz liście i owoce tych drzew.</p> <p>Dziecko dopasowuje napisy kasztanowiec, dąb, klon, jarzębina do obrazków drzew.</p> <p>Dziecko wyróżnia głoskę w nagłosie w słowach kasztanowiec, klon, dąb, jarzębina.</p> <p>Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe zgodnie z instrukcją nauczyciela/nauczycielki.</p>	<p>„Drzewa w parku” zabawy obrazkowo – słowno - wyrazowe.</p> <p>Ćwiczenia gimnastyczne zestaw III wg Wychowanie fizyczne w przedszkolu. K. Właźnik.</p>	
2.	<ul style="list-style-type: none"> •Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt. 12. 1 •Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne. 9.1 	<p>Rozpoznanie w naturze drzew liściastych występujących w parku.</p> <p>Kształtowanie umiejętności malowania techniką „mokra w mokre”</p>	<p>Dziecko rozpoznaje w naturze i nazywa drzewa kasztanowiec, klon, dąb, jarzębina oraz liście i owoce tych drzew.</p> <p>Dziecko maluje jesień w parku, techniką „mokra w mokre”</p>	<p>„Spacer małego badacza” wycieczka do parku.</p> <p>„Jesień w parku” praca plastyczna</p>	

3.	<ul style="list-style-type: none"> • Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. 13.6 • Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, pląsy i taniec. 8.1; 8.3 	<p>Rozwijanie umiejętności dodawania i odejmowania na zbiorach zastępczych w zakresie dostępnym dziecku.</p> <p>Rozwijanie umiejętności dostrzegania i wyrażania ruchem zmiany tempa i wysokości w muzyce.</p>	<p>Dziecko dodaje i odejmuje złoędzie w dostępnym dla siebie zakresie.</p> <p>Dziecko reaguje ruchem na zmianę tempa i wysokości w muzyce.</p>	<p>Zapasy wiewiórki” zabawa dydaktyczna</p> <p>„Pląsy w parku” zabawy muzyczno – ruchowe.</p>	
4.	<ul style="list-style-type: none"> • Wspomaganie rozwoju mowy dzieci. 3.1 • Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne. 9.1 	<p>Rozwijanie umiejętności używania partykuł do tworzenia pytań.</p> <p>Wdrażanie do projektowania kompozycji tematycznych z różnorodnych materiałów i na różnych płaszczyznach i podkładach.</p>	<p>Dziecko formuluje pytania do opowiadania używając partykuł czy, dlaczego, po co, gdzie.</p> <p>Dziecko wykonuje kompozycję pt. „Bukiet” z liści kasztanowca, dębu, klonu i jarzębiny na podkładzie z plasteliny.</p>	<p>„Pani sowa i mała jarzębina” opowiadanie.</p> <p>„Bukiet Pani Jesieni” praca plastyczno – konstrukcyjna.</p>	
5.	<ul style="list-style-type: none"> • Wspomaganie rozwoju mowy dzieci. 3.1 • Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności ruchowej. 5.3 	<p>Kształtowanie umiejętności posługiwania się równoważnikami zdań poprzez nadawanie tytułów treściom obrazków.</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko formuluje równoważniki zdań opisujące treść obrazków.</p> <p>Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe zgodnie z instrukcją nauczyciela.</p>	<p>„Jesienne obrazki” praca z obrazkami.</p> <p>Ćwiczenia gimnastyczne zestaw III wg Wychowanie fizyczne w przedszkolu. K. Właźnik.</p>	

II. Jesień w lesie.

Lp.	Obszar z podstawy programowej wychowania przedszkolnego.	Cele ogólne	Cele szczegółowe	Aktywność dziecka	Uwagi.
1.	<p>•Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt. 12. 1, 12.3</p> <p>• Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności ruchowej. 5.3</p>	<p>Wdrażanie do uważnego obserwowania przyrody i dzielenia się swoimi spostrzeżeniami i przeżyciami. Zbieranie owoców dębu, klonu, jarzębiny i kasztanowca oraz wzbogacanie nimi kącika przyrody. Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko odpowiada na pytania nauczyciela/nauczycielki dotyczące jesiennej przyrody obserwowanej podczas wycieczki do lasu. Dziecko wypowiada się na temat swoich spostrzeżeń i przeżyć z wycieczki do lasu. Dziecko zbiera żołądźcie, kasztany i jarzębinę, układa je w kąciku przyrody. Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe zgodnie z instrukcją nauczyciela/nauczycielki</p>	<p>„I po lesie chodzi jesień” wycieczka do lasu.</p> <p>Ćwiczenia gim. zestaw III wg Wych. fizyczne w przedszkolu K. Właźnik.</p>	

2.	<ul style="list-style-type: none"> • Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt. 12.1, 12.3 • Kształtowanie gotowości do nauki czytania i piania. 14.3, 14.4 • Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne. 9.1 	<p>Rozumienie istoty zachodzących zmian i konieczności przystosowania się do przyrody do aktualnej pory roku. Rozpoznawanie drzew i zwierząt występujących w lesie. Wdrażanie do czytania globalnego. Poszerzanie doświadczeń plastycznych.</p>	<p>Dziecko wymienia zmiany zachodzące w lesie jesienią. Dziecko rozpoznaje na ilustracji i nazywa drzewa występujące w lesie sosna, świerk, brzoza. Dziecko wymienia zwierzęta mieszkające w lesie sosna, dzik, lis, wiewiórka, jelen. Dziecko dopasowuje napisy sosna, lis, sosna, brzoza, jelen do odpowiedniego obrazka. Dziecko wydziera i komponuje ze skrawków papieru jesienne drzewo</p>	<p>„Przyjaciele zajączka” teatrzyk kukielkowy na podstawie opowiadania Cz. Janczarskiego. „Jesienne drzewo” praca plastyczna.</p>	
3.	<ul style="list-style-type: none"> • Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. 13.1, 13.3 • Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, pląsy i taniec. 8.1; 8.3 	<p>Zapoznanie z aspektem porządkowym liczby. Rozwijanie umiejętności rytmizowania tekstów piosenki</p>	<p>Dziecko układa w szeregu grzyby oraz określa liczebnikiem porządkowym miejsce kurki, borowika, muchomora, podgrzybka w szeregu. Dziecko wyklaskuje usłyszany rytm wybranych fragmentów tekstu piosenki.</p>	<p>„Grzybobranie” zabawa dydaktyczna. „Przyszła jesień” zabawy rytmiczne.</p>	

4.	<ul style="list-style-type: none"> •Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu siebie i swojego otoczenia. 4.3 •Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne. 9.1 	<p>Rozwijanie logicznego myślenia.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poszerzanie doświadczeń plastycznych dzieci. 	<p>Dziecko układa i opowiada historijkę z uwzględnieniem kolejności zdarzeń.</p> <p>Dziecko maluje farbą i odbija liście na papierze</p>	<p>„Przygoda w lesie” historijka obrazkowa.</p> <p>„Szal Pani Jesieni” praca plastyczna – konstrukcyjna.</p>	
5.	<ul style="list-style-type: none"> •Wdrażanie dzieci do dbałość o bezpieczeństwo swoje i innych. 6.3 • Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności ruchowej. 5.3 	<p>Rozpoznawanie grzybów jadalnych i trujących</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko wskazuje na ilustracji i nazywa grzyby jadalne kurka, podgrzybek, prawdziwek oraz niejadalne muchomor.</p> <p>Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe zgodnie z instrukcją nauczyciela/nauczycielki.</p>	<p>„Leśnie duszki i grzyby” teatrzyk sylwet.</p> <p>Ćwiczenia gimnastyczne zestaw III wg Wychowanie fizyczne w przedszkolu. K. Właźnik.</p>	

III. Jesień daje nam owoce i warzywa.

Lp.	Obszar z podstawy programowej wychowania przedszkolnego.	Cele ogólne	Cele szczegółowe	Aktywność dziecka	Uwagi
1.	<p>-Wspomaganie rozwoju mowy u dzieci. 3.2, 3.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci. 5.3, 5.4 	<p>Doskonalenie umiejętności uważnego słuchania. Rozpoznawanie nazw drzew owocowych.</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko odpowiada na pytania nauczyciela/nauczycielki dotyczące treści wiersza. Dziecko nazywa i rozpoznaje na ilustracji, drzewa owocowe jabłoni, śliwa, grusza.</p> <p>Dziecko nazywa owoce pochodzące z tych drzew. Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe wg instrukcji nauczyciela/nauczycielki.</p>	<p>„Jesień” słuchanie wiersza Józefa Ratajczaka.</p> <p>Ćwiczenia gimnastyczne zestaw IV wg Wychowanie fizyczne w przedszkolu. K. Wążnik.</p>	
2.	<p>-Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci. 5.1; 3.1; 3.3</p> <p>-Wychowanie przez sztukę - róż- ne formy plastyczne. 9.2.</p>	<p>Rozpoznawanie znaczenia spożywania owoców dla zdrowia człowieka Rozpoznawanie sposobów spożywania jabłek.</p> <p>Doskonalenie umiejętności lepienia z masy solnej form przestrzennych.</p>	<p>Dziecko formuluje zdania opisujące znaczenie spożywania owoców dla zdrowia. Dziecko wymienia potrawy przygotowywane z jabłek szarlotka, kompot, dżem.</p> <p>Dziecko formuluje z masy solnej kształt wybranego owocu jabłka, gruszki lub śliwki.</p>	<p>Słuchanie wiersza Jana Brzechwy „Entliczek- pentliczek”.</p> <p>„Owoce” lepienie z plasteliny.</p>	

3.	<p>-Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. 13.3</p> <p>-Wychowanie przez sztukę- muzyka i śpiew, pąsy i taniec. 8.1</p>	<p>Rozwijanie umiejętności różnicowania, porównywania i porządkowania przedmiotów o różnej wielkości. Wdrażanie do posługiwania się określeniami duży – mniejszy – najmniejszy, mały – mniejszy – najmniejszy w sytuacji celowo organizowanej. Zapoznanie ze słowami i melodią piosenki.</p>	<p>Dziecko przyporządkowuje owoce i warzywa do odpowiednich koszy: koszy owoców i warzyw dużych – większych – największych oraz małych – mniejszych – najmniejszych). Dziecko używa określeń duży – mniejszy – najmniejszy oraz mały – mniejszy – najmniejszy w zabawie dydaktycznej „Jaki owoc, jakie warzywo” . Dziecko śpiewania piosenkę przy pomocy śpiewu nauczyciela lub nagrania.</p>	<p>„ Jaki owoc, jakie warzywo?” zabawa dydaktyczna.</p> <p>„Jarzywny wóz” nauka piosenki.</p> <p>„Jak powstaje sok?” historyjka obrazkowa.</p>
4.	<p>-Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stają się w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia. 4.3</p> <p>Wychowanie</p>	<p>Rozwijanie umiejętności składania historyjek obrazkowych</p> <p>Rozwijanie umiejętności słownego przedstawiania historyjek obrazkowych.</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko układa obrazki historyjki obrazkowej według kolejności wydarzeń. Dziecko opowiada historyjkę obrazkową używając określeń odnoszących się do czasu najpierw, potem, później, na końcu.</p> <p>Dziecko wykonuje ćwiczenia wg instrukcji nauczyciela.</p>	<p>Ćwiczenia gim. zestaw IV wg Wychowanie fizyczne w przed-szkolu. K.Wiśniak.</p>
5.	<p>-Wspomaganie rozwoju mowy dzieci. 3.2. 3.3</p> <p>Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania. 14.3</p>	<p>Doskonalenie umiejętności uważnego słuchania dłuższych form literackich</p> <p>Rozpoznanie sposobów wykorzystania ziemniaka w zabawie.</p> <p>Rozwijanie małej motoryki w toku aktywności plastycznej.</p>	<p>Dziecko odpowiada poprawnie zbudowanymi zdaniami, na pytania nauczyciela/nauczyciela dotyczące treści utworu. Dziecko wykonuje kukiełkę z ziemniaka.</p> <p>Dziecko odrysowuje otwórkami kształty owoców i warzyw od szablonu, zamalowuje kontury farbami.</p>	<p>„Co można zrobić z ziemniaka?” słuchanie wiersza H. Łochockiej.</p> <p>„Owoce i warzywa” odrysowywanie kształtów i malowanie farbami.</p>

IV. Jesienna pogoda.

Lp.	Obszar z podstawy programowej wychowania przedszkolnego.	Cele ogólne	Cele szczegółowe	Aktywność dziecka	Uwagi.
1.	<p>•Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń. 11.1; 11.3</p> <p>•Wspomaganie rozwoju mowy dziecka. 3.1; 3.2</p> <p>•Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności ruchowej. 5.3; 5.4</p>	<p>-Rozpoznawanie zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla jesieni.</p> <p>Rozwijanie umiejętności budowania poprawnie zdań złożonych poprzez opisywanie treści obrazków.</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko wymienia zjawiska pogodowe charakterystyczne dla jesieni (deszcz, wiatr, obniżenie się temperatury, mgła, błoto na drodze, szybki zmrok, szary krajobraz).</p> <p>Dziecko prawidłowo formułuje zdania złożone opisujące zjawiska pogodowe charakterystyczne dla jesieni, na podstawie ilustracji.</p> <p>Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe zgodnie z instrukcją nauczyciela.</p>	<p>„Jesienna pogoda” opowiadanie ilustrowane obrazkami.</p> <p>Ćwiczenia gimnastyczne, zestaw IV wg Wychowanie fizyczne w przedszkolu. K. Właźnik.</p>	
2.	<p>•Kształtowanie gotowości do nauki pisania i czytania. 14.7</p> <p>•Wychowanie przez sztukę - różne formy plastyczne. 9.1</p>	<p>Rozpoznawanie sensu informacji podanych w formie uproszczonych rysunków oraz innych symboli.</p> <p>Rozwijanie umiejętności komponowania obrazów z kształtów geometrycznych.</p>	<p>Dziecko rozpoznaje i nazywa symbole pogodowe stosowane w prognozie pogody (przelotny deszcz, ulewa, duże zachmurzenie, silny wiatr, przejściowe przejaśnienia, pogoda słoneczna, burza)</p> <p>Dziecko wycina nożyczkami po linii kropke deszczu. Dziecko przykleja kropke deszczu na karton, według własnego pomysłu, układając z nich obrazek</p>	<p>„Prognoza pogody” zabawy dydaktyczne z wykorzystaniem rysunków symbolizujących zjawiska pogodowe.</p> <p>„Obrazy z kropel deszczu” praca plastyczna.</p>	

3.	<p>• Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. 13.6</p> <p>• Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, pląsy i tańce. 8.1; 8.3</p>	<p>Utrwalanie umiejętności tworzenia kilkuletniowych rytmicznie powtarzających się sekwencji. Wdrażanie do przekładania, regularności z jednej reprezentacji na inną.</p> <p>Rozwijanie umiejętności tworzenia muzyki korzystając z instrumentów perkusyjnych oraz innych przedmiotów.</p>	<p>Dziecko tworzy rytmy z kasztanów, żółczi i jarzębiny. Dziecko zastępuje rytm ułożony z liczmanów (kasztanów, żółczi i jarzębiny) rytmem z dzwoneczków lub ruchu.</p> <p>Dziecko improwizuje na instrumentach perkusyjnych (bębenek, drewnienko, trójkąt, grzechotka) i przedmiotach wydających dźwięk (gazeta, worek foliowy) naśladujące jesienne odgłosy, słowa piosenki.</p>	<p>„Co wiatr strącił z drzewa” zabawa dydaktyczna.</p> <p>„Jesienne czary” zabawy muzyczne – słuchowe</p>	
4.	<p>• Wspomaganie rozwoju mowy dziecka. 3.3</p> <p>• Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności ruchowej. 5.3; 5.4</p>	<p>Stymulowanie dzieci do podejmowania prób układania opowiadań na zaproponowane tematy.</p> <p>Rozwijanie sprawności ruchowej.</p>	<p>Dziecko formuluje zdania z zachowaniem następstw i kolejności zdarzeń, tworząc opowiadanie.</p> <p>Dziecko wykonuje ćwiczenia ruchowe zgodnie z instrukcją nauczyciela.</p>	<p>„Przygoda z jesienną pogodą” układanie opowiadań.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ćwiczenia gimnastyczne, zestaw III wg Wychowanie fizyczne w przedszkolu. K. Właznik. 	

5.	<p>•Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń. 11.1; 11.2</p> <p>•Wychowanie przez sztukę - różne formy plastyczne. 9.1</p>	<p>Rozpoznawanie niszczącego wpływu wichury na życie przyrody i człowieka.</p> <p>Wdrażanie do wykonywania prac – składanek według wzoru i instrukcji.</p>	<p>Dziecko wymienia co najmniej pięć negatywnych skutków wichury na życie przyrody i człowieka.</p> <p>Dziecko wykonuje latawca z papieru wg wzoru na ilustracji i instrukcji słownej nauczyciela/nauczycielki.</p>	<p>„Wichura” opowiadanie.</p> <p>„Latawiec” praca techniczna.</p>	
----	--	--	---	---	--

ROZDZIAŁ VI. PRACA Z DZIECKIEM O SPECJALNYCH POTRZEBACH EDUKACYJNYCH

Wielość i różnorodność wymagań wobec współczesnej szkoły określonych w licznych aktach prawa oświatowego oraz wyzwań związanych ze zmianami cywilizacyjnymi sprawia, że istnieje potrzeba organizacji pracy nauczycieli/nauczycielek sprzyjającej sprawnej realizacji zadań, doskonaleniu umiejętności zawodowych nauczycieli/nauczycielek i poszukiwaniu skutecznych rozwiązań edukacyjnych oraz spójności i systemowości oddziaływań na uczniów/uczennice.

W listopadzie 2010 r. podpisane zostały nowe regulacje prawne, m.in.:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2010 r. nr 228 poz. 1487)

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2010 r. nr 228 poz. 1488)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowywania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. z 2010 r. nr 228 poz. 1489)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2010 r. nr 228 poz. 1490)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2010 r. nr 228 poz. 1491)

Wymienione powyżej Rozporządzenia przede wszystkim zobowiązują szkoły/placówki oświatowe do wprowadzania (począwszy od 1 września 2011 r.), nowego modelu udzielania i organizacji pomocy psychologiczno – pedagogicznej. Nowa koncepcja pomocy psychologiczno-pedagogicznej wynika bezpośrednio z zapisów Ustawy o Systemie Oświaty z 7 września 1991 r. wraz z póź. zm. Już w preambule czytamy, że Szkoła powinna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju. Poza tym

w artykule 1 Ustawy o systemie oświaty czytamy: System oświaty zapewnia w szczególności:

- (...)
- 4) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej
- (...)
- 5a) opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych
- 6) opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie
- (...)
- 12) opiekę nad uczniami pozostającymi w trudnej sytuacji materialnej i życiowej

Obecna sytuacja prawna, dotycząca modelu pracy z uczniem/uczennicą o specjalnych potrzebach edukacyjnych, nakłada na dyrektorów/dyrektorki szkół/placówek oświatowych oraz na ich nauczycieli/nauczycielki nowe zadania i obowiązki. Zasadniczą zmianą w porównaniu z dotychczasowym stanem prawnym jest poszerzenie wachlarza adresatów pomocy psychologiczno – pedagogicznej. Uczniami/uczennicami, którzy są uprawnieni do udzielenia i objęcia wsparciem w ramach pomocy stają się wszyscy Ci, którzy potrzebują wsparcia ze względu na rozpoznane indywidualne potrzeby rozwojowe czy edukacyjne. Uczeń/uczennica powinien/powinna mieć zatem zapewnioną zindywidualizowaną pomoc psychologiczno-pedagogiczną, zgodnie z jego/jej indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz możliwościami psychofizycznymi, rozpoznanymi przez nauczyciela/nauczycielkę lub specjalistę/specjalistkę, prowadzącego zajęcia z uczniem/uczennicą. W uzasadnieniu MEN czytamy: Celem nowego rozporządzenia jest unormowanie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach w sposób umożliwiający zapewnienie każdemu uczniowi kompleksowej oferty pomocy psychologiczno-pedagogicznej „jak najbliżej” ucznia, tj. w środowisku jego nauczania i wychowania – w przedszkolu, szkole, placówce i środowisku rodzinnym (poprzez działania wspierające rodziców).

Istotą wprowadzanych zmian jest indywidualne spojrzenie na każdego ucznia/

uczennicę, odkrycie jego zdolności i zainteresowań, a także lepsze rozpoznanie trudności i problemów, którym nie jest w stanie podołać oraz, co jest szczególnie znaczące, udzielenie w środowisku jego kształcenia i wychowania wsparcia, stosownego do jego potrzeb i możliwości. Poprawnie i efektywnie zorganizowana i udzielana pomoc psychologiczno-pedagogiczna w najbliższym środowisku ucznia/uczennicy (którym jest dom i szkoła) ma szansę zapobiec m.in. wykluczeniu społecznemu, izolacji rodzin oraz dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami poprzez zwiększenia ich szans edukacyjnych jak również podtrzymywania więzi rodzinnych, integracji dzieci i młodzieży ze społecznością lokalną.

Jednolite, ogólne cele pedagogiczne – choć zróżnicowane sposoby ich osiągnięcia, zbieżne zakresy czynności; choć inne dziedziny wiedzy („przedmioty szkolne”), praca w jednej szkole; choć inne zadania szczegółowe, wspólna świadomość nieuchwytności i trudnej „mierzalności” efektów działań (pozytywnych zmian w osobowości uczniów/uczennicy) – powinny zjednoczyć nauczycieli/nauczycielki (w ramach prac zespołów ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej) w poszukiwaniu skutecznych metod i form kształcenia jak również we wzajemnym wspieraniu się w pracy z uczniem/uczennicą. Poszukiwanie skutecznych i efektywnych sposobów pracy jest istotne ze względu na konieczność przygotowania uczniów/uczennicy do życia w przyszłości, która jest niewiadoma, której nikt nie jest w stanie przewidzieć. I. Dzierzgowska¹ nazywa współczesną szkołę organizacją przyszłości a obecnych uczniów/uczennicy twórcami świata połowy XXI wieku, gdyż okres ich największej aktywności zawodowej przypadnie na lata 30. – 50. obecnego stulecia.

Należy również zaznaczyć, że projektowane regulacje są również konsekwencją zmian dokonanych w obszarze wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego, wprowadzonych rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). Zgodnie z nową podstawą kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, szkoła oraz poszczególni nauczyciele/nauczycielki podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia/uczennicy, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Należy nadmienić, że Rozporządzenie dotyczące udzielania i or-

[1] Dzierzgowska Irena, *Nauczanie nauczycieli. Podręcznik dla edukatora*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2001.

ganizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej zawiera rozwiązania dostosowane do nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Próbując przybliżyć sposób organizowania pomocy psychologiczno pedagogicznej w świetle nowych uregulowań prawnych (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. z późniejszymi zmianami zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach) należy zwrócić uwagę, że nie jest to nowa koncepcja pracy przedszkoli, szkół czy placówek tylko nieco inna formuła realizacji przez nauczycieli/nauczycielki dotychczasowych zadań. Przede wszystkim należy odpowiedzieć na pytania:

Do kogo adresowana jest pomoc psychologiczno – pedagogiczna?

- Pomoc adresowana jest do dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych, które uczęszczają do publicznych przedszkoli, szkół i placówek, a także do ich rodziców oraz nauczycieli. § 1. 1. Publiczne przedszkola, szkoły i placówki, o których mowa w art. 2 pkt 3, 3a, 5 i 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, zwane dalej „placówkami”, udzielają i organizują uczniom/uczennicom uczęszczającym do przedszkoli, szkół i placówek, ich rodzicom oraz nauczycielom/nauczycielkom. Do organizowania i udzielenia pomocy, na zasadach określonych w rozporządzeniu, obowiązane są publiczne przedszkola, publiczne szkoły oraz publiczne placówki, o których mowa w art. 2 pkt 3, 3a, 5 i 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Należy zwrócić uwagę, że rozszerzono grupę uczniów/uczennic, którym nauczyciele/nauczycielki są zobowiązani/zobowiązane dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych.

Uczniowie/uczennice o specjalnych potrzebach edukacyjnych to uczniowie/uczennice:

1) O specjalnych trudnościach w nauce (którzy posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego):

- niesłyszący i słabo słyszący,
- niewidomi i słabo widzący,
- z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją,
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim,
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym,
- z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera,
- z niepełnosprawnościami sprzężonymi,
- z niedostosowaniem społecznym lub zagrożeniem niedostosowaniem społecznym.

2) O specyficznych trudnościach w nauce (którzy posiadają opinie psychologiczne, albo są zgłaszani w szkole przez rodziców, wylaniani przez nauczycieli/nauczycielki; o taką pomoc mogą wnioskować sami uczniowie/uczennice):

- dysleksja,
- dysgrafia,
- dysortografia,
- dyskalkulia,
- ADHD,
- szczególne uzdolnienia,
- jak również, wobec których stwierdzono konieczność objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną na podstawie przeprowadzonej diagnozy edukacyjnej.

Na czym polega pomoc psychologiczno – pedagogiczna?

- Pomoc psychologiczno - pedagogiczna świadczona wobec uczniów/uczennic w przedszkolu, szkole i placówce: § 2. 1.... polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności:
 - z niepełnosprawności,
 - 1) z niedostosowania społecznego,
 - 2) z zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
 - 3) ze szczególnych uzdolnień,
 - 4) ze specyficznych trudności w uczeniu się,
 - 5) z zaburzeń komunikacji językowej,
 - 6) z choroby przewlekłej,
 - 7) z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
 - 8) z niepowodzeń edukacyjnych.

Z powyższego katalogu łatwo zauważyć, że rozpoznanie indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych ucznia/uczennicy może dotyczyć zarówno trudności w uczeniu się, jak i szczególnych uzdolnień ucznia/uczennicy. Nie sposób wskazać wszystkich specjalnych potrzeb ucznia/uczennicy ale najważniejsze jest to, żeby wszystkie potrzeby dzieci i młodzieży były jak najlepiej zaspokojone. Zmieniające się warunki społeczno – ekonomiczne wymagają uwzględniania nowego rodzaju potrzeb, będących podstawą objęcia ucznia/uczennicę pomocą psychologiczno – pedagogicz-

ną. Są nimi zaniedbanie środowiskowe związane z sytuacją bytową ucznia/uczennicy i jego rodziny, sposób spędzania przez niego czasu wolnego, jego kontakty środowiskowe czy trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym również z wcześniejszym kształceniem za granicą. Należy zwrócić uwagę, że powyższy katalog indywidualnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych uczniów/uczennic nie jest zamknięty. Osobami uprawnionymi do korzystania z pomocy stają się więc wszyscy uczniowie/uczennice, którzy wymagają wsparcia ze względu na rozpoznane indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne jak również rodzice uczniów/uczennic i nauczyciele/nauczycielki. § 2 ust. 2. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana w przedszkolu, szkole i placówce rodzicom uczniów i nauczycielom polega na wspieraniu rodziców i nauczycieli w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów. Nowa koncepcja pomocy psychologiczno-pedagogicznej ma służyć przede wszystkim jak najlepszemu zaspokojeniu potrzeb dzieci i młodzieży, a w konsekwencji zwiększeniu efektywności całego procesu edukacyjnego.

Kto jest odpowiedzialny za organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej i jakie są jego zadania?

- Za organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce odpowiedzialny jest dyrektor. Pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor przedszkola, szkoły i placówki².

Zadania dyrektora/dyrektorki

- 1) Tworzy zespół zajmujący się planowaniem i koordynowaniem udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 2) Wyznacza osobę koordynującą prace zespołu;
- 3) Wnioskuje o udział przedstawiciela poradni psychologiczno-pedagogicznej w spotkaniu zespołu;
- 4) Zaprasza na spotkanie zespołu osoby, o które wnioskuje rodzic, np.: lekarzy lub innych specjalistów;
- 5) Zawiadamia rodziców o terminie spotkania zespołu;
- 6) Ustala dla ucznia/uczennicy formy, sposoby, wymiar godzin i okres udzielania

[2] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

- pomocy psychologiczno-pedagogicznej (na podstawie zaleceń zespołu);
- 7) Informuje rodziców lub pełnoletniego ucznia/uczennicę o ustalonych przez zespół sposobach, formach i zakresie pomocy;
 - 8) Wpisuje do karty indywidualnych potrzeb (na podstawie zaleceń zespołu) informacje sposobach, formach, wymiarze godzin i okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
 - 9) Monitoruje i ocenia efektywność podjętych działań;
 - 10) Przekazuje kopię karty indywidualnych potrzeb (za zgodą rodziców lub pełnoletniego ucznia/uczennicy) do przedszkola, szkoły lub placówki do której został przyjęty uczeń/uczennica;
 - 11) Współpracuje z rodzicami uczniów/uczennic, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi (w tym specjalistycznymi), placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami, placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży;
 - 12) Współpracuje z organem prowadzącym.

Kto jest odpowiedzialny za udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

- Za udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiedzialni są:
 - nauczyciele/nauczycielki,
 - wychowawcy grup wychowawczych
 - specjaliści wykonujący w przedszkolu, szkole i placówce, zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (w szczególności, psycholodzy, pedagodzy, logopedzi i doradcy zawodowi), zwani w rozporządzeniu „specjalistami”.

Wskazany w rozporządzeniu katalog osób, które mogą w przedszkolach, szkołach i placówkach wykonywać zadania związane z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie jest zamknięty. Poza wskazanymi osobami pomocy mogą udzielać również inni specjaliści, zgodnie ze stwierdzonymi w przedszkolu, szkole i placówce potrzebami dzieci i młodzieży w tym zakresie.

Zadania nauczyciela/nauczycielki

- 1) Prowadzi diagnozę edukacyjną (obserwację, pomiar dydaktyczny, inne metody w celu określenia lub rozpoznania specjalnych czy specyficznych trudności w nauce);
- 2) Organizuje doradztwo edukacyjno-zawodowe;
- 3) Współpracuje z rodzicami uczniów/uczennic, innymi nauczycielami/nauczycielkami oraz specjalistami

- 4) Indywidualizuje pracę z uczniem/uczennicą podczas obowiązkowych, nadobowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych;
- 5) Dostosowuje wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb rozwojowych oraz możliwości psychofizycznych uczniów/uczennic;
- 6) Realizuje ustalenia zawarte w Planie Działań Wspierających lub Indywidualnym Programie Edukacyjno-Terapeutycznym.

Podsumowując, za tworzenie warunków do zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów/uczennic (jako osoba będąca w stałym kontakcie z uczniem/uczennicą), jest odpowiedzialny przede wszystkim każdy nauczyciel/nauczycielka, który zauważy trudności lub uzdolnienia ucznia/uczennicy. Wtedy zobowiązany jest do podjęcia odpowiednich działań wspierających. Równocześnie niezwłocznie zwraca się do dyrektora/dyrektorki o utworzenie zespołu dla danego ucznia/uczennicy.

Zadania zespołu

- 1) Planuje i koordynuje udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 2) Określa zakres oraz zalecane sposoby, formy i okres udzielania uczniowi/uczennicy pomocy;
- 3) Określa działania wspierające rodziców ucznia/uczennicy.
- 4) Określa zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi (w tym specjalistycznymi), placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi szkołami, placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży;
- 5) Opracowuje Plan Działań Wspierających lub Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny;
- 6) Zakłada i prowadzi Kartę Indywidualnych Potrzeb Ucznia/Uczennicy.
- 7) Spotyka się z uczniami/uczennicami w miarę potrzeb;
- 8) Dokonuje oceny efektywności realizowanych zajęć w ramach zaplanowanego wsparcia dla ucznia/uczennicy (przed i po upływie okresu ich zakończenia);
- 9) Dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia/uczennicy posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego;
- 10) Podejmuje działania mediacyjne i interwencyjne w sytuacjach kryzysowych;
- 11) Planuje zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego.

Kto jest uprawniony do wystąpienia z inicjatywą udzielenia uczniowi/uczennicy pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

Jakie są formy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

W szkole podstawowej „pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana uczniom/uczennicom w formie:

- klas terapeutycznych,
- zajęć rozwijających uzdolnienia,
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych,
- zajęć specjalistycznych korekcyjno-kompensacyjnych, socjoterapeutycznych, logopedycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym,
- porad i konsultacji.

W szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana rodzicom uczniów/uczennic i nauczycielom/nauczycielkom w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń”.

Klasy terapeutyczne – organizuje się dla uczniów/uczennic wykazujących jednorodne lub sprzężone zaburzenia, wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specyficznych potrzeb edukacyjnych oraz długotrwałej pomocy specjalistycznej. Programy nauczania i ich realizacja w takich klasach powinny być dostosowane do indywidualnych potrzeb rozwojowych, edukacyjnych oraz do możliwości uczniów/uczennic, a liczba uczniów/uczennic ma wynosić do 15 osób. Skierowanie ucznia/uczennicy do klasy terapeutycznej wymaga opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej poradni specjalistycznej.

Zajęcia rozwijające dla uczniów/uczennic szczególnie uzdolnionych należy prowadzić aktywnymi metodami pracy, a liczba uczestników zajęć wynosi do 8 osób (§ 8).

Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze to zajęcia dla uczniów/uczennic z trudnościami w nauce, którzy nie spełniają wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej dla danego etapu. Liczba uczniów/uczennic biorących udział w zajęciach nie powinna przekraczać 8 osób.

Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne organizuje się dla uczniów/uczennic z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi oraz dla uczniów/uczennic ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się pisania, czytania i liczenia itp. Liczba dzieci uczestniczących w zajęciach nie może przekraczać 5 osób.

Zajęcia logopedyczne przeznaczone są dla dzieci z zaburzeniami mowy utrudniającymi komunikowanie oraz uczenie się – liczba uczestników zajęć wynosi do 4 osób.

Zajęcia socjoterapeutyczne i inne zajęcia terapeutyczne organizuje się dla uczniów/

uczennic z dysfunkcjami i zaburzeniami utrudniającymi funkcjonowanie w grupie społecznej – liczba osób uczestniczących wynosi do 10.

Udział uczniów/uczennic w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych i zajęciach specjalistycznych trwa do czasu zlikwidowania opóźnień albo złagodzenia czy też wyeliminowania zaburzeń stanowiących powód objęcia ucznia/uczennicę pomocą. Wszystkie zajęcia wymienione w rozporządzeniu muszą prowadzić nauczyciele/nauczycielki i specjaliści posiadający właściwe kwalifikacje.

Przykład

Karta indywidualnych potrzeb ucznia/uczennicy

Część A

Data założenia karty			
Imię imiona i nazwisko ucznia/uczennicy			
Nazwa przedszkola lub szkoły zakładającej kartę		Oznaczenie grupy/klasy	
Podstawa założenia karty	Ważne informacje		
Orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania/ przygotowania przedszkolnego	Data wydania orzeczenia Numer orzeczenia Dotyczy:		
Opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej	Data wydania opinii Numer opinii Dotyczy:		
Rozpoznanie dokonane przez nauczycieli/nauczycielki i specjalistów/specjalistki*	Dotyczy:		

* Nauczyciele/nauczycielki uczący/uczące w danej klasie, w wyniku zespołowej analizy indywidualnych przypadków uczniów/uczennic, kartę indywidualnych potrzeb mogą założyć uczniowi/uczennicy:

- szczególnie uzdolnionemu/uzdolnionej,
- ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksja, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia),
- z zaburzeniami komunikacji językowej,
- choremu przewlekle,
- będącemu w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej,
- z niepowodzeniami szkolnymi,
- zaniedbanemu środowiskowo lub wychowawczo (w związku z trudną sytuacją bytową ucznia/uczennicy i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi),
- z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z wcześniejszym kształceniem się za granicą lub różnicami kulturowymi,
- z orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania (jedynie w sytuacji, kiedy planowane jest dodatkowe lub inne wsparcie niż wynikające z przepisów w sprawie organizacji indywidualnego nauczania).

UWAGA!

Karty nie zakłada się uczniom/uczennicom z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego (niepełnosprawnym, niedostosowanym społecznie oraz zagrożonym niedostosowaniem społecznym), którym należy opracować indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET).

Część B

Imię/imiona i nazwisko ucznia/uczennicy			
Data założenia części B*		Oznaczenie grupy/klasy	
Zakres, w którym uczeń/uczennica wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwagi na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne			
Zakres pomocy	Zalecenia zespołu	Ustalenia dyrektora	
Formy i sposoby udzielanej pomocy			

Okresy udzielania pomocy		
Wymiar godzin dla poszczególnych form pomocy**		
Kto opracuje plan działań wspierających?		
Termin kolejnego spotkania zespołu		
Podpisy	Osób biorących udział w posiedzeniu zespołu	Dyrektora/Dyrektorki
Ocena efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej***		
Podpisy	Osób biorących udział w posiedzeniu zespołu	Dyrektora/Dyrektorki

* W sytuacji potrzeby kontynuacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej – przez kolejny okres czasu – do części A dołącza się kolejne części B

** Wypełnia tylko dyrektor/dyrektorka.

*** Po dokonaniu oceny efektywności pomocy udzielanej uczniowi/uczennicy, w przypadku kiedy ta sama lub inna forma pomocy jest zalecana na kolejny okres czasu, zespół ponownie wypełnia część B

Plan działań wspierających opracowywany dla ucznia/uczennicy lub grupy uczniów/uczennic posiadających podobne (jednorodne) potrzeby*

Obszar obejmowany wsparciem		Okres realizacji planu	
------------------------------------	--	-------------------------------	--

Cele		
Formy pomocy		
Działania, w tym zakres dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów/uczennic	Zajęcia obowiązkowe	Zajęcia dodatkowe
Metody pracy z uczniem/uczennicą		
Zakres współdziałania przedszkola/szkoły z innymi podmiotami (w zależności od potrzeb)		
Podpisy	Osób przygotowujących plan działań	Dyrektora/Dyrektorki

*Plan działań może być opracowany i realizowany dla grupy uczniów/uczennic o potrzebach jednego rodzaju z różnych oddziałów.

Dyrektor/Dyrektorka decyduje o utworzeniu grupy i ewentualnym wspólnym przygotowaniu dla niej planu działania na podstawie analizy kart indywidualnych potrzeb uczniów/uczennic i zaleceń zespołów nauczycielskich.

ARKUSZ WIELOSPECJALISTYCZNEJ OCENY POZIOMU FUNKCJONOWANIA UCZNIĄ/UCZENNICY

Imię i nazwisko ucznia/uczennicy.....

Klasa.....

wiek.....

Wychowawca/Wychowawczy-
ni.....

Nr orzeczenia.....

Źródło informacji	Rozpoznanie	Potrzeby ucznia
Orzeczenia i opinie		
Nauczyciele/nauczycielki		
Rodzice		
Lekarze i specjaliści pracujący z dzieckiem, dokumentacja medyczna		
Inni specjaliści pracujący z dzieckiem		
Badania specjalistyczne prowadzone w szkole		
Dokumentacja prowadzona przez wychowawcę/wychowawczynię klasy		
Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia/uczennicy		
Data Podpisy członków Zespołu Podpis rodziców		

ARKUSZ INDYWIDUALNEGO PROGRAMU EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNEGO

Imię i nazwisko

ucznia/uczennicy.....

Klasa..... wiek.....

Wychowawca.....

Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny na rok szkolny.....

Nr orzeczenia.....

Cele edukacyjne			Cele terapeutyczne			
ogólne: szczegółowe:			ogólne: szczegółowe:			
Zakres dostosowań	Rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli/nauczycielek i specjalistów /specjalistek	Formy metody pracy z uczniem /uczniemi	Rodzaj i zakres współpracy n-li i nauczycielek specjalistów z rodzicami	Działania wspierające rodziców ucznia /uczennicy	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychoped, placówkami doskonalenia nauczycieli, szkołami specjalnymi, integracyjnymi	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami
<p>Data Podpisy członków Zespołu Podpis rodziców</p>						
Ustalone przez dyrektora/dyrektorkę formy, sposoby, okres udzielania uczniowi/uczennicy pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin	<p>Data Podpis dyrektora/dyrektorki</p>					
Ewaluacja						
Zakres dostosowań	Zakres zintegrowanych działań nauczycieli /nauczycielek i specjalistów /specjalistek	Formy metody pracy z uczniem /uczennicą	Rodzaj i zakres współpracy nauczycieli i Nauczycielek specjalistów i specjalistek z rodzicami	Działania wspierające rodziców ucznia /uczennicy	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychopedagogicznymi placówkami doskonalenia nauczycieli, szkołami specjalnymi	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami

Rodzaje i charakterystyka niepełnosprawności – wskazówki dla nauczycieli/nauczycielek

Rodzaj niepełnosprawności	Krótką charakterystyką niepełnosprawności	Pamiętaj o tym, że:
Dzieci i młodzież z upośledzeniem umysłowym	<p>Definicja mówi o tym, iż istotną cechą upośledzenia umysłowego, jest istotnie niższy poziom funkcjonowania intelektualnego, który współwystępuje przy znacznych ograniczeniach w zachowaniu przystosowawczym w przynajmniej dwóch następujących obszarach sprawności: komunikacji, samodzielności, w obszarze życia domowego, w obszarze społeczno-międzyludzkich umiejętności, w obszarze praca, czas wolny, zdrowie i bezpieczeństwo i początek tego stanu musi wystąpić przed 18 r.ż..</p> <p>Ma różnorodną etiologię np. przyczyny genetyczne, czynniki okołoporodowe, środowiskowe.</p> <p>Do tej grupy należą, więc zarówno osoby z zespołami genetycznymi np. zespołem Downa, dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym, dzieci uszkodzone neurologicznie pod wpływem niedotlenienia np. w trakcie porodu, dzieci z środowisk patologicznych.</p> <p>Cecha wspólną tej grupy jest to, że zaistniał czynnik rzutujący na prawidłowe funkcjonowanie centralnego systemu nerwowego.</p> <p>Wyróżniamy 4 podstawowe stopnie upośledzenia umysłowego: lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki.</p> <p>W tej grupie niepełnosprawności 89% to przypadki upośledzenia w stopniu lekkim, 6% w stopniu umiarkowanym, 3,5% stanowi upośledzenie w stopniu znacznym a 1,5% w stopniu głębokim.</p> <p>Należy pamiętać o tym, że przedziały ilorazu inteligencji dla każdego stopnia są tak duże, że już w obrębie danego stopnia między jego górną i dolną granicą są znaczne różnice ze względu na dynamikę rozwoju i maksymalne możliwości.</p> <p>A nawet u ucznia/uczennicy o tym samym ilorazie inteligencji opóźnienie w rozwoju może być zupełnie inne ze względu na rodzaj występujących zaburzeń, ich nasilenie, a także przyczyny dysfunkcji.</p>	<p>1. „Upośledzenie umysłowe” to bardzo szeroka grupa osób, o bardzo dużym zróżnicowaniu indywidualnym nie tylko ze względu na etiologię, stopnie upośledzenia ale i w obrębie danego stopnia upośledzenia-ze względu na specyfikę indywidualnych zaburzeń.</p> <p>2. Należy poznać możliwości indywidualne w zakresie procesów instrumentalnych (uwaga, pamięć, mowa, spostrzeganie, myślenie, motoryka) i procesów ustosunkowań (emocje, motywacja, dojrzałość społeczna) Twojego ucznia/uczennicy</p> <p>3. Twój niepełnosprawny uczeń/uczennica:</p> <ul style="list-style-type: none"> » konkretnym, krótko i słabo na treściach abstrakcyjnych, » ma wolniejsze tempo uczenia się, » może być u niego opóźniony rozwój mowy, mogą występować wady wymowy, trudności z formułowaniem wypowiedzi » w myśleniu dominuje konkretno-obrazowy poziom organizacji-jest zaburzone abstrahowanie, uogólnianie, porównywanie, rozumowanie przyczynowo-skutkowe, wnioskowanie i tworzenie pojęć » może wystąpić opóźnienie w rozwoju motorycznym » mogą współwystępować inne zaburzenia związane z funkcjonowaniem układu nerwowego np. padaczka, zmysłowo-wady słuchu, wzroku lub schorzenia np. wady serca, układu pokarmowego, inne <p>4. Dzieci z upośledzeniem umysłowym mają takie same potrzeby jak inne dzieci: potrzebę miłości, bezpieczeństwa, akceptacji i stymulacji rozwoju.</p>
Dzieci i młodzież z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	<p>Autyzm dziecięcy i zespół Aspergera należą do grupy tzw. całościowych zaburzeń neurorozwojowych.</p> <p>Objawy w obrębie tej grupy dysfunkcji dotyczą zaburzeń interakcji społecznych, zaburzeń porozumiewania się oraz występowania powtarzających się, ograniczonych i stereotypowych wzorców zachowań, zainteresowań i aktywności.</p>	<p>1. Nie uwzględnianie norm i zasad współżycia społecznego, nie jest przejawem złej woli ale efektem dysfunkcji.</p> <p>2. Organizować lekcje tak, by zapewnić dziecku stały schemat zajęć-stały plan dnia, te same sale lekcyjne, ta sama ławka.</p> <p>3. O zmianach należy dziecko informować wcześniej i przygotować je na nie.</p>

<p>Dzieci i młodzież z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera</p>	<p>Autyzm dziecięcy może przybierać różne formy od łagodniejszych po głębokie-gdy dziecko niemal nie nawiązuje kontaktu z otoczeniem i wymaga stałej opieki.</p> <p>U większości dzieci autystycznych objawy już są widoczne w pierwszym roku życia (np.: brak rozwoju mowy, stereotypowe zabawy, ruchy, brak reakcji na swoje imię).</p> <p>Dziecko autystyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> » może nie być zainteresowane innymi dziećmi, nawiązaniem kontaktu z innymi ludźmi lub kontakt ten nawiązuje w sposób nieadekwatny np. domaga się rutynowych zachowań, odpowiedzi; nie toleruje dotyku lub reaguje na dotyk z nieadekwatną siłą » występują stereotypie w zachowaniu-ruchowe, wzorce zachowań-rytuały, opór przed zmianami; w zainteresowaniach-tendencyjność, rytualizm, » trudności w zakresie komunikacji- np. prowadzi monolog, nie potrafi podtrzymać rozmow mówi ale nie rozmawia, echolalie » nie uwzględnia norm i zasad współżycia społecznego, » zwykle dzieci autystyczne cechuje dobra pamięć mechaniczna, uzdolnienia do zadań wymagających umiejętności wzrokowo-przestrzennych. <p>Zespół Aspergera jest najłagodniejszą formą całościowych zaburzeń rozwoju. Zachowania dzieci z tym zespołem są interpretowane jako przejaw złego wychowania i często mylone są z ADHD.</p> <p>Dziecko z zespołem Aspergera cechuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> » -rozwój poznawczy w granicach normy, » -na ogół prawidłowy rozwój mowy, » -zamiłowanie do rutyny i rytuałów, » -ograniczone zainteresowania i aktywność, » -często występująca niezgrabność ruchowa, » -zaburzony rozwój umiejętności poznawczych. 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Należy wspomagać rozwój umiejętności komunikacyjnych-rozwijać w dziecku zdolność odczytywania emocji, komunikatów pozawerbalnych 5. Trzeba pracować z uczniem w oparciu o pozytywne wzmocnienia-pochwały, nagradzanie, pozytywną więź z dzieckiem 6. Nowe pojęcia, materiał abstrakcyjny musi być przedstawiony w możliwie konkretny sposób 7. W sytuacjach problemowych trzeba pomóc mu zrozumieć przyczyny, wskazać sposoby rozwiązania problemu 8. Gdy dziecko nie radzi sobie z emocjami pozwól mu ochłodzić, odizoluj na chwilę, pomóż zrozumieć mu co się stało (nazwij te emocje, zbadaj przyczyny wybuchu) 9. Należy wdrażać i oczekiwać od ucznia/uczennicy przestrzegania zasad panujących w szkole.
<p>Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją Dzieci i młodzież niesłysząca, słabo słysząca</p>	<p>Istnieją różne klasyfikacje przyczyn powodujących zaburzenia narządu ruchu. Mogą być to przyczyny wrodzone lub nabyte. Według innej klasyfikacji dzielimy je ze względu na przyczyny pochodzenia mózgowo-rdzeniowego czyli związane z centralnym układem nerwowym oraz dysfunkcje układu kostnowęzowego.</p> <p>Jest to zatem szeroka grupa osób o bardzo różnorodnym spektrum objawów. Znajdą się tu więc dzieci, młodzież z mózgowym porażeniem dziecięcym, przepukliną mózgowo-rdzeniową, rozszczepem kręgosłupa ale i dzieci</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Barierą dla tych dzieci jest już sprawne przemieszczanie się-pomóż więc pokonać te ograniczenia. 2. Zaburzony rozwój motoryczny przekłada się na inne funkcje poznawcze 3. Współwystępujące w obrębie tej niesprawności trudności, przekładają się na nabywanie różnych umiejętności, są to problemy np.: w zakresie sprawności manualnej, orientacji w schemacie własnego ciała i orientacji przestrzennej, sprawnego działania niewielkich ruchów np. gałek ocznych-co będzie rzutowało na opanowanie choćby umiejętności czytania i pisanie

<p>Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją Dzieci i młodzież niesłysząca, słabo słyszająca</p>	<p>z nieprawidłowościami w obrębie stawów np. kolanowego, skokowego lub zaburzoną koordynacją i równowagą uwarunkowaną defektem w obrębie mózgu. W tej grupie znajdują się osoby z porażeniami kończyn, deformacjami kończyn.</p> <p>Cechą wspólną tej grupy będzie dysfunkcja w obrębie funkcjonowania motorycznego o globalnym charakterze bądź przejawiająca się tylko w określonym zakresie np.: nieprawidłowym napięciu mięśniowym, niesprawnej koordynacji ruchowej, obniżeniu precyzji ruchów, występowaniu współruchów.</p> <p>Zaburzenia rozwoju i funkcjonowania ruchowego mają olbrzymi wpływ na funkcjonowanie dziecka w szkole, gdyż rozwój ruchowy ma ścisły związek ze wszystkimi procesami poznawczymi i zaburzenia w tym zakresie uniemożliwiają prawidłowy rozwój i kontakt z otaczającą rzeczywistością.</p> <p>Nazwa „afazja” natomiast w literaturze przedmiotu rozumiana jest dwojako: funkcjonuje jako termin opisowy, oznaczający zaburzenia mowy przy wszelkich dysfunkcjach i uszkodzeniach mózgu lub określa się nim trudności językowe wynikające jedynie z ogniskowych uszkodzeń mózgu zlokalizowanych w tzw. obszarze mowy w półkuli dominującej. Chodzi tu więc o zaburzenie mechanizmów programujących mowę (przy nienaruszonych mechanizmach wykonawczych).</p> <p>Niedokształcenie mowy o typie afazji może mieć postać ekspresywną, recepcyjną lub mieszaną. Objawom specyficznym (dotyczącym mowy i języka) towarzyszą objawy niespecyficzne – głównie wynikające z zaburzeń uwagi, pamięci, myślenia pojęciowego, dynamiki procesów nerwowych, zaburzeń emocji i zachowania. Charakterystyczne są trudności w opanowywaniu umiejętności czytania i pisanie. Zachodzi konieczność stosowania kompleksowych oddziaływań terapeutycznych.</p>	<p>4. Jest to bardzo szerokie spektrum objawów – w zależności od etiologii, rozległości i nasilenia zaburzeń motoryki</p> <p>5. Uczniowie/uczennice ci będą niekiedy potrzebować pomocy w zakresie samoobsługi</p> <p>6. Uczniowie/uczennice ci potrzebują często dodatkowego oprzyrządowania (wózki inwalidzkie, laski, balkoniki, protezy) a co za tym idzie zorganizowania odpowiednio przestrzeni i stworzenia im warunków do sprawnego funkcjonowania</p>
<p>Dzieci i młodzież niesłysząca, słabo słyszająca</p>	<p>Konferencja Dyrektorów Amerykańskich Szkół dla Głuchych przyjęła następujące definicje do użytku pedagogicznego: osobą głuchą jest ta, u której słuch jest uszkodzony w takim stopniu (zwykle 70dB ISO lub więcej), że nie może zrozumieć mowy drogą słuchową nawet z użyciem protezy; osobą niedosłyszącą jest ta, u której słuch jest uszkodzony w takim stopniu (zwykle 35 dB do 69 dB ISO), że rozumienie przez nią mowy drogą słuchową bez protezy lub z nią sprawia jej trudność, lecz jest możliwe.</p> <p>Ze względu na miejsce uszkodzenia słuchu wyróżnia się trzy typy niedosłuchu: przewodzeniowy, odbiorczy, mieszany.</p>	<p>1. W momencie przyjęcia dziecka do szkoły należy zapoznać się z wynikiem badania audiometrycznego, które określa rodzaj i stopień ubytku słuchu. Analiza tej dokumentacji pokaże nam, co słyszy nasz uczeń (które dźwięki odbiera w miarę dobrze, których zupełnie nie słyszy). Istotne jest także sprawdzenie stopnia opanowania mowy i języka przez dziecko.</p> <p>2. Uczeń/uczennica zawsze powinien/powinna korzystać z aparatów słuchowych. Nie przywracają one w 100% możliwości słyszenia wszystkich dźwięków, ale poprawiają odbiór mowy w najbardziej uszkodzonych zakresach. Nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna znać zasadę obsługi aparatu, potrafić go włączyć i wyłączyć, wymienić baterię. Pamiętajcie należy, że dzieci często wyłączają aparaty podczas przerwy, gdyż przeszkadza im hałas. Należy sprawdzić, czy został on włączony ponownie. Jeżeli uczeń korzysta z systemu FM, nauczyciel powinien otrzymać od rodziców mikrofon, który będzie nosił przez cały dzień.</p>

<p>Dzieci i młodzież niesłysząca, słabo słyszająca</p>	<p>Niedosłuch typu przewodzeniowego związany jest z uszkodzeniem w uchu zewnętrznym i środkowym. Fala dźwiękowa nie dochodzi normalnie do ślimaka, mimo że funkcjonowanie neurosensoryczne pozostaje nienaruszone. Przyczyny mogą mieć genetyczne uwarunkowanie, wrodzone np. zniekształcenia przewodu słuchowego lub nabyte, np. w konsekwencji częstych infekcji trąbki słuchowej. Uszkodzenie typu odbiorczego występuje wtedy gdy do uszkodzenia dochodzi w uchu wewnętrznym, rzadziej gdy został uszkodzony nerw słuchowy lub ślimak. Ten typ uszkodzenia częściej występuje jako genetycznie uwarunkowany ale również np. jako konsekwencja zaburzeń endokrynologicznych, niedotlenienia, wcześniactwa.</p> <p>Ubytki słuchu typu mieszanego są połączeniem typu przewodzeniowego i odbiorczego. Ten typ spotyka się najczęściej.</p> <p>Uszkodzenie słuchu może występować jako wada izolowana bądź współwystępować z innymi zaburzeniami.</p> <p>Dziecko z głuchotą typu odbiorczego charakteryzuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> » nadmierna aktywność, » rozproszenie uwagi, » nadmierna zależność od rodziców, » poleganie na wzroku w kontaktach ze środowiskiem, » chętnie posługiwanie się gestami, » niezrozumiałe wokalizacje, » mowa ze znacznymi anomaliaми, zrozumiała dla najbliższego otoczenia, » opóźnienie pod względem rozumienia słów i ekspresji słownej, » szereg wad wymowy, tj. opuszczanie głosek o wysokiej częstotliwości, nosowanie, zamiana głosek, nieprawidłowa artykulacja głoski r udźwięcznianie lub ubezdźwięcznianie <p>„Podobnie jednak, jak dzieci słyszzące, każdy uczeń/uczennica niesłyszący jest indywidualnością. Nie da się go umieścić w żadnych ramach, podręcznikowych obrazach dziecka z uszkodzonym słuchem. Nie istnieje reguła, która mówi, że dziecko z mniejszym ubytkiem słuchu ma bogatszy słownik, lepsze możliwości prawidłowego funkcjonowania w klasie masowej, czy integracyjnej”.</p>	<p>3. Wskazane jest, by dziecko siedziało w pierwszych rzędach, zawsze tyłem do okna. Jednocześnie musi ono mieć możliwość obserwowania innych uczniów/uczennice w klasie, a nie tylko nauczyciela. Nasz uczeń/uczennica będzie „wiercił się” w ławce, nie z powodu nadpobudliwości, ale w poszukiwaniu źródła dźwięku, czyli osoby, która w danej chwili mówi.</p> <p>4. Powinniśmy często upewniać się, czy uczeń/uczennica słyszy przekazywane informacje i rozumie je. Moment nieuwagi powoduje, że dziecku umkną kluczowe słowa, w związku z czym zaburzone będzie rozumienie całości materiału.</p> <p>5. Podczas wyjść do kina, teatru dziecko powinno siedzieć w pierwszym rzędzie, gdyż niejednokrotnie wzrok pomaga mu „słyszeć” treści płynące ze sceny.</p> <p>6. Ułatwieniem dla ucznia/uczennicy z wadą słuchu jest ustawienie ławek w klasie w kształcie podkowy. Daje to możliwość ciągłego obserwowania ust mówiących kolegów/koleżanek i nauczyciela/nauczycielki. Odległość od osób mówiących jest niezmienna, do czego słuch dziecka przyzwyczaja się. Jednocześnie inni uczniowie/uczennice będą lepiej rozumieli to, co mówi dziecko z uszkodzonym słuchem. Należy pamiętać, że zbyt duża odległość od źródła dźwięku (a więc od osób mówiących) pogarsza możliwości słuchowego odbioru mowy. Bardzo często zdarza się, że dzieci te mówią cicho i niezbyt wyraźnie, z lekkim nosowaniem, ubezdźwięcznieniem, monotonią. Odbiór tak zniekształconej wypowiedzi jest utrudniony, co zniechęca innych uczniów w klasie do słuchania. Dziecko z wadą słuchu zdając sobie sprawę z tej sytuacji może unikać wypowiadania się w szerszym gronie. Sytuacja taka nie powinna mieć miejsca i rolę nauczyciela/nauczycielki jest jej niwelowanie.</p> <p>7. Konieczne jest nawiązanie kontaktu ze specjalistą/specjalistką, pod opieką którego znajduje się dziecko (zazwyczaj jest nim logopeda, prowadzący dziecko od momentu stwierdzenia głuchoty). Od niego powinniśmy uzyskać informacje na temat istoty zaburzenia słuchu (w tym konkretnym przypadku), ewentualnych współistniejących zaburzeń oraz sposobu pracy z dzieckiem.</p> <p>8. Nie zapominamy o współpracy z rodzicami lub prawnymi opiekunami dziecka. Zazwyczaj materiał, który przekazaliśmy podczas lekcji będzie wymagał wielu ćwiczeń i powtórzeń.</p>
<p>Dzieci i młodzież niewidoma i niedowidząca</p>	<p>http://www.niepelnosprawni.pl/kartki/</p> <p>Osoby z dysfunkcją wzroku to niewidomi i ociemniaли oraz słabowidzący. Ludzi ze ślepotą wrodzoną nazywa się niewidomymi, zaś z nabytą ociemniałymi.</p> <p>Niewidomy – osoba, która posługuje się technikami bezwzrokowymi, wykorzystując pozostałe zmysły, i specjalnymi pomocami o charakterze kompensacyjnym.</p>	<p>1. W przypadku małego niewidomego dziecka, istnieje nie tylko lęk przed przestrzenią, ale i brak świadomości istnienia obiektów w niej zawartych-oswoj go więc z otoczeniem, pomóż poznać topografię, zapewnij pewną stałość i przewidywalność zorganizowania przestrzeni wokół dziecka.</p>

<p>Dzieci i młodzież niewidoma i niedowidząca</p>	<p>Niewidomi zwykle mają tę niepełnosprawność od urodzenia lub utracili wzrok w bardzo wczesnym dzieciństwie i nie pamiętają wrażeń wzrokowych. Niedowidzący (Słabo widzący) – ten, który pomimo znacznego uszkodzenia wzroku posługuje się nim, wspomagając się różnymi pomocami optycznymi i technicznymi.</p> <p>Podział niewidomych i niedowidzących wg Marii Grzegorzewskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> » niewidomi od urodzenia, » ociemniaли, » niewidomi i ociemniaли z dodatkową niepełnosprawnością, » niewidomi i ociemniaли z upośledzeniem umysłowym, » niedowidzący, » słabo widzący w wysokim stopniu. <p>Jednym z głównych problemów, wynikających z braku wzroku, jest samodzielne poruszanie się oraz orientacja przestrzenna.</p>	<p>2. Eksplorując obiekty, dziecko niepełnosprawne wzrokowo potrzebuje także precyzyjnej informacji słownej, dodatkowych wskazówek (np. zwracanie uwagi dziecka na elementy charakterystyczne dla badanego przedmiotu). Opisuj używając krótkich, jasnych instrukcji, uprzedzaj komunikatem werbalnym to co zamierzasz zrobić</p> <p>3. Brak wzroku uniemożliwia naukę przez naśladownictwo-głównej drogi nabywania umiejętności samoobsługowych. Ważne jest, aby dziecko otrzymało wsparcie w nauce i jak największej ilości czynności samoobsługowych.</p>
<p>Niepełnosprawność sprzężona</p>	<p>Niepełnosprawność sprzężona – należy przez to rozumieć występowanie u dziecka niesłyszącego lub słabosłyszącego, niewidomego lub słabowidzącego, z niepełnosprawnością ruchową, z upośledzeniem umysłowym albo z autyzmem co najmniej jeszcze jednej z wymienionych niepełnosprawności.</p> <p>O niepełnosprawności sprzężonej w rozumieniu prawa oświatowego możemy mówić wówczas, gdy u konkretnego dziecka w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego publiczna poradnia psychologiczno-pedagogiczna wskaże co najmniej dwie niepełnosprawności, z których każda wymaga specjalnej organizacji nauki i odrębnych metod pracy dydaktycznej. Taka sytuacja występuje, np. przy realizowaniu procesu dydaktycznego u dziecka głuchoniewidomego czy niewidomego i upośledzonego umysłowo.</p> <p>Natomiast niepełnosprawność sprzężona nie występuje, gdy mamy do czynienia, np. z dzieckiem z upośledzeniem umysłowym i z zaburzeniami mowy bądź z dzieckiem z niepełnosprawnością ruchową i dysleksją rozwojową, bowiem w tym przypadku specjalna organizacja nauki i odrębne metody pracy stosowane w procesie nauczania-uczenia się odnoszą się wyłącznie do upośledzenia umysłowego i niepełnosprawności ruchowej.</p>	

<p>Uczniowie/uczennice niedostosowani społecznie i zagrożeni niedostosowaniem</p>	<p>Niedostosowani społecznie – to dzieci i młodzież, u których na skutek zaburzeń wewnętrznych lub niekorzystnych warunków środowiskowych występują utrwalone (powtarzające się) zaburzenia w zachowaniu.</p> <p>Natomiast zagrożeni niedostosowaniem – to dzieci i młodzież wychowująca się w warunkach niekorzystnych dla rozwoju psychospołecznego, na który negatywny wpływ wywierają takie środowiska wychowawcze jak: rodzina, grupa rówieśnicza i inne, a także, u której rejestrowane przejawy zaburzeń występują sporadycznie. Można wymienić przykładowo szczegółowe czynniki sprzyjające powstawaniu nieprzystosowania społecznego, do nich należą między innymi:</p> <ul style="list-style-type: none"> » niekorzystne warunki ekonomiczne – materialne rodziny, » zaburzenia w strukturze rodziny, » choroby rodziców lub ich nieobecność w wychowywaniu dzieci, » kontakty dzieci z podkulturą dewiacyjną, » brak sukcesów szkolnych dziecka, » stygmatyzujące oddziaływania instytucji wykrywania, » społeczna blokada aspiracji jednostki, » zaburzenia psychosomatyczne, » zaburzona struktura osobowości, » odtrącenie emocjonalne dziecka. <p>Najczęstszymi wskaźnikami nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży, które budzą niepokój ze względu na konsekwencje społeczne, są tzw. zachowania antagonistycznie – destruktywne, będące wyrazem konfliktu jednostki ze społeczeństwem. Pozostają one w wyraźnej opozycji do wartości społecznych oraz norm obyczajowych, moralnych i prawnych, a ich celem jest szeroko rozumiana destrukcja istniejącego ładu społecznego.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ważne jest stwarzanie przez odpowiednie sytuacje, warunków w których podopieczny będzie oczekiwał od Ciebie rad, wskazówek i propozycji postępowania. 2. Warto stosować metodę manipulacji, która polega na wprowadzaniu i utrzymaniu takich zmian sytuacji, które eliminują niepożądany wpływ na wychowanka i są zgodne z życzeniami wychowawcy/wychowawczynie. Polega to również na organizowaniu odpowiednich nowych sytuacji, w zależności od potrzeb wyznaczonych przez zadania resocjalizacji. 3. Chcąc skutecznie operować karą i nagrodą trzeba znać aktualne potrzeby i dążenia wychowanków, a także brać pod uwagę sytuację w jakiej odbywa się karanie i nagradzanie. 4. Warto wykorzystać wpływ grupy, która może stać się skutecznym środkiem wychowania. 5. Wzory i wytwory kultury, wywierają wpływ na zachowanie się wychowanków- praca społeczna, zorganizowana rekreacja, sport to dobre płaszczyzny działań.
--	--	--

Nauczycielu/Nauczycielko wystrzegaj się:

- Stereotypów i schematów w myśleniu o Twoim niepełnosprawnym uczniu/uczennicy;
- Realizacji programu „za wszelką cenę” – w centrum Twojego myślenia powinno znaleźć się dziecko z jego indywidualnymi możliwościami i potrzebami;
- Generalizowania – każde dziecko to osobny problem;
- Traktowania ucznia/uczennicy niepełnosprawnego jako jednego z „przeźroczystych”- musisz się zmierzyć z faktem, iż jest to Twój uczeń/uczennica;
- Oceniania i wymagania rzeczy niemożliwych – ograniczenia wynikające z dys-

- funkcji są często barierą nie do pokonania, np. uczeń/uczennica autystyczny/autystyczna nie będzie mógł/mogła „wyłączyć” swoich stereotypowych zachowań, a dziecko nadpobudliwe nie będzie w stanie kontrolować swojej nadrucliwości;
- Poblężliwości graniczącej z litością – Twój uczeń/uczennica jest tylko nie w pełni sprawny a nie – nieszczęśliwy;
 - Piętrzenia przed uczniem/uczennicą zbyt wielu lub zbyt trudnych zadań, które mogą powodować obniżenie motywacji, narastanie zaburzeń emocjonalnych lub wtórnych trudności w rozwoju poznawczym;
 - Także drogi „na skróty” – zadania dla Twojego niepełnosprawnego ucznia/uczennicy nie powinny ograniczać się do „niech robi cokolwiek, byle nie siedział bezczynnie”;
 - Karania za objawy – nie zawsze to przejaw złej woli. Często pytasz swojego ucznia/uczennicy: Czy nie słyszałeś mojego polecenia?, a tymczasem uczeń/uczennica nie reaguje ponieważ wyczerpały się baterie w aparacie słuchowym. Często zauważasz, że Twój uczeń/uczennica pokłada się na ławce i ziewa. Może to być objaw spadku cukru u dziecka z cukrzycą, a nie brak kultury i zainteresowania lekcją;
 - Eksponowania deficytów swojego ucznia/uczennicy- przekroczyć barierę śmieszności jest bardzo łatwo. Jąkający się uczeń/uczennica nie będzie dobrze deklamował wiersza na szkolnej akademii;
 - Nadmiernego chronienia ucznia/uczennicy, np. wyłączania go z różnych form aktywności, „na wszelki wypadek-żeby nie zaszkodzić”. W każdej aktywności można znaleźć dla niego dostosowaną rolę;
 - Koncentrowania się tylko na tym, co Twojemu uczniowi/uczennicy „nie udaje”-gdy rozmawiasz z jego rodzicem, zacznij od tego, co w danym dniu udało się jego dziecku osiągnąć, nawet jeśli to było tylko samodzielne zapięcie guzika;
 - Patrzenia na ucznia/uczennicę tylko przez pryzmat wybranych dokumentów, opinia PPP/orzeczenie PPP nie może być jedyną wykładnią pracy z Twoim niepełnosprawnym uczniem/uczennicom.

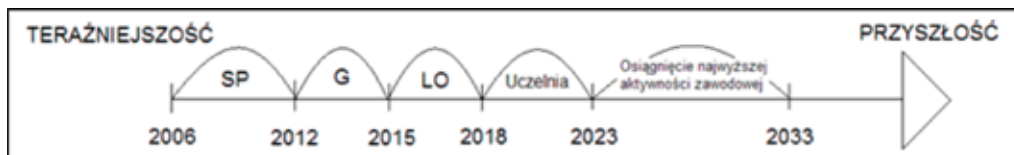

ROZDZIAŁ VII. METODY PRACY Z DOROSŁYMI

„KAŻDY UCZY SIĘ SAM, KAŻDY UCZY KOGOŚĆ

i każdy uczy się od kogoś”

Powinnością współczesnej szkoły jest ciągła gotowość do zmian, mających na celu stworzenie warunków optymalnie sprzyjających wszechstronnemu rozwojowi uczącego się. Tymczasem przygotowanie studentów/studentek kierunków pedagogicznych do wykonywania zawodu nauczyciela/nauczycielki obejmuje jedynie wiedzę konieczną do realizacji procesu nauczania nabytą w trakcie studiów kierunkowych. Ogół zdobytych wiadomości ma służyć obecnym studentom/studentkom a przyszłym nauczycielom/nauczycielkom do planowania, a później skutecznego realizowania wszelkich przedsięwzięć związanych z wychowaniem i dydaktyką. Krótko mówiąc: zdobyte umiejętności oraz zgromadzone informacje, wiedza teoretyczna powinny później mieć zastosowanie w praktyce zawodowej. Od dobrze przygotowanego do pracy nauczyciela/nauczycielki edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej wymagane jest również przygotowanie interdyscyplinarne. Nie wolno także zapominać, że na wszystkich nauczycielach/nauczycielkach spoczywa obowiązek przygotowania uczniów/uczennic do życia w określonych realiach, w przyszłości, która jest niewiadoma i której dziś nikt nie jest w stanie do końca przewidzieć.

Powyższy diagram pokazuje, jak nauczyciel/nauczycielka w 2006 roku powinien zaprojektować przyszłość swojego ucznia/uczennicy, który w dorosłe życie wkroczy w...2033 roku! Wydaje się to niemożliwe do realizacji. A jednak takie są oczekiwania wobec współczesnego pedagoga.

Ważne również są kompetencje komunikacyjne i diagnostyczne przyszłych pedagogów, szczególnie w świetle nowych uregulowań prawnych (Rozporządzenie o pomocy psychologiczno-pedagogicznej). Także umiejętność autorefleksji, wzbogacanie warsztatu zawodowego oraz planowanie samodoskonalenia i rozwoju osobowościowego są niezmiernie istotne.

Należy podkreślić rangę świadomości roli i zadań nauczyciela/nauczycielki w zmie-

niającej się nieustannie polskiej rzeczywistości. Posłużyłoby to budowie etosu nauczyciela/nauczycielki jako osoby legitymującej się wszechstronną, interdyscyplinarną wiedzą, pozwalającą wyjaśniać otaczającą rzeczywistość, szczególnie ważne w przypadku młodszych uczniów/uczennic.

Co prawda treści programowe w kształceniu teoretycznym nauczycieli/nauczycielek nie uwzględniają dynamicznie postępujących przeobrażeń cywilizacyjnych, ale każdy refleksyjny nauczyciel/nauczycielka powinien wprowadzać systematyczne zmiany, aktualizować wiedzę i warsztat pracy. Należy też przygotować się do pracy z coraz trudniejszym uczniem/uczennicą i jego rodzicami, aby przeciwdziałać „wypadaniu dzieci i młodzieży z systemu edukacji”.

Od przyszłych nauczycieli/nauczycielek wymagana jest umiejętność motywowania ucznia/uczennicy do pracy, zaspokajania potrzeb, indywidualizowania działań wychowawczych adekwatnie do wieku rozwojowego wychowanków/wychowanek oraz ich poziomu rozwoju psychicznego. Pamiętać także należy o rozbudowanej, interesującej ofercie zajęć dodatkowych. Szkoły wyższe przygotowujące do pracy nauczycieli/nauczycielki nie do końca realizują te zadania. Nauczyciele/nauczycielki nie są przygotowani do wypełniania podstawowych funkcji wychowawczych, czyli: wspomagania uzdolnień i talentów oraz rozwijania inteligencji kierunkowych, kształtowania pozytywnej samooceny i właściwego obrazu samego siebie, szczególnie istotne w świetle rozporządzenia o pracy z uczeniem/uczennicą o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Tu pojawia się nowa funkcja nauczyciela/nauczycielki, który dla swoich uczniów/uczennic powinien/powinna być niekwestionowanym autorytetem, mentorem, coachem, doradcą, przewodnikiem, który pozostając w centrum procesu edukacyjnego, organizuje pracę uczących się. Na każdym kroku inspirowanie do samodzielności w zdobywaniu wiedzy, pozwala na twórcze rozwiązywanie postawionych przed nimi problemów, aktywizuje do krytycznego myślenia, co jest szczególnie ważne u ucznia/uczennicy we wczesnym etapie edukacyjnym. To właśnie nauczyciel/nauczycielka edukacji przedszkolnej czy wczesnoszkolnej powinien pracować metodami aktywizującymi, skłaniającymi do samodzielnego działania, pobudzającymi procesy poznawcze, a przede wszystkim eliminującymi bierność w przyswajaniu wiedzy, co jest bardzo ważne **w świecie błyskawicznie dezaktualizującej się wiedzy.**

Pamiętać należy, że chociaż polska szkoła obecnie tak różni się od tej z lat 80 czy 90 XX wieku, to praca nauczyciela/nauczycielki zachowuje swój specyficzny charakter.

Odpowiedzialność za przyszłość, życie i bezpieczeństwo dzieci sprawia, że zawód ten nadal obarczony jest misją, powołaniem i posłannictwem. Zatem rośnie rola andragogiki, czyli kształcenia dorosłych, słuchaczy/słuchaczek wyższych uczelni. Aby proces ten przebiegł pomyślnie, przyszli nauczyciele/nauczycielki muszą znać cele kształcenia i wewnątrznie się z nimi zgadzać, a wręcz identyfikować. Dobrze, aby od początku wiedzieli, jak zastosować nowe, nabyte umiejętności. Na efektywność pracy nauczyciela/nauczycielki mają także wpływ jego/jej osobowość, wiedza merytoryczna i metodyczna oraz umiejętności pedagogiczne, które tworzą zespół cech dynamicznych, ulegających nieustannemu (najlepiej świadomemu) przekształcaniu, wzbogacaniu i doskonaleniu.

Podstawą metodyki nauczania są zasady dydaktyczne: „Zasady w pedagogice oznaczają zarówno normy postępowania uznane za właściwe w celu osiągnięcia założonych celów pedagogicznego postępowania, jak też formułują podstawy, na których opiera się postępowanie właściwe dla procesu wychowania lub nauczania”. Zasady dydaktyczne pracy z dorosłymi zostały opracowane przez autorytety andragogiki polskiej, amerykańskiej i niemieckiej w odniesieniu do modelu technologicznego (Józef Półturzycki), humanistycznego (Malcolm Knowels) i krytycznego (Horst Siebert) edukacji dorosłych. Przegląd tych zasad wygląda następująco.

Zasady kształcenia dorosłych w modelu technologicznym i krytycznym

Zasady kształcenia dorosłych w modelu technologicznym	Zasady kształcenia dorosłych w modelu krytycznym
<ol style="list-style-type: none"> 1) pogładowości 2) przystępności 3) systematyczności 4) świadomego i aktywnego uczestnictwa 5) kształtowania umiejętności uczenia się 6) łączenia teorii z praktyką 7) wykorzystania doświadczeń osób dorosłych 8) indywidualizacji i zespołowości 9) trwałości wiedzy 10) ustawiczności kształcenia 	<ol style="list-style-type: none"> 1) zorientowania na grupy docelowe 2) zorientowania na uczestników/uczestniczek 3) pracy nad wzorami interpretacyjnymi 4) dostosowania języka zajęć do odbiorców 5) skrzyżowania perspektywy ucznia/uczennicy i nauczyciela/nauczycielki 6) zorientowania na cele uczenia się 7) konfrontacji z treściami kształcenia 8) samokształcenia 9) integracji ogólnej, obywatelskiej i zawodowej edukacji 10) wpływu emocji na proces kształcenia 11) zorientowania dorosłych na działanie 12) estetyzacji 13) ekonomiki czasu 14) prawdopodobieństwa błędu 15) wykorzystywania humoru

W praktyce oświatowej wszystkie zasady mogą być twórczo i wymiennie wykorzystywane w różnych modelach pracy edukacyjnej z przyszłymi nauczycielami/nauczycielkami. Np.:

Zasada pogładowości – ułatwia realizowanie następujących zadań:

- wprowadzenie do świadomości odpowiedniej znajomości faktów,
- kształtowania pojęć,
- zrozumienia i zapamiętania myśli, uogólnień i praw naukowych,
- zrozumienia istoty i sposobu wykonywania danych czynności.

Z zasady przystępności wynika, że w nauczaniu należy:

- przechodzić od tego, co jest bliższe, do tego co dalsze,
- przechodzić od tego, co jest dla uczniów/uczennic łatwiejsze, do tego co trudniejsze,
- przechodzić od tego, co jest uczniom/uczennicom znane, do tego co nowe i nieznanne,
- uwzględniać różnice w tempie pracy i stopniu zaawansowania w nauce poszczególnych uczniów/uczennic.

Zasada systematyczności, zgodnie z którą nauczyciel/nauczycielka powinien/powinna w swojej pracy uwzględniać następujące reguły:

- ujmować materiał nauczania we właściwej kolejności,
- stale nawiązywać do materiału opanowanego,
- podzielić materiał na określone części,
- wiązać poszczególne porcje w całość,
- podkreślać sprawy i tematy główne, zasadnicze,
- dbać o systematyczne opanowanie wiedzy i umiejętności przez uczniów/uczennice.

W celu realizacji zasady świadomego i aktywnego uczestnictwa:

- starać się poznać indywidualne zainteresowania uczniów/uczennice,
- stawiać uczniów/uczennice w sytuacjach wymagających od nich dostrzegania i wyjaśniania niezgodności między obserwowanymi faktami a posiadaną wiedzą,
- stwarzać warunki sprzyjające wdrażaniu uczniów/uczennice do zespołowych form pracy.

Zasada kształtowania umiejętności uczenia się polega na przygotowaniu do świadomego i samodzielnego planowania oraz organizowania pracy umysłowej, jak i na doskonaleniu podstawowych metod nabywania informacji i rozwijania umiejętności, takich jak: obserwacja, korzystanie z komunikatów, wypowiedzi nauczyciela/nauczycielki i współuczestników procesu oświatowego, korzystanie z podręczników i innych materiałów dydaktycznych oraz środków kształcenia, nowoczesnych przekazów informacji słownej, obrazu, czynności lub ruchu na ekranie. Inną grupę umiejętności stanowią sposoby rejestrowania informacji w formie notatek, schematów, rysunków, zapisu multimedialnego. Niezmiernie istotne jest także prawidłowe rozumienie poznawanych informacji czy umiejętności z racjonalną selekcją, syntezą i własnym ujęciem opanowywanych zasad. Równoległe należy kształtować sposoby wykorzystania nabytej wiedzy, np. w dyskusji, referacie, w trakcie egzaminu. Zasada ta stanowi podstawę wdrażania do samokształcenia.

W duchu zasady łączenia teorii z praktyką ważne jest, aby:

- łączyć myślenie i poznawanie treści o charakterze praktycznym z myśleniem i treściami o charakterze teoretycznym,
- łączyć proces opanowania wiadomości z jednoczesnym ich stosowaniem (np. poprzez rozwiązywanie zadań praktycznych),
- łączyć naukę z techniką, wyjaśniać działania mechanizmów za pomocą teorii i praw naukowych.

Środowisko osób dorosłych jest bardziej zróżnicowane niż grupy młodzieżowe pod wieloma względami, przede wszystkim: wieku, doświadczeń, celów kształcenia.

W związku z tym proces kształcenia musi być w ich przypadku bardziej zindywidu-

alizowany, by właściwie reagować na potrzeby i możliwości uczących się.

Jednocześnie należy wspierać zasadę zespołowości kształcenia, która pozwala na zdobywanie oprócz kwalifikacji twardych, także kwalifikacji miękkich, takich jak: umiejętność współdziałania, odpowiedzialność za wykonanie przydzielonego zadania, zdolności negocjacyjne, rozwiązywanie nieprzewidzianych problemów, wzajemne uczenie się. Praca zespołowa łączy się ściśle z indywidualizacją, kiedy dobieramy wykonawców do określonych zadań. Nad wszystkim czuwa lider, który bywa postrzegany w rozmaity sposób:

Lider [(w) skazaniec] – wskazany przez dyrektora/dyrektorki

Lider [wybraniec] – cieszący się uznaniem w szkole, mający prestiż, wybrany przez Radę Pedagogiczną

Lider [nowator] – zorientowany na kreowanie i wdrażanie nowych rozwiązań w pracy z uczniami, jego działania dostrzegają i doceniają inni – dyrektor/dyrektorka, nauczyciele/nauczycieli, doradcy metodyczni.

Lider [rewolucjonista] – nastawiony na wprowadzanie „nowego porządku”, przekonany o słuszności własnych pomysłów i rozwiązań, promujący samego siebie

Zasada trwałości wiedzy wskazuje na konieczność podejmowania i stosowania przez nauczyciela/nauczycielkę licznych zabiegów dydaktycznych, aby uczniowi/uczennicy ułatwić trwałe zapamiętywanie poznanych treści i umiejętności. W tym miejscu warto odwołać się do zaleceń wynikających z badań nad zapamiętywaniem:

- prosta struktura myśli, tj. trzymanie się przewodniej myśli i jej rozwijanie w różnych kierunkach,
- przejrzystość i konkretność treści,
- odwoływanie się do doświadczeń i praktycznej działalności,
- wielokrotne powracanie do głównych tez zajęć.

Z punktu widzenia dydaktyki efekty kształcenia wzmacniają następujące zabiegi: wzbudzenie zainteresowania uczniów/uczennic, ich aktywny udział, ćwiczenia utrwalające, częstotliwość powtórzeń zgodna z krzywą uczenia się, łączenie treści w logiczną całość, wdrażanie do weryfikacji poznanych praw, zasad, reguł, systematyczna kontrola.

Zasada ustawiczności kształcenia wskazuje na charakter edukacji – od dzieciństwa po starość, co oznacza, że obejmuje ona także cały system oświaty. Taka edukacja służy aktualizacji wiedzy, podnoszeniu kwalifikacji, nadszaniu za rozwojem nauki

i techniki, a przede wszystkim zapewnia możliwość stałego rozwoju i wzbogacania osobowości. Oświata realizowana wg tej zasady powinna być: demokratyczna (dostępna dla wszystkich), otwarta (na innowacje), pluralistyczna (różne podmioty organizujące oświatę, formy, programy). Proces kształcenia obok zadań poznawczych powinien realizować także zadania motywacyjne, rozbudzać potrzebę dalszego uczenia się, rozwoju zainteresowań, wdrażać do samokształcenia.

Z pracy niemieckiego andragoga H. Sieberta. „Dydaktyka dorosłych z punktu widzenia konstruktywizmu” pochodzą interesujące informacje dotyczące zasady kształcenia dorosłych. W procesie nauczania-uczenia się akcentuje się: autonomię, samodzielność i odpowiedzialność uczestnika. Jego głównym celem jest rozwiązywanie problemów, gdzie nauczyciel/nauczycielka nie jest „dydaktycznym liderem”, lecz doradcą i współorganizatorem procesów uczenia się. Zadaniem nauczyciela/nauczycielki jest dostarczanie narzędzi do opracowywania problemów oraz reagowanie na potrzeby uczących się. Takie rozumienie uczestnika/uczestniczki, nauczyciela/nauczycielki, procesu kształcenia zawiera się w krytycznym modelu pracy oświatowej z dorosłymi, co przybliżają poniższe zasady kształcenia:

- 1) zasada zorientowania na grupy docelowe,
- 2) zasada zorientowania na uczestników,
- 3) zasada pracy nad wzorami interpretacyjnymi,
- 4) zasada dostosowania języka zajęć do odbiorców,
- 5) zasada skrzyżowania perspektyw nauczyciela/nauczycielki i ucznia/uczennicy,
- 6) zasada zorientowania na cele uczenia się,
- 7) zasada konfrontacji z treściami kształcenia,
- 8) zasada samokształcenia,
- 9) zasada integracji ogólnej, politycznej i zawodowej edukacji,
- 10) zasada wpływu emocji na proces nauczania – uczenia się,
- 11) zasada zorientowania dorosłych na działanie,
- 12) zasada ekonomiki czasu,
- 13) zasada prawdopodobieństwa błędu,
- 14) zasada wykorzystania humoru.

Osoba dorosła podejmując decyzję o nauce bierze na siebie duży ciężar, ponieważ dorośli naukę traktują bardzo poważnie, niezwykle serio. Edukacja jest dla nich szansą życiową, a czasem koniecznością wynikającą ze zmiany pozycji w hierarchii społecznej.

Aby ta edukacja przebiegła pomyślnie, warto znać następujące style uczenia, które wyróżnia dr Elżbieta Kowalik:

- wizualny-myślenie obrazami (wizualizujemy informacje),
- słuchowy-myślenie dźwiękami (informacje przetwarzamy na dźwięki),
- czuciowy-myślenie doznaniem (inf. odbieramy i przekazujemy za pomocą zmysłów).

Człowiek dorosły najczęściej zdobywa wiedzę poprzez doświadczenie. Opiera się to na kilku założeniach, mianowicie najlepiej uczymy się, gdy jesteśmy włączeni w przeżycie dostarczającej nauki; wiedza jest najtrwalsza, gdy zdobywamy ją sami; chętnie uczymy się, gdy widzimy cel i mamy możliwość wyboru sposobu nauki; każdy ma jakiś potencjał twórczy. Ucząc się odwołujemy się do konkretnych zdarzeń, własnych lub cudzych doświadczeń. Lubimy otwarte pytania, niedopowiedzenia, które pozwalają wnikać w istotę zagadnienia, analizować, rozstrzygać. Pozwala to lepiej zrozumieć swoje doświadczenie.

Dorośli są aktywni, gdy: cel zajęć jest wyraźny, bliski, uwzględnia zainteresowania i potrzeby słuchaczy/słuchaczek, słuchacz/słuchaczka sam podejmuje decyzje, odczuwa satysfakcję, może realizować własne pomysły, są realne szanse na zrealizowanie celu. Należy pamiętać, że „motywacja i wydajność błyskawicznie wzrastają, kiedy osiąga się wyznaczone cele” (Bettie Youngs).

Decydując się na wybór metod pracy z dorosłymi należy pamiętać, że każda metoda może być realizowana jako aktywizująca. Powinna: budzić zainteresowanie, nie być czasochłonna, zachęcić do działania, nie wymagać zbyt wielu dodatkowych środków, wpływać pozytywnie na grupę. Mogą to być:

- gry dydaktyczne – np. quizowe, krzyżówki, szarady, labirynty, gry planszowe,
- projekty – realizowane w dłuższym czasie, przez grupę osób,
- inscenizacje – drama (wchodzenie w rolę),
- dyskusje – konferencyjne, „okrągłego stołu”, panelowe, „burza mózgów”, z meta-planem, typu „kula śnieżna”.

W edukacji dorosłych bardzo przydatne mogą być też: analiza SWOT i metoda GROW. Nazwy SWOT i GROW pochodzą z języka angielskiego i znaczą:

- (S) – STRNGTHS – mocne strony,
- (W) – WEAKNESSES – słabe strony,
- (O) OPPORTUNITIES – możliwości,
- (T) THREAT – zagrożenia.

Zadaniem SWOT jest ukształtowanie umiejętności podejmowania decyzji poprzez analizę i ocenę konkretnego zdarzenia.

Model GROW natomiast polega na odpowiednim i motywującym zadawaniu pytań:

(G) – GOAL- co chcesz osiągnąć?

(R) – REALITY- jak jest?

(O) – OPTIONS- co możesz zrobić?

(W) – WILL- od czego zaczniesz?

Poza tym dla uczącego się dorosłego ważny jest sposób przetwarzania dostarczanych informacji, w tym zakresie rozróżniamy następujące style:

- refleksyjny obserwator- przed wygłoszeniem własnego zdania wsłuchuje się w zdania innych,
- refleksyjny teoretyk- usilnie dąży do uporządkowania zdobytych informacji, ma słabość do definicji, modeli, myślenia systemowego,
- aktywny uczestnik- własne doświadczenie jest kluczem do wiedzy, dobrze czuje się w pracach zespołowych,
- pragmatyczny realizator – poszukuje praktycznych rozwiązań, lubi wdrażać nowe pomysły.

Nie wolno zapominać o tym, że dydaktyka dorosłych wyróżnia następujące formy uczenia się:

- naturalne,
- przez korzystanie z typowych rozwiązań systemowych (wykład, ćwiczenie, warsztaty),
- studia przypadków,
- samodzielne uczenie się.

Pamiętać należy, że jednoczeniu aktywności zorientowanej na usprawnianie czynności zawodowych nauczycieli/nauczycielek służy Wewnętrzne Doskonalenie Nauczycieli (WDN), obejmujące systemowe, wielowątkowe działania całej kadry pedagogicznej prowadzące do wzrostu kompetencji nauczycieli/nauczycielek do jak największego poziomu osiągnięć dzieci i do rozwoju jakościowego szkoły. Z kolei te pozytywne zmiany mają znaczący wpływ na diagnozowanie nowych potrzeb i wytyczanie nowych celów „rozwojowych” oraz na szczegółową tematykę, zakres i formy pracy umożliwiające osiągnięcie tych nowych celów. Funkcjonowanie WDN-u przyczynia się do doskonalenia szkoły od wewnątrz. Jest aktywnym podejściem do przyszłości i sprzyja jej modelowaniu zgodnie ze specyfiką i potrzebami placówki. W ramach WDN działają zespoły zadaniowe, zorientowane na współpracę nauczycieli/nauczy-

cielek jednego lub kilku pokrewnych przedmiotów, także nauczycieli/nauczycielki pracujących z jednym zespołem klasowym albo z jednym uczniem/uczennicą lub zespołem uczniów/uczennic ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W sytuacji modelowej zespołem (nie tylko przedmiotowym) kieruje osoba potrafiąca:

- poszukiwać nowych, bardziej efektywnych rozwiązań problemów, edukacyjnych,
- celowo, racjonalnie projektować pracę własną i grupy,
- realizować zadania prowadzące do rozwoju (jego, innych nauczycieli/nauczycielek, uczniów/uczennic i szkoły).

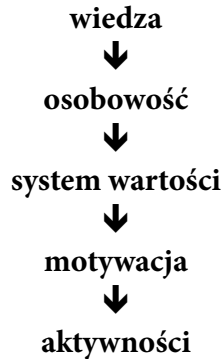
Podstawowe funkcje lidera to:

- funkcja inspirująca, czyli skłanianie nauczycieli/nauczycielek do refleksji i krytycznego myślenia o sobie,
- funkcja motywacyjna – sprzyjająca motywowaniu do podejmowania działań,
- funkcja kreatywna – umożliwiająca budowanie pozytywnego klimatu i atmosfery sprzyjające twórczej pracy,
- funkcja realizacyjna – tworzenie warunków do działania.

Sylwetkę nauczyciela/nauczycielki – lidera/liderki, według koncepcji R. Szulza warto także rozpatrywać z uwzględnieniem następujących elementów:

Można też uznać, że cechy intelektualne mają wpływ na to, jakim dysponujemy zasobem wiadomości (wiedzą), wiedza wpływa na osobowość, a ta z kolei decyduje o systemie wartości, który warunkuje motywację i kierunki aktywności. cechy intelektualne

Należy pamiętać, że każda z przedstawianych wcześniej właściwości wpływa na wszystkie wymieniane jako dalsze. Chyba bardziej przekonujące jest założenie, w którym od osobowości zależą cechy intelektualne mające wpływ na zasób wiedzy, a ta z kolei jest podstawą reprezentowanego systemu wartości. System wartości jest zaś wyznacznikiem rodzajów motywacji i wynikających z nich obszarów aktywności.

I. Majewska-Opiełka utworzyła listę cech i umiejętności idealnego lidera, na której umieściła:

- **poczucie własnej wartości** – świadomość własnej niepowtarzalności, oryginalności, zalet i wad,
- **proaktywność** – odpowiedzialność za własne życie, decyzje, działania,
- **samodzielność** – niezależność w myśleniu i działaniu,
- **pozytywne myślenie** – zdolność koncentrowania się na tym, co najlepsze w konkretnej sytuacji, dostrzeganie korzyści i impulsów do rozwoju,
- **współzależność** – świadomość funkcjonowania w społeczeństwie, utożsamianie się z nim, przekonanie o potrzebie współdziałania i jego efektywności,
- **spójność wewnętrzną** – zachowanie zgodne z zasadami, których człowiek przestrzega w każdej sytuacji – nie wybiórczo,
- **poczucie obfitości** – przekonanie, że dla każdego starczy dóbr tego świata, że człowiek nie musi walczyć o przetrwanie kosztem kompromisów z moralnością,
- **umiejętność tworzenia wizji** – kreowanie pożądanego obrazu własnego życia oraz funkcjonowania zespołu, którym lider kieruje,
- **zdolność i wolę ciągłego uczenia się** – permanentne doksztalcanie, które sprzyja swobodnemu funkcjonowaniu w dynamicznie zmieniającym się świecie,
- **intuicję** – instynktowne dochodzenie do prawdy bez pomocy logicznego myślenia, a więc wiedzę bez świadomości źródła.

Natomiast sami nauczyciele/nauczycielki pytani o cechy lidera/liderki wymieniali:

- **walory osobowościowe** (wpływające na to, jakim jest człowiekiem i jakie ma na-

- stawienie do własnej pracy) – najczęściej wymieniane: kreatywność, kompetencje, znajomość nowych trendów w edukacji,
- **postawę społeczną** (decydującą o tym, w jaki sposób dana osoba jest postrzegana i jakie ma relacje z innymi) – najczęściej powtarzane: otwartość na innych, komunikatywność, umiejętność pracy z grupą i w grupie,
 - **cechy przydatne** do realizowania zadań (determinujące sposób działania i jego skuteczność) – za najważniejsze uznano: odpowiedzialność i sprawność organizacyjną.

Ważne jest również, by projektując i organizując pracę swoją, zespołu i dzieci lider/liderka pamiętali, że umysł nie jest naczyniem, które należy napełnić, lecz ogniem, który trzeba rozniecić (Plutarch) oraz, że powodzenie podejmowanych działań zależy od tego, w jakim stopniu zostaną zaspokojone potrzeby. Wobec powyższego bardzo istotne w codziennej pracy nauczyciela/nauczycielki są:

- kultura osobista i zawodowa,
- łatwość w nawiązywaniu kontaktów,
- skuteczna komunikacja z innymi,
- empatia,
- dyskrecja,
- udzielanie pomocy i wsparcia,
- umiejętność dzielenia się wiedzą i doświadczeniem,
- świadomość swojego potencjału,
- dbałość o własny rozwój,
- kreatywność, niekonwencjonalność w działaniu,
- praca nad wzbogacaniem własnej wiedzy merytorycznej i metodycznej, rozwijanie kompetencji zawodowych i wykorzystanie ich w praktyce, uczenie się na własnych i cudzych błędach,
- zaangażowanie w życie szkoły, realizację jej misji oraz inicjowanie i organizowanie ogólnoszkolnych przedsięwzięć,
- stosowanie nowatorskich, efektywnych rozwiązań edukacyjnych,
- samodzielność, operatywność, przedsiębiorczość i konsekwencja w działaniu,
- umiejętność skutecznej pracy indywidualnej i grupowej,
- korzystanie z technologii informacyjnej i komunikacyjnej,
- odpowiedzialność, ponoszenie konsekwencji własnych działań,
- rzetelność i profesjonalizm.

Irena Dzierzgowska w propozycji przedstawiającej współpracę lidera/liderki, jakim jest dyrektor/dyrektorka szkoły z radą pedagogiczną, akcentuje znaczącą rolę infor-

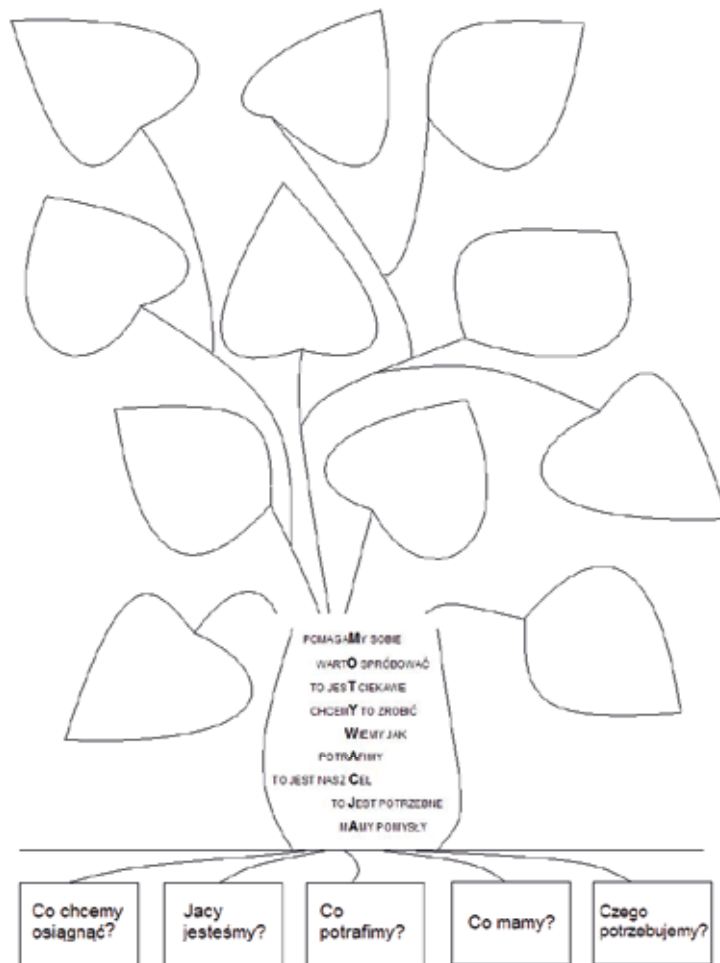
macji, motywacji i organizacji jako czynników odgrywających znaczącą rolę w procesie wspólnego uczenia. Podstawą skutecznego działania jest informacja, która właściwie przedstawiona wpływa na motywację, czyli pozytywne nastawienie do zadań, co jest nieodzowne do organizacji pracy i podejmowania zróżnicowanych działań zespołowych. Działania te mogą być jednoetapowe lub wieloetapowe. Proces ten można przedstawić w sposób, do którego zainspirował nas schemat modelu działań profilaktycznych zaprezentowany przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.

Pamiętać należy, że najistotniejsze jest to, aby nauczyciel/nauczycielka kierował/kierowała się dewizą M. Kinga Pasja + wizja + działanie to równanie oznaczające sukces. Jeśli bowiem będzie on wykonywał swoją pracę z zamyśleniem, nie będzie miał trudności z wytworzeniem obrazu tego, jak powinien pracować z zespołem, a swoją postawą i zaangażowaniem zainspiruje do wytyczania wspólnych celów, projektowania i realizacji działań służących doskonaleniu jakości pracy własnej i szkoły.

P. Senge powiedział, że „jeśli człowiek nie ma swojej osobistej wizji, wszystko co może zrobić, to podpisać się pod wizją kogoś innego.

ORGANIZACJA

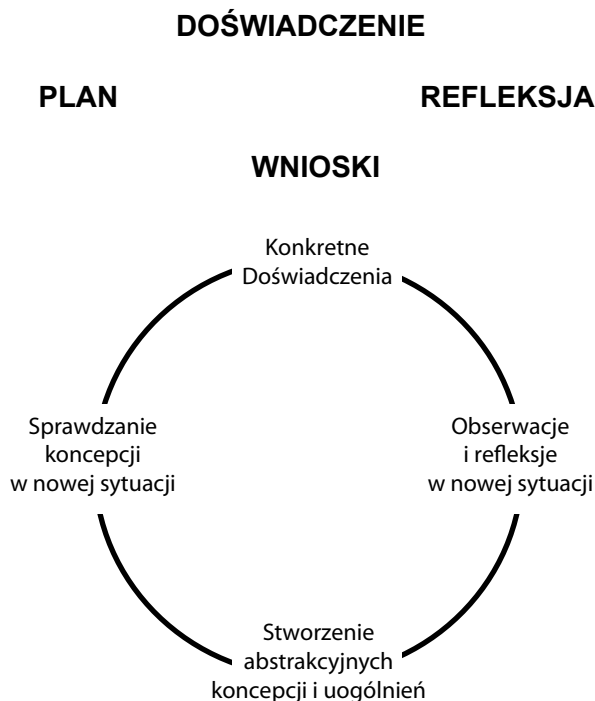
INFORMACJA

ROZDZIAŁ VIII. SUPERWIZJA W PRACY NAUCZYCIELA/NAUCZYCIELKI

W systemie polskiej oświaty zachodzą ciągle zmiany. Nauczyciel/nauczycielka może je odrzucić, jako trudne do zaakceptowania i manifestować opór, może także podejść do nich z ciekawością i ekscytacją. Przejście przez zmianę ułatwi metoda superwizji, czyli krytyczne spojrzenie na swoją pracę i głębsze poznanie siebie, odkrycie przyczyny trudności napotykanych w pracy wychowawczej i dydaktycznej, poznanie i ćwiczenie nowych metod pracy, poprawa relacji z innymi nauczycielami/nauczycielkami, nauczenie się różnych sposobów rozwiązywania problemów.

Superwizor pomaga udoskonalić swoje kompetencje zawodowe i osiągnąć lepsze wyniki. Celem superwizji jest także poprawa umiejętności pracy zespołowej. Poza tym praca nad sobą to początek myślenia o pracy z dziećmi. Jest szansa, że dobrze znający siebie nauczyciel/nauczycielka, będzie również potrafił określić mocne i słabe strony swojego ucznia/uczennicy, a tym samym pomoże mu w rozwoju. W superwizji chodzi o spojrzenie na sytuację w klasie oczami ucznia/uczennicy i refleksję nad tym, co się dzieje. Warto pamiętać, że proces ten zwany Cyklem Kolba, przebiega w czterech etapach:

W superwizji uczenie rozpoczyna się od konkretnego opisu rzeczywistości, później następuje refleksja, następnie uogólnienie tego, co się wydarzyło i aktywne eksperymentowanie, czyli zaprojektowanie zmiany w oparciu o to uogólnienie i wdrożenie jej do praktyki. Superwizja to wymiana doświadczeń, przemyśleń, szukanie istoty problemu, wspólne dochodzenie do nowych rozwiązań. Często jest to również odkrywanie nieuświadomionych uczuć i przekonań. Uczestnictwo w superwizji może być przyczyną dużego stresu, a czasem wstydu. Niewątpliwą korzyścią jest obserwacja zmian w grupie i uczestnictwo w tym procesie. Dzięki superwizji możemy dowiedzieć się o sobie istotnych rzeczy, lepiej zrozumieć uczucia i sposób myślenia. Lepsze rozumienie siebie zwiększa możliwość dokonywania świadomych wyborów. Superwizja powinna rozpoczynać się od rozpoznania problemu, a kończyć na rozpatrzeniu, co superwizorowany ma zrobić z tym problemem. Kwestie osobiste rozpatruje się pod kątem, jaki mają wpływ na pracę lub relacje superwizyjne. Superwizor, jeśli jest taka potrzeba, powinien zachęcić superwizowanego do zmian w jego pracy zawodowej.

Rodzaje superwizji:

1. Ze względu na liczbę uczestników/uczestniczek

2. Indywidualne – Uczestnikami są 2 osoby: superwizor i superwizorowany. Zaletą jest możliwość zachowania bezpieczeństwa, przynależności. Praca oparta na własnym doświadczeniu. Łatwiejsze jest określenie kierunku zawodowego i osobowego

- a. Grupowe – Pozwala na wymianę informacji i uczenie się na podstawie doświadczenia innych. Pozwala na wykorzystanie metod grupowych a także na całościową ocenę funkcjonowania szkoły; zmniejsza ryzyko subiektywnych ocen; zmniejsza możliwość konfliktu między pracownikiem i superwizorem – prowadzona w małej grupie osób mających podobny poziom wiedzy, doświadczenia zawodowego.

3. Ze względu na rodzaj relacji między pracownikiem a superwizorem

- a. Superwizja formalna – Występuje wtedy, gdy pracownik poddawany superwizji jest formalnie podległy superwizorowi. Posiada wyraźnie określona strukturę, cele, czas, miejsce. Służy zazwyczaj celom bieżącym, czyli wyznaczaniu praktyki zawodowej pod okiem przełożonego. Ze względu na formalność relacji superwizja nie służy wsparciu, lecz sprawom technicznym.
- b. Superwizja nieformalna – To spontaniczna rozmowa konsultacyjna w warunkach

kach pracy. Ma mniejszy efekt, bo nie jest planowana ani dostosowana. Służy głównie sytuacjom kryzysowym, kiedy pracownik potrzebuje natychmiastowego wsparcia.

4. Ze względu na sytuacje superwizji:

- a. Superwizja bezpośrednia – Jest stosowana w celu korygowania złych nawyków w pracy. Jest to uczenie się poprzez obserwowanie pracy superwizora. Bezpośredni kontakt z pracą.
- b. Superwizja pośrednia – Jest stosowana w sytuacji, kiedy superwizor nie może bezpośrednio obserwować pracy i umiejętności personelu. Stosowana metodami (ankieta przypadków, dyskusje, analiza sytuacji pracowników).

Metody superwizji:

- Metoda dyskusji;
- Metoda planowania;
- Metoda rozwiązywania problemów;
- Metoda stymulacji;
- Metoda bezpośredniego nadzoru.

Superwizja skoncentrowana na mocnych stronach powinna uczyć osoby superwizowane:

- Refleksji nad własną, bieżącą pracą;
- Refleksji nad życiem i doświadczeniami innych, którzy rozwijają swoje zdolności do widzenia siebie z sytuacjami trudnymi;
- Wchodzenia w autentyczne pośrednictwo z innymi, do poznawania ich wad i doświadczeń życiowych.

Warto zatem podejmować ryzyko otwarcia się na nowe informacje o sobie, które może dać superwizja.

Podsumowując, organizacja i prowadzenie szkoleń oraz warsztatów doskonalących umiejętności społeczne i komunikacyjne są działaniami koniecznymi. Pedagodzy powinni posiadać i systematycznie wzbogacać swoją wiedzę i umiejętności, aby móc skutecznie działać na polu wychowawczym i edukacyjnym. Powinni być także świadomi roli, jaką odgrywają kompetencje społeczne w codziennej pracy nauczyciela/nauczycielki. Rosnąca konkurencja, globalizacja, nieograniczony praktycznie przepływ informacji i dostęp do informacji sprawiły, że sukces nauczyciela/nauczycielki i przetrwanie na rynku pracy osiągnąć mogą tylko ci, którzy najlepiej radzą sobie ze zmianą. O ile niegdyś żyło się od zmiany do zmiany, tak dziś zdaje się ona nieustannie towa-

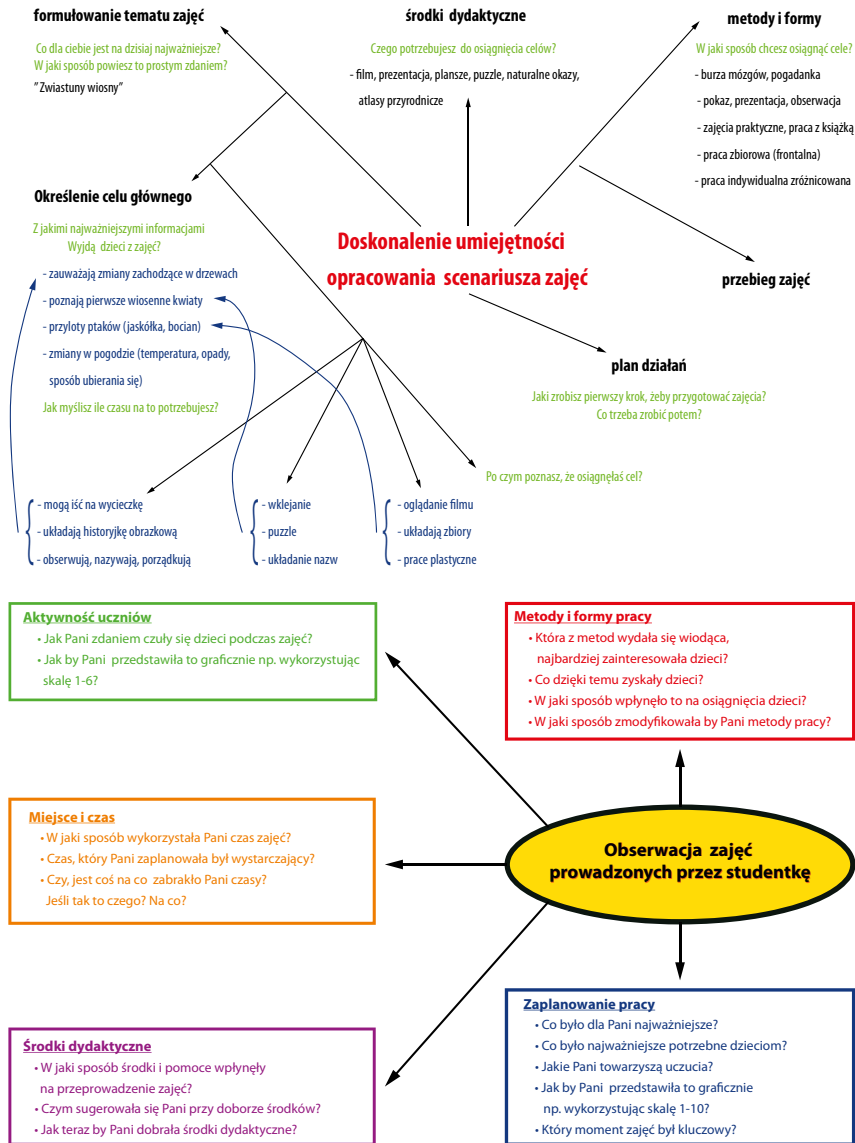
rzyszyć człowiekowi.

Rola przywódcza, którą przyjmują na siebie opiekunowie praktyk studenckich, nie- sie ze sobą pewne rozdarcie pomiędzy nadzorowaniem a doskonaleniem kształcenia. Słownikowe tłumaczenie angielskiego pojęcia supervision to „nadzór”, a nawet więcej – „nadzór i kontrola”. Należy jednak pamiętać, że superwizja oznacza przede wszystkim możliwość:

- rozwoju zawodowego,
- rozwoju kompetencji – wiedzy,
- kształtowania umiejętności i postaw.
- Oznacza – nie zawsze łatwą – drogę do poszerzania samoświadomości i lepszego rozumienia... rozumienia siebie, rozumienia drugiego człowieka, a w przypadku pracy nauczyciela – także rozumienia zasad funkcjonowania szkoły jako swoistej społeczności. Superwizja jest jednym z najbardziej skutecznych narzędzi podno- szenia efektywności pracy i rozwoju zawodowego nauczyciela. Jest to zorgani- zowana działalność, która może zmierzać do oceny „przydatności” pracownika (praktykanta) do organizacji (przedszkola/szkoły), oraz pomocy w podejmowa- nych przez niego działań dydaktycznych, wychowawczych czy opiekuńczych.

Superwizja to wzajemna wymiana doświadczeń, przemyśleń, wspólne zastanawianie się nad źródłami trudności, szukanie istoty problemu, dochodzenie do nowych roz- wiązań. Często jest to także odkrywanie swoich nieuświadomianych wcześniej uczuć i przekonań. Uczestnicząc w superwizji, odkrywamy przed sobą nawzajem takie ob- szary własnego JA, które dla nas samych są nieraz nieznanne. Podczas superwizji dzie- limy się z fachowcami swoimi trudnościami, wątpliwościami i pomysłami, przygląda- my się ich pracy, oglądamy ich problemy, słuchamy skierowanych do nas informacji o naszej pracy, a także stawianych przez nich pytań.

Poniżej prezentujemy przykłady obrazujące analizę i zaproponowanych przez prakty- kantki zajęć edukacyjnych.

Opiekun praktyk studenckich pełni rolę lidera i przede wszystkim pomaga w rozwiązywaniu problemów, podejmowaniu trafniejszych decyzji, uczy nowych umiejętności – uczestniczy w rozwoju kariery swoich podopiecznych. Jednym z podstawowych zadań każdego lidera jest pomaganie członkom zespołu w ich rozwoju i osiąganiu maksimum ich możliwości.

ROZDZIAŁ IX. PRAWO OŚWIATOWE

Prawo to ogół przepisów i norm prawnych, regulujących stosunki między ludźmi danej społeczności, określających zasady ich postępowania lub zawierających zakazy, których naruszenie zagrożone jest karą. Inna definicja określa prawo jako ogół przepisów prawnych określających uprawnienia, zadania i obowiązki.

Prawo oświatowe nie jest wydzielone, nie funkcjonuje jako kompleksowa gałąź prawa, jak np. prawo pracy. Prawo oświatowe to część prawa administracyjnego, czyli prawa organizującego i normującego działalność organów administracji państwowej, stosunki między organami państwa, a obywatelami/obywatelkami oraz stosunki między samymi organami państwa.

Szkoły mogą być zakładane i prowadzone przez:

- jednostki samorządu terytorialnego (urzędy miast, gmin),
- inne osoby prawne (np. stowarzyszenia),
- osoby fizyczne.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą zakładać i prowadzić jedynie szkoły publiczne.

Organy upoważnione do kontroli działalności szkoły to:

- Organ nadzoru pedagogicznego – Kuratorium Oświaty;
- Organ prowadzący szkołę – jednostki samorządu terytorialnego;
- Państwowa Inspekcja Pracy;
- Najwyższa Izba Kontroli;
- Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych;
- Sanepid.

Akty prawne obowiązujące w szkolnictwie możemy podzielić na:

- prawo nadane – zewnętrzne,
- prawo wytworzone przez szkołę:
 - wymagalne,
 - zalecane,
 - niewymagalne;
 - prawo „pomocnicze”.

Jedną z największych trudności w poznaniu przepisów prawa oświatowego stanowi ich ustawiczna zmiana i aktualizacje obowiązujących aktów prawnych. Czytanie ustaw i rozporządzeń zmieniających jest utrudnione, a nie zawsze ukazują się teksty jednolite (ogłoszone w dziennikach urzędowych). Teksty ujednolicone, często opracowane

wywane przez różnorodne instytucje nie stanowią źródła prawa,

a jedynie źródło wiedzy o prawie. Dla ułatwienia odszukiwania i poznania obowiązujących aktów prawnych, wszystkich tych, które utraciły moc lub zostały zmienione utworzono Internetowy System Aktów Prawnych. Na stronie www.isap.sejm.gov.pl można znaleźć wszystkie interesujące nas przepisy, ich zmiany oraz numery dzienników ustaw.

Obowiązujące w Polsce prawo ma strukturę hierarchiczną. Od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej najwyższe miejsce zajmuje Traktat Europejski, poniżej znajduje się Konstytucja RP, a dalej usytuowane są ustawy i inne akty prawne z mocą ustawy. Poniżej ustaw są rozporządzenia, a jeszcze niżej znajdują się akty prawa miejscowego. Najniżej w hierarchii usytuowane są akty prawa wewnątrzszkolnego, z których najważniejszy stanowi statut szkoły.

TRAKTAT EUROPEJSKI

KONSTYTUCJA RP

Podstawę prawa oświatowego stanowi Konstytucja RP (z dnia 2 kwietnia 1997), która gwarantuje każdemu obywatelowi/obywatelce prawo do nauki, bezpłatnego kształcenia w szkole publicznej, prawo wyboru szkoły oraz powszechny i równy dostęp obywateli/obywatelek do wykształcenia.

USTAWY I UMOWY MIĘDZYNARODOWE

Przykładem umowy międzynarodowej, związanej z funkcjonowaniem szkolnictwa jest Konwencja Praw Dziecka oraz Konkordat, regulujący m.in. kwestię nauczania religii. Ustawy uchwalane są przez Sejm RP. Kierowane są następnie do odpowiednich resortowych ministerstw, aby opracować akty wykonawcze, czyli rozporządzenia.

Podstawowe ustawy związane z działalnością szkoły to:

1. Ustawa o systemie oświaty

Podstawową ustawą regulującą życie oświaty jest: Ustawa o Systemie Oświaty. Ustawa dotyczy m.in. działalności wszystkich szkół, przedszkoli oraz szkół policealnych. Tworzy normy prawne dla procesu zmian jakie już mają miejsce i będą kontynuowane w polskiej oświacie. Reguluje pracę szkół i placówek oświatowo- wychowawczych, wskazuje kierunki i formy ich działania.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 145, poz. 917, Nr 216, poz. 1370 i Nr 235, poz. 1618, z 2009 r. Nr 6, poz. 33, Nr 31, poz. 206, Nr 56, poz. 458, Nr 157, poz. 1241 i Nr 219, poz. 1705, z 2010 r. Nr 44, poz. 250, Nr 54, poz. 320, Nr 127, poz. 857 i Nr 148, poz. 991 oraz z 2011 r. Nr 106, poz. 622, Nr 112, poz. 654, Nr 139, poz. 814, Nr 149, poz. 887 i Nr 205, poz. 1206)

2. Karta Nauczyciela

Dla nauczycieli/nauczycielek i pedagogów fundamentalne znaczenie ma akt Ustawa Karta Nauczyciela, która określa status zawodowy nauczyciela/nauczycielki, między innymi prawa i obowiązki, kwalifikacje, stopnie awansu zawodowego, ochrony zdrowia, nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy, wymiaru pracy i wynagrodzenia, nagród i kar dyscyplinarnych.

(Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, Nr 170, poz. 1218 i Nr 220, poz. 1600, z 2007 r. Nr 17, poz. 95, Nr 80, poz. 542, Nr 102, poz. 689, Nr 158, poz. 1103, Nr 176, poz. 1238, Nr 191, poz. 1369 i Nr 247, poz. 1821, z 2008 r. Nr 145, poz. 917 i Nr 227, poz. 1505, z 2009 r. Nr 1, poz. 1, Nr 56, poz. 458, Nr 67, poz. 572, Nr 97, poz. 800, Nr 213, poz. 1650 i Nr 219, poz. 1706 oraz z 2011 r. Nr 149, poz. 887 i Nr 205, poz. 1206)

3. Kodeks pracy

Kodeks pracy stosuje się w tych przypadkach, które nie posiadają uregulowań w wyżej wymienionych ustawach. Nauczyciele/nauczycielki posługują się przede wszystkim Kartą Nauczyciela, kodeks pracy obowiązuje np. pracowników/pracownice szkoły, którzy nie są nauczycielami/nauczycielkami oraz rozwiązuje kwestie, których Karta Nauczyciela nie reguluje.

4. Ustawy pomocnicze

5. W szkolnictwie obowiązują również ustawy o zasięgu fragmentarycznym, wspomagającym. Zaliczamy do nich m.in Ustawę o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych, Ustawę o Związkach Zawodowych, Ustawę o systemie ubezpieczeń społecznych, Kodeks Cywilny, Kodeks Karny, Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, Ustawa o prze-

ciwdziałaniu narkomanii.

ROZPORZĄDZENIA

Rozporządzenia związane z pracą w szkole wprowadzane są przede wszystkim przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (w latach 2001 – 2005 MENiS), są też takie, które wprowadza np. Minister Pracy i Polityki Społecznej, Minister Zdrowia.

Przykłady rozporządzeń związanych z działalnością szkoły:

Rozporządzenia związane z nadzorem pedagogicznym

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego Dz.U. 2009 nr 168 poz. 1324

Rozporządzenia dotyczące wykonywania zawodu nauczyciela

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli. Dz.U. 2004 nr 260 poz. 2593 ze zmianami z dnia 14 listopada 2007r. Dz.U. 2007 nr 214 poz. 1580 i zmianami z dnia 24 listopada 2010r. Dz.U. 2010 nr 235 poz. 1543
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2000r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1066, z 2001 r. Nr 131, poz. 1459 oraz z 2009 r. Nr 123, poz. 1022)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli Dz. U. 2009 nr 50 poz. 400 ze zmianami z dnia 3 lutego i 17 kwietnia 2012r.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 2009r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania nagród dla nauczycieli (Dz. U. Nr 131 poz. 1078)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2005r. w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy. Dz. U. Nr 22, poz. 181, z późn. zm ostatnia zmiana z dnia 3 lipca 2012r. Rozporządzenia dotyczące organizacji pracy, roku szkolnego i sposobu nauczania
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z 2012 r. Nr 124)
- rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia z dnia 9 kwietnia 2002r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i ekspery-

mentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. z 2002 r. Nr 56, poz. 506 oraz z 2011 r. Nr 1051)

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz. U. z 2004 r. Nr 26, poz. 232 oraz z 2009 r. Nr 31, poz. 208)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. (Dz. U. z 2012 r. poz. 977)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z dnia 10 czerwca 2009 r. poz. 730)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z dnia 2 grudnia 2010r. poz. 1487).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001r. Nr 61, poz. 624, z 2002 r. Nr 10, poz. 96, z 2003 r. Nr 146, poz. 1416, z 2004 r. Nr 66, poz. 606, z 2005 r. Nr 10, poz. 75 oraz z 2007 r. Nr 35, poz. 222)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 i Nr 130, poz. 906, z 2008 r. Nr 3, poz. 9 i Nr 178, poz. 1097, z 2009 r. Nr 58, poz. 475, Nr 83, poz. 694 i Nr 141, poz. 1150, z 2010 r. Nr 156, poz. 1046 i Nr 228, poz. 1491 oraz z 2011 r. Nr 35, poz. 178 i Nr 179, poz. 1063, Dz.U. 2012 nr 0 poz. 262)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji. Dz.U. 2002 nr 23 poz. 225, zmiany – Dz.U. 2003 nr 107 poz. 1003, Dz.U. 2009 nr 116 poz. 977, Dz.U. 2010 nr 156 poz. 1047

AKTY PRAWA MIEJSCOWEGO

Akty prawa miejscowego są to akty o charakterze normatywnym określające reguły zachowania dotyczące podmiotów w abstrakcyjnie wskazanych sytuacjach, będące

jednocześnie źródłem praw i obowiązków tychże podmiotów. Akty prawa miejscowego stanowią uchwały podejmowane przez organy jednostek samorządu terytorialnego np. rady miast. Akty prawa miejscowego regulują m.in. kwestie dodatków do wynagrodzenia nauczycieli/nauczycielek (dodatki motywacyjne, dodatki za wychowawstwo, opiekuna stażu).

AKTY WEWNĄTRZSZKOLNE

Prawo wewnątrzszkolne obejmuje wszelkie regulaminy, procedury, uchwały rady pedagogicznej i zarządzenia. Prawo wytworzone przez szkołę możemy podzielić na wymagalne, zalecane i niewymagalne. Dzisiaj obowiązujące prawo oświatowe nie wymaga opracowywania procedur. Wyjątkiem jest konieczność opracowywania procedur wynikająca z norm europejskich (np. związanych z organizacją żywienia – HACAP), inne np. dotyczące porządkowania niektórych spraw, np. rejestr zarządzeń dyrektora/dyrektorki szkoły (książka zarządzeń), organizacja dyżurów nauczycielskich są procedurami zalecanymi. Najważniejszym aktem prawa wewnątrzszkolnego jest statut szkoły.

ROZDZIAŁ X. WSPÓŁPRACA Z RODZICAMI I INNYMI INSTYTUCJAMI WSPIERAJĄCYMI ROZWÓJ DZIECKA

Cele współpracy:

- usprawnianie pracy wychowawczej prowadzonej w szkole z uczniami/uczennicami w jej szerokim rozumieniu, czyli nie tylko rozwijanie zainteresowań uczniów/uczennic, ich postaw, umiejętności czy uzdolnień,
- zapoznanie z planem pracy i zamierzeniami wychowawcy/wychowawczynie na najbliższy okres tak, aby przewidzieć ewentualne trudności, jakie dziecko może napotkać i wspólnie z rodzicami im zapobiegać,
- kontrola zachowania dzieci – stosowanie zgodnego systemu nagród i kar,
- wdrażanie dzieci do wykonywania prac na terenie klasy, szkoły, domu.

Zasady współpracy:

- zasada pozytywnej motywacji – udział rodziców w procesie współpracy jest całkowicie dobrowolny, choć wymuszony potrzebą zmian – obie strony muszą czuć się sojusznikami i być w równym stopniu zmotywowane do działania,
- zasada partnerstwa – rodzice i nauczyciele/nauczycielki są równoprawnymi partnerami działającymi na rzecz młodego pokolenia,
- zasada wielostronnego przepływu informacji – systematyczna i nieprzerwana wymiana informacji na temat ucznia/uczennicy/dziecka,
- zasada jedności oddziaływań – zgodność celów w pracy wychowawczej,
- zasada aktywnej i systematycznej współpracy.

Formy kontaktów:

- zebrania z rodzicami,
- imprezy klasowe, szkolne,
- spotkania dotyczące trudności wychowawczych,
- pedagogizacja rodziców,
- zbieranie opinii od rodziców o działalności szkoły,
- dbałość o wygląd klasy,
- konsultacje,
- wizyty domowe,
- rozmowy telefoniczne,
- kontakty korespondencyjne,
- działalność w radzie szkoły i radzie rodziców,
- współudział w pracy dydaktycznej szkoły,
- organizowanie czasu wolnego uczniom/uczennicom.

W polskim systemie oświaty prawa i obowiązki rodziców regulują następujące akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Zgodnie z art. 70 Konstytucji RP, rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.

- Ustawa o systemie oświaty;
- Karta Nauczyciela.

Ustawodawca zapewnił, że rada rodziców, złożona z reprezentantów wszystkich klas, ma m.in. uprawnienia do uchwalania, w porozumieniu z radą pedagogiczną, programu wychowawczego i programu profilaktyki oraz opiniowania projektu planu finansowego składanego przez dyrektora/dyrektorkę szkoły. Jednocześnie rodzice będą mieli wpływ na decyzje dotyczące działalności stowarzyszeń i organizacji społecznych na terenie szkoły, prawo do współdecydowania o formie jednolitego stroju dla uczniów/uczennic i możliwość wyrażania opinii o pracy nauczycieli/nauczycielek.

Istnieje również szereg rozporządzeń wykonawczych regulujących m.in. prawa rodziców

- w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki,
- w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych,
- w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do publicznych przedszkoli i szkół oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych,
- w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych,
- w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem,
- w sprawie warunków kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnokształcących lub integracyjnych,
- w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologicznej – pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach,
- w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach,
- w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szko-

ły i placówki krajoznawstwa i turystyki,

- w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego,
- w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego,

Rada szkoły

Rada Szkoły stanowi rodzaj organu szkolnego, który jest powoływany w celu rozwiązywania wszelkich wewnętrznych spraw danej szkoły bądź placówki oświatowej. Rada ta uchwała określony statut szkolny na podstawie projektu przygotowanego przez daną radę pedagogiczną, opiniuje oraz przedstawia różnego typu wnioski, które są związane z prawidłowym funkcjonowaniem danej szkoły bądź placówki oświatowej. W skład rady szkoły wchodzi co najmniej 6 osób wybranych

w równej liczbie spośród członków rady pedagogicznej, ogółu rodziców oraz ogółu uczniów. Jej kadencja trwa zwykle 3 lata.

Czym jest rada szkoły lub placówki?

Rada szkoły lub placówki jest społecznym organem szkoły lub placówki niezależnym od dyrektora i rady pedagogicznej, który reprezentuje ogół nauczycieli, rodziców uczniów/wychowanków, uczniów/wychowanków danej szkoły lub placówki.

Tworzenie rad szkół i placówek nie jest obligatoryjne. Powstanie rady szkoły lub placówki organizuje dyrektor szkoły lub placówki z własnej inicjatywy albo na wniosek rady rodziców, a w przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych także na wniosek samorządu uczniowskiego (art. 51 ust. 9 u.s.o). Rady szkoły lub placówki nie powołuje się w szkołach i placówkach, w których ze względu na specyfikę organizacji pracy i zadania nie ma możliwości wyłonienia stałej reprezentacji rodziców lub uczniów. W szkołach lub placówkach, w których rada nie została powołana, zadania rady wykonuje rada pedagogiczna (art. 52 ust. 1, 2 u.s.o.).

W celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki rada szkoły lub placówki może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek oraz innych źródeł (art. 50 ust. 3 u.s.o.).

Kompetencje rady szkoły lub placówki:

- 1) **Uchwalanie** statutu szkoły lub placówki (art. 50 ust. 2 pkt 1 u.s.o.),
- 2) **Opiniowanie** projektu planu finansowego szkoły lub placówki (art. 50 ust. 2 pkt

- 2 u.s.o.);
- 3) **Występowanie do organu sprawującego nadzór pedagogiczny** nad szkołą lub placówką z wnioskami o zbadanie i dokonanie oceny działalności szkoły lub placówki, jej dyrektora lub innego nauczyciela zatrudnionego w szkole lub placówce; wnioski te mają dla organu charakter wiążący (art. 50 ust. 2 pkt 3 u.s.o.);
 - 4) **Opiniowanie planu pracy** szkoły lub placówki, projektów innowacji i eksperymentów pedagogicznych oraz innych spraw istotnych dla szkoły lub placówki (art. 50 ust. 2 pkt 4 u.s.o.);
 - 5) **Ocenianie sytuacji oraz stanu szkoły lub placówki i występowanie z wnioskami** do dyrektora, rady pedagogicznej, organu prowadzącego szkołę lub placówkę oraz do wojewódzkiej rady oświatowej, w szczególności w sprawach organizacji zajęć, o których mowa w art. 64 ust. 1 pkt 2 – zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia w rozwoju lub pomocy psychologiczno-pedagogicznej (art. 50 ust. 2 pkt 5 u.s.o.);
 - 6) **Występowanie z wnioskiem** do dyrektora szkoły o wprowadzenie obowiązku noszenia przez uczniów na terenie szkoły jednolitego stroju (art. 64a ust. 1 u.s.o.);
 - 7) **Występowanie z wnioskiem** do dyrektora szkoły o zorganizowanie zebrania rady pedagogicznej (art. 40 ust.5 u.s.o.);
 - 8) **Opiniowanie** przedłużenia powierzenia przez organ prowadzący stanowiska dyrektora szkoły lub placówki na kolejne okresy (art. 36a ust. 14 u.s.o.);
 - 9) **Opiniowanie** powierzenia przez dyrektora szkoły lub placówki stanowiska wicedyrektora i innych stanowisk kierowniczych i odwołania z nich (art. 37 ust. 1 u.s.o.);
 - 10) **Opiniowanie** podjęcia przez stowarzyszenie lub inną organizację działalności w szkole lub placówce (art. 56 ust. 2 u.s.o.);
 - 11) **Wnioskowanie** o dokonanie oceny pracy nauczyciela (art. 6a ust. 1 KN);
 - 12) **Wyrażanie opinii** na temat pracy dyrektora szkoły (art. 6a ust. 7 KN);
 - 13) **Wnioskowanie** o nadanie szkole lub placówce przez organ prowadzący imienia (np. § 1 ust. 4 zał. nr 2 do rozporządzenia w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, np. § 1 ust. 4 zał. nr. 1 do rozporządzenia w sprawie ramowych statutów placówek publicznych).

Rada szkoły lub placówki uczestniczy w rozwiązywaniu spraw wewnętrznych szkoły lub placówki (art. 50 ust. 2 u.s.o.).

Czym jest rada rodziców?

Rada rodziców jest, nieposiadającym osobowości prawnej, organem szkoły niezależnym od dyrektora szkoły i rady pedagogicznej, który reprezentuje ogół rodziców uczniów danej szkoły.

W celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki, rada rodziców może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł (art. 54 ust. 8 u.s.o.). Ustawa o systemie oświaty, która reguluje wszystkie najważniejsze kwestie związane z funkcjonowaniem rady rodziców, w szczególności:

- sposób powoływania rady rodziców,
- kompetencje rady rodziców.

Ustawa Karta Nauczyciela opisuje udział rodziców w dokonywaniu oceny nauczycieli.

Kompetencje Rad Rodziców

1) W skład rad rodziców wchodzi:

- 1) w szkołach – po jednym przedstawicielu rad oddziałowych, wybranych w tajnych wyborach przez zebranie rodziców uczniów danego oddziału;
- 2) w placówkach – co najmniej 7 przedstawicieli, wybranych w tajnych wyborach przez zebranie rodziców wychowanków danej placówki;

2) W wyborach, o których mowa w ust. 2, jednego ucznia reprezentuje jeden rodzic. Wybory przeprowadza się na pierwszym zebraniu rodziców w każdym roku szkolnym.

3) Rada rodziców uchwała regulamin swojej działalności, w którym określa w szczególności:

[...] 2) szczegółowy tryb przeprowadzania wyborów do rad, o których mowa w ust. 2 pkt. 1–3, oraz przedstawicieli rad oddziałowych, o których mowa w ust. 2 pkt 1, do rady rodziców odpowiednio szkoły lub placówki.

Kompetencje rad rodziców zawarte są w art. 53 i 54 ustawy o systemie oświaty ale także – w sprawach szczegółowych, w innych częściach tej ustawy, w Karcie Nauczyciela oraz licznych rozporządzeniach. Należy do nich:

- 1) Możliwość gromadzenia funduszy – (art. 54 ust. 8).
- 2) Uchwalanie programu wychowawczego i programu profilaktyki – (art. 54 ust. 2).
- 3) Opiniowanie programu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania – (art. 54 ust. 2 pkt 2).
- 4) Opiniowanie projektu planu finansowego szkoły – (art. 54 ust. 2 pkt 3).

- 5) Opiniowanie działalności stowarzyszeń na terenie szkoły – (art. 56).
- 6) Współdecydowanie w sprawach stroju jednolitego – (art. 64a).
- 7) Wnioskowanie o ocenę nauczyciela – (art. 6a KN).
- 8) Opiniowanie dorobku nauczycieli za okres stażu – (art. 9c Karty nauczyciela).
- 9) Udział w powoływaniu dyrektora szkoły – (art. 36a).
- 10) Wnioskowanie o powołanie rady szkoły – (art. 51).
- 11) Współpraca z innymi radami rodziców – (art. 53 ust. 5).
- 12) Możliwość występowania z wnioskami i opiniami w sprawach szkoły – (art. 54 ust. 1).

Obowiązki nauczycieli i wychowawców względem rodziców

Rodzice mają prawo do systematycznej, rzetelnej i sprawiedliwej oceny osiągnięć edukacyjnych i zachowania swoich dzieci. Nauczyciele mają obowiązek dołożenia wszelkich starań aby współpraca z rodzicami odbywała się na zasadach wzajemnego szacunku i zaufania dla dobra uczniów.

Na początku roku szkolnego nauczyciele przedmiotu informują rodziców/prawnych opiekunów o:

- wymaganiach edukacyjnych wynikających z realizowanego programu,
- sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów,
- warunkach i trybie poprawy oceny z danego przedmiotu.

Wychowawca klasy informuje rodziców o:

- zasadach i kryteriach oceniania zachowania,
- przepisach dot. oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów,
- zasadach przyjętych w wewnątrzszkolnym systemie oceniania,
- przepisach dot. przeprowadzania egzaminów klasyfikacyjnych i poprawkowych,
- standardach wymagań i sposobie przeprowadzania przez OKE sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego,
- zadaniach wychowawczych i zamierzeniach pracy wychowawczej z uczniami zgodnie z programem wychowawczym szkoły, a także o założeniach szkolnego programu profilaktyki.

Rada Rodziców ma prawo do:

- suwerennego określania swojej wewnętrznej organizacji – oznacza to, że nikt z władz szkoły (dyrektor/dyrektorka, rada pedagogiczna) nie może wpływać na jej skład ani na strukturę,
- gromadzenia środków finansowych dla wspierania działalności statutowej szkoły i wydawania ich zgodnie z własną wolą,

- występowania do dyrektora/dyrektorki oraz pozostałych organów szkoły w sprawach związanych:
 - z jakością kształcenia (np. starania o certyfikaty, projekty edukacyjne),
 - z wychowywaniem dzieci (np. organizowanie tzw. zielonych szkół, warsztatów profilaktycznych),
 - z finansami szkoły (np. wniosek do władz szkoły o wygospodarowanie pieniędzy na kółka zainteresowań),
 - z bezpieczeństwem (np. wprowadzenie identyfikatorów).

Rada rodziców uchwała w porozumieniu z radą pedagogiczną program wychowawczy szkoły i program profilaktyki. Program wychowawczy obejmuje:

- 1) zadania wychowawców/wychowawczyń klas,
- 2) treści wychowawcze zawarte w statucie i regulaminie szkolnym,
- 3) zasady współpracy wychowawców/wychowawczyń z rodzicami i samorządem uczniowskim.

Program profilaktyki ma na celu:

- 1) rozwijanie zainteresowań uczniów (np. tworzenie kółek zainteresowań),
- 2) przeciwdziałanie niepowodzeniom w nauce (np. pomoc dzieciom z rodzin patologicznych, współpraca z ośrodkami wychowawczymi),
- 3) zapewnienie bezpieczeństwa w szkole,
- 4) zapobieganie uzależnieniom uczniów/uczennic.

Jeśli program wychowawczy i program profilaktyki nie zostaną uchwalone, wówczas są ustalane przez dyrektora/dyrektorkę szkoły w uzgodnieniu z kuratorem oświaty i obowiązują do czasu ich uchwalenia przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną.

Rada rodziców opiniuje:

- program i harmonogram poprawy efektywności kształcenia lub wychowania,
- projekt planu finansowego składanego przez dyrektora/dyrektorkę szkoły, przy czym ostateczna decyzja w tej sprawie należy do dyrektora/dyrektorki,
- szkolny zestaw podręczników i programów nauczania, jednak ostateczna decyzja należy do rady pedagogicznej, która podejmuje stosowną uchwałę.

Rada rodziców może także opiniować wzór jednolitego stroju noszonego przez uczniów/uczennice na terenie szkoły, jednak ostateczna decyzja należy do dyrektora/dyrektorki.

Rada rodziców decyduje o tym, czy dyrektor/dyrektorka wyrazi zgodę na działal-

ność w szkole stowarzyszeń bądź organizacji pozaszkolnych takich, jak np.:

- ZHP (Związek Harcerstwa Polskiego),
- ZHR (Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej),
- PCK (Polski Czerwony Krzyż),
- LOP (Liga Ochrony Przyrody).

Ważne jest to, że rada rodziców ma prawo zakazania wstępu na teren szkoły organizacjom, które mogą mieć zgubny wpływ na rozwój dzieci. Przykładami takich organizacji mogą być: sekty czy też organizacje negujące wartości preferowane przez rodziców.

Rada rodziców ma obowiązek:

- gospodarowania zgromadzonymi środkami finansowymi w sposób racjonalny i oszczędny, przy czym należy pamiętać, że finanse rady mogą być kontrolowane jedynie przez:
 - Komisję Rewizyjną (wewnętrzny organ rady rodziców),
 - Regionalną Izbę Obrachunkową,
 - Urząd Skarbowy,
- dokonania demokratycznego, tajnego wyboru swoich przedstawicieli do rady rodziców, co wynika z ustawy, zatem wybór przedstawicieli nie może odbywać się w inny sposób,
- stworzenia takiej struktury organizacyjnej oraz sposobu pracy i trybu podejmowania decyzji, które zapewnią jej niezbędną sprawność i operatywność, dopasowaną do realiów szkoły,
- działania w sposób przejrzysty – ogół rodziców powinien być informowany o prowadzonych przez radę działaniach, koniecznością jest również systematyczne rozliczanie się z wykorzystanych środków finansowych; dobrą praktyką jest przedstawianie rodzicom dokładnych rozliczeń przychodów i wydatków.

Michael Argyle w książce „Psychologia stosunków międzyludzkich” zwrócił uwagę na zjawiska towarzyszące tworzeniu wyobrażeń innych ludzi. Autor uważa, że nieadekwatne funkcjonowanie społeczne jest często spowodowane błędną percepcją – zwykle przez brak dostatecznej uwagi i formułowanie błędnych interpretacji”. Wobec powyższego w kontaktach z rodzicami należy unikać następujących zjawisk:

- **Efekt pierwszego wrażenia** – to zjawisko polegające na tym, że pierwsze informacje uzyskane o drugiej osobie (np. wygląd rodzica, jego reputacja) wywierają najsilniejszy wpływ na wyobrażenia i sądy o tej osobie;
- **Sądy migawkowe** – automatyczne, proste, silnie nasycone emocjami (pozytyw-

nymi i negatywnymi) oceny osoby (np. na podstawie koloru skóry, płci, ubioru, defektu fizycznego, ozdoby);

- **Samospełniające się proroctwo** – wyobrażenie i nastawienie na temat zdarzenia (spotkania z osobą), które ma odbyć się w przyszłości, często silnie nasycone uczuciami, powodujące, iż spełnia się to, co prorokowaliśmy;
- **Stereotypy** – zakodowane w umyśle wyobrażenia, które w sposób uproszczony, nadmiernie uogólniający, często sztywny i odporny na zmiany, odnoszą się do jakiejś kategorii społecznej;
- **Upředzenia** – niechętnie, wrogie nastawienia wobec danej osoby, wynikające tylko z jej przynależności do określonej grupy.

Instytucje wspierające szkołę

Działalność szkół wspierają różnego rodzaju instytucje, dokonują tego poprzez finansowanie, pomoc w doposażeniu i zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, opieki i wychowania, doskonalenie nauczycieli/nauczycielek, pomoc rodzinom dysfunkcyjnym, organizację zajęć pozalekcyjnych i pomocy psychologiczno – pedagogicznej oraz zdrowotnej. Skuteczna współpraca szkoły z partnerami zewnętrznymi przyczynia się do polepszania oraz wzbogacenia warunków lokalowych i wyposażenia dydaktycznego i stanowi ważny element funkcjonowania szkół poddawany analizie podczas ewaluacji zewnętrznej. Do najczęściej wymienianych instytucji wspierających działalność szkoły można zaliczyć: jednostki samorządu terytorialnego, rady osiedli i inne jednostki pomocnicze, Policję i Straż Miejską, Ośrodek Pomocy Społecznej, Sądy Rodzinne, Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnie Psychologiczno – Pedagogiczne, TPD, PCK, ZHP, organizacje charytatywne – na przykład „Caritas”, Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii, Stowarzyszenie Pomocy Szkole, Stowarzyszenie Profilaktyki i Terapii „Młodzi – Młodym”, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, Media, Związki sportowe UKS, Poradnie Zdrowia, Rzecznik Praw Dziecka, Firmy Ubezpieczeniowe, teatry, muzea i biblioteki.

BIBLIOGRAFIA:

1. Armstrong R. A.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Oficyna Ekonomiczna, Dom Wydawniczy ABC, Kraków 2000.
2. Argyle M., *Psychologia stosunków międzyludzkich*, PWN, Warszawa 1991.
3. Arends R. I.: *Uczymy się nauczać*. WSiP, Warszawa 1994.
4. Bednarkowa Wiga, *O! Słoń przed stopniami. Osłoń przed stopniami. O szkolnym ocenianiu*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2000.
5. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B.: *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000.
6. Brudnik E.: *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących 2*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2002.
7. Brzezińska A., Misiorna E., *Ocena opisowa w edukacji wczesnoszkolnej*, WOM Poznań, 1998.
8. Chojnicki J., Grondas M., Kołodziejczyk A., Królikowski J., *Ocenianie*, CODN, Warszawa 1999.
9. Davis R.H.: *Konstruowanie systemu kształcenia*, PWN, Warszawa 1983.
10. Dąbrowska T., Madziara A., *Nauczyciel lider- kto to taki?*
11. Dąbrowska T., Sprawka E., *Organizacja procesu doskonalenia*.
12. Doroszevska J., *Pedagogika specjalna*, t.1 i 2 Wyd. Ossolineum 1989.
13. Dryden G., J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*, ZYSK I S-KA, Poznań 1999.
14. Dzierzgowska I., *Nauczanie nauczycieli. Podręcznik dla edukatora*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2001.
15. Dzierzgowska I.: *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Wydawnictwo: Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2009.
16. Dzierzgowska I., Rękawek A., *Wszystko o Radach Rodziców*, 2007.
17. D., *Lider WDN kreatorem sytuacji uczących w radzie pedagogicznej*, w *Dyrektor Szkoły*, nr 7/8 2005.
18. Guilbert J., *Zarys pedagogiki medycznej*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1983.
19. Hamer H., *Rozwój przez wprowadzanie zmian. Centrum Edukacji Medycznej*, Warszawa 1998.
20. Jagielska G., *Dziecko z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole*, ORE Warszawa 2010.
21. Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się*, Wydawnictwo: Nowik, Opole 2007.
22. Kruszewski K., (red) *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
23. Królikowski J.: *Projekt edukacyjny*, CODN, Warszawa 2000.
24. Kruszewski K.: *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, PWN, Warszawa 1992.

25. Kupisiewicz Cz.: *Dydaktyka ogólna. Graf Punkt*, Warszawa 2000.
26. Lelonek M. (red), *Praca nauczyciela i ucznia w klasach 1–3*, WSiP, Warszawa 1990.
27. Maksymowska E., Werwicka M., *Budowanie współpracy nauczycieli i rodziców w szkole samorządowej*, Poradnik Wychowawcy, 2007.
28. Maksymowska E., Werwicka M., *Konflikty w szkole*, Wolters Kluwer Polska, 2009.
29. Materiały szkoleniowe programu TERM, moduł „*Metodologia wdrażania projektów*”.
30. Mikina A., Zajac B.: *Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls” Kraków, 2006.
31. Netczuk R., *Prawne problemy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży*, Wrocław 2008.
32. Niemierko B., *Pomiar sprawdzający wielostopniowy*, PWN, Warszawa 1990.
33. Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką*, WSiP, Warszawa 1999.
34. Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia zawodowego*, Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr, Fundusz Współpracy, Warszawa 1997.
35. Ochenduszek J., *Planowanie pracy dydaktycznej nauczyciela*, WOM, Bydgoszcz 1998.
36. Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
37. Pomykało W. (red) – „*Encyklopedia pedagogiczna*”, Fundacja Innowacja, Warszawa 1993.
38. Pólturzycki J., *Dydaktyka dorosłych*, Warszawa 1991.
39. Rau K., Ziętkiewicz E.: *Jak aktywizować uczniów. „Burza mózgow i inne techniki w edukacji*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2000.
40. Rau K., Chodoń I., *Ocenianie opisowe a rozwój dziecka*, Poznań 1999.
41. Roszkowska – Przetacznik M., *Poznajemy osiągnięcia swoich uczniów*, Kraków 2000
42. Serafin T. (red), *Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole*, W-wa 2005.
43. Siebert H., *Didaktik der Erwachsenenbildung aus konstruktivistischer Sicht, Luchterhand*, 2001.
44. Skorek E.M (red) *Terapia pedagogiczna*, t.1 Impuls Kraków 2005.
45. Solarczyk H., *Konstrukttywizm w edukacji dorosłych*, w: *Edukacja Dorosłych*, 2005.
46. Suchcicki A. (red), *Jak pomóc? Dziecko z zespołem Downa-pierwsze dni*, W-wa 2008.
47. Suchodolski B., *Szkoła Eksperymentalna Deweya. W: Szkoły eksperymentalne w świecie 1900–1975*, pod red. W. Okonia. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1977.
48. Szmidt K. J., *Przewodnik metodyczny dla nauczycieli. Porządek i przygoda. Lekcje twórczości*. WSiP, Warszawa 1995.
49. Szmidt K.J., *Przewodnik metodyczny dla nauczycieli. Porządek i przygoda lekcje twórczości*, WSiP, Warszawa 1995.
50. Szulz R., *Twórczość pedagogiczna. Elementy teorii i badań*, Warszawa 1994.

51. Szymański M. S., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
52. Śliwerski B., red., *Pedagogika*, T. I, Gdańsk 2006, GWP.
53. Śliwerski B., *Edukacja pod prąd*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001.
54. Śliwerski B., *Program wychowawczy szkoły*, WSiP, Warszawa 2001.
55. Śliwerski B., *Rada szkoły. Rada oświatowa. Przewodnik dla samorządowych władz oświatowych, dyrektorów szkół, nauczycieli, rodziców i uczniów*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2002.
56. Śliwerski B., *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej III RP.*, WSiP, Warszawa 2009.
57. Śliwerski B., *Myśleć jak pedagog*, GWP, Gdańsk 2010.
58. Śliwerski B., *Jak zmieniać szkołę?* Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1998.
59. Śliwerski B., *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls” Kraków 1998.
60. Śliwerski B., *Szkoła na wirażu zmian politycznych. Bez cenzury*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012.
61. Śliwerski B., *Diagnoza uspołecznienia publicznego szkolnictwa III PR w gorsecie centralizmu*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
62. Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej?, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*. Wydawnictwa CODN, Warszawa 1996.
63. Tkaczyk G., Serafin T. (red), *Poradnik metodyczny dla nauczycieli kształcących uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych*. W-wa 2001.
64. Więckowski R., *Pedagogika wczesnoszkolna*. WSiP, Warszawa 1993.

Artykuły

Cieloszczyk A., Dziecko z wadą słuchu w klasie ogólnodostępnej i integracyjnej, Źródło: www.sp.turosl.pl

65. Płachta J., *Metody pracy z uczniem niedostosowanym społecznie, Źródło: www.eduforum.pl*
66. Ziółkowska-Maciaszek D., *Konflikty szkoła-rodzice*, Dyrektor Szkoły, nr 10/2010.
67. Więckowski R., *Założenie a rzeczywistość w systemie oceniania dzieci klas początkowych*, Życie Szkoły 5/1998.
68. Zagozdón M., *Ocenianie jako wartościowanie wysiłku edukacyjnego dziecka czy kontrolowanie i testowanie jego osiągnięć szkolnych*, Życie Szkoły 1/1999.
69. Mitręga A., Moryto – Pecio M., *Propozycja metodyczna oceny opisowej postępów dzieci*, Życie Szkoły 2/1998.
70. Majchrzak M., *Ocena opisowa w odczuciu rodziców*, Życie Szkoły 3/2001.

71. Blok B., Goguś M., Kotlińska M., *Ocena kompetencji dziecka rozpoczynającego naukę szkolną*, Życie Szkoły 8/1998.

Ustawy:

Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 wraz z późniejszymi zmianami.

72. Ustawa z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. 2006 nr 97, poz. 674 ze zm.).
73. Ustawa z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. 1998 nr 21, poz. 94 ze zm.).
74. Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2004 nr 256, poz.2572 ze zm.).
75. Strony www:
- www.logopedia.pl
 - www.osw-afazja.pl
 - www.trakt.org.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

ORE OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOLECZNY

